A SZOVJETUNIÓ KÜLÜGYMINISZTÉRIUMA

SZTÁLIN ÜZENETVÁLTÁSA AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK ÉS NAGY-BRITANNIA KORMÁNYFŐIVEL

1941—1945

MÁSODIK KÖTET

AZ F. ROOSEVELTTEL ÉS H. TRUMANNEL FOLYTATOTT ÜZENETVÁLTÁS

(1941 AUGUSZTUS—1945 DECEMBER)

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

1958

Az orosz eredeti címe:

ПЕРЕПИСКА ПРЕДСЕДАТЕЛЯ СОВЕТА МИНИСТРОВ СССР
С ПРЕЗИДЕНТАМИ США
И ПРЕМЬЕР-МИНИСТРАМИ ВЕЛИКОБРИТАНИИ
ВО ВРЕМЯ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ
1941—1945

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
МОСКВА 1957

A SZOVJETUNIÓ KÜLÜGYMINISZTÉRIUMÁNAK
A DIPLOMÁCIAI OKMÁNYOK KIADÁSÁVAL FOGLALKOZÓ
BIZOTTSÁGA

A. A. Gromiko a közgazdasági tudományok doktora (a bizottság elnöke), *V. M. Hvosztov* a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának levelező tagja (elnökhelyettes), *I. N. Zemszkov* a történelemtudományok kandidátusa (tudományos titkár), *G. A. Belov* docens, *J. M. Zsukov* a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának levelező tagja, *Sz. M. Majorov* a történelemtudományok kandidátusa, *A. A. Novoszelszkij*, *B. F. Podcerob* a történelemtudományok doktora, *M. A. Szivolobov* docens, *P. N. Tretyjakov*, *M. A. Harlamov* a történelemtudományok doktora.

Felelős kiadó a Kossuth Könyvkiadó igazgatója

OKMÁNYOK

1. sz.

Az elküldés ideje 1941 augusztus 4.

I. V. SZTÁLIN F. ROOSEVELTNEK*

A Szovjetunió nagy jelentőséget tulajdonít annak a kérdésnek, hogy Finnország semleges álláspontot foglaljon el, és eltávolodjék Németországtól. Az a körülmény, hogy Anglia megszakította a kapcsolatokat Finnországgal és bejelentette Finnország blokád alá helyezését, máris megtette a hatását, és konfliktusokat idézett elő Finnország kormányköreiben. Olyan hangok hallatszanak, hogy Finnország maradjon semleges és béküljön ki a Szovjetunióval.

Ha az Egyesült Államok Kormánya szükségesnek tartaná, hogy a kapcsolatok megszakításával fenyegesse meg Finnországot, akkor a Finn Kormány határozottabb lenne a Németországtól való eltávolodás kérdésében. Ebben az esetben a Szovjet Kormány tehetne bizonyos területi engedményeket Finnországnak, hogy megbékítse, és új békeszerződést kössön vele[1].

2. sz.

Az érkezés ideje 1941 augusztus 15.

F. ROOSEVELT ÉS W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Azt az alkalmat, amelyet a Harry Hopkins úr által Moszkvából való visszatérése után előterjesztett jelentés megvitatása nyújtott[2], felhasználtuk annak a kérdésnek együttes megtárgyalására, hogy miképpen segítheti a mi két országunk a legmegfelelőbb módon az Önök országát abban a nagyszerű ellenállás-

ban, amelyet Önök a náci támadással szemben tanúsítanak. Jelenleg együttesen azon munkálkodunk, hogy a lehető legnagyobb mennyiségben ellássuk Önöket azokkal az anyagokkal, amelyekre a legnagyobb szükségük van. Sok hajó megfelelő rakománnyal már elhagyta partjainkat, más hajók a legközelebbi jövőben indulnak útnak.

Most a hosszabb időszakot szem előtt tartó politika megvizsgálására kell fordítanunk figyelmünket, mert még nagy és nehéz utat kell végigjárnunk addig, amíg kivívjuk azt a teljes győzelmet, amely nélkül erőfeszítéseink és áldozataink hiábavalóak lennének.

A háború sok fronton folyik, és addig, amíg véget ér, még újabb harci frontok jöhetnek létre. Erőforrásaink ugyan hatalmasak, mindamellett korlátozottak, és arról van szó, hogy hol és mikor használhatjuk fel ezeket az erőforrásokat a legjobban közös erőfeszítéseink legmesszebbmenő elősegítése céljából. Ez egyaránt vonatkozik a hadfelszerelésre és a nyersanyagokra.

Az Önök fegyveres erőinek és a mi fegyveres erőinknek az igényeit és szükségleteit csak akkor lehet meghatározni, ha teljesen ismerjük azt a sok tényt, amelyet figyelembe kell venni határozatainkban. Ahhoz, hogy valamennyien gyors határozatokat hozhassunk közös erőforrásaink elosztásának kérdésében, javasoljuk egy tanácskozás előkészítését, amely Moszkvában lenne, s amelyre olyan magasállású megbízottakat küldenénk, akik közvetlenül Önnel beszélhetnék meg ezeket a kérdéseket. Ha az ilyen tanácskozásra vonatkozó javaslatot helyesléssel fogadja, akkor szeretnénk tudomására hozni, hogy addig is, amíg ez a tanácskozás megfelelő határozatokat hoz, folytatjuk a felszerelés és más anyagok minél gyorsabb útnak indítását az Önök számára.

Nagyon jól tudjuk, mennyire fontos a hitlerizmus veresége szempontjából a Szovjetunió bátor és szívós ellenállása, s ezért úgy véljük, hogy ami ezt a dolgot, közös készleteink elosztási programjának tervezését illeti, a jövőben minden körülmények között gyorsan és haladéktalanul kell cselekednünk.

Franklin D. ROOSEVELT
Winston S. CHURCHILL

3. sz.

Az érkezés ideje 1941 szeptember 30.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Nagyrabecsült Sztálin úr!

Ezt a levelet barátom, Averell Harriman nyújtja át Önnek, akit megkértem, hogy vezesse Moszkvába küldött delegációnkat.

Harriman úr jól ismeri az Önök frontjának stratégiai jelentőségét, s meggyőződésem szerint minden tőle telhetőt megtesz annak érdekében, hogy a moszkvai tárgyalások sikerrel végződjenek.

Harry Hopkins részletesen beszámolt nekem Önökkel történt biztató és kielégítő találkozásairól[2]. El sem mondhatom, milyen lelkesedéssel figyeljük mindannyian a szovjet seregek dicső védelmi harcát.

Biztos vagyok benne, hogy módunkban áll majd gondoskodni a szükséges hadianyagokról és felszerelésről a Hitler ellen vívott harc valamennyi frontján, az Önökét is beleértve.

Élve az alkalommal, külön is ki szeretném fejezni azt a szilárd meggyőződésemet, hogy az Önök seregei végül is győzelmet aratnak Hitler fölött, s biztosítani szeretném Önt arról a szilárd elhatározásunkról, hogy minden lehető anyagi segítséget megadunk.

Őszinte híve

Franklin D. ROOSEVELT

4. sz.

I. V. SZTÁLIN F. ROOSEVELTNEK*

Nagyrabecsült Roosevelt úr!

Harriman úr átadta nekem az Ön levelét.

Megragadom az alkalmat, hogy kifejezzem Önnek a Szovjet Kormány mély háláját, amiért olyan tekintélyes személyre bízta az amerikai delegáció vezetését, mint Harriman úr, aki igen eredményesen járult hozzá a moszkvai Háromhatalmi Értekezlet munkájához.

Nem kételkedem benne, hogy Ön mindent meg fog tenni a moszkvai értekezleten hozott határozatok mielőbbi és minél teljesebb megvalósításának biztosítása érdekében, annál is inkább, mert a hitleristák a tél beállta előtti hónapokat egész biztosan arra igyekeznek majd kihasználni, hogy minden módon fokozzák nyomásukat a szovjet fronton.

Akárcsak Ön, én sem kételkedem azoknak az országoknak Hitler fölötti végső győzelmében, amelyek most egyesítik erőfeszítéseiket, hogy meggyorsítsák a vérszomjas hitlerizmus felszámolását, amiért a Szovjetunió oly nagy és súlyos áldozatokat hoz.

Őszinte nagyrabecsüléssel

1941 október 3.

I. SZTÁLIN

5. sz.

EMLÉKIRAT,

átnyújtotta Steinhardt úr, az Egyesült Államok Nagykövete A. J. Visinszkijnek 1941 november 2-án*

Roosevelt Elnök Sztálin úrnak küldött személyes üzenetében kijelenti:

1) Hogy áttanulmányozta a Moszkvában tartott Háromhatalmi Értekezlet Jegyzőkönyvét[3], s a benne foglalt adatokat megtárgyalta az amerikai misszió tagjaival;

2) Hogy jóváhagyta a fegyverzetről és egyéb felszerelésről készített valamennyi listát, s kiadta az utasítást, hogy a szükséges nyersanyagokat a lehetőséghez képest és mielőbb bocsássák rendelkezésre;

3) Hogy kiadta az utasítást a szállítások azonnali megkezdésére és a lehető legnagyobb arányokban történő folytatására;

4) Hogy a pénzügyi nehézségek elkerülése végett utasítást adott olyan intézkedések haladéktalan életbeléptetésére, amelyek szerint a szállítások a kölcsön-bérleti törvény[4] alapján történhetnek 1 000 000 000 dollárig terjedően;

5) Javasolja — amennyiben a Szovjet Kormány ezt helyesli —, hogy az Egyesült Államok a Szovjet Kormány e szállításokból

esetleg keletkező adóssága után ne számítson fel kamatot, s hogy az adósság törlesztése csak öt évvel a háború befejezése után kezdődjék, és az ötéves időszakot követő tíz éven át tartson;

6) Az Elnök reméli, hogy a Szovjet Kormány az olyan árucikkeket és nyersanyagokat illetően, amelyekkel rendelkezik és amelyekre az Egyesült Államoknak szüksége lehet, minden erejével azon lesz, hogy az Egyesült Államoknak adja el, amikor is az Egyesült Államoknak küldött szállítmányokból származó bevételt a Szovjetunió Kormányának számlája javára fogják írni.

7) Az Elnök felhasználja az alkalmat és hálját fejezi ki a Szovjet Kormánynak azért a gyorsaságért, amellyel Sztálin úr és munkatársai a moszkvai Háromhatalmi Értekezletet lebonyolították, s biztosítja a Szovjet Kormányt, hogy az Egyesült Államok ennek az értekezletnek a határozatait a legmesszebbmenően végre fogja hajtani;

8) Az Elnök kifejezi azt a reményét, hogy amennyiben a körülmények megkövetelik, Sztálin úr késedelem nélkül közvetlen érintkezésbe lép vele.

Kujbisev, 1941 november 2.

6. sz.

I. V. SZTÁLIN F. ROOSEVELTNEK*

Elnök Úr!

Az Ön üzenetének szövegét ugyan még nem kaptam meg, de Steinhardt úr, az Egyesült Államok Nagykövete f. évi november 2-án Visinszkij úr közvetítésével eljuttatott hozzám egy emlékiratot, amelyben ismerteti az Ön üzenetének tartalmát.

Ezzel kapcsolatban engedje meg, hogy mindenekelőtt kifejezésre juttassam teljes egyetértésemet az Ön értékelésével a moszkvai Háromhatalmi Értekezlet[3] munkáját illetően, s hozzáteszem, hogy ennek sikerét a legnagyobb mértékben Harriman úrnak, valamint Beaverbrook úrnak kell betudni, akik minden lehetőt megtettek az Értekezlet munkájának mielőbbi eredmé-

nyes befejezése érdekében. Az Ön kijelentéséért, amely szerint az Értekezlet határozatait az Egyesült Államok a legmesszebbmenően végre fogja hajtani, a Szovjet Kormány mély háláját fejezi ki.

Azt a döntését, Elnök úr, hogy az Egyesült Államok egymilliárd dollár összegű kamatmentes kölcsönt nyújt a Szovjetuniónak a fegyver- és nyersanyag-szállítmányok kifizetésére, a Szovjet Kormány őszinte hálával fogadja, mert ez rendkívül komoly támogatást jelent a Szovjetuniónak abban a hatalmas és nehéz harcban, amelyet közös ellenségünk, a vérszomjas hitlerizmus ellen folytat.

A Szovjetunió Kormányának megbízásából teljes egyetértésemet fejezem ki azokkal az Ön által ismertetett feltételekkel, amelyek alapján ezt a kölcsönt a Szovjetuniónak nyújtják, s amelyek értelmében a törlesztés 5 évvel a háború befejezése után kezdődik, s az ötéves időszakot követő 10 éven át tart.

A Szovjet Kormány kész megtenni mindent, hogy szállítani tudja az Egyesült Államoknak az olyan árucikkeket és nyersanyagokat, amelyekkel rendelkezik és amelyekre az Egyesült Államoknak szüksége lehet.

Ami azt a kívánságát illeti, Elnök úr, hogy kettőnk között késedelem nélkül közvetlen személyes érintkezésre kerüljön sor, én — amennyiben a körülmények megkövetelik — örömmel csatlakozom ehhez a kívánságához, s a magam részéről kész vagyok megtenni mindent, hogy megvalósuljon.

Őszinte nagyrabecsüléssel

I. SZTÁLIN

1941 november 4.

7. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Boldogan közölhetem Önnel, hogy a Háromhatalmi Értekezlet alkalmával az egészségügyi-ellátási bizottság által kidolgozott listán szereplő egészségügyi anyagokat rendelkezésre bocsátjuk, mihelyt felvásárolhatjuk és elküldhetjük, kivéve az anyagoknak azt a részét, amelyet az angolok szállíthatnak. Az amerikai

ellátási és termelési feltételek következtében egyes igényelt cikkekből lehetetlen nagy mennyiséget azonnal felvásárolni, de a lista szerinti mennyiség 25%-át 30—60 nap alatt, a többit pedig a legközelebbi 8 hónap folyamán rendeltetési helyére juttatjuk.

Az Amerikai Vöröskereszt kész az általános listán felsorolt anyagoknak körülbelül egyharmadát — mintegy 5 millió dollár értékben — az amerikai nép nevében ajándékul küldeni. Ezeket az anyagokat az Amerikai Vöröskereszt utasításaimnak megfelelően a Kongresszus által rendelkezésemre bocsátott alapoknak, valamint azoknak az alapoknak igénybevételével szerzi be, amelyeket az amerikai nép adományaiból a Szovjetunió megsegítésére létesítettek. Mivel az Amerikai Vöröskereszt köteles beszámolni a Kongresszusnak és az adományozóknak ezen alapok, illetve anyagok felhasználásáról, Wardwell, az Amerikai Vöröskereszt küldöttségének elnöke Koleszny ikov úrhoz, a Szovjet Vöröskereszt megbízottjához intézett levelében nagy vonásokban felvázolta a két ország Vöröskereszt egyesülete közötti együttműködésnek azokat a szervezeti formáit, amelyek kívánatosak lennének. Emellett a Vöröskereszt ma egy üzenetet is eljuttat Koleszny ikov úrhoz, amelyben rámutat annak fontosságára, hogy az Amerikai Vöröskereszt megbízottja megfelelő módon felügyeljen az anyagok elosztására, természetesen a szükséges katonai szempontok figyelembevételével. Nagyon hálás lennék, ha az Önök Kormánya biztosíthatna engem arról, hogy a kívánt szervezeti formák elfogadhatók. Bátorkodom rámutatni arra, hogy az Amerikai Vöröskereszt által javasolt eljárási mód ugyanaz, amelyet a Nagy-Britanniának és más országoknak nyújtott segélynél követ.

A fentiek alapján az Amerikai Vöröskereszt kész megvizsgálni azt a kérdést, hogy a szükségleteknek megfelelően és az igénylések arányában további lényeges segítséget nyújtson a Szovjetuniónak.

1941 november 6.

8. sz.

Az elküldés ideje 1941 november 14.

I. V. SZTÁLIN SZEMÉLYES ÜZENETE ROOSEVELT ÚRNAK

Üzenetét, amelyben közli, hogy az Amerikai Vöröskereszt által szállítandó egészségügyi anyagok kérdése kedvező elintézést nyert, november 11-én megkaptam.

Ami azt a kérdést illeti, hogy a két ország Vöröskereszt egyesülete között megállapodás jöjjön létre az együttműködés szervezeti formái tekintetében, a Szovjet Kormánynak ez ellen nincs kifogása, amennyiben az együttműködést azzal a levélváltással összhangban szervezik meg, amelynek szövegében a két ország Vöröskeresztjének képviselői november elején Kujbisevben megegyeztek.

SZTÁLIN

9. sz.

Az érkezés ideje 1941 december 16.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Véleményem szerint rendkívül fontos, hogy nyomban előkészítő lépéseket tegyünk nemcsak a legközelebbi hetek együttes akcióira, hanem egyszersmind a hitlerizmus végleges leverésére vonatkozóan. Nagyon szeretnék találkozni és személyesen tárgyalni Önnel, de mivel ez most lehetetlen, három előzetes lépést teszek s remélem, hogy ezek a lépések előkészítik az állandóbb együttes tervezést.

1. Javasolom Csang Kaj-sek generalisszimusznak, hogy haladéktalanul hívjon össze Csungkingba egy értekezletet, amelyen kínai, szovjet, brit, holland és amerikai megbízott venne részt. Ezek a megbízottak legkésőbb december 17-én üljenek össze, és szombatig, december 20-ig küldjenek szigorúan bizalmas jelentést kormányaiknak az eredményről. Így előzetes képet kapunk arról, hogy hogyan látja Csungking a közös problémát.

2. Megkérem a briteket, hogy hívjanak össze Szingapurban haditengerészeti konferenciát, amely szombatig, december 20-ig jelentést tenne főleg a déli övezet hadműveleteit illetően.

3. Nagyon örülnék, ha Ön személyesen tárgyalna a moszkvai amerikai, brit és kínai nagykövettel, és szombatig, 20-ig közölné velem javaslatait ebben a kérdésben.

4. A jövő hét folyamán megtárgyalom ugyanezeket a kérdéseket az itteni brit missziókkal, s közlöm Önnel, hogyan látják a helyzetet itt. Kellemes beszélgetésem volt Litvinovval, s teljes mértékben megértem az Önök közvetlen feladatait. Még egyszer közölni szeretném Önnel, hogy milyen általános és őszinte lelkesedéssel fogadják az Egyesült Államokban azokat a sikereket, amelyeket az Önök seregei az Önök nagy nemzetének védelmében aratnak. Legyen szabad remélnem, hogy a jövő hétre általam tervezett előzetes konferenciák akcióink tervezése szempontjából állandóbb szervezeti forma kialakulására vezetnek. Hopkins és én személyes forró üdvözleteinket küldjük.

ROOSEVELT

10. sz.

Az elküldés ideje 1941 december 17.

I. V. SZTÁLIN F. ROOSEVELTNEK*

Üzenetét december 16-án kaptam meg. Tekintettel arra, hogy Ön üzenetében nem jelölte meg a csungkingi és a moszkvai értekezlet célját, s hogy a konferenciák megnyitásáig mindössze egy nap volt hátra, úgy gondoltam, helyes lesz, ha az éppen Moszkvába érkező Eden úrral tisztázom a konferenciák célját és bizonyos időre való elhalasztásuk lehetőségét. Kiderült azonban, hogy Eden úr sincs tájékoztatva erről a kérdésről. Ezért szerintem jó lenne, ha megkapnám Öntől a szükséges felvilágosításokat, hogy a Szovjetunió megbízottai eredményesen vehessenek részt ezeken a konferenciákon.

Engedje meg, hogy köszönetet mondjak Önnek a Szovjet Hadsereg sikereivel kapcsolatban kifejezett érzelmeiért.

Kívánok Önöknek sikert a csendes-óceáni agresszió elleni harcban.

Személyes forró üdvözleteimet küldöm Önnek és Hopkins úrnak[5].

SZTÁLIN

11.sz.

Az érkezés ideje 1942 február 11.

ROOSEVELT ELNÖK TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK

Januárban és februárban 449 könnyű harckocsit, 408 közepes harckocsit, 244 vadászgépet, 24 B-25-öset és 233 A-20-ast[6] szállítottunk, illetve fogunk szállítani.

Tudom, mennyire fontos, hogy Önök mielőbb megkapják fegyverszállítmányainkat, s mindent elkövetünk, hogy útnak indítsuk ezeket a rakományokat.

A Távol-Keleten ez idő szerint nehézségekkel küzdünk, de remélem, a közeljövőben annyira megerősödünk ebben a térségben, hogy fel tudjuk majd tartóztatni a japánokat. Mindamellett el vagyunk készülve bizonyos további kudarcokra.

12. sz.

Az érkezés ideje 1942 február 13.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Nagy megelégedéssel tölt el, hogy az Önök Kormánya hajlandó volt az Egyesült Államok követéül elfogadni régi és hűséges barátomat, Standley tengernagyot. Hosszú éveken át meghitt kollégák voltunk, s teljes bizalmamat élvezi. Nemcsak mint becsületes és erélyes embert ajánlom Önnek, hanem mint olyan embert is, aki nagyrabecsüli a Szovjetunió vívmányait és lelkesedik értük. Ön emlékszik arra, hogy Standley tenger-

nagy tavaly Harriman úrral együtt a Szovjetunióban járt. Moszkvából való visszatérése óta máris sokat tett, hogy az Egyesült Államokban jobban megértsék a Szovjetunió helyzetét. Meggyőződésem, hogy gazdag tapasztalatai és az országaink előtt álló problémák alapos ismerete folytán a két ország még közelebb hozására irányuló erőfeszítéseit az Önök közreműködésével siker koronázza majd.

Épp most hívták fel a figyelmemet arra a körülményre, hogy a Szovjet Kormány olyan összegben rendelt meg nálunk különféle árukat és fegyvereket, amely felülmúlja a múlt ősszel a kölcsön-bérleti törvény alapján[4] és levélváltásunk értelmében rendelkezésére bocsátott egymilliárd dollárt. Ezzel kapcsolatban javasolom, hogy ugyanezen törvény alapján bocsássunk az Önök Kormányának rendelkezésére további egymilliárd dollárt, ugyanolyan feltételekkel, mint az elsőt. Ha ön más feltételeket javasolna a második milliárd dollárt illetően, biztos lehet benne, hogy ezeket a javaslatokat gondosan és jóindulatúan fogjuk megvizsgálni. Lehet, hogy később a megváltozott körülmények figyelembevételével kölcsönösen kívánatosnak bizonyul majd a most kötött pénzügyi egyezmények felülvizsgálása[7].

13. sz.

Az elküldés ideje 1942 február 18.

I. V. SZTÁLIN F. ROOSEVELTNEK*

Az Egyesült Államok januárban és februárban esedékes fegyverszállítmányaival kapcsolatos üzenetét megkaptam. Csak megerősíthetem, hogy éppen most, amikor a Szovjetunió népei óriási erőfeszítéseket tesznek, s a Szovjetunió hadserege minden erejét megfeszíti, hogy kitartó támadásával visszavesse a hitlerista csapatokat, az amerikai szállítmányoknak, köztük a harckocsiknak és a repülőgépeknek nagy jelentőségük van közös ügyünk, további sikereink szempontjából.

14. sz.

Az elküldés ideje 1942 február 18.

I. V. SZTÁLIN F. ROOSEVELTNEK*

Ez év február 13-i üzenetének vételét igazolva mindenekelőtt meg szeretném jegyezni, hogy osztom az Ön meggyőződését, amely szerint az Egyesült Államok újonnan kinevezett Nagykövetének, Standley tengernagynak, akit Ön úgy becsül és oly sokra tart, az országaink még közelebb hozására irányuló erőfeszítéseit siker koronázza majd.

Azt az elhatározását, Elnök úr, hogy a kölcsön-bérleti törvény alapján[4] további egymilliárd dollárt bocsátanak a Szovjetunió Kormányának rendelkezésére, ugyanolyan feltételekkel, mint az elsőt, a Szovjet Kormány őszinte köszönettel fogadja. Az Ön által feltett kérdéssel kapcsolatban közölnöm kell, hogy a Szovjet Kormány nem akarja késleltetni a döntést, s ezért a Szovjetuniónak nyújtandó második egymilliárd dolláros kölcsönt illetően nem veti fel a feltételek megváltoztatásának és ama rendkívüli erőfeszítések megfelelő figyelembevételének kérdését, amelyeket a Szovjetunió a közös ellenség ellen viselt háborúban, minden erőforrásának bevetésével tesz. Ugyanakkor teljesen egyetértek Önnel, s remélem, hogy később közösen állapítjuk meg azt az alkalmas időpontot, amikor kölcsönösen kívánatosnak bizonyul majd a most kötött pénzügyi egyezmények felülvizsgálása, a fentebb említett körülmények külön figyelembevételével[7].

Élve az alkalommal, szeretném felhívni a figyelmét arra, hogy a Szovjetuniónak nyújtott kölcsön realizálása során a megfelelő szovjet szervek az Egyesült Államokban vásárolt fegyvereknek és különböző anyagoknak a szovjet kikötőkbe szállítását illetően ez idő szerint nagy nehézségekbe ütköznek. A jelenlegi körülmények között a legcélszerűbbnek azt tartanánk, ha az amerikai fegyverszállításoknál ugyanazt a módszert követnék, amelyet eredményesen alkalmaznak az Angliából Arhangelszkbe küldött fegyverszállítmányoknál, de ezt az Egyesült Államokból küldött szállítmányok tekintetében a

mai napig nem sikerült megvalósítani. Ennek a módszernek a lényege az, hogy a fegyvert és a különböző anyagokat szállító brit katonai hatóságok maguk választják ki a gőzösöket, s ugyancsak maguk szervezik meg a kikötői berakodást és a gőzösöknek megfelelő kísérettel a rendeltetési kikötőkbe juttatását. A Szovjet Kormány igen hálás lenne, ha a fegyverszállításokat és a gőzösöknek megfelelő kísérettel a Szovjetunió kikötőibe juttatását illetően az Egyesült Államok Kormánya is elfogadná ugyanezt a módszert.

Őszinte nagyrabecsüléssel

I. SZTÁLIN

15. sz.

AZ ELNÖKTŐL I. V. SZTÁLINNAK

Ezennel igazolom február 20-i üzenetének vételét[8].

Szeretném, ha tudná, hogy megfelelő időpontban szívesen felülvizsgáljuk Önökkel azt a megállapodást, amelyet a fegyverek átadásáról szóló kölcsön-bérleti törvény alapján[7] általunk előlegezett összegekről kötöttünk. Ebben a pillanatban a legfontosabb feladat az, hogy szállítsuk Önöknek a felszerelést.

Intézkedtem, hogy az Ön javaslata alapján tanulmányozzák az Oroszországba irányuló fegyverszállítások itteni központosításának problémáját.

Az Önök hadseregének sikereiről érkező újabb hírek nagy bizakodással töltenek el bennünket.

Szívélyes jókívánságaimat küldöm Önöknek a Vörös Hadsereg megalakulásának 24. évfordulója alkalmából.

1942 február 23.

16. sz.

Az érkezés ideje 1942 március 16[9].

IOSZIF SZTÁLIN ŐEXCELLENCIÁJA, A SZOVJETUNIÓ NÉPBIZTOSI TANÁCSÁNAK ELNÖKE RÉSZÉRE

Nagyrabecsült Sztálin úr!

Harriman úr átadta nekem az Ön 1941 október 3-i kedves levelét[10]. Közlését igen sokra becsülöm.

Már elküldtük Önnek azt a táviratot, amelyben értesítjük, hogy a kölcsön-bérleti törvény[4] hatályát a Szovjetunióra is kiterjesztjük.

Ezt az alkalmat felhasználva ismét biztosítani kívánom Önt, hogy minden lehetőt megteszünk ezeknek a szállítmányoknak az Önök frontjára való eljuttatása érdekében.

Az Önök hadseregének és népének az az eltökéltsége, hogy leveri a hitlerizmust, lelkesedéssel tölti el az egész világ szabad népeit.

Őszinte híve

Franklin D. ROOSEVELT

17. sz.

Az érkezés ideje 1942 április 12.

SZEMÉLYES
AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN ÚRNAK

Szerencsétlenségre a földrajzi távolság ez idő szerint gyakorlatilag lehetetlenné teszi a találkozásunkat. Márpedig ez a találkozás, amely alkalmat adna a személyes beszélgetésre, igen hasznos lenne a hitlerizmus elleni háború folytatása szempontjából. Ha a dolgok olyan jól mennek, mint reméljük, lehetséges, hogy nyáron néhány napot együtt tölthetünk közös alaszkai határunk mentén. De addig is katonai és egyéb szempontokból egyaránt igen fontosnak tartom, hogy találjunk ki valamit, ami leginkább megközelíti a személyes véleménycserét.

Gondolok itt egy igen fontos katonai javaslatra fegyveres erőink olyan felhasználásával kapcsolatban, hogy enyhítsük az Önök nyugati frontján a kritikus helyzetet. Ennek én óriási jelentőséget tulajdonítok.

Ezért szeretném, ha fontolóra venné Molotov úr és egy meghatalmazott tábornok mielőbbi Washingtonba küldésének lehetőségét. Az idő nagyon jelentős tényező, ha arról van szó, hogy lényeges segítséget nyújtsunk. Mi rendelkezésükre bocsátunk egy jó szállító repülőgépet, s két hét alatt megjárhatják az utat.

Amikor ezt az utazást javasolom, semmiképpen sem akarok barátom, Litvinov úr megkerülésével cselekedni, ezt ő maga is megérti, de az általam javasolt látogatással időt nyerünk.

Ezt az eljárási módot nemcsak az annyira szükséges titkossági szempontból javasolom, hanem mindenekelőtt azért, mert szükségem van az Önök tanácsára, mielőtt közös katonai akciónk stratégiai irányáról véglegesen döntenénk.

Ezzel a javaslattal kapcsolatban Hopkinst Londonba küldtem.

Az amerikai nép el van ragadtatva az Önök fegyveres erőinek nagyszerű harca láttán, s mi fokozottabb segítséget akarunk nyújtani Önöknek a hitlerista seregek és anyagi erőforrások megsemmisítésében, mint eddig tettük.

Őszinte üdvözletemet küldöm.

ROOSEVELT

18. sz.

Az elküldés ideje 1942 április 20.

I. V. SZTÁLIN F. ROOSEVELTNEK*

Engedje meg, hogy köszönetet mondjak Önnek üzenetéért, amelyet a napokban kaptam kézhez Moszkvában.

A Szovjet Kormány egyetért azzal, hogy V. M. Molotovnak találkoznia kell Önökkel az európai második front mielőbbi megszervezésének kérdéséről folytatandó véleménycsere céljából. V. M. Molotov legkésőbb május 10—15-én Washingtonba érkezhet, megfelelő katonai megbízott kíséretében.

Molotov természetesen Londonba is ellátogat, hogy eszmecserét folytasson az Angol Kormánnyal.

Nem kételkedem abban, hogy sikerül majd megvalósítani a személyes találkozást Önnel, aminek én nagy jelentőséget tulajdonítok, különös tekintettel a hitlerizmus fölötti győzelem megszervezésével kapcsolatban országaink előtt álló nagy kérdésekre.

Őszinte üdvözletemet küldöm, és sok sikert kívánok az Amerikai Egyesült Államok ellenségeivel vívott harcban.

I. SZTÁLIN

19. sz.

SZTÁLIN ÚR RÉSZÉRE

Komoly nehézségeink vannak a konvojok[11] északi útvonalával kapcsolatban, s a bonyodalmakról tájékoztattuk Litvinovot. Meg lehet azonban győződve arról, hogy mindent elkövetünk minél több hajó útnak indítása érdekében.

Hallottam arról a szívélyes fogadtatásról, amelyben Standley tengernagyot részesítették, s meg akarom mondani, mennyire hálás vagyok érte.

Várom a találkozást Molotovval, s mihelyt értesülök az útvonalról, nyomban gondoskodunk szállítóeszközről. Remélem, hogy Molotov washingtoni tartózkodása alatt nálam szállhat meg, a Fehér Házban, de ha óhajtja, rendelkezésére bocsáthatunk a közelben egy magánházat.

1942 május 4.

ROOSEVELT

20. sz.

Az elküldés ideje 1942 május 15.

I. V. SZTÁLIN F. ROOSEVELTNEK*

Köszönetet mondok Önnek M. M. Litvinov közvetítésével küldött üzenetéért. Ami a hajóknak a Szovjetunióba való eljuttatása és kísérete terén felmerült nehézségeket illeti, ezzel

kapcsolatban már Churchill Miniszterelnökhöz fordultam, s megkértem, hogy segítse elő e nehézségek mielőbbi leküzdését. S minthogy a májusi amerikai és angol szállítmányok halaszthatatlan jellegűek, Önhöz is ezzel a kéréssel fordulok, Elnök úr.

V. M. Molotov amerikai és angliai útja néhány napos halasztást szenved a változékony időjárás miatt. Kiderült, hogy mind az angliai, mind pedig az amerikai utazás szovjet repülőgéppel is megvalósítható. Ehhez hozzá kell tennem, hogy a Szovjet Kormány véleménye szerint Molotov utazását egészen Moszkvába való visszatéréséig minden előzetes sajtóközlemény nélkül kell lebonyolítani, ugyanúgy, ahogy Eden úr múlt év decemberi moszkvai látogatása alkalmával történt.

Ami Molotov washingtoni szálláshelyét illeti, én és Molotov hálánkat fejezzük ki az Ön javaslatáért.

I. SZTÁLIN

21. sz.

Az érkezés ideje 1942 június 8.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Nagyon hálás vagyok Önöknek, hogy Molotov urat elküldték a velem való találkozásra, s türelmetlenül várom az értesítést, hogy szerencsésen visszaérkezett a Szovjetunióba. Nálunk tett látogatása igen kielégítő volt[12].

22. sz.

Az elküldés ideje 1942 június 12.

I. V. SZTÁLIN F. ROOSEVELTNEK*

A Szovjet Kormány, akárcsak Ön, Elnök úr, azon a véleményen van, hogy V. M. Molotov amerikai látogatásának eredményei teljesen kielégítőek.

Megragadom az alkalmat, hogy a Szovjet Kormány nevében őszinte köszönetemet fejezzem ki Önnek, Elnök úr, azért a szívélyes fogadtatásért, amelyben V. M. Molotovot és útitársait az Egyesült Államokban való tartózkodásuk idején részesítették.

V. M. Molotov ma szerencsésen visszaérkezett Moszkvába.

23. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

A Csendes-óceán északi részén és Alaszka térségében kialakuló helyzet világosan mutatja, hogy a Japán Kormány alighanem hadműveleteket készít elő a szovjet Primorje határterület ellen. Ha erre a támadásra sor kerül, az Egyesült Államok az amerikai légierőkkel kész segítséget nyújtani a Szovjetuniónak, azzal a feltétellel, hogy a Szovjetunió megfelelő repülőtereket bocsát a rendelkezésükre Szibéria területén. Az ilyen hadművelet gyorsabb megvalósítása érdekében természetesen szükséges lenne a Szovjetunió és az Egyesült Államok erőfeszítéseinek gondos összehangolása.

Litvinov Nagykövet értesítése szerint Ön jóváhagyta, hogy amerikai repülőgépeket küldjünk Alaszkán és Észak-Szibérián át a nyugati frontra, s én örültem, amikor ezt megtudtam. Szerintem mindkettőnk érdekében szükséges, hogy haladéktalanul megkezdődjék hadseregeink, flottáink és légierőink képviselői között a részletes értesülések kicserélése, s ilyenformán szembenézhessünk ezzel a Csendes-óceánon fenyegető új veszéllyel. A kérdés szerintem annyira sürgős, hogy mindenképpen indokolt, ha a Szovjetunió és az Egyesült Államok felhatalmazást ad erre kijelölendő megbízottainak, hogy lássanak munkához, és dolgozzanak ki konkrét terveket. Ezért javasolom, hogy Ön és én nevezzünk ki ilyen megbízottakat, s küldjük őket haladéktalanul tanácskozásra Moszkvába, illetve Washingtonba.

1942 június 17.

24. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Június 17-i üzenetemmel kapcsolatban hangsúlyozni szeretném, hogy amennyiben lehetséges lenne az Afrikán át vezető jelenlegi útvonal helyett Alaszkán és Szibérián át szállítani a repülőgépeket az Egyesült Államokból a Szovjetunióba, sok időt takarítanánk meg. Továbbá, amennyiben légivonal létesülne repülőgépeink számára Szibérián át, ez lehetővé tenné, hogy a jelenlegi tengeri szállítás helyett légi úton szállítsunk kishatósugarú repülőgépeket a Szovjetunióba.

Ha Szibéria területén repülőterek épülhetnek, a megfelelő amerikai légivonalakkal kapcsolatot tartó meteorológiai és jelzőberendezéssel, hajlandó vagyok utasítani a repülőgépek eljuttatásával foglalkozó amerikai repülőket, hogy egészen a Bajkál-tóig vigyék Önöknek a repülőgépeket. Ezt a légivonalat könnyen össze lehetne kötni a vlagyivosztoki vonal repülőtereivel. Abban az esetben, ha a japánok megtámadnák a szovjet Primorje határterületet, a hasonló szibériai légivonal lehetővé tenné az Egyesült Államok számára, hogy gyorsan amerikai légikötelékeket küldjön az említett térségbe, a Szovjetunió megsegítésére.

A Szibéria—Bajkál-tó légivonal megszervezésével összefüggő problémák általam történt tanulmányozása világosan mutatja, hogy fel kellene használnunk az Északi-Jegestengerbe ömlő néhány folyót az olyan terjedelmes rakományok Kelet-Szibériába szállításához, mint az üzemanyag, valamint a repülőterek felszereléséhez szükséges gépek. Azért írok Önnek még mielőtt június 17-i üzenetemre választ kaptam volna, mert megköveteli az azonnali cselekvés szükségessége, hiszen ezeket a rakományokat addig kell eljuttatnunk, amíg a szóbanforgó folyók be nem fagynak, vagyis a következő hetekben.

Ha Ön egyetért azzal, hogy ennek a légivonalnak a megszervezése sürgős és fontos, kérem, engedélyezze a szervezés meggyorsítása céljából egy amerikai repülőgépnek, hogy szemrevételezési és kísérleti repülést végezhessen Alaszkából kiindulva végig a javasolt útvonalon, s ilyenformán megállapíthassuk, hogy milyen felszerelést és anyagokat igényel a szükséges

repülőterek építése és a szükséges jelzőszolgálat megszervezése. Ennek a repülőgépnek a személyzete polgári öltözetet viselne, s a repülést lényegében valamilyen kereskedelmi ügynökség személyzeteként végezné. Továbbá minden szükséges intézkedést megtennénk annak érdekében, hogy elkerüljük ennek a személyzetnek bármi néven nevezendő azonosítását az Egyesült Államok katonai szerveivel. Természetesen Nome-ban (Alaszka) fel lehetne venni az amerikai repülőgépre egy-két szovjet tisztet vagy hivatalnokot.

Ez a repülőút nem teszi fölöslegessé az Egyesült Államok és a Szovjetunió hadseregének, flottájának és légierőinek képviselőiből álló vegyesbizottságokban folytatandó tárgyalásokat, amelyeket június 17-i üzenetemben ajánlottam. Egyetlen célja az lenne, hogy megbízottaink pontosabb és részletesebb értesülések alapján kezdhessék meg a tárgyalásokat az említett kérdésről, mint enélkül tehetnék.

1942 június 23.

25 sz.

Az elküldés ideje 1942 július 1.

I. V. SZTÁLIN F. ROOSEVELTNEK*

Legutóbbi üzeneteivel kapcsolatban közölnöm kell, hogy teljesen osztom a véleményét, szerintem is célszerű egy olyan útvonal, amelyen a repülőgépek az Egyesült Államokból Alaszkán és Szibérián át juthatnak el a nyugati frontra. Ennek figyelembevételével a Szovjet Kormány már ki is adta a szükséges utasításokat, hogy a legrövidebb idő alatt fejezzék be Szibériában a repülőgépek fogadásának előkészítésével, vagyis a meglevő repülőterek átalakításával és berendezésük megfelelő kiegészítésével kapcsolatos munkákat. Ami azt illeti, hogy milyen repülők hozzák el a repülőgépeket Alaszkából, szerintem ezt rá lehet majd bízni — mint annakidején az amerikai Külügyminisztérium javasolta — a szovjet repülőkre, akik egy előre megállapított időpontban Nome-ba vagy más alkalmas helyre utaznak. Ezeknek egy megfelelő csoportját meg lehet majd bízni az Ön

által javasolt szemrevételezési repülés elvégzésével is. A szóbanforgó repülőgépek fogadásának teljes biztosítása céljából kívánatos lenne már most tudni, hogy hány repülőgépet szándékozik átirányítani az Egyesült Államok ezen az útvonalon a nyugati frontra.

Ami Önnek azt a javaslatát illeti, hogy az Egyesült Államok és a Szovjetunió hadseregének és flottájának képviselői találkozzanak az értesülések kicserélése céljából, a Szovjet Kormány egyetért az ilyen találkozás megrendezésével, és a találkozó helyéül Moszkvát javasolja.

26. sz.

Az érkezés ideje 1942 július 6.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége részére történő szállítások útvonalait fenyegető egyiptomi válság következtében Churchill Miniszterelnök azzal a sürgős kéréssel fordult hozzám, hogy amennyiben lehetséges, adjuk át az egyiptomi frontnak azt a 40 darab A-20-as bombázót[6], amely jelenleg Irakban van, útban a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége felé. Tekintettel arra, hogy itt nem rendelkezünk kellő információval, nem tudok ítéletet mondani ebben a dologban. Ezért úgy gondoltam, legjobb, ha Önt kérem meg, hogy az Egyesült Nemzetek összességének háborús erőfeszítéseit figyelembe véve hozza meg a döntést.

27. sz.

Az elküldés ideje 1942 július 7.

I. V. SZTÁLIN F. ROOSEVELTNEK*

Tekintettel a szövetséges csapatok egyiptomi helyzetére, nincs kifogásom az ellen, hogy a Szovjetuniónak szánt, s jelenleg Irakban levő A-20-as bombázók közül[6] 40-et az egyiptomi frontra irányítsanak.

28. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

A június 17-i táviratomban javasolt és Moszkvában megtartandó tanácskozásra amerikai megbízottakul Follett Bradley vezérőrnagyot, Duncan kapitány haditengerészeti attasénkat és Michael ezredes katonai attasénkat nevezem ki. Bradley tábornok az egyetlen, akit az Egyesült Államokból küldünk Moszkvába. Teljesen felkészülve érkezik, s felhatalmazást kap a tanácskozás napirendjén szereplő valamennyi terv megtárgyalására.

Hajlandók vagyunk a legközelebbi napok folyamán Nomeban egy négymotoros amerikai repülőgépet rendelkezésre bocsátani, a három vagy négy szovjet tiszt kíséretében végrehajtandó szemrevételezési repülés céljából. Mi viszont örülnénk, ha a szovjet repülőgépet amerikai tisztek kísérhetnék.

1942 július 7.

29. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Nagyon hálás vagyok táviratáért, amelyben engedélyezi, hogy negyven bombázót Egyiptomba irányítsanak. Intézkedtem, hogy azonnal indítsanak útnak Önöknek — a júliusi jegyzőkönyv[13] alapján szállítandó harckocsikon felül — száztizenöt közepes harckocsit, a megfelelő lőszerrel és pótalkatrészekkel együtt.

1942 július 9.

30. sz.

Az elküldés ideje 1942 július 18.

I. V. SZTÁLIN F. ROOSEVELTNEK*

Értesítését, amelyben közli, hogy F. Bradley vezérőrnagyot, Duncan kapitányt és Michael ezredest a Moszkvában megtartandó tanácskozásra amerikai megbízottaknak nevezte ki, meg-

kaptam. Az amerikai megbízottaknak minden szükséges támogatást megadunk a rájuk bízott feladatok teljesítéséhez.

A Szovjetunió részéről Sztyerligov vezérőrnagy, Kabanov ezredes és Levandovics ezredes vesz majd részt a tanácskozáson.

Ami a szemrevételezési repülést illeti, Krasznojarszkból a legközelebbi napokban küldhetnénk egy repülőgépet Nome-ba (kétmotoros amerikai repülőgépről van szó), s ez Nome-ból visszatértében hozhatna magával amerikai tiszteket.

Felhasználom az alkalmat, s köszönetemet fejezem ki Önnek azért az értesítésért, hogy további száztizenöt harckocsit indítanak útnak a Szovjetunióba.

Kötelességemnek tartom figyelmeztetni, hogy frontszakembereink állítása szerint az amerikai harckocsik nagyon könnyen lángba borulnak a tankelhárítók hátul vagy oldalt becsapódó lövedékétől. Ez azért van, mert az amerikai harckocsiknál használt elsőrendű benzin a harckocsiban sűrű benzingőzt fejleszt, amely kedvező feltételeket teremt a lángba boruláshoz. A német harckocsik is benzinnel működnek, de ez gyenge minőségű benzin, nem fejleszt sok gőzt, s ezért a német tankokat sokkal kevésbé fenyegeti a lángba borulás veszélye. A legmegfelelőbb motor a harckocsik számára a mi szakembereink szerint a diesel-motor.

31. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Az Alaszkából tervezett szemrevételezési repülésre és a Moszkvában megtartandó tanácskozásra vonatkozó üzenetét megkaptam. A szemrevételezési repülés részvevői augusztus 1-re Alaszkában lesznek — indulásra készen. Ezzel kapcsolatban egy négymotoros bombázó is lesz Nome-ban, hogy szükség esetén kéznél legyen.

Nagyon értékesnek tartom az amerikai harckocsikkal kapcsolatban a fronton előállt nehézségekre vonatkozó közlését. Ez az információ nagy segítségére lesz a mi harckocsi-szakembereinknek az ilyen típusú tankok hibáinak megszüntetésében. A tűz-

veszély azonban a következő típusoknál kisebb lesz, mivel ezek alacsonyabb oktánszámú üzemanyaggal működnek majd.

1942 július 23.

32. sz.

Az elküldés ideje 1942 augusztus 2.

I. V. SZTÁLIN F. ROOSEVELTNEK*

Az Alaszkából kiinduló szemrevételezési repülésre vonatkozó legutóbbi üzenetét megkaptam. A mi B-25-ös[6] repülőgépünk körülbelül augusztus 8—10-re érkezik Nome-ba, s a tervezett felderítő repülésre az indulásnál felveszi majd a repülőút három amerikai részvevőjét.

33. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Megkértem Harriman urat, hogy utazzék Moszkvába, s álljon rendelkezésére Önnek és vendégének[14], ha valamiben segítségre volna szükségük.

1942 augusztus 5.

34. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Szerintem feltétlenül megbízható híreket kaptam, amelyek szerint a Japán Kormány úgy döntött, hogy jelenleg nem indít hadműveleteket a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége ellen. Ez véleményem szerint azt jelenti, hogy jövő tavaszra halasztották a Szibéria elleni támadást. Legyen szíves, közölje vendégével[14] ezt az információt.

1942 augusztus 5.

35. sz.

Az elküldés ideje 1942 augusztus 7.

I. V. SZTÁLIN F. ROOSEVELTNEK*

Augusztus 5-i keltezésű üzeneteit megkaptam. Hadd fejezzem ki hálámat azért az értesítéséért, hogy Harriman úr hamarosan Moszkvába érkezik. Ami Japánra vonatkozó értesítését illeti, nagy érdeklődéssel olvastam, s természetesen nem mulasztom el közölni a vendéggel[14].

36. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Igen hálás lennék, ha közölné velem őszinte véleményét a következő tervről, amely szerintem hasznos lehet.

Wendell Willkie úr megbízásomból felkeresi az iráni, az iraki, a török, a szír, a szaud-arábiai és az egyiptomi kormányt, főként annak megmagyarázása céljából, hogy milyen veszély fenyegeti ezeket a kormányokat Németország győzelme esetén, s hogy legfőbb reményük a Közel- és Közép-Kelet jövőjét illetően csak a náci uralom szétzúzása lehet.

Willkie úr — egészen más célból — nagyon szeretne ellátogatni a Szovjetunióba. Azonkívül, hogy így saját szemével láthatja majd azt a törhetetlen egységet, amelyet Önök a területrablók visszaverésében tanúsítanak és azokat a nagy áldozatokat, amelyeket Önök valamennyien hoznak, többet szeretne tudni arról a csodálatos előrehaladásról, amelyet az orosz nép tett.

Willkie úr, mint Ön is tudja, vetélytársam volt az 1940-es választásokon, s jelenleg a kisebbségi párt vezetője. Teljes mértékben egyetért Kormányom külpolitikai irányvonalával, amelynek lényege a nácizmussal szembeni ellenállás és az Önök Kormánya irányában tanúsított igazi barátság, s nagy segítséget nyújt nekem a háborúval kapcsolatos munka terén. A jelen és a jövő szempontjából magam is úgy gondolom, hogy jó lenne, ha Willkie úr ellátogatna a Szovjetunióba. Repülőgéppel utazna oda, szeptember első felében.

Hálás volnék, ha bizalmasan és őszintén közölné velem, hogy szívesen fogadja-e nagyon rövid látogatását.

1942 augusztus 9.

37. sz.

Az elküldés ideje 1942 augusztus 12.

I. V. SZTÁLIN F. ROOSEVELTNEK*

Augusztus 9-i keltezésű üzenetét megkaptam. Közölhetem Önnel, hogy a Szovjet Kormány szívesen fogadja Wendell Willkie úr látogatását a Szovjetunióban, s a legőszintébb vendégszeretetben fogja őt részesíteni.

38. sz.

Az érkezés ideje 1942 augusztus 19.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Igen sajnálom, hogy nem vehettem részt Önnel és Churchill úrral együtt a nemrég történt moszkvai tanácskozáson. A hadihelyzet halasztást nem tűrő szükségleteit, különösen ami a szovjet—német frontot illeti, jól ismerem.

Véleményem szerint a japánok nehezen szoríthatnak majd ki bennünket azokból az előnyös állásokból, amelyeket a Csendes-óceán délnyugati részén elfoglaltunk. Haditengerészeti erőink ugyanebben a térségben jelentős veszteségeket szenvedtek, de az elért siker igazolja a veszteségeket, s biztosíthatom Önt, hogy ezt a sikert erőteljesen tovább fogjuk fejleszteni. Ugyanakkor jól tudom, hogy a mi két országunk igazi ellensége Németország, s hogy a két országnak talán már a legközelebbi jövőben fel kell vonultatnia Hitler ellen minden rendelkezésre álló erejét. Biztos lehet benne, hogy mihelyt emberi erőtől telhetően lehetővé válik a szükséges szállítóeszközök előteremtése, ez meg is történik.

Addig is augusztus folyamán az Egyesült Államokból több mint ezer harckocsit indítunk útnak a Szovjetunióba, egyéb hadianyagokkal, köztük repülőgépekkel együtt.

Az Egyesült Államok jól tudja, hogy a harc fő terhét a Szovjetunió viseli, a legnagyobb veszteségeket 1942 folyamán Önök szenvedték, s megmondhatom, hogy óriási lelkesedéssel figyeljük az Önök országának nagyszerű ellenállását. Mi, mihelyt megtehetjük, a lehető leggyorsabban és a lehető legnagyobb erőkkel megyünk az Önök segítségére, s remélem, hogy Ön hisz nekem, amikor ezt mondom.

39. sz.

Az elküldés ideje 1942 augusztus 22.

I. V. SZTÁLIN F. ROOSEVELTNEK*

Augusztus 19-i üzenetét megkaptam. Én ugyancsak sajnálatomat fejezem ki, hogy Ön nem vehetett részt azokon a megbeszéléseken, amelyeket nemrég Churchill úrral folytattunk.

Azzal a megjegyzésével kapcsolatban, hogy augusztus folyamán az Egyesült Államokból harckocsikat és hadianyagokat indítanak útnak, hangsúlyozni szeretném, hogy ez idő szerint különösen érdekünkben állana, ha repülőgépeket és más fegyverfajtákat, valamint minél több teherautót kapnánk az Egyesült Államokból. Egyszersmind remélem, hogy minden lehető módon gondoskodni fognak a rakományoknak a Szovjetunióba való mielőbbi eljuttatásáról, különösen az északi-tengeri úton.

40. sz.

IOSZIF SZTÁLIN ŐEXCELLENCIÁJA, A SZOVJETUNIÓ NÉPBIZTOSI TANÁCSÁNAK ELNÖKE RÉSZÉRE

Moszkva.

Nagyrabecsült Sztálin úr!

Ezzel az ajánlólevéllel Patrick J. Hurley tábornok, volt hadügyminiszter, az Egyesült Államok jelenlegi új-zélandi Követe keresi fel Önt.

Hurley tábornok most tér vissza állomáshelyére, Új-Zélandba, és rendkívül fontosnak tartom, hogy visszatérése előtt ellátogasson Moszkvába, s amennyiben ez lehetségesnek bizonyul, személyesen tanulmányozza jelenlegi világstratégiánk legfontosabb oldalait. Szeretném, ha így saját tapasztalata alapján győzhetné meg Új-Zéland, valamint Ausztrália Kormányát arról, hogy a leghatékonyabb módszer, amelynek segítségével az Egyesült Nemzetek együtt megverhetik Hitlert — a hitlerista seregek nyomásának oly ragyogóan ellenálló, dicső orosz seregek lehető legmesszebbmenő támogatása.

Ugyancsak megkértem Hurley tábornokot, hogy látogasson el Egyiptomba, majd Iránba és Irakba is, s ilyenformán közvetlenül ismerkedjék meg a Közel-Keletnek ezzel a részével, és személyesen figyelje meg az e térségben folyó hadműveleteket.

Az ausztráliai és az új-zélandi Kormány, mint Ön is tudja, hajlik arra a nézetre, amely szerint rendkívül szükséges, hogy az Egyesült Nemzetek azonnali általános támadást indítsanak Japán ellen. Szeretném, ha Hurley tábornok a Szovjetunióba tett látogatása után elmondhatná ennek a két Kormánynak, hogy a legjobb stratégia az Egyesült Nemzetek számára az, ha először összefognak Hitler leverésének biztosítása érdekében, s hogy ez a legjobb és legbiztosabb útja Japán leverésének.

Legszívélyesebb üdvözletemet küldöm a szovjet seregek nagyszerű győzelmei alkalmából, s kívánom Önnek továbbra is a legjobbakat.

Bízzék bennem,

őszinte híve

Franklin D. ROOSEVELT

1942 október 5[15]

41. sz.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL ROOSEVELT ÚRNAK

Megragadva az alkalmat, hogy a Washingtonba utazó Standley úr szívélyes közreműködésével személyes üzenetet küldhetek Önnek, szeretném ismertetni néhány elgondolásomat az Egyesült Államokból a Szovjetunióba irányuló hadiszállításokat illetően.

Értesüléseim szerint a szállítási nehézségek oka elsősorban az, hogy nincs elég hajótér. A hajótérben mutatkozó hiány enyhítése érdekében a Szovjet Kormány kész lenne hozzájárulni az amerikai fegyverszállítások valamelyes csökkentéséhez. Hajlandók vagyunk egy időre teljesen lemondani arról, hogy harckocsikat, ágyúkat, lőszert, géppisztolyokat stb. szállítsanak. Ugyanakkor azonban rendkívül nagy szükségünk van arra, hogy több legújabb típusú vadászgépet (például „Aerocobrá"-t) szállítsanak, s minden körülmények között biztosítsák egyes más anyagok szállítását. Figyelembe kell venni, hogy a „Kitty Hawk" repülőgépek nem állják a harcot a mai német vadászgépekkel.

Nagyon jó lenne, ha az Egyesült Államok minden körülmények között biztosítaná számunkra a következő szállítmányokat (havonta): 500 vadászgép, 8—10 000 teherautó, 5000 tonna alumínium és 4—5000 tonna robbanóanyag. Ezenkívül fontos, hogy biztosítsák 12 hónapon át 2 millió tonna gabona (búza), továbbá minél több zsír, koncentrátumok és húskonzervek szállítását. Az élelmiszerek jelentős részét Vlagyivosztokon keresztül a szovjet flottával szállíthatnánk, ha az Egyesült Államok hajlandó lenne átengedni a Szovjetuniónak flottánk kiegészítésére legalább 20—30 hajót. Minderről beszéltem már Willkie úrral, bízva abban, hogy közli Önnel.

Ami a fronthelyzetet illeti, Ön természetesen tudja, hogy helyzetünk délen, különösen Sztálingrád térségében az utóbbi hónapokban rosszabbodott annak következtében, hogy nincs elég repülőgépünk, főként vadászgépünk. Kiderült, hogy a németek repülőgépekből nagy tartalékokkal rendelkeznek. A németeknek délen legalább kétszeres légi fölényük van, ami megfoszt bennünket attól a lehetőségtől, hogy fedezzük csapatainkat. A háború a gyakorlatban bebizonyította, hogy a legbátrabb csapatok is tehetetlenekké válnak, ha nincsenek védve a légitámadásokkal szemben.

1942 október 7.

42. sz.

Az érkezés ideje 1942 október 9.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Megkaptam a Miniszterelnök Önhöz intézett üzenetének másolatát. Készülünk arra, hogy amilyen gyorsan csak lehetséges, légierőket bocsássunk az Önök rendelkezésére, amelyek a Kaukázusban az Önök stratégiai parancsnoksága alatt működnek majd. Most megpróbálok haladéktalanul további repülőgépeket előteremteni az Önök számára, s az eredményről hamarosan értesíteni fogom. Ugyancsak megpróbálom elintézni bizonyos számú kereskedelmi hajónknak az Önök rendelkezésére bocsátását, hogy ilyenformán növelni lehessen a Csendes-óceánon át Önöknek szállított anyagok mennyiségét. Éppen most rendeltem el, hogy bocsássanak az Önök rendelkezésére egy gépkocsi-abroncs üzemet. Igen jelentős erősítéseket küldünk a Perzsa-öbölbe az ezen az útvonalon történő szállítások növelése céljából, s biztosak vagyunk benne, hogy ezt megtehetjük. Nagy mennyiségű mozdonyt és más felszerelést indítunk útnak, személyzettel együtt. Meggyőződésem, hogy tervbe vett hadműveletünk eredményes lesz.

Sztálingrád dicső védelme Amerikában mindenkit nagy izgalomba hozott, s mi biztosak vagyunk annak sikerében.

43. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Tanulmányozom annak lehetőségeit, hogy miképpen szállíthatnánk több vadászgépet a Szovjetuniónak. A dolog úgy áll, hogy jelenleg minden elkészült „Aerocobra"[16] azonnal a frontra kerül. S bár a halaszthatatlan katonai szükségletek ez idő szerint kizárják annak lehetőségét, hogy több „Aerocobrá"-t küldjünk Önöknek, remélem, hogy más típusok rovására növelhetjük ennek a típusnak a gyártását, s így majd több repülőgépet adhatunk. Ha pedig küszöbönálló hadművele-

teink, amelyekről Ön is tud, meghozzák a várt sikert, ugyancsak abban a helyzetben leszünk, hogy rendelkezésükre bocsáthatunk vadászgépeket.

Egy nehézbombázó kötelékünket utasítottuk, hogy nyomban készüljön fel az Önök déli szárnyán folytatandó hadműveletekre. Ennek az intézkedésnek a megvalósítása nem függ semmilyen más hadművelettől vagy feladattól, s ezeket a repülőgépeket, elegendő mennyiségű szállítmány kíséretében, a legközelebbi időben útnak indítjuk a Kaukázus felé.

Egy-két napon belül értesítem, mi a helyzet a robbanóanyaggal, az alumíniummal és a teherautókkal.

A Csendes-óceánon átengedünk Önöknek használatra 20 kereskedelmi hajót.

Októberben 276 harci repülőgépet küldünk, s mindent elkövetünk, hogy meggyorsítsuk ezeket a szállításokat.

1942 október 12.

44. sz.

Az elküldés ideje 1942 október 15.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK VÁLASZA ROOSEVELT ELNÖK ÜZENETÉRE

Október 12-i üzenetét megkaptam. Köszönöm az értesítést.

I. SZTÁLIN

45. sz.

Az érkezés ideje 1942 október 16.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Kérésére örömmel közlöm, hogy a szóbanforgó cikkeket az alábbi mennyiségben tudjuk szállítani:

Búza	2 millió rövidtonna[17] a jegyzőkönyvi év[18] hátralevő időszaka folyamán körülbelül egyenlő havi részletekben
Teherautó	8—10 000 havonta
Robbanóanyag	4 000 rövidtonna novemberben, s 5—5 000 tonna a következő hónapokban
Hús	15 000 tonna havonta
Konzervhús	10 000 tonna havonta
Sertésszalonna	12 000 tonna havonta
Szappan-alapanyag ...	5 000 tonna havonta
Növényi olaj	10 000 tonna havonta

Hamarosan értesítem az alumínium szállításáról, amit még tanulmányozok.

Elrendeltem, hogy fáradságot nem kímélve, hiánytalanul indítsák útnak az esedékes hajókat és szállítmányokat, s kívánságának megfelelően biztosítsanak elsőbbséget az Önökkel szemben vállalt kötelezettségeinknek.

46. sz.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK ROOSEVELTNEK, AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKÉNEK

Október 16-i üzenetét megkaptam. Késtem a válasszal, mert a front ügyei lefoglaltak. Most már csak arról van szó, hogy az Önök által ígért szállítmányok a jelzett időpontokban megérkezzenek a Szovjetunióba.

1942 október 19.

47. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Éppen most kaptam meg Standley tengernagytól az Ön személyes levelét, amelynek másolatát már korábban elküldte[19]. A Nagykövet igen tüzetesen kifejtette előttem, hogyan látja a Szovjetunió helyzetét. Megerősítette a szovjet hadsereg

harci tulajdonságairól és erejéről kapott korábbi értesüléseinket, s hangsúlyozta, hogy sürgős szükségük van az Ön által megjelölt szállításokra. Én ezt teljes mértékben elismerem.

1942 október 24.

48. sz.

Az elküldés ideje 1942 október 28.

I. V. SZTÁLIN F. ROOSEVELTNEK*

Október 24-i üzenetét megkaptam. Köszönöm az értesítést.

49. sz.

ROOSEVELT ELNÖKNEK SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL

Nagyrabecsült Elnök úr!

Nagyon köszönöm levelét, amelyet ma adott át Hurley tábornok. Hurley tábornokkal hosszas beszélgetést folytattam stratégiai kérdésekről. Azt hiszem, megértett engem, s meggyőződött a szövetségesek jelenlegi stratégiájának helyességéről. Kérte, hogy ellátogathasson egyik frontunkra, nevezetesen a Kaukázusba. Ezt biztosítjuk számára.

A szovjet—német fronton a legutóbbi hét folyamán nem történt komolyabb változás. Hamarosan meg akarjuk kezdeni téli hadjáratunkat. Most folynak az előkészületek. A hadjárat menetéről értesíteni fogom Önt.

Itt mindannyian örülünk az amerikai és az angol fegyveres erők ragyogó észak-afrikai sikereinek. Engedje meg, hogy gratuláljak a győzelemhez. Szívből kívánok Önöknek további sikereket.

Őszinte nagyrabecsüléssel

SZTÁLIN

1942 november 14.

50. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Örülök, hogy olyan szívélyesen fogadta Hurley tábornokot. Mint Ön is világosan megérti, feladatomnak tekintettem Ausztrália és Új-Zéland népének meggyőzését arról, hogy a japán veszély leküzdésének legjobb módja az, ha elsősorban a nácikat semmisítjük meg. Hurley tábornok első kézből szerzett értesülései alapján elmondhatja majd nekik, hogy Ön, Churchill és én mennyire egyetértünk ebben a kérdésben.

A Csendes-óceán délnyugati részén nemrégiben vívott ütközeteink megszilárdították hadállásainkat ebben a térségben, ha még nem is vetettünk véget a japánok déli irányú támadási kísérleteinek.

Az amerikai és az angol vezérkar most tanulmányozza, hogy milyen további hadműveleteket indítsunk abban az esetben, ha már szilárdan kezünkben tartjuk a Földközi-tenger déli partvidékét, Gibraltártól egészen Szíriáig. Mielőtt azonban bármilyen további lépést tennénk, Churchill-lel együtt tanácskozni akarunk Önnel és az Önök vezérkarával, mert mindaz, amit a jövőben a Földközi-tengeren kezdeményezünk, befolyással lesz az Önök nagyszerű hadjáratára és az idei télre tervezett hadműveleteikre.

Nem szükséges mondanom Önöknek, hogy dolgozzanak továbbra is jól. Úgyis megteszik, s én igazán úgy látom, hogy a dolgok egyre kedvezőbben alakulnak.

Szívélyes üdvözlettel

1942 november 19. ROOSEVELT

51. sz.

Az elküldés ideje 1942 november 20.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Megkezdődtek a támadó hadműveletek Sztálingrád körzetében, a déli és az északnyugati szektorban. A támadó hadműveletek első szakaszának célja a Sztálingrád—Lihaja vasút-

vonal elfoglalása és a sztálingrádi német hadseregcsoport kapcsolatainak megbénítása. Az északnyugati szektorban a német csapatok frontját 22 kilométeres szélességben, a déli szektorban 12 kilométer szélességben áttörtük. A hadműveletek szépen haladnak.

52. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Tudomására akarom hozni Önnek, hogy a Salamon-szigetek térségében igen erős csapásokat mértünk a japánokra. Valószínűnek látszik, hogy eltörtük flottájuk gerincét, s bár még mindig túl sok a repülőgép-anyahajójuk ahhoz, hogy nyugodtnak érezhessem magam, feltehetően hamarosan megszabadulhatunk még egynéhánytól.

A Csendes-óceán délnyugati részén igen nagy szárazföldi, tengeri és légierőkkel rendelkezünk, s nem szándékozunk húzni az időt. Ki akarjuk használni fölényünket.

Biztos vagyok benne, hogy mi sokkal több japán hajót süllyesztünk el és több repülőgépet semmisítünk meg, mint amennyit a japánok gyártani tudnak.

Remélem, hamarosan kiűzzük a németeket Afrikából, akkor pedig megmutatjuk majd az olaszoknak, mi az igazi bombatámadás, s egészen biztos vagyok benne, hogy semeddig sem bírják ki az ilyen nyomást.

A sztálingrádi térségből érkező hírek igen biztatóak, s én szívből jövő szerencsekívánataimat küldöm Önöknek.

1942 november 26.

53. sz.

Az elküldés ideje 1942 november 27.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE ROOSEVELT ELNÖKNEK

Köszönetet mondok Önnek november 21-én kézhez kapott üzenetéért. Világosan megértem azt a törekvését, hogy meg akarja magyarázni az ausztráliaiaknak és az új-zélandiaknak

a kialakult katonai helyzetet, s különös figyelmet szentel a Csendes-óceán délnyugati részén folyó hadműveleteknek. Ami az oly kedvezően fejlődő, s az egész európai hadihelyzet megváltoztatása szempontjából nagy jelentőségű Földközi-tengeri hadműveleteket illeti, osztom az Ön véleményét, hogy most már kívánatossá válnak az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és a Szovjetunió vezérkara közötti megfelelő tanácskozások.

Őszinte üdvözleteimet küldöm Önöknek, s kívánom, hogy további támadásuk során érjenek el újabb sikereket.

54. sz.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE ROOSEVELT ELNÖKNEK

Köszönetet mondok Önnek november 27-én kézhez kapott üzenetéért. Örülök, hogy sikereket értek el a Salamon-szigetek térségében, s hogy erőik a Csendes-óceán délnyugati részén annyira megnövekedtek.

Biztos vagyok benne, hogy a németeket hamarosan kiűzik Észak-Afrikából, s remélem, hogy ezzel megkezdődnek a szövetségesek támadó hadműveletei Európában. Olaszország Ön által említett erőteljes bombázásának természetesen nagy jelentősége lesz.

A sztálingrádi hadműveletek során értünk el bizonyos sikereket, nem utolsósorban azért, mert segítségünkre volt a havazás és a köd, ami akadályozta a német légierők érvényesülését.

Elhatároztuk hadműveletek indítását a középső fronton is, hogy megakadályozzuk az ellenséget erőinek délre irányításában.

Fogadja szívélyes üdvözleteimet, s egyszersmind legjobb kívánságaimat küldöm az amerikai fegyveres erőknek.

1942 november 28.

55. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Minél többet gondolkodom általános katonai helyzetünkről és arról, hogy a legközelebbi időben stratégiai döntéseket kell hoznunk, annál jobban erősödik bennem az a meggyőződés, hogy nekünk, Önnek, Churchillnek és nekem, a közeljövőben találkoznunk kell.

Szerintem katonai vezetőink tanácskozása egymagában nem lesz elég, először is azért, mert semminemű végleges döntést nem hozhatnak a mi jóváhagyásunk nélkül, másodszor pedig — az én elgondolásom szerint — azért, mert bizonyos előzetes megállapodásra kell jutnunk abban a tekintetben, hogy mi történjék Németország összeomlása esetén.

De legnyomósabb érvem az, hogy nagyon szeretnék Önökkel beszélni. Tanácsolnám, hogy rendezzünk egy titkos találkozót Afrikában, egy mindhármunk számára alkalmas, veszélytelen helyen. Az időpont — január 15—20-a körül.

Magunkkal vihetnénk szárazföldi, légi és tengerészeti parancsnokainknak egy nagyon kis csoportját.

Remélem, kedvezően fogadja ezt a javaslatot, mert én semmilyen más módot nem látok a közeljövőben esedékes fontos stratégiai döntések együttes meghozatalára. Ha helyesen döntünk, sokkal hamarabb verhetjük le Németországot, mint vártuk, s én úgy gondolom, hogy ezt meg is tesszük.

Ha kell, repülőútra is kész vagyok, de véleményem szerint Izlandról és Alaszkáról ebben az évszakban szó sem lehet. Szerintem lehet találni valamilyen megfelelő helyet Dél-Algériában, Khartumban vagy Khartum környékén, ahová megtilthatjuk majd a belépést a látogatóknak és a sajtó képviselőinek. Ami a találkozó időpontját illeti, csak előzetes megjegyzésként említem, de nem gondolja, hogy találkozhatnánk úgy január 15-e körül?

1942 december 2.

56. sz.

Az elküldés ideje 1942 december 6.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE ROOSEVELT ELNÖKNEK

Üzenetét december 5-én kaptam meg. Örömmel üdvözlöm azt a gondolatot, hogy a három kormányfő találkozzék, közös stratégiai irányvonal megállapítása céljából. De legnagyobb sajnálatomra nem utazhatok el a Szovjetunióból. Meg kell mondanom, hogy most olyan mozgalmas időket élünk, amikor egyetlen napra sem távozhatok. Éppen most bontakoznak ki téli hadjáratunk nagyarányú hadműveletei, s ezek januárban sem gyengülnek majd. Sőt inkább az ellenkezője várható.

A harcok Sztálingrádnál is, a középső fronton is egyre nagyobb arányokat öltenek. Sztálingrádnál nagy német hadseregcsoportot kerítettünk be, s reméljük, hogy meg is semmisítjük.

57. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Nagy csalódást okoz nekem, hogy Ön januárban nem tartja lehetségesnek az elutazást a tanácskozásra. Sok létfontosságú kérdést kellene megtárgyalnunk. Nemcsak létfontosságú stratégiai döntésekről van szó, hanem olyan dolgok előzetes megbeszéléséről is, amelyeket illetően az akciók tervét rendkívüli körülmények esetére előre ki kell dolgoznunk, s végre kell hajtanunk, ha és amikor a németországi viszonyok lehetővé teszik.

Ezek a kérdések kiterjednének jövendő észak-afrikai és távolkeleti politikánk egyéb vonatkozásaira is, amelyeket katonai vezetőink egymagukban nem tárgyalhatnak meg.

Teljes mértékben megértem, hogy a helyzet Önöknél most feszült, s a közeljövőben is az marad, s hogy feltétlenül szükséges az Ön jelenléte a hadszíntér közelében. Ezért javasolnám, hogy tűzzük ki az észak-afrikai találkozó előzetes időpontját körülbelül március 1-re.

1942 december 8.

58. sz.

Az elküldés ideje 1942 december 14.

I. V. SZTÁLIN F. ROOSEVELTNEK*

Nekem is nagy sajnálkozásomat kell kifejeznem azzal kapcsolatban, hogy nem áll módomban elutazni a Szovjetunióból sem a legközelebbi időben, sem pedig március elején. A front ügyei ezt semmiképpen sem engedik. Ellenkezőleg, megkövetelik, hogy állandóan csapataink közelében tartózkodjak.

Egyelőre nem tudom, milyen kérdéseket óhajt megvitatni Ön, Elnök úr, és Churchill úr közös tanácskozásunkon. Nem vitathatnánk meg ezeket a kérdéseket üzenetváltás útján addig is, amíg találkozhatunk? Feltehetően nem lesz köztünk véleménykülönbség.

Hadd fejezzem ki továbbá azt a meggyőződésemet, hogy az idő nem múlik hiába, és azt az ígéretet, amelyet Ön, Elnök úr, valamint Churchill úr az európai második front 1942-ben, majd — minden esetre — 1943 tavaszán való létrehozását illetően tettek, teljesítik is, és a jövő év tavaszán, Nagy-Britannia meg az Egyesült Államok együttes erőfeszítésével, valóban létrehozzák Európában a második frontot.

Mivel a Darlan és a hozzá hasonló személyiségek felhasználásával kapcsolatban a Szovjetunió álláspontját illetően mindenféle híreszteléseket terjesztenek, nem tartom fölöslegesnek közölni Önnel, hogy véleményem és kollégáim véleménye szerint Eisenhower politikája Darlan, Boisson, Giraud és a többiek irányában tökéletesen helyes. Nagy eredménynek tartom, hogy sikerült Önöknek Darlant és a többieket átvinni a szövetségesek hitlerellenes táborába. Ezt annakidején Churchill úrral is közöltem.

59. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Nem világos előttem, mi történt azzal a javaslatunkkal, hogy amerikai légi segítséget küldünk a Kaukázusba. Hajlandó vagyok útnak indítani légi kötelékeket, amerikai pilótákkal és személyzettel. Úgy gondolom, hogy külön egységként kell működniök amerikai parancsnokaik vezetésével, de a taktikai célok tekintetében minden csoport természetesen egy közös orosz parancsnokság irányítása alatt állna.

Kérem, közölje velem mielőbb kívánságait, mivel őszintén segíteni akarok, amiben csak tudok.

A vadászgép-programot ez nem érintené. Én itt lényegében bombázókra gondolok, amelyek maguk tehetik meg az utat a Kaukázusba.

1942 december 16.

60. sz.

Az elküldés ideje 1942 december 18.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE ROOSEVELT ÚRNAK, AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKÉNEK

Nagyon hálás vagyok Önnek azért, hogy kész segíteni bennünket. Ami az angol—amerikai légi kötelékeket és személyzetüket illeti, most nincs szükség arra, hogy a Kaukázusontúl bevetésre kerüljenek. A fő harcok most a középső fronton és Voronyezs környékén folynak, illetve fognak folyni. Nagyon hálás lennék Önnek, ha meggyorsítaná a repülőgépek szállítását, különösen a vadászgépekét, de repülők nélkül, akikre most az említett körzetekben Önöknek is rendkívül nagy szükségük van.

A szovjet légierők helyzetének az a sajátossága, hogy a repülő több, mint amennyire szükség van, de nincs elég repülőgép.

61. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Nagyon sajnálom, hogy nem rendezhetjük meg az értekezletet, de tökéletesen megértem az Ön helyzetét. Ezennel igazolom az angol—amerikai légi kötelékekre vonatkozó levelének vételét. Amennyire csak lehetséges, meggyorsítjuk a repülőgépek szállítását. Intézkedtem, hogy januárban indítsanak útnak Önöknek 10 szállító repülőgépet.

Egyes, a háború után megvalósítandó intézkedésekről még írok.

1942 december 21.

62. sz.

Az érkezés ideje 1942 december 28.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

A szabadság, az igazság és az emberi jogok védelmére egyesült nagy és kis nemzetek ezer meg ezer katonáját a hatalmas ellenségek ellen közösen harcolva, az Ó- és Újvilágban egyaránt az otthontól távol, óceánokon és kontinenseken túl, a sivatag homokjával vagy a tél havával borított harcmezőkön, dzsungelekben, erdőkben, kereskedelmi hajókon vagy hadihajókon, Izlandtól a Salamon-szigetekig kiépült szigeti támaszpontokon találják az ünnepek.

Minden erejük megfeszítésével, nem nézve sem az órát, sem a naptárt, azon vannak, hogy feltartóztassák és visszaszorítsák az ellenséget. Hatalmas csapásokat osztogatnak, s visszavágó csapásokat kapnak. Dicső küzdelmet vívnak a győzelemért, mely az egész világnak meghozza a békét, a szabadságot és minden ember jólétének növekedését.

Az Egyesült Államok Kongresszusa, mély és örök hálaérzéssel eltelve, együttes határozatában engem kért meg, hogy tolmácsoljam szövetségeseink szárazföldi, tengeri és légi fegyveres erői-

nek és segédalakulatainak, azok tagjainak és családjuknak az amerikai nép legjobb kívánságait és üdvözletét az ünnepek alkalmából, a teljes győzelembe és a tartós békébe vetett hő reményt, s e győzelem és e béke iránti kérelmet.

Ennek megfelelően hálás leszek Önnek, ha közli az Önök fegyveres erőivel és segédalakulataival az Egyesült Államok Kongresszusa nevében, személyesen az én nevemben és az Egyesült Államok népe nevében a Kongresszus együttes határozatában kifejezésre jutó jókívánságokat, üdvözletet, reményt és kérelmet.

63. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Felfigyeltem arra a tokiói rádióközleményre, hogy október 12-én a Csendes-óceánon egy japán tengeralattjáró elsüllyesztette egy szövetséges nemzet tengeralattjáróját.

Ez a közlemény valószínűleg az Önök L-16-os tengeralattjárójára vonatkozik, amelyet az ellenség október 11-én akkor süllyesztett el, amikor útban volt Alaszkából az Egyesült Államokba[20]. Őszintén sajnálom, hogy elvesztették egy hajójukat vitéz legénységével együtt, s egyszersmind nagyrabecsülésemet fejezem ki annak a hősi harcnak láttán, amellyel hadseregük nagyszerű győzelmei mellett dicső hadiflottájuk is hozzájárul a szövetségesek ügyéhez.

1942 december 30.

64. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Abban az esetben, ha Japán megtámadja a Távol-Keleten Oroszországot, én — mihelyt lehetségessé válik — kész vagyok segíteni Önöket ezen a hadszíntéren mintegy száz négymotoros bombázóból álló amerikai légierővel is, azzal a feltétellel, hogy egyes felszerelési és ellátási kellékeket a szovjet szervek szállíta-

nak, s hogy előre gondoskodnak a hadműveletekhez szükséges megfelelő feltételekről.

Kötelékeink ellátását teljesen légiúton kell majd lebonyolítani. Ezért a Szovjet Kormánynak kell gondoskodnia bombákról, üzemanyagról, kenőanyagokról, szállító eszközökről, lakóhelyről, tüzelőről és különböző kisebb eszközökről, amelyek jegyzékét még pontosan meg kell állapítani.

Bár nincs semmilyen határozott értesülésünk arra vonatkozóan, hogy Japán megtámadja Oroszországot, ez a támadás végeredményben valószínű. Ezért az erre való felkészülés érdekében javasolom, hogy tartsuk meg most a távol-keleti légierők céljait szolgáló berendezések felülvizsgálatát, amit Ön Bradley tábornoknak október 6-án engedélyezett, s folytassuk a Bradley tábornok és Korolenko tábornok közt az Ön engedélyével november 11-én elkezdődött tárgyalásokat.

Meg akarom bízni Bradley tábornokot, aki teljes bizalmamat élvezi, hogy folytassa az Egyesült Államok nevében a tárgyalásokat, amennyiben Ön ezzel egyetért. Felhatalmazást kap arra, hogy az Egyesült Államok megbízottjaként tanulmányozza a távol-keleti hadszíntéren végrehajtandó közös orosz—amerikai hadműveletek minden szakaszát, s e tanulmányozás alapján javaslatot tegyen azoknak a légierőinknek összetételére és nagyságára vonatkozóan, amelyeket szükség esetén az Önök segítségére küldünk.

Meg fogja állapítani továbbá azoknak az előzetes előkészületeknek mértékét, amelyek lehetségesek, s egyben szükségesek annak érdekében, hogy nyomban a hadműveletek megindulása után biztosítsuk kötelékeink hatékony részvételét. Ez a legfeljebb 20 főből álló csoport két „Douglas DS-3" típusú amerikai repülőgépen teszi meg az utat Oroszországba.

Ha Ön helyesnek tartja, javasolnám, hogy Alaszkából a repülőgépek szállításának útvonalát követve repüljenek Szibériába, onnan oroszok kíséretében a távol-keleti szovjet seregek vezérkarához, majd Oroszország más olyan helyeire, amelyek meglátogatása szükséges lehet, hogy nyugodtan elvégezhessék a vizsgálatot és megvitathassák a hadműveleti terveket.

Igen hasznos lenne, ha Bradley tábornok kísérésére adjutánsi és összekötő tiszti minőségben kijelölnének egy angolul beszélő

orosz tisztet, például Vlagyimir Ovnovin századost (Washington) vagy Szmoljarov századost (Moszkva).

Felhasználom az alkalmat, hogy kifejezzem elragadtatásomat a nagy orosz hadsereg vitézségével, kitartásával és harci bátorságával kapcsolatban, amiről Bradley tábornoktól értesültem, s ami múlt havi nagy győzelmeikben is megmutatkozott.

1942 december 30.

65. sz.

Az elküldés ideje 1943 január 1.

FRANKLIN D. ROOSEVELT ÚRNAK

Kérem Önt, Elnök Úr, adja át az Egyesült Államok Kongresszusának és fogadja személyesen is köszönetemet az amerikai nép nevében a Szovjetunió fegyveres erőinek küldött szívélyes üdvözletért és jókívánságokért.

I. SZTÁLIN

66. sz.

Az elküldés ideje 1943 január 5.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE ROOSEVELT ELNÖKNEK

A Távol-Keletre vonatkozó üzenetét megkaptam. Hálámat fejezem ki Önnek azzal kapcsolatban, hogy kész 100 bombázót küldeni a Szovjetuniónak a Távol-Keletre. Meg kell azonban mondanom, hogy jelenleg nem a Távol-Keleten van szükségünk repülőgép-segítségre, ahol a Szovjetunió nem visel háborút, hanem a németekkel vívott elkeseredett harcok frontján, vagyis a szovjet—német fronton. Ha ezek a repülőgépek megérkeznének — de repülők nélkül, mivel repülőnk van elég — a délnyugati vagy a középső frontra, ennek nagy jelentősége lenne Hitler ellen vívott harcunk legfontosabb szakaszain.

Ami frontjaink helyzetét illeti, támadásunk eddig általában kielégítően halad előre.

67. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Miután elolvastam a Távol-Kelettel kapcsolatos rádiótáviratomra küldött válaszát, úgy éreztem, hogy nem elég világosan fejeztem ki elgondolásomat. Mint már előbb, Dél-Kaukázust illetően is rávilágítottam, jelenleg csak meglevő szervezett repülőkötelékek formájában küldhetünk nehézbombázókat Oroszországba. A 100 repülőgéppel kapcsolatos javaslatunk arra az esetre vonatkozik, ha Japán és Oroszország közt valóban megkezdődnének a hadműveletek.

Ilyen körülményekre gondolva vettük számításba, hogy a csendes-óceáni hadszíntér repülőkötelékeinek átcsoportosításával 100 repülőgépet vonhatnánk össze Kelet-Szibériában, méghozzá szervezett kötelékek formájában, mert ebben a térségben kifejtett harci tevékenységük, az Önök hadműveleteivel együtt, lehetővé tenné légierőink csökkentését a csendes-óceáni hadszíntér valamely más részén.

Rádiótáviratomban csupán arra gondoltam, hogy jó lenne előzetes védelmi terveket készíteni egy feltételezhető támadás esetére.

Azok az azonnali intézkedések, amelyeket ajánlottam, Bradley tábornok szemleútjára és a szovjet megbízottakkal való tárgyalásaira vonatkoztak.

Csakis ilyen előzetes szemle és a tervek előzetes elkészítése teszi lehetővé, hogy elég gyors segítséget nyújtsunk abban az esetben, ha Szibériában hadműveletekre kerül sor. A legközelebbi jövőben moszkvai látogatásra szeretném kiküldeni Marshall tábornokot, s ha ez megvalósítható, remélem, hogy ottani tartózkodása idején Ön megvitathatja vele ezt a kérdést.

Ő tájékoztathatja Önt a jelenlegi afrikai helyzetről és azokról a hadműveletekről, amelyeket erre az évre valamennyi hadszíntéren tervezünk. Úgy gondolom, hogy ez igen hasznos lesz, s ő rendelkezni fog a legfrissebb értesülésekkel.

Addig is hálás lennék, ha hamarosan válaszolna arra a december 30-i javaslatomra, hogy Bradley tábornok és csoportja haladéktalanul induljon útnak a Távol-Keletre, vizsgálat és vezérkari megbeszélések céljából.

Hadd mondjam meg, hogy igen nagyra értékelem az Önök seregeinek folytatódó támadását. Az ellenséges erők fokozatos és minden frontra kiterjedő felőrlésének elve kezdi meghozni gyümölcseit.

1943 január 8.

68. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Intézkedtem, hogy bocsássanak az Önök rendelkezésére 1943-ban, januártól kezdődően — 200 C-47 mintájú szállító repülőgépet.

Itteni missziójukat értesíteni fogjuk a havi szállítások időpontjairól.

Szándékomban áll mindent elkövetni, hogy további százat bocsáthassunk a rendelkezésükre, de a fentebb említett 200 repülőgépre biztosan számíthatnak.

1943 január 9.

69. sz.

Az elküldés ideje 1943 január 13.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE ROOSEVELT ELNÖKNEK

Köszönetemet fejezem ki azért az elhatározásért, hogy 200 szállító repülőgépet küldenek a Szovjetuniónak.

Ami a Távol-Keletre küldendő bombázókötelékeket illeti, korábbi üzeneteimben már rámutattam, hogy először is nem légi kötelékekre van szükségünk, hanem repülőgépekre — repülők nélkül, mivel repülőnk több van, mint amennyi szükséges, másodszor pedig, nekünk nem a Távol-Keleten van szükségünk repülőgép-segítségre, ahol a Szovjetunió nem visel háborút, hanem a szovjet—német fronton, ahol különösen nagy szükség lenne ilyen segítségre.

Az a javaslata, hogy Bradley tábornok orosz katonai objektumokat vizsgáljon meg a Távol-Keleten és a Szovjetunió más részein, megütközést kelt. Teljesen világos ugyanis, hogy orosz katonai objektumokat csakis orosz felügyeleti szerv vizsgálhat meg, mint ahogy amerikai katonai objektumokat csakis amerikai felügyeleti szerv. Ezen a területen nem engedhető meg semminemű tisztázatlanság.

Ami Marshall tábornoknak a Szovjetunióba utazását illeti, meg kell mondanom, hogy előttem nem egészen világos Marshall tábornok küldetése. Kérem, magyarázza meg ennek az utazásnak a célját és feladatait, hogy a dolgok ismeretében vizsgálhassam meg a kérdést, és válaszolhassak Önnek.

Kollégáimat zavarba hozza az a körülmény, hogy Észak-Afrikában elakadtak a hadműveletek, mégpedig — mint mondják — nem ideiglenesen, hanem hosszú időre. Esetleg Öntől valamilyen magyarázatot lehetne kapni ebben a kérdésben.

70. sz.

Az érkezés ideje 1943 január 27.

ROOSEVELT ELNÖK ÉS CHURCHILL MINISZTERELNÖK SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

1. Megbeszéléseket folytattunk katonai tanácsadóinkkal, és határozatokat hoztunk azokra a hadműveletekre vonatkozóan, amelyeket az amerikai és brit fegyveres erőknek kell végrehajtaniuk 1943 első kilenc hónapja folyamán. Haladéktalanul értesíteni kívánjuk Önt szándékainkról. Véleményünk szerint ezek a hadműveletek az Önök hatalmas támadásával együtt 1943-ban bizonyára térdre tudják kényszeríteni Németországot. Minden erőnket latba kell vetni, hogy elérjük ezt a célt.

2. Számunkra kétségtelenül az a helyes stratégia, ha erőinket Németország megverésére összpontosítjuk, az európai hadszíntéren való gyors és döntő győzelem kivívása céljából. Ugyanakkor megfelelő nyomás alatt kell tartanunk Japánt, hogy megtartsuk a kezdeményezést a Csendes-óceánon és a Távol-Kele-

ten, támogatnunk kell Kínát, s meg kell akadályoznunk a japánokat abban, hogy agressziójukat kiterjesszék más színterekre, például az Önök Primorje határterületére.

3. Legfőbb kívánságunk az, hogy jelentős német szárazföldi és légierőket vonjunk el az orosz frontról, és hogy folyamatosan a lehető legnagyobb mennyiségű utánpótlást küldjük Oroszországba. Nem sajnálunk semmilyen erőfeszítést, hogy minden esetben és minden lehetséges módon elküldjük Önöknek az anyagi segítséget.

4. Legközelebbi szándékunk az, hogy megtisztítsuk Észak-Afrikát a tengelyhatalmak erőitől, tengerészeti és légi támaszpontokat hozzunk létre, s ilyenformán:

1) biztonságos utat nyissunk a Földközi-tengeren keresztül a hadiszállítmányok számára, és

2) megkezdjük a tengelyhatalmak fontos dél-európai objektumainak erőteljes bombázását.

5. Elhatároztuk, hogy megindítjuk a szárazföldi és tengeri erők széleskörű kombinált hadműveleteit a Földközi-tengeren, lehetőleg a legközelebbi időben. E hadműveletek előkészítése jelenleg folyamatban van, s ezzel kapcsolatban jelentős erőket, köztük partraszállási eszközöket és hajókat összpontosítunk Egyiptomban és Észak-Afrika kikötőiben. Ezenkívül jelentős amerikai szárazföldi és légierőket szándékozunk összpontosítani az Egyesült Királyság határain belül. Ezek az erők az Egyesült Királyságban levő brit fegyveres erőkkel közösen felkészülnek arra, hogy újból benyomuljanak az európai kontinensre, mihelyt ez megvalósítható lesz. Ezekről az összpontosításokról bizonyára tudomást szereznek ellenségeink is, de nem fogják tudni, hogy hol, mikor és milyen erőkkel szándékozunk csapást mérni rájuk. Ezért kénytelenek lesznek szétszórni mind szárazföldi, mind pedig légierőiket Franciaország, Hollandia Korzika, Szardínia, Szicília, a Közel-Kelet, Olaszország, Jugoszlávia, Görögország, Kréta és a Dodekanezosz-szigetek egész partvidékének hosszában.

6. Európában gyors ütemben fokozzuk az Egyesült Királyságból kiinduló szövetséges bombatámadásokat Németország ellen, és nyár derekáig e támadások erejének a jelenlegihez viszonyítva kétszeresére kell növekednie. Mostani tapasztala-

taink azt mutatják, hogy a nappali támadások nagy mennyiségű német vadászgép megsemmisítését vagy megrongálását eredményezik. Úgy gondoljuk, hogy a nappali és éjjeli légitámadások számának és a ledobott bombák együttes súlyának növelése igen jelentős anyagi és erkölcsi kárt fog okozni Németországban, s gyorsan kimeríti a német vadászgép erőket. Mint Ön is tudja, már a német légierőknek több mint a felét kötjük le Nyugat-Európában és a Földközi-tengeren. Nem kételkedünk abban, hogy fokozott és különböző bombatámadásaink, más hadműveleteinkkel együtt, további német légi- és egyéb erőket vonnak majd el az orosz frontról.

7. A Csendes-óceánon az a szándékunk, hogy a legközelebbi néhány hónap folyamán kiűzzük a japánokat Rabaulból[21], majd tovább fejlesszük a sikert, s előbbre jussunk általában Japán irányában. Burmai hadműveleteink arányait is növelni szándékozunk, hogy újból megnyissuk ezt az utat Kína ellátása számára. Haladéktalanul növelni szándékozunk Kínában működő légierőinket. Ugyanakkor azonban nem engedjük, hogy Japán elleni támadásunk hátrányosan befolyásolja más irányú ütőképességünket, s akadályozzon bennünket minden arra kínálkozó lehetőség kihasználásában, hogy 1943-ban döntő csapást mérjünk Németországra.

8. Legfőbb célunk az, hogy Németországot és Olaszországot az egyáltalán elképzelhető legnagyobb fegyveres erők bevetésével a szárazföldön, a tengeren és a levegőben megrohanjuk.

71. sz.

A feladás ideje 1943 január 30.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK ÉS ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Az Önök közös baráti üzenetét január 27-én kaptam meg. Köszönöm a tájékoztatást a Casablancában azokkal a hadműveletekkel kapcsolatban hozott határozatokról, amelyeket az

amerikai és brit fegyveres erőknek 1943 első kilenc hónapjában kell végrehajtani. Az Önök által Németország tekintetében elfogadott határozatokat olyan feladatként értelmezve, amely Németország szétzúzását tartja szem előtt az 1943-ban Európában létrehozandó második front útján, hálás lennék Önöknek, ha közölnék az e téren konkrétan tervbe vett hadműveleteket és végrehajtásuk tervezett időpontjait.

Ami a Szovjetuniót illeti, biztosíthatom Önöket, hogy a Szovjetunió fegyveres erői minden tőlük telhetőt megtesznek a Németország és szövetségesei ellen a szovjet—német fronton indított támadás folytatása érdekében. Téli hadjáratunkat, ha a körülmények megengedik, ez év februárjának első felében gondoljuk befejezni. Csapataink elfáradtak, pihenésre van szükségük, és aligha sikerül ezen a határidőn túl folytatniok a támadást.

72. sz.

Az érkezés ideje 1943 február 5.

IOSZIF V. SZTÁLIN ŐEXCELLENCIÁJÁNAK, A SZOVJET FEGYVERES ERŐK FŐPARANCSNOKÁNAK

Moszkva.

Mint az Amerikai Egyesült Államok fegyveres erőinek Főparancsnoka üdvözlöm Önöket ama ragyogó győzelem alkalmából, amelyet csapataik Sztálingrádnál az Ön főparancsnoksága alatt arattak. Annak a hőskölteménybe illő harcnak százhatvankét napja, amelyet ezért a városért vívtak, s amely minden időkre hírnévvel övezte az Ön nevét, valamint az a döntő eredmény, amelyet ma minden amerikai ünnepel, egyik legszebb fejezete lesz a nácizmus és utánzói ellen egyesült népek háborújának. Az Önök csapatainak parancsnokai és harcosai a fronton, s azok a férfiak és nők, akik a gyárakban és a földeken dolgozva támogatták őket, nemcsak azért fogtak össze, hogy dicsőséget szerezzenek hazájuk fegyvereinek, hanem azért is, mert példájukkal arra akarták buzdítani az Egyesült

Nemzeteket, hogy még fokozottabb eltökéltséggel feszítsék meg minden erejüket a közös ellenség teljes veresége és feltétel nélküli kapitulációja érdekében.

Franklin D. ROOSEVELT

73. sz.

Az elküldés ideje 1943 február 6.

FRANKLIN D. ROOSEVELT ÚRNAK,
AZ AMERIKAI FEGYVERES ERŐK FŐPARANCSNOKÁNAK

Washington, Fehér Ház.

Köszönetet mondok Önnek a szovjet csapatok sztálingrádi győzelme alkalmából küldött üdvözletéért.

Legyen szabad kifejeznem azt a meggyőződésemet, hogy az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és a Szovjetunió fegyveres erőinek együttes hadműveletei hamarosan elvezetnek a közös ellenségünk fölötti győzelemhez.

I. SZTÁLIN

74. sz.

Az érkezés ideje 1943 február 12.

WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN ÚRNAK[22]

Az Ön január 30-i üzenete. Most tanácskoztam az Elnökkel, s a kérdést átadtuk az óceánon inneni, illetve az óceánon túli ország vezérkarának. Fel vagyok hatalmazva arra, hogy átadjam a következő közös válaszunkat:

a) Kelet-Tuniszban negyed millió német és olasz van. Reméljük, hogy ezeket április folyamán, ha nem előbb, megsemmisítjük vagy kiűzzük onnan.

b) Amikor ezt elvégeztük, júliusban — vagy ha lehetséges lesz, még korábban — el szándékozunk foglalni Szicíliát, hogy

megtisztítsuk a Földközi-tengert, előmozdítsuk Olaszország összeomlását az ebből Görögországra és Jugoszláviára származó következményekkel együtt, és kimerítsük a német légierőket. Közvetlenül ez után kell következnie a Földközi-tenger keleti részében végrehajtandó hadműveletnek, valószínűleg a Dodekanezosz-szigetek ellen.

c) Ez a hadművelet megköveteli, hogy igénybe vegyünk minden hajót és partraszállási eszközt, amit a Földközi-tengeren össze tudunk gyűjteni, s felhasználjuk mindazokat a csapatokat, amelyeket a partraszállási hadműveletekhez erre az időre ki tudunk képezni, hiszen ami az arányokat illeti, ez 300 000 vagy 400 000 emberrel végrehajtott hadművelet lesz. Mi a végsőkig ki fogunk aknázni minden sikert, mihelyt partraszállási kikötőket és támaszpontokat létesítünk.

d) Erőforrásainkhoz képest erőteljes előkészületeket teszünk arra is, hogy augusztusban végrehajtsuk a Csatornán[23] való átkelést célzó hadműveleteket, amelyekben brit egységek és az Egyesült Államok egységei vesznek majd részt. Ennél a hajótér és a partraszállási támadó eszközök ugyancsak meghatározó tényezők lesznek. Ha ezt a hadműveletet az időjárás vagy egyéb okok következtében elhalasztjuk, akkor nagyobb erők részvételével szeptemberre készítjük majd elő. Természetesen ennek a támadásnak az időpontja szükségszerűen azoktól a védelmi lehetőségektől függ, amelyekkel a németek ebben az időben a Csatorna túlsó oldalán rendelkezni fognak.

e) Mindkét hadműveletet az Egyesült Államok és Nagy-Britannia igen nagy légierőinek támogatásával folytatjuk majd le, amellett a Csatornán való átkeléssel kapcsolatos hadműveletekben a brit anyaország egész légiereje részt fog venni. Mindezek a hadműveletek Nagy-Britannia és az Egyesült Államok hajóállományának legnagyobb fokú igénybevételét teszik szükségessé.

f) Az Elnök és én olyan utasítást adtunk Egyesített Vezérkarunknak[24], hogy a legnagyobb gyorsaságra van szükség, s a támadást az emberben és anyagban rendelkezésre álló lehetőségek végső határáig kell fokozni.

1943 február 9.

75. sz.

SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Február 12-én üzenetet kaptam Churchill úrtól, amelyben további tájékoztatással szolgált az Ön és Churchill úr által Casablancában elfogadott határozatokat illetően. Tekintettel arra, hogy Churchill úr közlése szerint ez az üzenet az Ön véleményét is kifejező közös válasz, Önnek is feltétlenül tudomására kell hoznom bizonyos megfontolásokat, amelyeket egyidejűleg Churchill úrral is közöltem.

Churchill úr említett üzenetéből kitűnik, hogy a tuniszi hadműveletek befejezésének Önök által eddig februárra kitűzött határideje most áprilisra halasztódik. Nem szorul bővebb bizonyításra, hogy mennyire nem kívánatos a németek és az olaszok elleni hadműveleteknek ez a halogatása. Éppen most, amikor a szovjet csapatok még folytatni tudják nagyarányú támadásukat, égetően szükséges az angol—amerikai csapatok aktivitása Észak-Afrikában. Ha mi a mi frontunkon, Önök pedig Tuniszban egyidejűleg támadnánk Hitlert, az nagyon hasznos lenne közös ügyünk szempontjából, és igen komoly nehézségeket idézne elő Hitler és Mussolini számára. Ebben az esetben az Önök által Szicíliában és a Földközi-tenger keleti részén tervezett hadműveletekre is hamarabb kerülne sor.

Ami egy második frontnak Európában, nevezetesen Franciaországban való létrehozását illeti, ezt — mint az Ön közléséből kitűnik — csak augusztus—szeptemberre tervezik. Az én véleményem szerint azonban a jelenlegi helyzet megköveteli ezeknek a határidőknek minél közelebb hozását, és a nyugati második frontnak jóval az említett időpont előtti létrehozását. Az ellenség magához térésének megakadályozása céljából szerintem igen fontos, hogy Nyugat felől a támadást ne halasszák az év második felére, hanem még tavasszal vagy nyár elején hajtsák végre.

A rendelkezésünkre álló megbízható értesülések szerint a németek december végétől, amikor az angol—amerikai haderők tuniszi hadműveletei valamilyen oknál fogva abbamaradtak, Franciaországból, Belgiumból, Hollandiából és magából Német-

országból 27 hadosztályt, köztük 5 páncélos hadosztályt dobtak át a szovjet—német frontra. Ilyenformán ahelyett, hogy német erőknek a szovjet—német frontról való elvonásával a Szovjetuniót segítették volna, Hitlernek okoztak könnyebbséget, aki a tuniszi angol—amerikai hadműveletek lanyhulása következtében további csapatokat vethetett be az oroszok ellen.

Mindez amellett szól, hogy minél hamarabb használjuk ki együttesen a hitleri táborban előállt frontnehézségeket, annál inkább számíthatunk Hitler rövid időn belüli szétzúzására. Ha mindezt nem vesszük figyelembe azonnal, és a jelenlegi helyzetet nem használjuk ki közös céljaink érdekében, akkor megtörténhet, hogy a németek lélegzetvételi szünethez jutnak, összeszedik erejüket, és magukhoz térhetnek. Számunkra, s az Önök számára is világos, hogy hasonló baklövés elkövetése nem lenne kívánatos.

1943 február 16.

76. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES

Válaszolva február 16-i üzenetére, amelyben ismertette Churchill úr Önhöz intézett február 12-i üzenetével kapcsolatban vele közölt bizonyos elgondolásait, meg akarom mondani, hogy osztom a nézetét, s magam is sajnálom, hogy a szövetségesek észak-afrikai hadműveletei nem a tervnek megfelelően haladtak. A hadműveleteket a nem várt nagy esők szakították félbe, amelyek igen megnehezítették, hogy a hadianyagot és a csapatokat a rendelkezésünkre álló utakon a kikötőkből a frontra szállítsuk. Az esőzések járhatatlanná tették a síkságot és a hegyeket.

Világosan látom, milyen kedvezőtlen következményekkel jár majd ez a fennakadás a szövetségesek közös erőfeszítéseire, s minden lehetőt megteszek annak érdekében, hogy a lehető leghamarabb sikeres támadó hadműveleteket indítsunk a ten-

gelyhatalmak afrikai fegyveres erői ellen, és befejezzük megsemmisítésüket.

Az amerikai szállító eszközök állományának jelenlegi nagy szétforgácsoltsága Ön előtt is jól ismeretes, de biztosíthatom, hogy minden erőnk megfeszítésével növelni fogjuk szállítási lehetőségeinket.

Megértem, mennyire fontos, hogy a legközelebbi alkalmas időpontban hadműveleteket indítsunk az európai kontinensen — annak az ellenállásnak gyengítése céljából, amelyet a tengelyhatalmak az Önök hős hadseregével szemben tanúsítanak. Biztos lehet benne, hogy az észak-afrikai siker után, mihelyt a lehető legnagyobb erőfeszítéssel elő tudjuk teremteni a szükséges szállító eszközöket, az amerikai csapatok harci tevékenységét ki fogjuk terjeszteni az európai kontinensre.

Kívánunk az Önök hős hadseregének további sikereket, amelyek mindannyiunkat lelkesítenek.

1943 február 22.

77. sz.

Az érkezés ideje 1943 február 23.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Az Egyesült Államok népe nevében ki akarom fejezni a Vörös Hadseregnek, megalapítása 25. évfordulója alkalmából, nagyszerű, a történelemben páratlan győzelmei láttán érzett nagy elragadtatásunkat. A Vörös Hadsereg, az anyagban, közlekedési eszközökben és területben szenvedett óriási veszteségek ellenére, hónapokon át meghiúsította a hatalmas erejű ellenség győzelmét. Megállította Leningrádnál, Moszkvánál, Voronyezsnél, a Kaukázusban, s végül a halhatatlan sztálingrádi csatában nemcsak vereséget mért az ellenségre, hanem egyszersmind nagyarányú támadásba ment át, amely változatlanul sikeresen halad előre a front egész hosszában, a Baltikumtól a Fekete-tengerig. Az ellenség számára a kikényszerített visszavonulás sok ember, hadianyag és terület elvesztésével

jár, s különösen súlyos kihatással van csapatainak harci szellemére. Ilyen eredményeket csak bölcs vezetéssel, szilárd szervezettel, megfelelő kiképzéssel rendelkező, s mindenekelőtt azzal az eltökéltséggel áthatott hadsereg érhet el, hogy saját áldozataira való tekintet nélkül legyőzi az ellenséget. Ugyanakkor ki akarom fejezni tiszteletünket az orosz nép iránt, amelyből a Vörös Hadsereg származik, s amelytől harcosait és ellátását kapja. Az orosz nép is a háborúnak szenteli minden erejét, s hatalmas áldozatokat hoz. A Vörös Hadsereg és az orosz nép már egészen biztosan a végső vereség útjára kényszerítette Hitler fegyveres erőit, s hosszú időre kivívta az Egyesült Államok népének lelkes csodálatát.

78. sz.

Az elküldés ideje 1943 február 23.

FRANKLIN D. ROOSEVELTNEK,
AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKÉNEK

Washington.

Kérem, fogadja őszinte köszönetemet a Vörös Hadsereg megalapításának 25. évfordulója alkalmából küldött baráti üzenetéért és a Vörös Hadsereg harci sikereinek nagyrabecsüléséért.

Én is biztos vagyok benne, hogy ezek a sikerek megnyitják az utat közös ellenségünk végső vereségéhez, hogy országaink és a többi szabadságszerető nép egyesült erejének az ellenséget szét kell zúznia és szét is fogja zúzni.

I. SZTÁLIN

79. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE ROOSEVELT ELNÖKNEK

Most, amikor megkaptam Churchill úr válaszát február 16-i üzenetemre, kötelességemnek tartom megválaszolni az Ön

február 22-i üzenetét, amelyben ugyancsak február 16-i üzenetemre válaszolt.

Churchill úr üzenetéből megtudtam, hogy Észak-Afrikában az angol—amerikai hadműveletek nemhogy meggyorsulnának, hanem már április végére tolódnak ki, sőt még ez a határidő sem egészen biztos. Ily módon a hitleri seregek elleni harcok legkritikusabb időszakában, a február—márciusi időszakban, az angol—amerikai támadást Észak-Afrikában nemcsak hogy nem fokozták, de egyáltalán nem is folytatták, s a támadásra Önök által kitűzött határidőt elhalasztották. Ugyanakkor Németország a szovjet csapatok ellen Nyugatról már 36 hadosztályt tudott átdobni, köztük 6 páncélos hadosztályt. Könnyű belátni, milyen nehézségeket okozott ez a szovjet hadsereg számára, és mennyire megkönnyítette a németek helyzetét a szovjet—német fronton.

Churchill úr azt is közölte velem, hogy az angol—amerikai csapatok Szicília elleni hadműveletét júniusra tervezik. Bármilyen fontos is ez a hadművelet, természetesen nem pótolja a franciaországi második frontot. De én magától értetődően mindenképpen üdvözlöm végrehajtásának tervezett meggyorsítását.

Ugyanakkor kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy a fő kérdés a franciaországi második front létrehozásának meggyorsítása. Ön is emlékszik, hogy Ön is, Churchill úr is kilátásba helyezte a második front létrehozását még 1942-ben, de legkésőbb ez év tavaszán. Ennek meglehetősen komoly indítóokai voltak. Ezért érthető, hogy február 16-i üzenetemben hangsúlyoztam, mennyire szükséges a nyugati támadás megvalósítása legkésőbb tavasszal vagy az idei nyár elején.

Minthogy a szovjet haderők az egész tél folyamán kemény harcban álltak, és a harcot jelenleg is folytatják, Hitler pedig újabb nagyarányú intézkedéseket tesz hadseregének a Szovjetunió elleni tavaszi és a nyári hadműveletekhez szükséges kiegészítése és növelése érdekében, számomra rendkívül fontos, hogy a nyugati támadást ne halogassák tovább, hogy ezt a támadást tavasszal vagy nyár elején végrehajtsák.

Elismerem, hogy nem csekély nehézségeket okoz a közlekedési eszközök hiánya, amelyekről Ön üzenetében beszél.

Mindamellett közös ügyünk érdekében szükségesnek tartom a legnyomatékosabban felhívni a figyelmet a franciaországi második front további halogatásával járó komoly veszélyre. Ezért Önnek és Churchill úrnak a franciaországi második front létrehozása kérdésében adott határozatlan válasza nyugtalanságot kelt bennem, amelyet nem hallgathatok el.

1943 március 16.

80. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE FRANKLIN D. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

A Szovjet Kormány a Lengyel Kormánynak az utóbbi időben a Szovjetunió iránt tanúsított magatartását teljesen szokatlan, a két szövetséges állam közötti kölcsönös kapcsolatok minden szabályát és normáját sértő magatartásnak tekinti.

Abba a Szovjetunió elleni rágalomhadjáratba, amelyet a német fasiszták a Szmolenszk körzetében, a német csapatok által megszállt területen saját maguk által meggyilkolt lengyel tisztekkel kapcsolatban indítottak, Sikorski úr kormánya rögtön bekapcsolódott, a lengyel hivatalos sajtó pedig minden eszközzel szítja ezt a hadjáratot. Sikorski úr kormánya nemcsak hogy nem utasította vissza a Szovjetunió elleni aljas fasiszta rágalmat, hanem szükségesnek találta, hogy valamiféle kérdésekkel forduljon a Szovjet Kormányhoz, illetve magyarázatot kérjen ezzel kapcsolatban.

A hitlerista hatóságok, miután elkövették szörnyűséges bűntettüket a lengyel tisztek ellen, most megjátsszák a nyomozási komédiát, s ennek megrendezésében felhasználtak néhány, saját maguk által kiválogatott lengyel fasisztabarát elemet a megszállt Lengyelországból, ahol minden Hitler csizmája alá került, és ahol a becsületes lengyelek nem mondhatják el nyíltan véleményüket.

A „vizsgálatba" mind Sikorski úr kormánya részéről, mind a hitlerista kormány részéről bevonták a Nemzetközi Vöröskeresztet, amely az akasztófákkal és a békés lakosság tömeges

kiirtásával operáló terror-rendszer légkörében kénytelen részt venni ebben a nyomozási komédiában, amelynek rendezője Hitler. Érthető, hogy az ilyen „vizsgálat", amelyet ráadásul a Szovjet Kormány háta mögött folytatnak le, nem kelthet bizalmat a csak valamennyire is becsületes emberekben.

Az a körülmény, hogy ezt az ellenséges kampányt a Szovjetunió ellen egyidejűleg kezdte el, s ugyanazon terv szerint folytatja a német és a lengyel sajtó, ez a körülmény nem hagy kétséget afelől, hogy a szövetségesek ellensége — Hitler — és Sikorski úr kormánya között kapcsolat és megállapodás van ennek az ellenséges kampánynak véghezvitelét illetően.

Mialatt a Szovjetunió népei, vérüket ontva a hitleri Németország elleni súlyos harcban minden erejüket megfeszítik a szabadságszerető demokratikus országok közös ellenségének szétzúzása céljából, Sikorski úr kormánya a hitleri zsarnokság érdekében hitszegő csapást mér a Szovjetunióra.

Mindezek a körülmények arra a felismerésre kényszerítik a Szovjet Kormányt, hogy Lengyelország jelenlegi kormánya, miután a hitleri kormánnyal való megállapodás útjára tért, gyakorlatilag megszakította szövetségesi viszonyát a Szovjetunióval, és ellenséges álláspontra helyezkedett a Szovjetunióval szemben.

Mindezek alapján a Szovjet Kormány arra a következtetésre jutott, hogy meg kell szakítania a kapcsolatokat ezzel a kormánnyal.

Szükségesnek tartom tájékoztatni Önt a fentiekről, és remélem, hogy az Egyesült Államok Kormánya megérti a Szovjet Kormány e kényszerű lépésének szükségességét.

1943 április 21.

81. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN ÚRNAK

Táviratát az Egyesült Államok nyugati részében tett ellenőrző utazásom idején kaptam meg. Teljes mértékben megértem az Önök helyzetének bonyolultságát, ugyanakkor azonban

remélem, hogy sikerül Önöknek a jelenlegi helyzetből olyan kivezető utat találni, amely lehetővé teszi, hogy eljárásukat ne a Szovjetunió és Lengyelország közötti diplomáciai kapcsolatok teljes megszakításának, hanem a londoni emigráns Lengyel Kormánnyal folytatott tárgyalások ideiglenes megszakításának minősítsék.

Nem áll módomban ellenőrizni, hogy együttműködött-e, illetve milyen mértékben működött együtt Sikorski a hitlerista gengszterekkel. Véleményem szerint azonban hibát követett el, amikor ezt a kérdést a Nemzetközi Vöröskereszt elé terjesztette. Mindenesetre véleményem szerint Churchill miniszterelnök módot talál majd arra, hogy a jövőben meggyőző szóval józanabb cselekvésre bírja a londoni Lengyel Kormányt.

Hálás lennék Önnek, ha közölné velem, hogy segíthetek-e valamilyen módon ebben a kérdésben, különösen amennyiben gondot okozna Önöknek bizonyos lengyelek esetleges eltávolítása a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének területéről.

Nálunk, az Egyesült Államokban több millió lengyel él, akik közül sokan teljesítenek szolgálatot a hadseregben és a haditengerészetnél. Biztosíthatom Önt, hogy valamennyien esküdt ellenségei a hitleristáknak. De azért nem javítana az általános helyzeten, ha hírül adnánk, hogy a Szovjet Kormány és a Lengyel Kormány közt teljesen megszakadtak a diplomáciai kapcsolatok.

1943 április 26.

82. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE FRANKLIN D. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Válaszát, sajnos, csak április 27-én kaptam meg, a Szovjet Kormány pedig már április 25-én kénytelen volt úgy dönteni, hogy megszakítja a kapcsolatokat a Lengyel Kormánnyal.

Mivel a Lengyel Kormány csaknem két héten keresztül nemhogy abbahagyta volna, hanem egyre fokozta sajtójában és a rádióban ezt a Szovjetunió elleni kampányt, amely csak Hitlernek használ, a Szovjetunióban a közvéleményt rendkívül fel-

háborította ez a magatartás, s a Szovjet Kormány számára a döntés halogatása lehetetlenné vált.

Teljes mértékben lehetséges, hogy maga Sikorski úr csakugyan nem szándékozik együttműködni a hitlerista gengszterekkel. Örülnék, ha ezt a feltevést a valóság igazolná. De véleményem szerint egyes Hitler-barát elemek — a Lengyel Kormányban vagy annak környezetében — magukkal rántották Sikorski urat, s így a Lengyel Kormány, talán akarata ellenére, az Ön által ismert szovjetellenes kampány során eszközzé vált Hitler kezében.

Churchill Miniszterelnök szerintem is módot tud találni arra, hogy józan belátásra bírja a Lengyel Kormányt, és segítségére legyen abban, hogy ezután a józan ész szellemében járjon el. Lehet, hogy tévedek, de szerintem egyik szövetségesi kötelességünk megakadályozni ezt vagy azt a szövetségest abban, hogy ellenséges magatartást tanúsítson bármelyik másik szövetségessel szemben — a közös ellenség örömére és hasznára.

Ami a Szovjetunióban élő lengyel állampolgárokat és további sorsukat illeti, biztosíthatom Önt, hogy a Szovjet Kormány szervei mindig úgy bántak, s ezután is úgy bánnak velük, mint jóbarátokkal és bajtársakkal. Érthető tehát, hogy a Szovjetunióból való kiutasításról szó sem volt, s nem is lehet szó. Ha viszont ők maguk akarnak elutazni a Szovjetunióból, ezt a Szovjet Kormány szervei nem akadályozták, s most sincs szándékukban akadályozni, sőt a lehetőség szerint segítségükre vannak.

1943 április 29.

83. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Nagyrabecsült Sztálin úr!

Ezt a személyes levelet régi barátommal, Joseph E. Daviesszel küldöm Önnek. Csak egy kérdésről van benne szó, amelyről szerintem könnyebben tárgyalhatunk közös barátunk közvetítésével. Rajta kívül Litvinov úr az egyetlen, akivel beszéltem erről a dologról.

El akarom kerülni a népes konferenciákkal és lassú diplomáciai tárgyalásokkal járó nehézségeket. Ezért az elképzelhető legegyszerűbb és legcélravezetőbb módszer az volna, ha mi ketten néhány napra nem hivatalosan és minden formaság nélkül találkoznánk.

Tökéletesen megértem, mennyire kívánatos az Ön számára, hogy ne veszítse el a mindennapos kapcsolatot hadműveleteikkel; én sem tartom célszerűnek, hogy hosszabb időre elhagyjam Washingtont. A kérdésnek két oldala van. Az első — az akciók időbeli összehangolása. Teljes mértékben lehetséges, hogy az oroszok történelmi jelentőségű védelmi harca és erre következő támadása a jövő télen Németország összeomlására vezet. Ebben az esetben készen kell állnunk számos lépésre a továbbiakat illetően. Most erre egyikünk sincs felkészülve. Ezért gondolom, hogy nekünk ezen a nyáron találkoznunk kell.

A második — a találkozás helye. Afrikáról nyáron aligha lehet szó, emellett Khartum brit terület. Izland nekem nem tetszik, mert Önnek is, nekem is meglehetősen fáradságos repülőutat jelent, s mert — egészen őszintén szólva — ebben az esetben nehezen lehetne elkerülni Churchill Miniszterelnök egyidejű meghívását.

Ezért én azt javasolom, hogy találkozzunk a Bering-szoros szovjet vagy amerikai oldalán. Az utazás az így kiválasztott pontra Washingtonból mintegy három napot, Moszkvából pedig azt hiszem, mintegy két napot venne igénybe, kedvező időjárás esetén. Ez azt jelenti, hogy amennyiben nagyon szükséges, két nap alatt újra Moszkvában lehet.

Feltételezem, hogy egyikünk sem kíván magával hozni kísérő személyzetet. Engem Harry Hopkins, egy tolmács és egy gyorsíró kísérne el, Ön is, én is egyáltalán nem hivatalos formában tárgyalnánk, s találkozásunk olyasvalami lenne, amit mi „elmék találkozójának" nevezünk. Nem hiszem, hogy szükség volna bármilyen hivatalos egyezményre vagy nyilatkozatra.

Természetesen megtárgyalnánk a szárazföldön és a tengeren kialakult hadihelyzetet, s én úgy gondolom, hogy ezt a vezérkarok képviselőinek távollétében is megtehetjük.

Davies úr nem ismeri sem katonai helyzetünket, sem Kor-

mányunknak a háború utáni időre vonatkozó terveit, s kizárólag azért küldöm Önhöz, hogy találkozónkat megbeszélje.

Erősen remélem, hogy fegyveres erőink május végére teljesen elfoglalják Tuniszt, s Churchill és én a jövő héten a támadás második szakaszának tervén fogunk dolgozni.

A mi megítélésünk szerint a helyzet olyan, hogy Németország e nyáron nagyarányú támadást indít Önök ellen, s vezérkari tisztjeim úgy látják, hogy a támadás az Önök középső frontja ellen fog irányulni.

Ön nagy munkát végez.

Sok szerencsét!

Őszinte híve

Franklin D. ROOSEVELT

1943 május 5.

84. sz.

AZ ELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Közölni akarom Önnel, hogy Churchill Miniszterelnök a jövő héten Washingtonba érkezik, következő lépéseink megbeszélése végett. Beljajev tábornokot természetesen állandóan tájékoztatni fogjuk tárgyalásainkról.

1943 május 6.

85. sz.

Az elküldés ideje 1943 május 8.

ROOSEVELT ELNÖKNEK

Washington.

Üdvözlöm Önt, s a hős amerikai és brit csapatokat annak a ragyogó győzelemnek alkalmából, amely Bizerte-nek és Tunisznak a hitleri zsarnokság alóli felszabadulására vezetett. További sikereket kívánok Önöknek.

I. SZTÁLIN

86. sz.

Az érkezés ideje 1943 május 14.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Hálámat akarom kifejezni Önnek szívélyes üzenetéért, amelyben üdvözletét küldi csapataink győzelme, Tunisz felszabadítása alkalmából. Most, amikor átvettük a kezdeményezést, bízvást várhatók további sikerek a keleti és a nyugati fronton, s ugyanúgy további szállítások, repülőgépek szállítását is beleértve.

87. sz.

Az érkezés ideje 1943 május 20.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Biztos vagyok benne, hogy a tengelyhatalmaknak Észak-Afrikában 1940 december 8-tól 1943 május 12-ig szenvedett veszteségeire vonatkozó becslésszerű amerikai adatok érdekelni fogják Önt. Ezek a számok lényegében egyeznek az angol adatokkal, kivéve a személyi állomány veszteségeit. A brit adatok szerint ezek a veszteségek valamivel kisebbek, mint amennyire mi becsüljük.

1. A személyi állomány vesztesége — 625 000 fő.

2. A veszteség repülőgépekben (Észak-Afrikában és a Földközi-tengeren): megsemmisült — 7596, valószínűleg megsemmisült — 1748, megsérült — 4499.

3. A veszteség harckocsikban — legalább 2100.

4. A veszteség kereskedelmi hajókban: elsüllyedt 625 hajó (összesen mintegy 2 200 000 tonna), megsérült 371 hajó (összesen mintegy 1 600 000 tonna).

5. Az olaszok vesztesége Kelet-Afrikában (a bennszülötteken kívül) — 150 000 fő.

88. sz.

I. V. SZTÁLIN F. ROOSEVELTNEK*

Nagyrabecsült Roosevelt úr!

Davies úr átadta nekem az Ön üzenetét.

Egyetértek Önnel abban, hogy ezen a nyáron — esetleg már júniusban — várható a hitleristák újabb nagy támadása a szovjet—német fronton. Hitler máris mintegy 200 német és 30 szövetséges hadosztályt vont össze ellenünk. Mi készülünk az újabb német támadás fogadására és az ellentámadásokra, de nincs elég repülőgépünk és repülőbenzinünk. Most természetesen nem láthatjuk előre, hogy milyen katonai és egyéb lépéseket kell majd tennünk. Ez attól függ majd, hogyan alakul frontunkon a helyzet. Sok függ attól is, hogy milyen gyorsan és milyen erővel indulnak majd angol—amerikai hadműveletek Európában.

Azért említettem meg ezeket a fontos körülményeket, hogy megmagyarázzam, miért nem adhatok most egészen határozott választ találkozásunkat illetően tett javaslatára.

Egyetértek Önnel abban, hogy ilyen találkozás szükséges, és hogy nem kell halogatni. De kérem, mérlegelje kellőképpen az említett körülmények fontosságát abból a szempontból, hogy a nyári hónapok rendkívül felelősségteljesek lesznek a szovjet seregek számára.

Nem tudom, hogyan alakulnak majd az események júniusban a szovjet—német fronton, s így nem utazhatok el ebben a hónapban Moszkvából. Ezért azt javasolom, hogy találkozzunk júliusban vagy augusztusban. Ha egyetért ezzel, kötelezem magam, hogy két héttel előbb értesítem Önt, s közlöm, hogy július vagy augusztus melyik napján kerülhet sor a találkozásra. Abban az esetben, ha Ön értesítésem vétele után egyetértene ezzel az általam javasolt időponttal, a jelzett időben megérkeznék a találkozás helyére.

Ami a találkozás helyét illeti, ezt Davies úr személyesen közli majd Önnel.

Egyetértek Önnel abban a kérdésben, hogy kölcsönösen korlátozzuk tanácsadóink számát.

Köszönöm Önnek, hogy Davies urat küldte Moszkvába, aki ismeri a Szovjetuniót, s tárgyilagosan tudja megítélni a dolgokat.

Őszinte nagyrabecsüléssel

I. SZTÁLIN

1943 május 26.

89. sz.

Az érkezés ideje 1943 június 4.

ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN ÚR RÉSZÉRE

Az Egyesített Vezérkar[24] nemrégiben bizonyos határozatokat hozott, amelyeket Churchill úr és én egyaránt jóváhagytunk. Mivel ezek a határozatok a legszigorúbban titkosak, Standley Nagykövetet kérem meg, hogy azokat személyesen adja át Önnek.

ROOSEVELT

90. sz.

Az érkezés ideje 1943 június 4.

ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN ÚRNAK
(SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN TITKOS)

A fő stratégiai irányvonal az Egyesített Vezérkar[24] nemrégiben hozott határozatai értelmében a következő szempontokat tartalmazza:

A. Döntő figyelmet kell szentelni a tengeralattjárók tevékenysége folytán keletkezett veszély elleni harcnak, s ezzel kapcsolatban gondoskodni kell a szövetségesek tengeri összekötő vonalainak biztonságáról, és a Szovjetunió minden lehetséges eszközzel való támogatásáról.

B. Meg kell teremteni az előfeltételeket ahhoz, hogy Törökország aktív vagy passzív szövetségesként részt vegyen a háborúban.

C. Gyengíteni kell Japán katonai erejét, nem csökkentett állandó nyomás révén.

D. Minden keresztülvihető intézkedést meg kell tenni, melynek segítségével Kínát — mint hatékony erőt és olyan bázist, amelyre támaszkodva hadműveleteket hajthatunk végre Japán ellen — kitartásra lehet bírni a háborúban.

E. Olyan támogatást kell nyújtani az afrikai francia fegyveres erőknek, hogy felkészülhessenek és tevékenyen működhessenek közre az ellenség kezében levő európai terület ellen indítandó hadműveletekben.

Ami az A. szempontot illeti, nemrégiben az ellenséges tengeralattjárók elleni harcban igen biztató eredményeket értünk el új készülékekkel és fegyverzettel ellátott nagyhatósugarú repülőgépek, valamint különleges vadászhajó csoportok bevetése révén. Május 1 óta naponta átlag több mint egy tengeralattjárót semmisítettünk meg. A megsemmisítésnek ez a gyors üteme bizonyos idő múlva óriási hatással lesz a német tengeralattjáró flotta személyzetének harci szellemére. Végeredményben csökkenteni fogja hajóveszteségeinket, s ezzel megnöveli a rendelkezésünkre álló hajótért.

A Szovjetunió támogatása tekintetében a következő határozatokat hoztuk: az ellenség megszállása alatt levő európai terület ellen jelenleg folytatott légitámadásokat fokozni fogjuk, három feladat megoldása, nevezetesen — az ellenség iparának megsemmisítése, a német vadászgép-állomány teljes elpusztítása és a német polgári lakosság szellemének aláásása érdekében. Azt a körülményt, hogy a légitámadások fokozása már folyamatban van, az utóbbi három hét eseményei tanúsítják, amikor is nagyarányú légitámadásokat intéztünk Franciaország, Olaszország, Németország, Szicília és Szardínia ellen. A brit bombázó légiflotta ereje állandóan nő. Az Angliában állomásozó amerikai nehézbombázók számát szüntelenül növeltük és továbbra is növelni fogjuk. Márciusban mintegy 350 amerikai nehézbombázó volt Angliában. Most a számuk körülbelül 700. Ez a szám terveink szerint június végéig 900-ra, szeptember végéig 1150-re, április 1-ig 2500-ra emelkedik.

Úgy döntöttünk, hogy Olaszországot a legközelebbi alkalmas időpontban kiütjük a háborúból. A Szicília elleni támadás neve

„Eskimos". Eisenhower tábornokot utasítottuk, hogy álljon készenlétben, s az „Eskimos" sikeres befejezése után nyomban indítson támadást és érje el Olaszország összeomlását. Ezekhez a hadműveletekhez Eisenhower tábornok rendelkezni fog a földközi-tengeri hadszíntéren ez idő szerint található összes erőkkel, kivéve négy amerikai és három brit hadosztályt, amelyeket Angliába kell majd irányítani, ahol egy részét fogják képezni az ott összpontosítandó erőknek; erről alább lesz szó.

Olaszország összeomlása jelentősen megkönnyíti majd a Dél- és Kelet-Németország elleni légitámadásokat, tovább csökkenti a német vadászgép-állományt, és veszélyeztetni fogja a tengelyhatalmak balkáni pozícióit.

Most, amikor Afrika szilárdan a kezünkben van, úgy döntöttünk, hogy újra megkezdhetjük a szárazföldi erők összevonását Angliában. Egy közös angol—amerikai vezérkari csoport a legújabb adatok alapján állandóan módosítja a szükséges terveket, hogy haladéktalanul kihasználhassuk az ellenségnek Franciaországban vagy Norvégiában esetleg mutatkozó minden gyengeségét. A jelenlegi tervek szerint a Brit-szigeteken 1944 tavaszára annyi embert és hadianyagot kell összpontosítani, hogy lehetővé tegye az általános invázió megindítását ebben az időben a kontinens ellen. A nagyarányú légitámadások is akkor érik majd el tetőpontjukat. Bizonyos számú nagy partraszállító hajót kellett küldenünk a Csendes-óceán délnyugati részébe, az Aleuti-szigetekhez és a Földközi-tengerre. Az a körülmény, hogy ezt meg kellett tennünk, természetesen ugyanennyivel csökkentette az Angliába küldött hajók számát. Ez volt a legfontosabb korlátozó tényező, amennyiben Angliából kiinduló hadműveletekről volt szó.

Feltehető, hogy a felsorolt és fentebb ismertetett határozatok megvalósítása következtében az ellenség kénytelen lesz jelentős mértékben megosztani szárazföldi erőit, részben azért, hogy ellenállást tanúsítson a tényleges támadással szemben, részben pedig azért, hogy biztosítsa magát az esetleges támadás ellen. Ezenkívül ki lesz téve az erős és szakadatlan légitámadások hatásának. Amikor valamely helyen szemmel láthatóvá válnak a tengelyhatalmak gyengeségének jelei, a tényleges támadás és a támadás veszélye könnyen és gyorsan csap majd

át sikeres hadműveletbe. Úgy látjuk, hogy az itt ismertetett határozatok valóraváltása megköveteli minden mozgósítható erőforrásunk igénybevételét.

ROOSEVELT

91. sz.

Az érkezés ideje 1943 június 5.

AZ ELNÖK TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Engedje meg, hogy őszinte hálámat fejezzem ki azért a szívességért, amelyet nekem és az Egyesült Államok Kormányának Davies úr szívélyes fogadásával tett. Davies úr szerencsésen visszaérkezett Washingtonba, s elhozta nekem az Ön üzenetét[25]. Örömmel állapítom meg, hogy kettőnk közt a levelében kifejtett valamennyi kérdésben teljes az elvi egyetértés. Levele és Davies úrral való megállapodása értelmében várom további értesítéseit.

Kérem, adja át őszinte üdvözletemet és legszívélyesebb jókívánságaimat Brown úrnak[26].

92. sz.

Az elküldés ideje 1943 június 11.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Üzenetét, amelyben közli a stratégiai kérdéseket illetően Ön és Churchill úr által elfogadott határozatokat, június 4-én kaptam meg. Köszönöm a tájékoztatást.

Mint az Ön közléséből kitűnik, ezek a határozatok ellentétben vannak azokkal a határozatokkal, amelyeket Ön és Churchill úr ez év elején fogadtak el a nyugat-európai második front létrehozásának időpontja tekintetében.

Ön természetesen emlékezni fog arra, hogy Ön és Churchill úr az ez év január 26-i közös üzenetben közölték azt az akkor elfogadott határozatot, amely szerint jelentékeny német szárazföldi és légierőket fognak elvonni az orosz frontról, és 1943-ban térdre kényszerítik Németországot.

Ezt követően Churchill úr február 12-én saját nevében és az Ön nevében közölte a Tuniszban és a Földközi-tengeren, valamint az Európa nyugati partvidékén végrehajtandó angol—amerikai hadműveletek pontos időpontját. Ebben az értesítésben arról volt szó, hogy Nagy-Britannia és az Egyesült Államok erőteljesen folytatják a Csatornán[23] 1943 augusztusában való átkeléssel kapcsolatos hadművelet előkészítését, és ha ezt az időjárás vagy más okok megakadályoznák, akkor ugyanezt a hadműveletet nagyobb erők részvételével 1943 szeptemberére készítik elő.

Most, 1943 májusában, Ön Churchill úrral együtt olyan határozatot fogad el, amely a nyugat-európai angol—amerikai inváziót 1944 tavaszára halasztja. Vagyis a nyugat-európai második front létrehozását, amit már 1942-ről 1943-ra halasztottak, most ismét elhalaszják, ezúttal 1944 tavaszára.

Ez a határozatuk rendkívüli nehézségeket okoz a Szovjetuniónak, amely minden erejének végső megfeszítésével már két éve visel háborút Németországnak és csatlósainak fő erői ellen, s a szovjet hadsereget, amely nemcsak a saját országáért, hanem szövetségeseiért is harcol, teljesen a saját erejére, csaknem arra utalja, hogy párviadalt folytasson a még nagyon erős és veszélyes ellenséggel.

Kell-e beszélni arról, hogy milyen súlyos benyomást és visszatetszést kelt a Szovjetunióban — a nép és a hadsereg körében egyaránt — a második frontnak ez az újabb elhalasztása, továbbá az a körülmény, hogy annyi áldozatot hozott hadseregünk az angol és az amerikai hadseregtől nem kapja meg a várt komoly támogatást.

Ami a Szovjet Kormányt illeti, nem tartja lehetségesnek a csatlakozást ehhez a határozathoz, amelyet ráadásul a részvétele nélkül és úgy hoztak, hogy kísérletet sem tettek e rendkívül fontos és a háború további menetére esetleg súlyos következményekkel járó kérdés közös megvitatására.

93. sz.

ROOSEVELT ELNÖK TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

Most válaszolni akarok Önnek a soronkívüli alumíniumszállítást illető kérésére.

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége júliusban, augusztusban és szeptemberben a következő szállítmányokat kapja (hosszútonnában[27]) Kanadából és az Egyesült Államokból: primeralumínium — havi 5000 tonna; szekunderalumínium — havi 1000 tonna.

A szekunderalumínium kiváló minőségű, mi is használjuk repülőgépgyártáshoz.

Miután a havi primeralumínium-szállítmányok mennyisége 1000 tonnával meghaladja a Jegyzőkönyvben[13] előirányzott 4000 tonnát, lehet, hogy szeptember után kompenzációként csökkentenünk kell a későbbi szállítmányokat. Remélem, hogy erre nem lesz szükség. Sajnálom, hogy nincs elég primeralumíniumunk, s így nem tartottuk lehetségesnek növelni a jegyzőkönyvi megállapodásban előirányzott mennyiséget. A szekunderalumínium-szállítmányokat viszont ráadásként ajánljuk fel. Két hónapon belül közölni fogjuk Önnel az októberi, a novemberi és a decemberi szállítások tervét. Azon leszünk, hogy egyidejűleg a jegyzőkönyvi év fennmaradó időszakára esedékes szállításokat is közöljük Önnel[18].

1943 június 16.

94. sz.

ROOSEVELT ELNÖK TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MINISZTERELNÖKNEK

Utasítást adtam, hogy 1943 hátralevő részében az új jegyzőkönyvi megállapodáson felül[28] szállítsanak Önöknek

78 B—25 típusú bombázót,

600 P—40—N típusú vadászgépet.

Nincs megfelelőbb vadászgépünk, mint a P—40—N típusú

gép, amelyet kitűnő eredménnyel alkalmaztunk a legutóbbi tuniszi harcokban. Ez a repülőgép bizonyult a legjobb védelmi eszköznek a zuhanóbombázókkal szemben. Igen jó eredménnyel alkalmaztuk a P—39 típusú repülőgép mélytámadásainak fedezésére is.

Novemberben megküldhetjük a jegyzőkönyvi év második felében esedékes szállítások tervét, mivel addig újra felülvizsgáljuk, hogy mi a helyzet a repülőgépek tekintetében.

1943 június 16.

95. sz.

Az érkezés ideje 1943 június 20.

AZ ELNÖK TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

A Miniszterelnök távirati közleményét mindenben jóváhagytam. Kérem, legyen meggyőződve, hogy most minden lehetőt megteszünk. Remélem, megérti és figyelembe veszi, hogy a hajótér tekintetében a helyzet változatlanul súlyos. Bizakodással tölt el azonban bennünket a tengeralattjárók ellen folytatott hadjáratunk legutóbbi két hónapjának mérlege. A hadjárat eredményeképpen tiszta hajótér-nyereségre tettünk szert.

Ez a válasz néhány napot késett, mert az Ön távirata távollétemben érkezett.

96. sz.

Az érkezés ideje 1943 június 22.

IOSZIF V. SZTÁLIN MARSALLNAK, A SZOVJET FEGYVERES ERŐK FŐPARANCSNOKÁNAK

Moszkva, Kreml.

Holnap lesz két éve, hogy a náci vezérek, régi kétszínű magatartásukhoz híven, barbár és hitszegő módon megindították támadásukat a Szovjetunió ellen. Ilyenformán a hatalmas szovjet hadsereggel bővítették ellenségeik egyre növekvő listáját.

Ezek a náci vezérek lebecsülték annak a munkának arányait, amelyet a Szovjet Kormány és a szovjet nép az ország védelmét szolgáló fegyveres erőinek fejlesztése terén végzett, s egyáltalán nem számoltak a szovjet nép elszántságával és bátorságával.

A világ szabadságszerető népei az utóbbi két év folyamán egyre növekvő elragadtatással figyelték a Szovjetunió fegyveres erőinek történelmi jelentőségű hőstetteit, s azokat a szinte hihetetlen áldozatokat, amelyeket az orosz nép oly hősiesen visel.

Az a körülmény, hogy az Egyesült Nemzetek egyesített fegyveres erőinek növekvő erejét egyre nagyobb arányokban vetjük be közös ellenségünk ellen, a végső győzelmünkhöz szükséges egység és önfeláldozás szelleméről tanúskodik. Biztos vagyok benne, hogy ugyanez a szellem lelkesít majd bennünket azoknak a felelősségteljes feladatoknak megítélésében is, amelyeket a győzelem a béke megteremtésével kapcsolatban az egész világra ró.

Franklin D. ROOSEVELT

97. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Ezennel megküldöm Önnek válaszomat Churchill úr üzenetére, amellyel Ön, mint Standley úr által június 20-án átadott üzenetében[29] velem közölte, teljes mértékben egyetért.

1943 június 24.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Június 19-i üzenetét megkaptam.

Teljes mértékben megértem, mennyire bonyolult a nyugat-európai angol—amerikai invázió megszervezése, különösen ami a csapatoknak a Csatornán[23] való átjuttatását, ennek megszervezését illeti. Ez az Ön által közöltekből is kitűnt.

Tavalyi és ezidei közléseiből azt a meggyőződést szűrtem le, hogy Ön és az Elnök teljes mértékben számoltak az ilyen hadművelet megszervezésének nehézségeivel, és hogy az invázió megfelelő előkészítését Ön az Elnökkel egyetemben e nehézségek teljes figyelembevételével, s az erők és eszközök szükséges megfeszítésével folytatja. Ön még a múlt évben közölte, hogy az angol és amerikai csapatok nagyarányú európai inváziójá t 1943-ban meg fogják valósítani. V. M. Molotovnak 1942 június 10-én átadott memorandumában Ön a következőket írta:

„Végül, és ez a legfontosabb, a legnagyobb erőfeszítésünket arra összpontosítjuk, hogy megszervezzük és előkészítsük az angol és amerikai csapatok nagyarányú inváziójá t az európai szárazföldön 1943-ban. Semmiféle határt nem szabunk e hadjárat méreteinek és céljainak, amelyet kezdetben több mint 1 millió főnyi angol és amerikai csapatok fognak folytatni, megfelelő légi támogatással."

Ez év elején Ön a saját és az Elnök nevében két alkalommal értesített az angol—amerikai csapatok nyugat-európai inváziójának kérdésében elfogadott határozataikról, amelyet azzal a céllal hajtanak végre, hogy „jelentős német szárazföldi és légi haderőt vonjanak el az orosz frontról". Emellett Ön feladatul tűzte ki Németország térdre kényszerítését már 1943-ban, s az invázió legkésőbbi időpontjául szeptember hónapot jelölte meg.

Ez év január 26-i üzenetében Ön a következőket írta:

„Megbeszéléseket folytattunk katonai tanácsadóinkkal, és határozatokat hoztunk azokra a hadműveletekre vonatkozóan, amelyeket az amerikai és a brit fegyveres erőknek kell végrehajtaniuk 1943 első kilenc hónapja folyamán. Haladéktalanul értesíteni kívánjuk Önt szándékainkról. Véleményünk szerint ezek a hadműveletek az Önök hatalmas támadásával együtt 1943-ban bizonyára térdre tudják kényszeríteni Németországot."

Következő üzenetében, amelyet ez év február 12-én kaptam meg, Ön, a nyugat-európai invázió Ön és az Elnök által elfogadott időpontját pontosan megjelölve, a következőket írta:

„Erőforrásainkhoz képest erőteljes előkészületeket teszünk arra is, hogy augusztusban végrehajtsuk a Csatornán[36] való átkelést célzó hadműveleteket, amelyekben brit egységek és az Egyesült Államok egységei vesznek majd részt. Ennél a hajótér és a partraszállási támadó eszközök ugyancsak meghatározó tényezők lesznek. Ha ezt a hadműveletet az időjárás vagy egyéb okok következtében elhalasztjuk, akkor nagyobb erők részvételével szeptemberre készítjük majd elő."

Februárban, amikor Ön ezekről a nyugat-európai invázióra vonatkozó tervekről és időpontokról írt, a szóbanforgó hadművelet nehézségei nagyobbak voltak, mint most. Azóta a németek nem egy vereséget szenvedtek: csapataink délen visszavetették őket, és itt nem kis veszteségeket szenvedtek; az angol—amerikai csapatok szétverték őket, és kiűzték Észak-Afrikából; a tengeralattjáróháborúban a németek ugyancsak minden eddiginél súlyosabb helyzetbe kerültek, az angol—amerikai erők fölénye pedig jelentősen megnőtt; az is tudott dolog, hogy az amerikaiak és az angolok Európában biztosították légierőik uralmát, a haditengerészeti flotta és a szállító flotta ereje pedig megnőtt.

Ilyenformán a nyugat-európai második front létrehozásának feltételei 1943 folyamán nemcsak hogy nem rosszabbodtak, hanem ellenkezőleg, jelentősen megjavultak.

Mindezek után a Szovjet Kormány nem feltételezhette, hogy a Brit és az Amerikai Kormány meg fogja változtatni azt az ez év elején hozott határozatát, amely szerint ebben az évben megvalósítja a nyugat-európai inváziót. Éppen ellenkezőleg, a Szovjet Kormánynak minden oka megvolt annak feltételezésére, hogy ez az angol—amerikai határozat megvalósul, hogy folyamatban van a kellő előkészítés, és hogy a nyugat-európai második front 1943-ban végre létrejön.

Ezért, amikor Ön most azt írja, hogy „Oroszország számára nem lenne segítség, ha százezer embert átdobnánk a Csatornán egy végzetes támadásra", akkor nem tehetek mást, mint hogy emlékeztetem Önt a következőkre. Először, az Ön saját, tavaly júniusi memorandumára, amelyben Ön nem százezer, hanem mindjárt a hadművelet kezdetén több mint 1 millió főnyi angol—amerikai csapatok inváziójának előkészítéséről írt.

Másodszor, az Ön februári üzenetére, amelyben arról volt szó, hogy nagy előkészületek folynak az ez év augusztusában—szeptemberében végrehajtandó nyugat-európai invázióra; ezt illetően nyilvánvalóan nem százezer főnyi, hanem megfelelő létszámú csapatokkal végrehajtandó hadműveletet irányoztak elő.

S ha Ön most kijelenti: „Nem tudom elképzelni, miképpen segítené egy nagy brit vereség és véráldozat a szovjet seregeket", vajon nem világos-e, hogy az ilyenfajta kijelentés a Szovjetunió szempontjából teljesen alaptalan, és egyenes ellentétben van az Önök fentebb említett más felelősségteljes határozataival, amelyek szerint széleskörű és erőteljes angol—amerikai intézkedések történnek az ebben az évben végrehajtandó invázió megszervezése érdekében, s e hadművelet teljes sikere ezektől az intézkedésektől függ.

Már kitértem arra, hogy ezt a felelősségteljes határozatukat, amely hatályon kívül helyezi a nyugat-európai invázióra vonatkozó előző határozataikat, Ön és az Elnök a Szovjet Kormány részvétele nélkül és anélkül hozták, hogy bármilyen kísérletet tettek volna a Szovjet Kormány képviselőinek a washingtoni tanácskozásra való meghívására, holott Önöknek tudniok kell, hogy a Szovjetuniónak a Németország elleni háborúban betöltött szerepe és a második front kérdéseiben való érdekeltsége elég nagy.

Mondani sem kell, hogy a Szovjet Kormány nem nyugodhat bele abba, hogy így semmibe vegyék a Szovjetunió életbevágó érdekeit a közös ellenség ellen viselt háborúban.

Ön azt írja nekem, hogy teljes mértékben megérti csalódásomat. Ki kell Önnek jelentenem, hogy itt nem egyszerűen a Szovjet Kormány csalódásáról van szó, hanem arról, hogy megmarad-e a szövetségesek iránt a bizalma, amelyet ily súlyos próbára tesznek. Nem szabad megfeledkezni arról, hogy Nyugat-Európa és Oroszország megszállt területein sok millió élet megmentéséről, továbbá arról van szó, hogy csökkentsék a szovjet seregek óriási áldozatait, amelyekhez képest az angol—amerikai csapatok áldozatai nem számottevőek.

1943 június 24.

98. sz.

Az elküldés ideje 1943 június 26.

FRANKLIN D. ROOSEVELT ÚRNAK, AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKÉNEK

Washington.

Köszönöm Önnek, hogy ennyire nagyrabecsüli a szovjet népnek és fegyveres erőinek a hitlerista területrablók elleni harcban tanúsított elszántságát és bátorságát.

A Szovjetuniónak a hitlerista Németország és csatlósai ellen vívott kétéves harca és a szövetségeseknek az észak-afrikai olasz—német seregekre mért komoly csapásai következtében létrejöttek a közös ellenségünk végleges szétzúzásához szükséges feltételek.

A győzelem annál hamarabb következik be, minél hamarabb sújtunk le az ellenségre egyesült erővel — Keleten és Nyugaton; ebben én nem kételkedem.

I. SZTÁLIN

99. sz.

Az érkezés ideje 1943 július 16.

ROOSEVELT ELNÖK TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Azzal a sajnálatos esettel kapcsolatban, hogy az Önök egyik hajóját a Csendes-óceán északi részén elsüllyesztettük, amit mélyen fájlalok, utasítást adtam, hogy a jövőben tegyenek meg minden lehetséges elővigyázatossági intézkedést[30].

Részletes híreim ugyan nincsenek, de azt hiszem, nyugodtan gratulálhatok Önnek ahhoz, hogy seregeik oly nagyszerűen helytállanak a Kurszk melletti német támadás ellen vívott harcban.

Remélem, hamarosan hallok Öntől valamit a másik dolgot illetően, amelyet én mindkettőnk szempontjából továbbra is rendkívül fontosnak tartok.

100. sz.

ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Az Önök fegyveres erői mesteri tudásukkal, bátorságukkal, önfeláldozásukkal és kitartásukkal a régóta tervezett német támadást egyhónapos gigászi küzdelemben nemcsak megállították, hanem egyszersmind ellentámadást indítottak, amelynek messzemenő következményei lesznek.

Őszinte szerencsekívánataimat küldöm a Vörös Hadseregnek, a Szovjetunió népének és személyesen Önnek a nagy oreli győzelem alkalmából. A Szovjetunió méltán lehet büszke heroikus győzelmeire.

1943 augusztus 6.

101 sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE FRANKLIN D. ROOSEVELT ELNÖKNEK

1. Csak most, a frontról visszatérve válaszolhatok legutóbbi, július 16-i üzenetére. Ön bizonyára figyelembe veszi katonai helyzetünket, és megérti, hogy késtem a válasszal.

A németek, várakozásunk ellenére, nem júniusban indították meg támadásukat, hanem júliusban, s a szovjet—német fronton most teljes erővel folyik a harc. Mint tudja, a szovjet seregek visszaverték a hitleristák júliusi támadását. Azt is tudja, hogy hadseregünk ellentámadásba ment át, elfoglalta Orelt és Bjelgorodot, s tovább szorongatja az ellenséget.

Könnyű belátni, hogy a szovjet—német fronton kialakult jelenlegi kritikus helyzet a szovjet csapatok parancsnokságától nagy erőfeszítést, s az ellenség irányában rendkívüli éberséget követel. Így nekem is háttérbe kell most szorítanom valamelyest más kérdéseket és egyéb kötelezettségeimet, fő kötelezettségem, a front irányítása mellett. Gyakrabban kell személyesen felkeresnem különböző frontszakaszokat, s minden egyebet alá kell rendelnem a front érdekeinek.

Remélem, Ön is megérti, hogy ilyen körülmények közt jelen-

leg nem indulhatok távoli utazásra, s a nyár és az ősz folyamán, sajnos, nem teljesíthetem Davies úr révén Önnek tett ígéretemet.

Nagyon sajnálom, hogy így történt, de a körülmények, ezt Ön is tudja, erősebbek, mint az emberek, s alájuk kell rendelnünk magunkat.

A két állam felelős képviselőinek találkozását feltétlenül célszerűnek tartom. A jelenlegi hadihelyzetben meg lehetne rendezni a találkozót Asztrahánban vagy Arhangelszkben. Ha személyesen Önnek ez nem felel meg, felelős meghatalmazottat küldhetne az említett helyek egyikére. Amennyiben ezt a javaslatot elfogadja, előre meg kellene határoznunk a megvitatandó kérdések körét és a tanácskozáson elfogadásra kerülő javaslatok tervezetét.

Már Davies úrnak is megmondtam annak idején, hogy nincs kifogásom ellene, ha Churchill úr is jelen lesz ezen a tanácskozáson, s a kéthatalmi tanácskozás háromhatalmi tanácskozássá alakul át. Álláspontom mellett, ha Önnek nincs ellenvetése, ma is kitartok.

2. Felhasználom az alkalmat, hogy üdvözöljem Önt és az angol—amerikai csapatokat a nagyszerű szicíliai sikerek alkalmából, amelyek Mussolininak és bandájának bukásához vezettek.

3. Köszönetet mondok az oreli győzelem alkalmából a Vörös Hadseregnek és a szovjet népnek küldött szerencsekívánataiért.

1943 augusztus 8.

102. sz.

ROOSEVELT ELNÖK ÉS WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚR SZIGORÚAN TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

Augusztus 15-én a madridi Brit Nagykövet közölte, hogy Badoglio megbízásából megérkezett Castegliano tábornok[31], a vatikáni brit ügyvivő ajánlólevelével. A tábornok kijelentése szerint Badoglio felhatalmazta őt annak közlésére, hogy Olaszország hajlandó feltétel nélkül kapitulálni abban az esetben, ha csatlakozhat a szövetségesekhez. Ezt követően a vatikáni brit ügyvivő írásos nyilatkozatot kapott Badoglio marsalltól, amely

szerint ő kellő meghatalmazással ruházta fel Castegliano tábornokot. Eszerint ez komoly ajánlatnak tekinthető.

Mi nem szándékozunk valamiféle megegyezésre lépni Badoglio kormányával annak érdekében, hogy Olaszországot átállásra késztessük; ez azonban számos előnyt biztosítana számunkra, és lényegesen meggyorsítaná a hadjárat menetét. Valószínűleg e hónap végéig megkezdjük behatolásunkat az olasz szárazföldre, egy héttel később pedig megindítjuk „Avalanche"[32] nevű általános támadásunkat. Igen valószínű, hogy a Badoglio-kormány nem tudja magát addig tartani. A németeknek Róma mellett egy vagy több páncélos hadosztályuk van, s mihelyt rájönnek, hogy a Badoglio-kormány becsapja őket, minden lehetőségük meglesz arra, hogy megdöntsék ezt a kormányt, és fasiszta elemek, például Farinacci vezetésével quislingista kormányt hozzanak létre. Vagy pedig Badoglio csődbe jut, s egész Olaszország kaotikus állapotba süllyed.

Ezt a helyzetet tekintetbe véve, katonai diplomáciai lépésként az Egyesített Vezérkar Főnökei[24] előkészítették, az Elnök és a Miniszterelnök pedig jóváhagyta a következő instrukciókat, amelyeket a cselekvés vezérfonalául megküldtek Eisenhower tábornoknak:

„Az Elnök és a Miniszterelnök jóváhagyásával az Egyesített Vezérkar Főnökei utasítják Önt, hogy haladéktalanul vezényeljen Lisszabonba két vezérkari tisztet: egy amerikait és egy angolt. Megérkezésük után forduljanak a Brit Nagykövethez. Vigyék magukkal az összeegyeztetett fegyverszüneti feltételeket, amelyeket már megküldtünk Önnek. A lisszaboni Brit Nagykövet, a kapott instrukciók értelmében megszervezi a találkozást Castegliano tábornokkal. Az Ön vezérkari tisztjei részt vesznek ezen a találkozáson.

E találkozás alkalmával Castegliano tábornokkal az alábbiak alapján közlik:

1. (a) Olaszország feltétel nélküli kapitulációját a neki átnyújtandó okmányban megjelölt feltételekkel elfogadjuk. (Ezután átnyújtják neki az Olaszország számára kidolgozott, már egyeztetett és Önnek korábban megküldött fegyverszüneti feltételeket. Közlik vele, hogy ezek a feltételek *nem* fog-

lalják magukban a politikai, gazdasági, illetve pénzügyi feltételeket, amelyeket később, más utakon fogunk átnyújtani.)[33]

(b) Ezek a feltételek *nem* irányozzák elő Olaszország aktív segítségét a németek elleni harcban. Az, hogy a feltételek milyen mértékben változnak majd meg Olaszország javára, attól függ, hogy az Olasz Kormány és nép a háború hátralevő időszakában mennyire segíti ténylegesen az Egyesült Nemzeteket Németországgal szemben. Az Egyesült Nemzetek azonban fenntartás nélkül kijelentik, hogy amennyiben olasz csapatok vagy olasz egyének bárhol is harcolnak a németek ellen, bárhol is megsemmisítenek német tulajdont, bárhol is akadályozzák a németek hadmozdulatait, minden lehetséges támogatást megkapnak az Egyesült Nemzetek csapataitól. Ugyanakkor, amennyiben haladéktalanul és rendszeresen információkat szolgáltatnak az ellenségről, a szövetségesek által végrehajtandó bombázások lehetőleg olyan objektumok ellen fognak irányulni, amelyeknek a német csapatok hadmozdulatai és hadműveletei szempontjából van jelentőségük.

(c) Az Egyesült Nemzetek és Olaszország között a hadműveletek az Eisenhower tábornok által annak idején közlendő napon és órában szűnnek meg.

(Megjegyzés. Eisenhower tábornoknak ezt néhány órával a szövetséges csapatok nagy erőkkel történő olaszországi partraszállása előtt kell közölnie.)

(d) Az Olasz Kormánynak kötelezniе kell magát arra, hogy haladéktalanul kihirdeti a fegyverszünetet, amint azt Eisenhower tábornok bejelenti, s hogy utasítja csapatait és a népet, hogy ettől az órától kezdve működjenek együtt a szövetségesekkel és forduljanak szembe a németekkel.

(Megjegyzés. Amint a fent közölt 2. (c) pontból látható[34], az Olasz Kormánynak néhány órai határidőt adunk majd.)

(e) Az Olasz Kormánynak a fegyverszünet bejelentése pillanatában rendelkezést kell kiadnia arra vonatkozóan, hogy haladéktalanul engedjék szabadon az Egyesült Nemzeteknek mindazokat a hadifoglyait, akiket az a veszély fenyeget, hogy a németek kezére kerülnek.

(f) Az Olasz Kormánynak a fegyverszünet bejelentése pilla-

natában rendelkezést kell kiadnia arra vonatkozóan, hogy az olasz hadiflotta és minél nagyobb számú kereskedelmi hajó fusson ki a tengerre a szövetséges kikötőkbe való eljutás céljából. Minél nagyobb számú katonai repülőgépnek a szövetségesek légitámaszpontjaira kell repülnie. Meg kell semmisíteni minden olyan hajót, illetve repülőgépet, amelyet az a veszély fenyeget, hogy a németek kezére kerül.

2. Közlik Castegliano tábornokkal, hogy Badoglio közben sok mindent tehet oly módon, hogy a németek ne szerezzenek tudomást arról, ami készül. Akciói jellegének és arányainak pontos meghatározását saját belátására bízzuk. De tanácsolni kell neki, hogy a következő általános irányvonalat kövesse:

(a) Általános passzív ellenállás az egész országban, amennyiben az erre vonatkozó rendelkezést úgy lehet kiadni a helyi hatóságoknak, hogy arról a németek ne szerezzenek tudomást.

(b) Kisebb diverziós cselekmények országszerte, különösen a németek által használt közlekedési vonalakon és repülőtereken.

(c) A szövetséges hadifoglyok megvédése. Ha a németek igen erős nyomáshoz folyamodnak abból a célból, hogy elérjék kiadatásukat, szabadon kell engedni őket.

(d) *Egyetlen* olasz hadihajónak sem szabad a németek kezére kerülni. Olyan intézkedéseket kell tenni, amelyek biztosítják, hogy valamennyi ilyen hajó kifuthat az Eisenhower tábornok által megnevezett kikötők felé, nyomban azután, hogy Eisenhower tábornok ezt elrendeli. Az őrjáratot végző olasz tengeralattjárókat nem kell visszahívni, mert ez felfedné az ellenség előtt közös szándékainkat.

(e) *Egyetlen* kereskedelmi hajónak sem szabad a németek kezére kerülni. Az északi kikötőkben tartózkodó kereskedelmi hajókat a lehetőség szerint a Velence—Livorno vonaltól délre levő kikötőkbe kell irányítani. Végső esetben el kell őket süllyeszteni. Valamennyi hajónak készen kell állnia arra, hogy kifusson az Eisenhower tábornok által megnevezett kikötők felé.

(f) *Nem* szabad megengedni a németeknek, hogy kezükbe vegyék Olaszország partmenti védelmét.

(g) Megfelelő pillanatban a Balkán-félszigeten tartózkodó

olasz csapatoknak azt az utasítást kell adni, hogy vonuljanak a tengerpartra, az Egyesült Nemzetek által Olaszországba szállításuk céljából.

3. Eisenhower tábornok megbízottainak Castegliano tábornokkal együtt meg kell szervezniök az Eisenhower tábornok és az olasz vezérkar közti érintkezés megbízható útját."

(Itt befejeződik az Eisenhower tábornoknak küldött üzenet.)

Áttérve egy másik kérdésre, közöljük, hogy a „Trident"-ben elfogadott határozatok értelmében[35] Őfelsége Kormánya tárgyalásokat kezdett Portugáliával annak érdekében, hogy biztosítsa számunkra tengeri és légi hadműveletek végrehajtásának lehetőségét a „mentőövben"[36]. Ezzel kapcsolatban Őfelsége lisszaboni Nagykövete az angol—portugál szövetségi szerződésre hivatkozott, amely már 600 év óta megszakítás nélkül érvényben van, és felkérte Portugáliát, hogy biztosítsa számunkra ezt a lehetőséget. Salazar doktor természetesen megrémült attól, hogy a németek bosszúból bombatámadásokat indíthatnak, s hogy a spanyolok esetleg ellenségeskedéseket kezdhetnek. Ezért légelhárító ágyúkat és vadászgépeket küldünk, amelyek már útban vannak, továbbá közöltük Salazar doktorral, hogy abban az esetben, ha Spanyolország megtámadja Portugáliát, mi haladéktalanul hadat üzenünk Spanyolországnak, s erőnktől telhetően segíteni fogunk. Nem kötöttünk azonban semmiféle olyan konkrét katonai egyezményt, amely bizonyos létszámú csapatok küldését írná elő, mivel nem hiszünk sem az előbbi, sem az utóbbi valószínűségében. Salazar doktor most beleegyezett abba, hogy október elejétől az angolok a portugálokkal együttműködve, igénybe vegyék a „mentőövet". Mihelyt ott kellő erőink lesznek, s mihelyt Salazar doktor aggályai eloszlanak, azon leszünk, hogy kiterjesszük ezt a lehetőséget az Egyesült Államok hajóira és repülőgépeire is.

A „mentőöv" birtoklása nagyjelentőségű a tengeri hadviselés szempontjából. A tengeralattjárókat elvezényelték az Atlanti-óceán északi részéből, ahol a konvojok[11] május közepe óta veszteség nélkül közlekednek, s a déli útvonalon összpontosították. A „mentőöv" igénybevétele rendkívül hasznos lesz a tengeralattjárók levegőből való támadása szempontjából. Ezenkívül lehetővé teszi nehézbombázók átdobását az Egyesült

Államokból Európába és Afrikába, ami igen kívánatos. A fent elmondottak mind különösen szigorúan bizalmas, operatív jellegűek.

1943 augusztus 19.

103. sz.

SZTÁLIN MARSALLNAK ROOSEVELT ELNÖKTŐL ÉS CHURCHILL MINISZTERELNÖKTŐL

Churchill úr és én itt tartózkodunk[37] munkatársaink kíséretében, s valószínűleg tíz napig fogunk tanácskozni. Újólag fel kívánjuk hívni figyelmét hármunk találkozásának fontosságára. Ugyanakkor tökéletesen megértjük azokat a nyomós okokat, amelyek Önt arra késztetik, hogy a harci frontok közelében tartózkodjék, azoknak a frontoknak a közelében, ahol az Ön személyes jelenléte olyannyira előmozdította a győzelmeket.

Véleményünk szerint sem Asztrahán, sem Arhangelszk nem megfelelő. Teljes mértékben készek vagyunk azonban megfelelő tisztjeinkkel együtt az alaszkai Fairbanksbe utazni. Ott Önnel együtt egészében tanulmányozhatjuk majd a helyzetet.

Jelenleg a háború döntő pillanatában vagyunk, olyan időszakban, amely a maga nemében egyedülálló lehetőséget kínál a találkozásra. Mindketten, Churchill úr is, én is, őszintén reméljük, hogy Ön még egyszer megvizsgálja ezt a lehetőséget.

Ha a három kormányfő e nagyon fontos találkozását illetően nem tudunk megegyezésre jutni, Churchill és én egyetértünk Önnel abban, hogy a legközelebbi jövőben meg kell rendeznünk a külügyeket intéző megbízottaink találkozását. A végleges döntések meghozatalát természetesen az illetékes kormányoknak kell fenntartani, s ily módon ez a találkozás tanulmányozó jellegű lenne.

Eisenhower tábornok és Alexander tábornok 38 nap alatt befejezte Szicília elfoglalását.

A tengelyhatalmak oldalán a védelemben összesen 405 000 ember vett részt: 315 000 olasz és 90 000 német. Mi tizenhárom

amerikai és brit hadosztállyal támadtunk, veszteségünk halottakban és sebesültekben mintegy 18 000. A tengelyhatalmak halottakban és sebesültekben 30 000 főt vesztettek: 23 000 németet és 7000 olaszt, akiket összeszedtünk és megszámoltunk. 130 000 foglyot ejtettünk.

A szicíliai olasz csapatokat likvidáltuk, egy, polgári ruhában a falvakba menekült kis részük kivételével. Óriási mennyiségű hadizsákmány került a kezünkbe: ágyúk, repülőgépek, mindenfajta szétdobált fegyverek, köztük a különböző repülőtereken zsákmányolt több mint 1000 repülőgép.

Mint már korábban is közöltük Önnel, hamarosan nagyarányú támadást indítunk az olasz szárazföld ellen.

CHURCHILL
ROOSEVELT

1943 augusztus 19.

104. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE F. D. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK ÉS W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

1. Az olaszokkal folytatott tárgyalásokról és az Olaszországgal kötendő fegyverszünet új feltételeiről szóló üzenetüket megkaptam.

Eden úr azt mondta Szoboljevnek, hogy Moszkvát teljes egészében tájékoztatták az Olaszországgal folytatott tárgyalásokról. Meg kell azonban mondanom, hogy Eden úr kijelentése nem felel meg a valóságnak, mivel az Önök üzenetét nagy kihagyásokkal és a záró bekezdések nélkül[38] kaptam meg. Így azt kell mondanom, hogy a Szovjet Kormány nincs tájékoztatva az angoloknak és az amerikaiaknak az olaszokkal folytatott tárgyalásairól. Kerr úr biztosított engem arról, hogy rövidesen megkapja az Önök üzenetének teljes szövegét, de már három nap telt el, és Kerr Nagykövet az üzenet teljes szövegét még nem adta át. Érthetetlen számomra, hogyan volt lehetséges ilyen késlekedés erre az oly fontos kérdésre vonatkozó tájékoztatás átadásánál.

2. Véleményem szerint itt az ideje, hogy a három ország — az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és a Szovjetunió — képviselőiből katonai-politikai bizottságot hozzunk létre a Németországtól elszakadó különböző kormányokkal folytatandó tárgyalásokkal kapcsolatos kérdések megvizsgálására. Eddig az volt a helyzet, hogy az Egyesült Államok és Anglia megállapodásokat kötöttek, a Szovjetuniót pedig úgy tájékoztatták a két ország megegyezéseinek eredményeiről, mint valami harmadik, passzív szemlélőt. Meg kell mondanom Önöknek, hogy ezt a helyzetet tovább tűrni lehetetlen. Javasolom, hogy hozzuk létre ezt a bizottságot, és székhelyéül az első időben Szicíliát jelöljük ki.

3. Várom az Olaszországgal folytatott tárgyalásokról szóló üzenetük teljes szövegének eljuttatását.

1943 augusztus 22.

105. sz.

1. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK ÉS F. D. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

1. Augusztus 19-i közös üzenetüket megkaptam.

Teljesen osztom az Ön véleményét és Roosevelt úr véleményét hármunk találkozásának fontosságáról. Ugyanakkor nagyon kérem, értsék meg helyzetemet egy olyan időpontban, amikor hadseregeink rendkívüli erőfeszítést igénylő harcot folytatnak Hitler fő erői ellen, s amikor Hitler nemcsak hogy egyetlen hadosztályt sem von el a mi frontunkról, hanem ellenkezőleg, már újabb hadosztályokat tudott átdobni és dob át továbbra is a szovjet—német frontra. Ilyen időpontban valamennyi kollégám véleménye szerint, hadműveleteink károsodása nélkül nem utazhatok el a fronttól olyan távoli helyre, mint Fairbanks, bár abban az esetben, ha frontunkon más lenne a helyzet, Fairbanks — korábbi véleményem szerint is — kétségtelenül tökéletesen megfelelő hely lenne találkozásunk számára.

Ami államaink képviselőinek, esetleg éppen a külügyeket intéző képviselőknek találkozását illeti, osztom azt a véleme-

nyüket, hogy célszerű egy ilyen találkozás a közeljövőben. Ennek a találkozásnak azonban nem szűk tanulmányozó, hanem gyakorlati előkészítő jelleget kellene adni, hogy utána kormányaink konkrét határozatokat hozhassanak, s így elkerülhessük a fennakadásokat a halaszthatatlan kérdésekre vonatkozó döntések meghozatalában.

Ezért szükségesnek tartom visszatérni arra a javaslatomra, hogy előre meg kell határozni a három állam képviselői által megtárgyalandó kérdések körét, és meg kell jelölni azokat a javaslatokat, amelyeket meg kell vitatniok és végleges döntés céljából kormányaink elé kell terjeszteniök.

2. Tegnap megkaptam Kerr úrtól a kiegészítéseket és helyesbítéseket az Ön és Roosevelt úr üzenetéhez, amelyben Önök közölték az Olaszország számára kidolgozott kapitulációs feltételekkel kapcsolatban Eisenhower tábornoknak — a Castegliano tábornokkal való tárgyalásokat illetően — küldött instrukciókat. Én és kollégáim úgy véljük, hogy az Eisenhower tábornoknak adott instrukció teljes egészében Olaszország feltétel nélküli kapitulációjának célkitűzéséből következik, és ezért nem adhat okot semmilyen ellenvetésre.

Mindamellett az eddig kapott tájékoztatást teljesen elégtelennek tartom annak megítéléséhez, hogy milyen lépések szükségesek a szövetségesek részéről az Olaszországgal való tárgyalások idején. Ez a körülmény amellett szól, hogy a szovjet megbízottnak a tárgyalások folyamán részt kell vennie a döntések meghozatalában. Ezért úgy gondolom, hogy legfőbb ideje létrehozni a három ország képviselőiből álló katonai-politikai bizottságot, amelyről augusztus 22-én írtam Önöknek.

1943 augusztus 24.

106. sz.

Az érkezés ideje 1943 augusztus 26.

F. ROOSEVELT ÉS W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Alább következik az a döntés, amelyre éppen most befejeződött quebeci tanácskozásunkon az 1943 és 1944 folyamán végrehajtandó hadműveleteket illetően jutottunk. A Német-

ország elleni bombatámadásokat az Egyesült Királyság és Olaszország területén levő támaszpontokról gyorsan növekvő méretekben folytatni fogjuk. E légitámadások célja Németország légierőinek megsemmisítése, katonai, gazdasági és ipari rendszerének dezorganizálása és a Csatornán[23] át végrehajtandó invázió előkészítése lesz. Jelenleg az Egyesült Királyságban nagy méretekben folyik az amerikai fegyveres erők összpontosítása. Ezzel elérjük majd az amerikai és brit hadosztályok összpontosítását a Csatorna túlsó oldalán végrehajtandó hadműveletekre. Mihelyt a kontinensen sikerül hídfőállást létrehozni, azt állandóan erősíteni fogjuk további amerikai csapatokkal, havi 3—5 hadosztálynak megfelelő ütemben. Ez a hadművelet lesz a legfőbb amerikai és brit légi és szárazföldi erőfeszítés a tengelyhatalmak ellen. A Földközi-tengeren erőteljesen kell folytatni a háborút. Ebben a térségben az lesz a feladatunk, hogy Olaszországot kiszakítsuk a tengelyhatalmakkal való szövetségből, s Olaszországot, valamint Korzikát és Szardíniát a Németország elleni hadműveletek támaszpontjaiként megszálljuk.

A Balkán-félszigeten a hadműveletek a balkáni partizánok légi és tengeri úton történő ellátására, partraszállási osztagok kisebb portyázásaira és stratégiai objektumok bombázására fognak szorítkozni. A Csendes-óceánon és Délkelet-Ázsiában meggyorsítjuk Japán elleni hadműveleteinket. Az a szándékunk, hogy kimerítsük Japán légi, haditengerészeti és kereskedelmi tengerészeti tartalékait, elvágjuk összeköttetési vonalait s olyan támaszpontokhoz jussunk, amelyekről magának Japánnak a területét is lehet bombázni.

107. sz.

Az érkezés ideje 1943 augusztus 29.

A MINISZTERELNÖKTŐL ÉS AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Éppen most vizsgáljuk meg az Ön javaslatait, és csaknem bizonyosak vagyunk abban, hogy valamennyiünk számára kielégítő terveket lehet előkészíteni mind a külügyminisztériu-

mok képviselőinek találkozása kérdésében, mind pedig a hármas bizottság létrehozása kérdésében. A Miniszterelnök és én a jövő hét elején ismét találkozunk, és újból távirati érintkezésbe lépünk majd Önnel.

108. sz.

Az érkezés ideje 1943 szeptember 4.

AZ ELNÖK ÉS A MINISZTERELNÖK TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Charley tábornok kijelentette, hogy az olaszok hozzájárulnak, és hogy ő utazik az aláírásra, de nem tudjuk biztosan, hogy ez a bejelentés a rövid katonai feltételekre vonatkozik-e, amelyeket Ön látott, vagy a teljesebb és részletes feltételekre, amelyeknek aláírására való készségét Ön külön leszögezte[39].

A hadihelyzet ott kritikus és egyben reménytkeltő. Az olaszországi partraszállás úgyszólván pillanatnyilag megkezdődik, míg az „Avalanche"-nek[82] nevezett erős csapást körülbelül a jövő héten fogjuk végrehajtani. Azok a nehézségek, amelyekkel az Olasz Kormány és az olasz nép akkor kerül majd szembe, amikor kiszakítja magát Hitler karmai közül, még merészebb lépéseket tehetnek szükségessé, s ebből a célból Eisenhower tábornoknak szüksége lesz az olaszok minden segítségére, amit nyújtani tudnak neki. A feltételeknek az olaszok részéről való elfogadását lényegesen megkönnyíti, hogy ejtőernyős hadosztályt küldünk Rómába, s ez segít majd feltartóztatni a németeket, akik Róma közelében páncélos erőket vontak össze, s akik Badoglio kormányát valamilyen, esetleg Farinacci vezetése alatt álló quislingista kormányzattal válthatják fel. Úgy gondoljuk, hogy amennyiben a dolgok ott ilyen gyorsan fejlődnek, Eisenhower tábornoknak felhatalmazással kell rendelkeznie arra, hogy a kérdésnek az olaszokkal való rendezését ne halassza el a részletes és a rövid feltételek közti eltérések miatt. Világos, hogy a rövid feltételek benne vannak a részletes feltételekben, hogy a feltétel nélküli kapituláción alapul-

nak, és hogy a rövid feltételek 10. cikkelye[40] az értelmezés jogát a Szövetséges Főparancsnoknak tartja fenn.

Ezért Ön feltételezhetően egyetért azzal, hogy Eisenhower tábornok az Ön nevében is aláírja a rövid feltételeket, ha ez szükséges lesz annak érdekében, hogy elkerüljük Charley tábornok további római utazásait, s az ezzel járó késedelmet és bizonytalanságot, ami befolyással lehet a hadműveletekre.

Mi természetesen nagyon szeretnénk, ha az olaszok, akárcsak Nagy-Britannia és az Egyesült Államok előtt, Szovjet-Oroszország előtt is feltétel nélkül kapitulálnának. A kapituláció bejelentésének időpontját természetesen a katonai csapáshoz kell időzíteni.

ROOSEVELT
CHURCHILL

109. sz.

Az érkezés ideje 1943 szeptember 6.

AZ ELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Mind a kettőnknek, a Miniszterelnöknek is, nekem is, tetszik az a gondolat, hogy szervezzük meg a külügyeket intéző képviselőink találkozóját, politikai és katonai kérdések megvitatása céljából.

Szerintem a találkozót minél hamarabb meg kell tartani. Nem lenne alkalmas időpont esetleg szeptember 25-e? Mi az Ön véleménye?

A Miniszterelnök Londont vagy Anglia valamely más helyét javasolta. Én hajlandó lennék elküldeni megbízottamat bármelyik javasolt helyre, ha Ön is megfelelőnek tartja. Úgy gondolom azonban, hogy távolabbi helyet kellene választani, ahol a találkozót kevesebb riporter jelenlétében lehetne megtartani. Esetleg Casablancát vagy Tuniszt; Szicília ellen sincs kifogásom, csak talán az összeköttetés lenne mindkét irányban körülményesebb.

Politikai képviselőink természetesen jelentést készítenének

kormányuknak, mivel nem hinném, hogy korlátlan felhatalmazást adhatunk nekik. Katonai kérdésekben tanácsokat kaphatnának egy-két melléjük rendelt katonai tanácsadótól, habár nem akarom, hogy ez a találkozó a jelenlegi helyzetben széleskörű vezérkari konferenciává alakuljon át.

Ha a találkozón Molotov úr és Eden úr vesz részt, én Hull urat szeretném küldeni, de egyszersmind nem akarom, hogy Hull úr ilyen távoli útra induljon. Ezért inkább Wallace urat, a külügyminiszter helyettesét küldeném. Harriman úr ugyancsak részt venne a találkozón, mivel ő kitűnően ismeri a hajózási és a kereskedelmi kérdéseket.

Azon leszek, hogy amerikai katonai tanácsadóként az én vezérkaromból küldhessek valakit, aki tökéletesen ismeri az Egyesített Vezérkar[24] munkáját.

Szabad újra gratulálnom Önöknek seregeik erőteljes és kitartó támadásához? Nagyszerű ez a támadás.

A készülő konferencia kérdésére visszatérve — ez igen jó dolog, de én továbbra is remélem, hogy Ön, Churchill úr és én a lehető legrövidebb időn belül találkozhatunk. Jómagam november 15-e és december 15-e között akár olyan távoli helyen történő találkozóra is elutazhatnék, mint Észak-Afrika. De bizonyára megérti, hogy 20 napnál tovább nem maradhatok távol Washingtontól, mivel alkotmányunk értelmében senkinek sincs távollétemben aláírási joga.

Miért ne küldhetnének egy tisztet Eisenhower tábornok főhadiszállására azzal kapcsolatban, hogy Szicíliában rövidesen összeül az olaszokkal kapcsolatos további kérdések megoldására alakított bizottság? Csatlakozna az angolokhoz és az amerikaiakhoz, akik most éppen ezzel a kérdéssel foglalkoznak. Ami engem illet, semmi kifogásom az ellen, hogy a bizottságba egy francia tagot is bevonjanak, hiszen most Észak-Afrikában már teljes erővel folytatjuk tíz-tizenegy francia hadosztály felszerelését. Értelmetlenség volna azonban megengedni, hogy a franciák részt vegyenek az Olaszország katonai megszállását illető kérdések megvitatásában. Ha az olaszok maradéktalanul végrehajtják a kapitulációs feltételeket, amelyeket már aláírtak, remélem, hogy őszintén támogatni fogják a megszálló csapatokat. Az olaszok általában nem szeretik a franciákat,

s ha a megszállás problémáinak megvitatásába a franciákat is bevonjuk, vérig sértjük vele Olaszország minden polgárát és katonáját.

A görögökkel és a jugoszlávokkal való tanácskozás problémáját később is megtárgyalhatjuk.

ROOSEVELT

110. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE FRANKLIN D. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK ÉS WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Szeptember 4-i üzenetüket megkaptam. Azt az Önök által ebben az üzenetben feltett kérdést, vajon hozzájárul-e a Szovjet Kormány ahhoz, hogy Eisenhower tábornok a Szovjet Kormány nevében is aláírja az Olaszországgal kötendő fegyverszünet rövid feltételeit, V. M. Molotov Külügyi Népbiztosnak Kerr úrhoz, Nagy-Britannia Nagykövetéhez intézett folyó év szeptember 2-i levelével kimerítettnek kell tekinteni. Ebben a levélben közöltük, hogy a Szovjet Kormány részéről Eisenhower tábornoknak adott felhatalmazás a rövid fegyverszüneti feltételek aláírására is vonatkozik.

1943 szeptember 7.

111. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE F. D. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Üzenetét, amelyben több fontos kérdést érint, szeptember 6-án kaptam meg.

1. A leghalaszthatatlanabb kérdésnek továbbra is a három ország képviselőiből álló katonai-politikai bizottság létrehozását tartom, kezdetben Szicília vagy Algír székhellyel. Egy szovjet tiszt kiküldése Eisenhower tábornok főhadiszállására semmiképpen sem helyettesítheti a katonai-politikai bizottságot,

amelyre azért van szükség, hogy ott helyben irányítsa az Olaszországgal (valamint a Németországtól elszakadó más országok kormányával) folytatandó tárgyalásokat. Már nem csekély idő telt el, s a dolog egy tapodtat sem halad előre.

Ami azt illeti, hogy egy francia megbízott is vegyen részt ebben a bizottságban, erről már nyilatkoztam[41]. Egyébként, ha Önnek aggályai vannak, ezt a kérdést természetesen a hármas bizottság létrehozása után is megvitathatjuk.

2. A három kormány képviselőinek találkozójára a Miniszterelnök által javasolt időpont — október eleje, megfelelő időpont volna, s a találkozó helyéül Moszkvát javasolom. Erre az időre a három kormány megállapodhatna egymás között a megvitatandó kérdések körét, valamint az e kérdésekben teendő javaslatokat illetően, ami nélkül ez a találkozó nem hozhatja meg a kormányaink érdekei szempontjából szükséges eredményeket.

3. Ami Churchill úr részvételével történő személyes találkozásunkat illeti, magam is ennek mielőbbi megvalósítására törekszem. A találkozó időpontjára vonatkozó javaslata elfogadhatónak látszik számomra. A találkozó helyéül viszont célszerű lenne olyan országot kijelölni, ahol mindhárom államnak van képviselete, például Iránt. Szükségesnek tartom azonban megmondani, hogy később még pontosan meg kell majd határozni a találkozás időpontját, számolva a szovjet—német fronton kialakuló helyzettel, ahol a két fél részéről összesen több mint 500 hadosztály vesz részt a háborúban, és ahol a Szovjetunió Főparancsnokságának ellenőrzésére úgyszólván minden nap szükség van.

4. Köszönöm Önnek a szovjet seregek sikerei alkalmából küldött üdvözletét. Felhasználom az alkalmat, hogy gratuláljak Önnek és az angol—amerikai csapatoknak az újabb ragyogó olaszországi sikerekhez.

1943 szeptember 8.

112. sz.

Az érkezés ideje 1943 szeptember 10.

F. ROOSEVELT ÉS W. CHURCHILL I. V. SZTÁLINNAK*

Örömmel értesítjük Önt, hogy Eisenhower tábornok elfogadta Olaszország feltétel nélküli kapitulációját, amelynek feltételeit az Egyesült Államok, a Szovjetunió és az Egyesült Királyság hagyta jóvá.

A szövetséges csapatok Nápoly környékén partra szálltak, és jelenleg harci érintkezésben vannak a német csapatokkal. A szövetségesek csapatai az olasz félsziget déli csücskén is jó eredményeket értek el.

113. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK ÉS CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Szeptember 10-i üzenetüket megkaptam. Üdvözletemet küldöm az újabb sikerek, különösen a Nápoly környéki partraszállás alkalmából. Nem kétséges, hogy a Nápoly környéki sikeres partraszállás és Olaszország szakítása Németországgal további csapást mér a hitleri Németországra, és lényegesen megkönnyíti a szovjet seregek hadműveleteit a szovjet—német fronton.

A szovjet csapatok támadása egyelőre sikeresen halad. Azt hiszem, hogy a legközelebbi két-három hét folyamán további sikereink lesznek. Lehetséges, hogy a napokban elfoglaljuk Novorosszijszkot.

1943 szeptember 10.

114. sz.

Az érkezés ideje 1943 szeptember 11.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Üzenetét, amelyet ma kaptam meg, köszönöm.

Egyetértek a katonai-politikai bizottság haladéktalan megszervezésével, de szerintem Algír már csak az összeköttetés fenntartása szempontjából is alkalmasabb hely volna, mint Szicília, s ezért javasolom, hogy a bizottság üljön össze Algírban szeptember 21-én, kedden. Természetesen teljes mértékben tájékoztatni fogjuk a folyamatban levő és a jövendő tárgyalásokról, de a bizottság tagjainak ne legyen korlátlan felhatalmazásuk. Mielőtt végleges határozatokat hoznának, ehhez ki kell majd kérniök kormányuk felhatalmazását.

Tökéletesen egyetértek azzal, hogy egy francia megbízott is foglaljon helyet ebben a bizottságban. Valamennyiünk számára fontos, hogy ez a bizottság munkáját teljes titoktartás mellett végezze.

Ami hármunk megbízottainak találkozóját illeti, örömmel beleegyezem abba, hogy a találkozó helye Moszkva, időpontja pedig október eleje, mondjuk 4-e, hétfő legyen. Két-három nap múlva elküldöm a megvitatásra javasolt kérdések nem hivatalos listáját, de azt hiszem, hogy a három részvevő a kölcsönös megismerkedés után fesztelenül érzi majd magát, s minden más, esetleg felmerülő kérdést is megvitat.

Nagyon örülök, hogy hajlandó elfogadni a harmadik javaslatot, az időpont pedig — körülbelül november vége — megfelelne. Tökéletesen megértem, hogy a hadiesemények folytán változhat a helyzet Önnél, Churchill úrnál és nálam is. Egyelőre azonban kiindulhatunk a fentiekből. Ami engem személyesen illet, csak a hely tekintetében vannak aggályaim, mégpedig csupán azért, mert valamivel messzebb van Washingtontól, mint számítottam. A Kongresszus ebben az időben ülésezni fog, s alkotmányunk értelmében tíz napon belül döntenem kell a törvényhozási ügyekben. Más szóval az okmányokat át kell vennem és tíz

napon belül vissza kell juttatnom a Kongresszusnak, márpedig Teherán ebben a tekintetben komoly kockázatot jelent, amennyiben a repülés szempontjából rossz lesz az időjárás. Ha az azori útvonalat nem vehetjük majd igénybe, az annyit jelent, hogy Brazílián és az Atlanti-óceán déli részén keresztül kell utaznunk. Ezért remélem, fontolóra veszi, hogy nem lenne-e megfelelő Egyiptom, amely szintén semleges állam, s ahol minden intézkedés megtörténhet kényelmünk biztosítására.

Azt hiszem, hogy mind a hárman valóban értünk el sikereket.

115. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE F. D. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK ÉS W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Szeptember 10-i üzenetüket megkaptam[42].

1. A katonai-politikai bizottság kérdése alapjában megoldottnak tekinthető. Mi Teljhatalmú Szovjet Képviselőül A. J. Visinszkijt, a Népbiztosok Tanácsának Elnökhelyettesét, a Külügyi Népbiztos Helyettesét jelöljük ki, akit Ön ismer. Helyettesévé A. J. Bogomolovot, a Szovjetuniónak a szövetséges kormányok mellé kirendelt londoni Nagykövetét neveztük ki. Egy felelős katonai és politikai szakértőkből álló csoportot és egy kisebb technikai apparátust küldünk velük.

Úgy gondolom, hogy a katonai-politikai bizottság munkája szeptember 25—30-án kezdődhetne meg. Nincs kifogásom az ellen, hogy a bizottság Algírban kezdje meg munkáját, azzal, hogy a továbbiak során maga állapítsa meg a Szicíliába vagy Olaszország valamely más helyére utazás célszerűségét.

Helyesnek találom a Miniszterelnöknek a bizottság funkcióira vonatkozó elgondolásait, de az a véleményem, hogy bizonyos idő múlva, a bizottság munkájának addigi tapasztalatait figyelembe véve, pontosabban határozhatjuk majd meg ezeket a funkciókat mind Olaszország tekintetében, mind pedig ennek megfelelően más országok tekintetében.

2. Három képviselőnk találkozásának kérdésében javaslom,

hogy tekintsük létrejöttnek a megállapodást mind a találkozás helyét — Moszkvát —, mind a találkozás időpontját — október 4-ét — illetően, ahogy az Elnök javasolta.

Véleményem szerint azonban e tanácskozás sikere érdekében feltétlenül szükséges előre ismerni azokat a javaslatokat, amelyeket az Angol és az Amerikai Kormány megvizsgálás végett a három megbízott tanácskozása elé kíván terjeszteni, amiről már korábban is írtam. Ugyanakkor a napirend tekintetében semmiféle korlátozást nem javasolok.

3. Ami a három kormányfő találkozását illeti, nincs kifogásom az ellen, hogy Teherán legyen a találkozás színhelye, mivel ez számomra sokkal alkalmasabbnak látszik, mint Egyiptom, ahol a Szovjetuniónak még mindig nincs képviselete.

1943 szeptember 12.

116. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Sajnos, vissza kell térnem a külügyminiszterek találkozójának kérdésére, ugyanis a kérdés tüzetesebb megvizsgálása után nagyon szeretném, ha ezen a találkozón Molotov úron és Eden úron kívül személyesen Hull külügyminiszter venne részt.

Hull úrnak egészségi állapota folytán igen nehezére esne a hosszú moszkvai repülőút. Nem volna-e lehetséges a tanácskozást erre való tekintettel Angliában megtartani? Szerintem valamennyiünk szempontjából rendkívül hasznos lenne, ha Hull úr személyesen vehetne részt a tanácskozáson.

Biztos vagyok benne, hogy az angolok hozzájárulnának ehhez a változtatáshoz. Kitűzhetjük-e az első ülés időpontját október 15-re?

1943 szeptember 27.

117. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE ROOSEVELT ELNÖKNEK*

Szeptember 27-i üzenetét ma kaptam meg.

Nekem is az a véleményem, hogy kívánatos Hull külügyminiszter úr személyes részvétele a három kormány képviselőinek küszöbönálló tanácskozásán.

Ugyanakkor azonban tudomására kell hoznom azokat a nagy nehézségeket, amelyekbe abban az esetben ütköznénk, ha megváltoztatnánk a már közösen elfogadott döntést, hogy tudniillik a küszöbönálló tanácskozás színhelyéül Moszkvát választjuk. Arról van szó ugyanis, hogy amennyiben a tanácskozást nem Moszkvában tartanánk meg, hanem — mint Ön most javasolja — Angliában, a tanácskozásra a kitűzött időpontban nem utazhatna el V. M. Molotov, márpedig az ő részvételét a hármas tanácskozáson a Szovjet Kormány képviseletében feltétlenül szükségesnek tartom. V. M. Molotov elutazása a Szovjetunióból, legalábbis a legközelebbi időben már csak azért sem lehetséges, mert — mint Ön is tudja — A. J. Visinszkijnek, aki a Külügyi Népbiztosságban V. M. Molotov első helyettese, a tervek szerint rövidesen Algírba kell utaznia.

Ezenkívül — mint Ön is tudja — az amerikai és az angol sajtó már világgá kürtölte, hogy a küszöbönálló találkozó Moszkvában lesz, s a találkozó helyének megváltoztatása nem kívánatos megütközést keltene.

Az ellen, hogy a tanácskozás időpontjául október 15-ét tűzzük ki, nincs kifogásom. Feltehető, hogy addig a három kormány megállapodásra tud jutni a tanácskozás napirendje tekintetében.

1943 szeptember 28.

118. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Nagy-Britannia miniszterelnöke és én jóváhagytuk Eisenhower tábornoknak azt a javaslatát, hogy a részletes kapitulációs

feltételeket tartalmazó okmányt, miután az Olasz Kormány aláírta, tartsuk titokban, s ne hozzuk most nyilvánosságra.

1943 szeptember 28.

119. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Eisenhower, a földközi-tengeri hadszíntér Szövetséges Főparancsnoka azt ajánlotta, hogy „Olaszország kapitulációjának okmányában"[43] hajtsuk végre az alábbi változtatásokat.

Változtassuk meg a címét „Az Olaszországgal való fegyverszünet kiegészítő feltételei"-re.

Változtassuk meg a bevezetés utolsó mondatát a következőképpen: „s feltétel nélkül elfogadta Pietro Badoglio marsall, az Olasz Kormány feje".

Hagyjuk ki az 1. paragrafusból az utalást a feltétel nélküli kapitulációra.

Eisenhower tábornok és valamennyi magasabb rangú parancsnoka egyetért ezzel a javaslattal, amely szerintük igen előnyös az olaszországi német csapatok leverése, ezzel kapcsolatos sikereink szempontjából, mert elősegíti Olaszországban a hadseregnek, a flottának és a polgári lakosságnak a mi oldalunkra állítását.

Eisenhower nyomatékosan kéri, hogy a javaslat eldöntéséig tartsuk titokban a kapitulációs okmányban foglalt feltételeket, mivel ez „abszolút szükséges olaszországi sikereink szempontjából".

Remélem, hogy a szövetséges hatalmak jóváhagyják Eisenhower tábornok e javaslatait, mert ezek igen előnyösek háborús erőfeszítéseink szempontjából, és semmi hátránnyal nem járhatnak ránk nézve.

Kérem, táviratozza meg minél előbb beleegyezését.

1943 október 1.

120. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE F. D. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Nincs kifogásom az ellen, hogy Ön és Nagy-Britannia Miniszterelnöke jóváhagyta Eisenhower tábornok javaslatát, amelynek értelmében a részletes kapitulációs feltételeket tartalmazó okmányt, miután az olasz kormány aláírta, tartsuk titokban, s ne hozzuk most nyilvánosságra.

1943 október 2.

121. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Táviratát megkaptam. Küldöttségünk október 15-én Moszkvában lesz. Bár véleményem szerint ennek a konferenciának nem feladata, hogy stratégiai tervet dolgozzon ki vagy ajánljon, nincs kifogásom a franciaországi expedíciót illetően Önök által tett javaslattal[44] kapcsolatos legszélesebb körű véleménycsere ellen, sőt szívesen venném ezt.

Dean tábornok, akire az a feladat vár, hogy missziónk tagja legyen, teljes mértékben tájékozva lesz terveinkről és szándékainkról.

Az, hogy a szóban forgó konferencia — háromhatalmi konferencia, s hogy javaslataink mindennemű megvitatása csakis e három hatalom jövőre vonatkozó szándékainak és terveinek keretében történhet, számomra elfogadható. Ez természetesen semmi esetre sem zárná ki, hogy a részvevők köre valamikor később, s a három kormány számára kölcsönösen elfogadható körülmények közt bővüljön.

Biztosra veszem, hogy megállapodásra jutunk azokat a fontos határozatokat illetően, amelyeket véglegesen nekünk kell majd elfogadni. Ilyenformán ez az előzetes konferencia a talajt készíti elő, s ha külügyminisztereink találkozóján nehézségek merülnek fel, még mindig remélni fogom, hogy ezek a nehézségek kiküszö-

bölődhetnek, amikor majd mi — Ön, Churchill úr és én — találkozunk.

Lehet, hogy az amerikai és a brit hadsereg a legközelebbi hetekben bevonul Rómába.

1943 október 4.

122. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE FRANKLIN D. ROOSEVELT ELNÖKNEK

Október 1-i üzenetét csak ma, október 5-én kaptam meg. Nincs kifogásom az „Olaszország Kapitulációjának Okmányában" Önök által javasolt változtatások ellen.

1943 október 5.

123. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL FRANKLIN D. ROOSEVELT ELNÖKNEK

Október 4-i üzenetét megkaptam.

Ami a katonai kérdéseket, vagyis a háború megrövidítését célzó angol—amerikai intézkedéseket illeti, Ön előző üzenetemből már ismeri a Szovjet Kormány álláspontját[44]. Mégis remélem, hogy az előzetes háromhatalmi tanácskozás ebben a tekintetben hasznos lesz, amennyiben előkészíti további fontos döntéseinket.

Ha jól értettem Önt, a moszkvai konferencián csak a három államot érintő kérdések kerülnek majd megvitatásra, s így közösen elhatározott dolognak tekinthetjük, hogy a négyhatalmi nyilatkozat kérdése nem fog szerepelni a tanácskozás napirendjén.

Megbízottainknak mindent meg kell tenniök annak érdekében, hogy leküzdjék a felelősségteljes munkájuk során esetleg felmerülő nehézségeket. Magukat a döntéseket azonban termé-

szetesen csak kormányaink hozhatják meg, s remélem, hogy erre éppen a mi személyes találkozónk, az Önnel és Churchill úrral való találkozás alkalmával kerül majd sor.

Kívánom, hogy az amerikai és a brit hadsereg sikerrel teljesítse feladatát, és bevonuljon Rómába, ami újabb csapás lesz Mussolinira és Hitlerre.

1943 október 6.

124. sz.

Az érkezés ideje 1943 október 13.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Badoglio október 13-án hadat üzen Németországnak.

A szövetséges fegyveres erők számára lehetővé vált, hogy légi és tengeri hadműveleteik céljaira felhasználják az Azori-szigeteket. Ez az intézkedés régi szerződéses viszonyon alapul.

1943 október 12.

125. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE FRANKLIN D. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Október 13-i üzenetét megkaptam. Köszönöm a tájékoztatást. Kívánok az Amerikai Egyesült Államok és Nagy-Britannia fegyveres erőinek további sikereket.

1943 október 14.

126. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

A Külügyminiszter és munkatársai szerencsésen elindultak Moszkvába, de kétséges, hogy megérkezhetnek-e 17-e előtt. Utazásukról tájékoztatni fogom Önt.

Igen nagy gondot okoz nekem a másik találkozó helye, de ebben a kérdésben külön üzenetet küldök Önnek.

1943 október 14.

127. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Az Ön által javasolt helyre való utazásom kérdése hovatovább időszerűvé válik, s így szükségesnek tartom nyíltan közölni Önnel, hogy az alkotmány rendelkezései folytán nem kockáztathatom meg. A Kongresszus éppen ülésezni fog. Nekem döntenem kell majd az elém terjesztett új törvények és határozatok ügyében, s az iratokat tíz napon belül eredetiben vissza kell küldenem a Kongresszusnak. Sem az egyiket, sem a másikat nem tehetem rádió vagy távíró útján. Az Ön által megnevezett hely túlságosan távol esik, s így nem lehetek biztos abban, hogy eleget tudok majd tenni ezeknek a követelményeknek. Hegyeket kell átrepülni, előbb a keleti, majd a nyugati úton, s ennél mindig lehetségesek késések. Tapasztalatból tudjuk, hogy a repülőgépek oda és vissza gyakran 3—4 napot is késnek.

Nem hiszem, hogy bármelyikünknek is szüksége lenne a helybeli külképviselet szolgálataira, hiszen mindegyikünknek lesz elegendő számú személyzete és technikai munkatársa.

Ezért bátorkodom néhány más javaslatot tenni. Remélem, megvizsgálja javaslataimat, vagy valamely más helyet ajánl, ahol biztos lehetek abban, hogy eleget tehetek alkotmányos kötelezettségeimnek.

Kairó sok tekintetben vonzó, s úgy tudom, hogy ott a városon kívül, a piramisok közelében, van egy szálloda és több villa, amelyeket teljesen el lehet zárni. Asmarában, Eritrea volt olasz fővárosában, mint mondják, pompás épületek mellett egy minden évszakban használható repülőtér is van.

Továbbá lehetőség van a találkozásra a Földközi-tenger keleti részének valamelyik kikötőjében, feltéve, hogy mindegyikünknek hajó áll majd a rendelkezésére. Ha ez a gondolat tetszik

Önnek, könnyen gondoskodhatnánk az Ön és csoportja számára egy jó hajóról, amely kizárólag az Önök rendelkezésére állana, hogy teljesen függetlenek legyenek, s állandó összeköttetést tarthassanak fenn saját frontjukkal.

Egy másik javaslat: berendezhetnénk Bagdad szomszédságában három kényelmes tábort, megfelelő számú orosz, brit és amerikai őrséggel. Ez utóbbi gondolat, azt hiszem, megfontolást érdemel.

Mindenesetre, szerintem a sajtó képviselőinek jelenlétéről szó sem lehet, s a találkozás helyét kordonnal kell körülvenni, hogy semmiképpen se zavarjanak bennünket. Mit gondol, lehetne a találkozó időpontja november 20-a vagy 25-e?

Igen nagy jelentőséget tulajdonítok azoknak a személyes és meghitt megbeszéléseknek, amelyeket Ön, Churchill és én fogunk majd folytatni, mert ezektől függ a jövendő béke reménye.

Az a körülmény, hogy Önök az egész fronton továbbra is kezükben tartják a kezdeményezést, valamennyiünknek örömére szolgál.

1943 október 14.

128. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE F. D. ROOSEVELT ELNÖKNEK

Mindkét október 14-i üzenetét megkaptam.

Köszönöm, hogy tájékoztatott a Külügyminiszter és munkatársai útjáról. Remélem, nemsokára szerencsésen megérkeznek Moszkvába.

Arra a kérdésre, amellyel második üzenetében foglalkozik, kollégáimmal, a Kormány tagjaival folytatott tanácskozás után válaszolok.

1943 október 17.

129. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Molotov úrnak az Egyesült Államok ügyvivőjéhez intézett október 14-i levelével kapcsolatban[45], továbbá a katonai-politikai bizottság összetételét illetően az esetleges félreértések elkerülése végett meg kell magyaráznom, hogy — mint Önnek küldött szeptember 5-i táviratomban említettem — a francia megbízott illetékessége nem terjed majd ki Olaszország katonai megszállásának kérdéseire, hanem illetékességének azokra a kérdésekre kell szorítkoznia, amelyekben a bizottságot alapító három kormány döntése értelmében Franciaország közvetlenül érdekelt. Véleményem szerint ebben a tekintetben a francia megbízott illetékességének ugyanolyannak kell lennie, amilyet október 13-i üzenetemben[46] a kínai, a brazil, a görög és a jugoszláv vagy bármely más olyan kormány részére javasoltam, amelyet kölcsönös megegyezés alapján felszólítunk a részvételre.

Sohasem gondoltam arra, hogy a Francia Nemzeti Felszabadítási Bizottság ugyanazon a színvonalon működjék mint a Szovjetunió, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok Kormánya, vagy hogy velünk együtt részt vegyen minden kérdés megtárgyalásában.

1943 október 17.

130. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL FRANKLIN D. ROOSEVELT ELNÖKNEK

Ami a három kormányfő küszöbönálló találkozójának helyét illeti, a következőket akarom közölni Önnel.

Sajnos, a találkozóra Ön által Teherán helyett javasolt helyek közül egyiket sem tekinthetem alkalmasnak. Itt nem az őrizetről van szó, ez engem nem nyugtalanít.

A szovjet csapatok ez idei nyári és őszi hadműveletei során

kiderült, hogy csapataink továbbra is folytathatják a támadó hadműveleteket a német hadsereg ellen, s így a nyári hadjárat téli hadjáratba mehet át. Kollégáim mind azon a véleményen vannak, hogy ezek a hadműveletek megkövetelik a Főhadiszállás állandó irányítását és az én személyes kapcsolatomat a parancsnoksággal. Teheránban ennek feltételei biztosíthatók a Moszkvával való távíró- és telefon-összeköttetés révén, ami a többi helyről nem mondható. Éppen ezért kollégáim ragaszkodnak ahhoz, hogy a találkozó helye Teherán legyen.

Egyetértek Önnel abban, hogy a sajtó képviselőit ki kell zárni a találkozóról. Ugyancsak elfogadható számomra az a javaslata is, hogy november 20-át vagy 25-ét válasszuk a találkozó esetleges időpontjául.

Hull úr szerencsésen megérkezett Moszkvába, s remélem, hogy közvetlen részvétele a moszkvai hármas tanácskozáson[47] nagyon hasznos lesz.

1943 október 19.

131. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL ROOSEVELT ELNÖKNEK

Október 17-i üzenetét megkaptam.

Ami a szövetséges országok katonai-politikai bizottságában a francia képviselet jogkörének kérdését illeti, nincs kifogásom az üzenetben tett javaslat ellen.

1943 október 21.

132. sz.

Az érkezés ideje 1943 október 25[48].

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Találkozásunkra vonatkozó üzenetét ma (október 21-én) kaptam meg. Nagy csalódás ért.

Én tökéletesen megértem az Ön indokait, hogy tudniillik

szükség van a Főparancsnokság állandó irányítására és az Ön személyes kapcsolatára a parancsnoksággal, ami oly kiváló eredményekre vezetett. Kérem, vegye szószerint, amit ebben a tekintetben mondok.

Mindez igen fontos, s én meg akarom értetni Önnel, hogy vannak más életbe vágó fontosságú dolgok is, és ilyenek az én pontosan körülírt kötelezettségeim az alkotmányos Amerikai Kormányunkban. Ezeken nem áll módomban változtatni. Alkotmányunk értelmében az Elnöknek valamely törvényjavaslat elfogadása után 10 nappal döntenie kell az illető törvényjavaslat sorsáról. Más szóval, ezen időszak alatt az Elnöknek át kell vennie a Kongresszustól és vissza kell juttatnia a Kongresszusnak az eredeti okmányokat — írásos jóváhagyásával vagy vétójával. Mint már előbb is közöltem Önnel, ezt nem tehetem távíró vagy rádió útján.

A nehézséget Teherán tekintetében az az egyszerű tény okozza, hogy a várost körülvevő hegyek gyakran több egymás után következő napon át kizárják a repülés lehetőségét. A késés kockázata egyformán fenyegeti az okmányokat Washingtonból hozó és a Kongresszusnak visszavivő repülőgépet. Sajnos, meg kell mondanom, hogy én, mint államfő, nem utazhatok olyan helyre, ahol nem tehetek eleget alkotmányos kötelezettségeimnek.

Vállalhatnám az azzal járó kockázatot, hogy az okmányokat végig sík vidéken szállíttatom egészen a Perzsa-öbölig, váltott repülőgépekkel. Nem kockáztathatom azonban az olyan késéseket, amelyek akkor következhetnek be, amikor a repülőgépnek mindkét irányban át kell repülnie a völgykatlant övező hegyeket, ahol Teherán fekszik. Ezért a legnagyobb sajnálattal közölnöm kell, hogy nem utazhatom Teheránba. Kormányom tagjai és a törvényhozó testületek vezetői tökéletesen egyetértenek ezzel.

Volna azonban még egy utolsó gyakorlati javaslat. Utazzunk mind a hárman Baszrába, ahol kitűnő őrizetet biztosíthatnak számunkra három olyan külön táborban, amelyet saját csapataink készítenek elő és őriznek. Ön könnyen intézkedhet — ezt Ön is jól tudja —, hogy húzzanak egy külön, s az Önök ellenőrzése alatt álló telefonvonalat Baszrától Teheránig, ahol ezt

a vonalat bekapcsolhatják az Önök Oroszországba vezető különvonalába. Ez a telefon-összeköttetés minden igényét kielégítené, s ha repülőgépet vesz igénybe, csak kevéssel lesz távolabb Oroszországtól, mint Teheránban.

Én semmiképpen sem veszem figyelembe azt a tényt, hogy olyan helyre kellene utaznom az Egyesült Államok területéről, amely az orosz területtől számítva 600 mérföldön belül fekszik.

Nekem teljesítenem kell azokat a kötelezettségeket, amelyeket egy több mint százötven év óta fennálló alkotmányos kormányforma ró rám. Enélkül szívesen utaznék akár tízszer akkora távolságra is, hogy Önnel találkozzak.

Önnek az a népével szemben fennálló kötelessége, hogy továbbra is csapásokat mérjen közös ellenségünkre — nagy, de kérem, ne feledje, hogy rám is nagy kötelesség hárul az Amerikai Kormánnyal szemben, valamint az Egyesült Államok általános katonai erőfeszítésének fenntartása tekintetében.

Véleményem szerint hármunk találkozójának igen nagy jelentősége van, nem csupán ma élő népeink szempontjából, hanem abból a szempontból is, hogy biztosítsuk az egész világ jövendő nemzedékeinek békéjét. Erről már korábban írtam Önnek.

A jövendő nemzedékek tragédiának tekintenék, ha néhány száz mérföld megakadályozná, hogy Ön, Churchill úr és én találkozzunk.

Ismételten kijelentem, hogy szívesen utaznék Teheránba, ha nem akadályoznának tőlem független korlátozó körülmények.

Tekintettel az Ön számára fennálló összeköttetési problémákra, nem javasolhatnám-e mégis Baszrát?

Ha ez a javaslat sem nyeri meg tetszését, őszintén remélhetem-e, hogy ismét fontolóra veszi Bagdadot vagy Asmarát, sőt esetleg Ankarát? Úgy gondolom, hogy az utóbbi helyet érdemes megfontolni. Semleges területen fekszik. A törököknek még tetszhet is az a gondolat, hogy vendégeket fogadnak. Én természetesen nem említettem a dolgot sem nekik, sem senki másnak.

Kérem, segítsen rajtam ebben a kritikus helyzetben.

ROOSEVELT

133. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL FRANKLIN D. ROOSEVELT ELNÖKNEK

Hull úr október 25-én adta át az Ön legutóbbi üzenetét, s beszélgettem is vele erről az üzenetről. Válaszom azért késett, mert biztosra vettem, hogy Hull úr tolmácsolta Önnek beszélgetésünk tartalmát és az én megfontolásaimat az Önnel és Churchill úrral való találkozás kérdését illetően.

Nem hagyhatom figyelmen kívül azokat az érveket, amelyekkel Ön Teheránba utazásának gátló körülményeit indokolja. Magától értetődően csak Ön döntheti el azt a kérdést, hogy lehetséges-e Teheránba utaznia.

Részemről meg kell mondanom, hogy nem látok alkalmasabb helyet a találkozásra ennél a városnál.

Engem a szovjet csapatok Főparancsnokának tisztsége arra kötelez, hogy állandóan irányítsam frontunkon a hadműveleteket. Különösen fontos ez most, amikor a négy hónapos szakadatlan nyári hadjárat téli hadjáratba csap át, s a hadműveletek egyre nagyobb arányokat öltenek csaknem az egész 2600 kilométeres fronton. Ilyen helyzetben én, mint Főparancsnok, semmiképpen sem utazhatok messzebbre Teheránnál. Kollégáim, a kormány tagjai általában lehetetlennek tartják, hogy most, ebben a rendkívül bonyolult fronthelyzetben, elhagyjam a Szovjetunió területét.

Ezért támadt az a gondolatom, amelyről már beszéltem Hull úrnak. Teljes mértékben helyettesíthetne engem ezen a találkozón V. M. Molotov, aki első helyettesem a kormányban, s aki a tárgyalásokon Alkotmányunk értelmében élhet a Szovjet Kormány fejét megillető minden joggal. Ebben az esetben nem okozna nehézséget a találkozó helyének megválasztása. Remélem, hogy ez a javaslat ez idő szerint mindannyiunknak megfelel.

1943 november 5.

134. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Gromiko úr, az Önök Nagykövete szíveskedett átnyújtani nekem az Ön november 5-i üzenetét, s én köszönetet mondok érte Önnek.

Remélem, néhány nap múlva elindulok innen, s november 22-én Kairóba érkezem.

Bizonyára örülni fog, ha megtudja, hogy kidolgoztam egy módszert, amelynek segítségével abban az esetben, ha értesítést kapok, hogy egy vétómat igénylő törvényjavaslatot a Kongresszus már megtárgyalt és útban van hozzám, Tuniszba repülök, ott átveszem, azután visszatérek az értekezletre.

Ezért úgy döntöttem, hogy elmegyek Teheránba, s ennek különösen örülök.

Mint már közöltem Önnel, rendkívül nagy jelentőséget tulajdonítok annak, hogy Ön, Churchill úr és én találkozzunk. Ha csak két napig tart is a találkozónk, a jelenlegi hangulat igazán megköveteli. Ezért úgy gondolom, hogy a kísérő személyek kezdjék meg munkájukat november 22-én Kairóban, s remélem, hogy Molotov úr és az Ön katonai megbízottja akkorra Kairóba érkezik.

Azután mindannyian elindulhatunk november 26-án Teheránba, ott találkozhatunk Önnel 27-én, 28-án, 29-én vagy 30-án, s addig tanácskozhatunk, ameddig Ön maradhat. Churchill, én és a kísérő személyek azután visszatérhetünk Kairóba, hogy befejezzük a munkát.

Az egész világ várja ezt a hármas találkozót, s az a tény, hogy Ön, Churchill és én személyesen megismerkedünk egymással, hathatósan erősíti majd a három államban a jóakaratot, s elő fogja mozdítani a nácik harci szellemének további romlását, még akkor is, ha nem teszünk olyan létfontosságú nyilvános bejelentéseket, mint a nemrég lezajlott és igen sikeres moszkvai találkozó idején. Örömmel várom, hogy jól elbeszélgethessek Önnel.

1943 november 8. ROOSEVELT

135. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
FRANKLIN D. ROOSEVELT ELNÖKNEK

November 8-i üzenetét megkaptam. Válaszát köszönöm.

Iráni találkozónk megszervezésére vonatkozó tervét elfogadom. Remélem, Churchill úr is egyetért majd vele.

V. M. Molotov katonai megbízottunkkal együtt november 22-re Kairóban lesz, ahol megállapodik majd Önökkel az iráni találkozónkkal kapcsolatban szükséges intézkedések tekintetében.

1943 november 10.

136. sz.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
FRANKLIN D. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Most derült ki, hogy V. M. Molotov bizonyos fontos körülmények folytán nem lehet november 22-én Kairóban. Velem együtt érkezik Teheránba november végén. Ezt egyidejűleg közlöm Churchill úrral, s értesítésemről Önt is tájékoztatni fogom.

P. S. Az üzenet továbbítása az apparátus egyes munkatársainak hibájából sajnos késett, de remélem, hogy még idejében megérkezik.

1943 november 12.

137. sz.

Az elküldés ideje 1943 november 13.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
FRANKLIN D. ROOSEVELT ELNÖKNEK

Szükségesnek tartom tájékoztatni Önt arról, hogy ma a következő tartalmú üzenetet küldtem Churchill úrnak:

„Ma kaptam meg az Ön két üzenetét.

Az Elnöknek ugyan azt írtam, hogy V. M. Molotov november 22-re Kairóban lesz, most azonban meg kell mondanom, hogy bizonyos komoly okoknál fogva Molotov, sajnos, nem utazhat Kairóba. November végén Teheránban lehet, s velem együtt érkezik majd oda. Néhány katonai személy is jön majd velem.

Magától értetődik, hogy Teheránban megállapodásunk értelmében csak a három kormány fejének kell találkoznia. Más hatalmak képviselőinek részvételét feltétlenül ki kell zárni.

Sikert kívánok a kínaiakkal a távol-keleti ügyekről folytatandó tanácskozásukhoz.

1943 november 12."

138. sz.

Az érkezés ideje 1943 november 13.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

November 10-i távirata és találkozónk határozott perspektívája természetesen nagyon boldoggá tesz. Nagyon örülök, hogy november 22-én Kairóban láthatom majd Molotov urat.

Most indulok Észak-Afrikába.

Szívélyes üdvözlettel.

139. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

További nagyszerű győzelmeik igazán boldoggá tesznek.

Az imént értem földet a repülőtéren. Elszomorít a Molotov úrral kapcsolatos hír, s remélem, hogy most már teljesen egészséges. Örülök, hogy Önnel együtt Teheránban láthatom majd. Közölje velem, hogy számítása szerint mikor érkeznek oda. Én holnaptól Kairóban vagyok, Churchill úr pedig a közelben lesz.

1943 november 20.

140. sz.

Az érkezés ideje 1943 november 24.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Ma reggel érkeztem Kairóba, s megkezdtem a tárgyalásokat a Miniszterelnökkel. A hét vége felé értekezletet tartunk a generalisszimusszal[49], s ő az értekezlet után visszatér Kínába. Akkor azután a Miniszterelnök és én felelős munkatársaink kíséretében útnak indulhatunk Teheránba, hogy találkozzunk Önnel, Molotov úrral és az Önök vezérkari tisztjeivel. Ha Önöknek megfelel, én megérkezhetnék november 29-én, a nap második felében. Szívesen maradok kettőtől négy napig terjedő ideig, aszerint, mennyi időre szakadhat el Ön halaszthatatlan teendőitől. Igen hálás lennék, ha megtáviratozná nekem, hogy melyik napra tervezi a tanácskozás megkezdését és mennyi ideig maradhat. Nagyon megköszönném, ha állandóan tájékoztatna engem terveiről, mert tudomásom szerint ebben az évszakban a rossz időjárás gyakran idéz elő késést a moszkva—teheráni vonalon.

Úgy tudom, hogy Teheránban az Önök Nagykövetsége és a Brit Nagykövetség közel van egymáshoz, a mi missziónk épülete viszont tőlük bizonyos távolságra fekszik. Közölték velem, hogy mind a hárman szükségtelen kockázatot vállalnánk az ülésekre menet és az ülésekről jövet, ha egymástól túlságosan messze lenne a szállásunk.

Mi az Ön véleménye, hol szálljunk meg?

Örömmel várom tárgyalásainkat.

141. sz.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL FRANKLIN D. ROOSEVELT ELNÖKNEK

Kairói üzenetét megkaptam. Készséggel állok rendelkezésére Teheránban, november 28-án este.

1943 november 25.

142. sz.

Az érkezés ideje 1943 november 27.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Igen hálás vagyok Önnek november 23-i üzenetéért, amelyben értesít, hogy Teheránba érkezését november 28-ra vagy 29-re tervezi[50].

Ami engem illet, remélem, hogy 27-én ott leszek. Kellemes lesz számomra találkozni Önnel.

143. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK* AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK KÜLDÖTTSÉGÉNEK A MOSZKVAI ÉRTEKEZLETEN ELŐTERJESZTETT JAVASLATAIHOZ

A nemrégiben megtartott moszkvai értekezleten az Egyesült Államok küldöttsége javasolta, hogy a Szovjetunió bocsásson rendelkezésünkre légitámaszpontokat, ahol az Egyesült Államok repülőgépei az olyan bombatámadások alkalmával, amelyeket az Egyesült Királyság támaszpontjairól kiindulva szovjet terület érintésével hajtanak végre, üzemanyagot vehetnek fel, elvégeztethetik a sürgős javításokat, s egyszersmind kiegészíthetik lőszer- és bombakészletüket. Javasolta továbbá az időjárásjelentések hatékonyabb kicserélését, valamint a két ország közötti hírközlés eszközeinek és légiösszeköttetésnek megjavítását.

Tudomásom szerint a Szovjetunió elvben egyetértett ezekkel a javaslatokkal, s az illetékes szovjet hatóságok utasítást kapnak, hogy üljenek össze az én Katonai Misszióммal a javaslatok megvalósításához szükséges konkrét intézkedések megtárgyalása céljából.

Remélem, hogy lehetséges lesz ezeknek az intézkedéseknek gyors kidolgozása.

1943 november 29[51].

144. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*
A CSENDES-ÓCEÁN ÉSZAKNYUGATI RÉSZÉBEN VÉGREHAJTANDÓ TENGERI HADMŰVELETEK ELŐZETES TERVEZÉSE

Szeretnék most megállapodni Önnel az értesülések kicserélését, valamint az olyan előzetes tervezést illetően, amely a jelenlegi feltételek mellett alkalmas lehet a Japán ellen akkor indítandó esetleges hadműveletek szempontjából, amikor Németországot már kikapcsoltuk a háborúból. Minél többet tudunk előzetesen megtervezni anélkül, hogy túlságosan kockáztatnánk a jelenlegi helyzetet, annál gyorsabban tudjuk majd befejezni a háborút egészében véve.

Nevezetesen az alábbi pontokra gondolok:

a) örömmel fogadnánk Japánra vonatkozó katonai hírszerzési adatokat;

b) figyelembe véve, hogy azok a kikötők, amelyekre az Önök távol-keleti tengeralattjáró és torpedóromboló kötelékei támaszkodnak, komoly szárazföldi és légitámadás veszélyének lehetnek kitéve, nem tartaná-e kívánatosnak, hogy az Egyesült Államok kellő mértékben kibővítse támaszpont-berendezéseit, hogy e fegyveres erők használni tudják azokat az Egyesült Államok támaszpontjain?

c) milyen közvetlen vagy közvetett segítséget tudnának Önök nyújtani, ha az Egyesült Államok támadást indítana a Kurili-szigetek északi csoportja ellen?

d) közölhetné-e Ön, hogy igénybe vehetik-e fegyveres erőink a kikötőket, és ha igen, melyeket, továbbá közölhetne-e Ön adatokat ezekről a kikötőkről haditengerészeti erők számára való használhatóságuk, valamint rakomány átbocsátó képességük tekintetében ?

Ezeket a kérdéseket, ha Ön célszerűnek tartja, meg lehetne tárgyalni moszkvai Katonai Missziónkkal, hasonlóképpen ahhoz, ahogyan a légi hadműveletekre vonatkozó terveket illetően javasolták.

1943 november 29[51].

145. sz.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*
A CSENDES-ÓCEÁN ÉSZAKNYUGATI RÉSZÉBEN VÉGREHAJTANDÓ LÉGI HADMŰVELETEK ELŐZETES TERVEZÉSE

Szerintünk a háború megrövidítése céljából igen nagy jelentőségű lesz Japánnak az Önök Primorje határterületi támaszpontjairól végrehajtott bombázása nyomban a Szovjetunió és Japán közötti hadműveletek megindulása után, mert lehetővé teszi számunkra a japán katonai és ipari központok romba döntését.

Ha ez elfogadható, gondoskodik-e Ön arról, hogy az én moszkvai Katonai Misszióm megkapja a repülőterekre, szállásokra, ellátásra, hírközlési eszközökre és Primorje határterület időjárási viszonyaira, valamint az Alaszkából odavezető útvonalra vonatkozó szükséges információt. Célunk az, hogy ebben a körzetben támaszpontot létesítsünk a lehető legnagyobb mennyiségű bombázógép, 100—1000 négymotoros bombázó, s ezek kezelő és operatív személyzete részére; a mennyiség attól függ, hogy milyenek lesznek a lehetőségek.

Rendkívül fontos, hogy a tervezést ebből a célból haladéktalanul megkezdjük. Megértem, hogy a mi embereink megismertetését a helyi feltételekkel ez idő szerint igen kisszámú személyre kell korlátozni, s a legnagyobb titokban kell végrehajtani. Mi természetesen beleegyezünk minden feltételbe, amelyet Önök ebben a tekintetben állítanak.

Abban az esetben, ha megegyezésre jutunk a fenti intézkedések tekintetében, biztos vagyok benne, hogy bombázóink Japán ellen jóval gyorsabban kerülhetnek majd bevetésre.

1943 november 29[51].

146. sz.

IOSZIF V. SZTÁLIN MARSALLNAK, A SZOVJETUNIÓ MINISZTERELNÖKÉNEK

Oroszország, Moszkva.

Tisztelt Sztálin Marsall!

Teheránból való elutazásunk napján az időjárás a hegyek átrepülésére eszményi volt, s így könnyen és kényelmesen jutottunk el Kairóba. Sietek köszönetet mondani Önnek figyelmességéért és vendégszeretetéért, amely abban jutott kifejezésre, hogy lakóhelyiségeket bocsátott rendelkezésemre teheráni Nagykövetségükön. Ott a legnagyobb kényelemben voltam, s emellett jól tudom, mennyivel többet tudtunk rövid idő alatt elvégezni annak következtében, hogy a találkozás idején oly közeli szomszédok voltunk.

Találkozásunknak ezekre a nevezetes napjaira a legnagyobb megelégedéssel tekintek vissza, s az emberiség előrehaladásának fontos mérföldkövét látom benn̈ük. Köszönöm Önnek, valamint munkatársainak és a házi személyzetnek az irányomban és munkatársaim irányában tanúsított sok kedvességet.

Most hazaindulok, és útközben látogatást teszek olaszországi csapataimnál.

Szívélyes üdvözlettel az Ön

Franklin D. ROOSEVELTJE

1943 december 3.

147. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Csoportunk szerencsésen megérkezett rendeltetési helyére, és mindannyian őszintén reméljük, hogy erre az időre Önök is szerencsésen megérkeztek. Szerintem az értekezlet igen eredményes volt, s biztos vagyok benne, hogy ez az értekezlet olyan történelmi esemény, amely azt bizonyítja, hogy nemcsak a háborút tudjuk együttesen folytatni, hanem teljes egyetértésben tudunk dolgozni az eljövendő béke ügyéért is. Személyes beszél-

getéseink nagy örömet szereztek nekem, s különösen örültem annak, hogy kettesben találkozhattam Önnel. Remélem, hogy valamikor újra láthatom Önt, s addig is a legnagyobb sikert kívánom Önnek és seregeiknek.

1943 december 4.

148. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL ROOSEVELT ELNÖKNEK

Köszönetet mondok Önnek táviratáért.

Egyetértek Önnel abban, hogy a teheráni értekezlet nagy eredménnyel járt, s hogy személyes találkozásainknak sok tekintetben igen számottevő jelentőségük volt. Remélem, hogy népeink közös ellensége — a hitleri Németország ezt rövidesen érezni fogja. Most már bizonyos, hogy népeink szorosan együtt fognak működni — most és ennek a háborúnak a befejezése után egyaránt.

Kívánom Önnek és fegyveres erőiknek a legnagyobb sikereket a küszöbönálló felelősségteljes hadműveletek során.

Én is remélem, hogy teheráni találkozásunkat nem tekintjük az utolsónak, és ismét látni fogjuk egymást.

1943 december 6.

149. sz.

Az érkezés ideje 1943 december 7.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Úgy döntöttünk, hogy Eisenhower tábornokot azonnali hatállyal a Csatornán[23] való átkeléssel kapcsolatos hadműveletek parancsnokává nevezzük ki.

150. sz.

Az érkezés ideje 1943 december 7.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES AZ ELNÖK ÉS A MINISZTERELNÖK SZTÁLIN MARSALLNAK

A Kairóban most véget ért tanácskozásokon a Németország ellen 1944-ben folytatandó háborúval kapcsolatban azoknak a megállapodásoknak kiegészítéséül, amelyekre mi hárman Teheránban jutottunk, a következő határozatokat hoztuk.

A német katonai, gazdasági és ipari rendszer dezorganizálása, a német légierők megsemmisítése és a Csatornán[36] való átkeléssel kapcsolatos hadművelet előkészítése céljából most a Németország elleni bombatámadásoké lesz a stratégiai elsőbbség.

A Bengál-öbölben márciusra tervezett hadműveletek méreteit csökkentettük, hogy lehetővé tegyük a Dél-Franciaország elleni hadműveletekhez szükséges partraszállási eszközök gyarapítását.

Elrendeltük, hogy az Egyesült Államokban és Nagy-Britanniában a legnagyobb erőfeszítéseket tegyék a partraszállási eszközök gyártásának növelésére, a Csatornán való átkeléssel kapcsolatos küszöbönálló hadművelet minél nagyobb arányainak biztosítása céljából. Utasítást adtunk, hogy ugyanebből a célból bizonyos számú partraszállási hajót irányítsanak át a Csendes-óceánról.

151. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES ROOSEVELT ELNÖKNEK ÉS CHURCHILL MINISZTERELNÖKNEK SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL

Köszönöm közös üzenetüket, amelyben értesítettek a Németország ellen 1944-ben folytatandó háborúval kapcsolatos kiegészítő határozatokról. Üdvözlettel.

1943 december 10.

152. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL ROOSEVELT ELNÖKNEK

Eisenhower tábornok kinevezéséről szóló üzenetét megkaptam. Örülök Eisenhower tábornok kinevezésének. Sikert kívánok neki a közeli döntő hadműveletek előkészítéséhez és végrehajtásához.

1943 december 10.

153. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES ROOSEVELT ELNÖKNEK SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL

Köszönetet mondok leveléért, amelyet az Önök Nagykövete december 18-án adott át nekem[52].

Örülök annak, hogy a sors jóvoltából Teheránban szolgálatára lehettem. Én szintén nagy jelentőséget tulajdonítok találkozónknak és az ott lefolyt beszélgetéseknek, amelyek oly lényeges kérdéseket érintettek, mint közös győzelmünk meggyorsítása és a népek közötti jövendő tartós béke megvalósítása.

1943 december 20.

154. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK ÜZENETE F. D. ROOSEVELT ELNÖKNEK

Örülök annak a sajtóban megjelent közleménynek, hogy egészségi állapota javul. Legjobb kívánságaimat küldöm Önnek, s ami a legfontosabb — kívánom mielőbbi teljes felgyógyulását.

1944 január 4.

155. sz.

Az érkezés ideje 1944 január 23.

SZIGORÚAN BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES

CHURCHILL ÚR ÉS ROOSEVELT ELNÖK ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Azzal kapcsolatban, hogy olasz hajókat adjunk át Szovjet-Oroszországnak, amit a Szovjet Kormány a Moszkvai Értekezleten[47] kért, s amire vonatkozóan Teheránban megegyeztünk egymással, az Egyesített Vezérkartól[24] memorandum érkezett hozzánk, amelyet beveszünk közvetlenül ezt követő táviratunkba. Az ebben a memorandumban kifejtett meggondolások alapján úgy látjuk, hogy mindhármunk érdekei szempontjából veszélyes lenne, ha ebben a pillanatban bármilyen formában hajókat adnánk át, vagy akár csak beszélnénk erről az olaszokkal mindaddig, amíg együttműködésüknek hadműveleti jelentősége van.

Mindamellett, ha a kérdés alapos megvizsgálása után Ön mégis azt kívánja, hogy további lépéseket tegyünk, akkor mi bizalmasan Badoglio marsallhoz fordulunk a szükséges egyezmények megkötése céljából, anélkül hogy azokról az olasz haditengerészeti erők szélesebb körben tudomást szereznének. Ha ezen az úton megegyezést lehetne elérni, akkor azt javasolhatnánk neki, hogy állapodjon meg az olasz haditengerészeti hatóságokkal a szükségesnek mutatkozó rendszabályok tekintetében. Ilyen rendszabály lenne többek között az, hogy az átadásra kijelölt olasz hajókat a szövetségesek megfelelő kikötőibe irányítanák, ahol azokat orosz legénység venné át és kifutna velük az északi orosz kikötők — az egyedüli olyan nyílt kikötők felé, ahol a hajók felszerelésének mindennemű szükséges módosítását el lehet majd végezni.

Emellett azonban nagyon világosan látjuk a fenti eljárás veszélyességét az Önnel ismertetett meggondolások szempontjából, s azért elhatároztuk, hogy a következő változatot javasoljuk, amelynek katonai szempontból sok előnye van.

Az Egyesült Államokban nemrégiben fejeződött be a „Royal

Sovereign" nevű brit sorhajó felszerelésének megújítása. A hajót minden fegyvertípushoz használható rádiólokációs berendezéssel szerelték fel. Az Egyesült Államok körülbelül ugyanebben az időben fog átadni egy könnyű cirkálót.

Őfelsége Kormánya és az Egyesült Államok Kormánya a maguk részéről készséggel beleegyeznek abba, hogy ezeket a hajókat brit kikötőkben szovjet legénység vegye át és az északi orosz kikötőkbe vigye. Önök azután elvégezhetnék rajtuk azokat a módosításokat, amelyeket az északi viszonyok szempontjából szükségesnek tartanak.

Ezeket a hajókat ideiglenesen kölcsön adnánk Szovjet-Oroszországnak, és szovjet zászló alatt hajóznának mindaddig, amíg a hadműveletek károsodása nélkül az olasz hajókat átadhatnánk.

Őfelsége Kormánya és az Egyesült Államok Kormánya lépéseket tesz annak érdekében, hogy mindegyik külön-külön 20 000 tonnának megfelelő kereskedelmi hajót adjon át a lehető legrövidebb időn belül és arra az időre, amíg a tervezett fontos hadműveletek, az „Overlord"[53] és az „Anvil"[54] károsodása nélkül a Szovjetunió az olasz kereskedelmi hajókat meg nem kaphatja.

Ez a változat azzal az előnnyel jár, hogy a Szovjet Kormány sokkal hamarabb vehetné használatba a hajókat, mint abban az esetben, ha valamennyinek a felszerelését módosítani kellene az északi vizeknek megfelelően. Ilyen módon, ha a törökökkel kapcsolatos erőfeszítéseink kedvező fordulatot vennének és a Tengerszorosok megnyílnának, ezek a hajók készen lennének a Fekete-tengeren végrehajtandó hadműveletekre. Reméljük, hogy Ön a leggondosabban megvizsgálja ezt a változatot, amely véleményünk szerint minden tekintetben előnyösebb az első javaslatnál.

CHURCHILL
ROOSEVELT

156. sz.

Az érkezés ideje 1944 január 23.

SZIGORÚAN BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES

CHURCHILL ÚR ÉS ROOSEVELT ELNÖK ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Előző táviratunkkal kapcsolatosan.

Egyesített Vezérkarunk[24] a következő előterjesztést tette, az azokat alátámasztó konkrét adatokkal együtt:

a) a jelenlegi időpont, tekintettel a szövetségesek küszöbönálló hadműveleteire, nem alkalmas a zsákmányul ejtett olasz hajók átadására;

b) a jelenlegi időpontban az átadás kötelezővé tétele azt jelentené, hogy elviszik a folyamatban levő hadműveletekben jelenleg felhasznált nélkülözhetetlen olasz hajókat, és megakadályozzák azt a segítséget, amelyet jelenleg az olasz hajójavító támaszpontok nyújtanak nekünk. Az átadás az olasz hadihajók elsüllyesztésére és az olasz együttműködés elvesztésére vezethetne, tehát veszélyeztetné az „Overlord"[53] és az „Anvil"[54] sikerét;

c) az olasz hajók átadását a legrövidebb időn belül meg lehet valósítani, amint a hadműveletek ezt megengedik.

CHURCHILL
ROOSEVELT

157. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK FRANKLIN D. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK ÉS WINSTON CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Megkaptam az olasz hajóknak a Szovjetunió használatába adásával kapcsolatos mindkét január 23-i közös üzenetüket, amelyet Ön, Miniszterelnök Úr és Ön, Elnök Úr írt alá.

Meg kell mondanom, hogy miután Önök Teheránban mind-

ketten pozitív választ adtak arra az általam felvetett kérdésre, hogy 1944 január végéig olasz hajókat adjanak át a Szovjetuniónak, én ezt a kérdést megoldottnak tekintettem, és fel sem merült bennem az a gondolat, hogy lehetséges ennek a hármunk által egyetértésben hozott döntésnek bárminemű felülvizsgálása. Annál is inkább mert akkori megállapodásunk szerint ezt a kérdést december és január folyamán az olaszokkal is teljes egészében rendezni kellett volna. Most azt látom, hogy ez nem így van, s az olaszokkal még csak nem is beszéltek erről a kérdésről.

Mindamellett, hogy ne húzódjék tovább ez a kérdés, amelynek oly nagy a jelentősége a Németország elleni közös harcunk szempontjából, a Szovjet Kormány kész elfogadni Önöknek azt a javaslatát, hogy a „Royal Sovereign" sorhajót és egy cirkálót brit kikötőkből a Szovjetunióba irányítanak át és ideiglenes használatra, addig a Szovjetunió haditengerészeti parancsnokságának engednek át, amíg a Szovjetunió meg nem kapja a megfelelő olasz hajókat. Hasonlóképpen készek vagyunk elfogadni az Egyesült Államoktól és Angliától egyenként 20 000 tonnának megfelelő kereskedelmi hajót, s ezeket ugyancsak addig az időpontig fogjuk használni, amíg át nem adják nekünk az ugyanennyi tonnának megfelelő olasz hajókat. Fontos, hogy ebben az ügyben most már ne legyen huzavona, és hogy valamennyi szóban forgó hajót még február folyamán átadják nekünk.

Az Önök válaszában azonban egyetlen szó sincs annak a nyolc olasz torpedórombolónak és négy tengeralattjárónak a Szovjetunió részére történő átadásáról, amelyeknek január végéig való átadásához Ön, Miniszterelnök Úr, és Ön, Elnök Úr, Teheránban hozzájárult. Márpedig a Szovjetunió számára éppen ez a kérdés a legfontosabb, a torpedórombolók és tengeralattjárók kérdése, amelyek nélkül nincs jelentősége az 1 sorhajó és 1 cirkáló átadásának. Önök is megértik, hogy a cirkáló és a sorhajó tehetetlen kísérő torpedórombolók nélkül. Minthogy Olaszország egész haditengerészeti flottája az Önök rendelkezésére áll, nem ütközhet nehézségekbe annak a Teheránban elfogadott határozatnak végrehajtása, hogy ebből a flottából 8 torpedórombolót és 4 tengeralattjárót adjanak át a Szovjetunió használatába. Ahhoz is hozzájárulok, hogy az olasz torpedó-

rombolók és tengeralattjárók helyett ugyanilyen számú amerikai vagy angol torpedórombolót és tengeralattjárót adjanak át használatra a Szovjetuniónak. Hozzáteszem, hogy a torpedórombolók és tengeralattjárók átadásának kérdését nem lehet elhalasztani, hanem a hármunk között Teheránban létrejött megállapodás értelmében a sorhajó és a cirkáló átadásával egyidejűleg kell megoldani.

1944 január 29.

158. sz.

Az érkezés ideje 1944 február 24.

SZIGORÚAN BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES

ROOSEVELT ELNÖK ÉS CHURCHILL ÚR EGYÜTTES SZEMÉLYES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Igazoljuk, hogy megkaptuk az olasz hajóknak a Szovjetunió részére történő átadásával kapcsolatos üzenetét.

Az a szándékunk, hogy az átadás, amelyre vonatkozóan Teheránban megegyezés jött létre, a lehető legrövidebb időn belül megtörténjék, de úgy, hogy ne tegyük kockára az „Anvil"[54] és az „Overlord"[53] sikerét, mert hiszen a Németország mielőbbi legyőzésére irányuló közös erőfeszítéseink közül jelenleg — ebben valamennyien egyetértünk — ezeket a hadműveleteket illeti az elsőbbség.

Még csak a gondolata sem merült fel annak, hogy elmulasszuk átadni mindazokat a hajókat, amelyekre vonatkozóan Teheránban megegyezés jött létre A brit sorhajót és az amerikai cirkálót késedelem nélkül át tudjuk engedni, s haladéktalanul erőfeszítéseket teszünk arra is, hogy az angol flotta állományából rendelkezésre bocsássunk nyolc torpedórombolót. Továbbá Nagy-Britannia négy tengeralattjárót is rendelkezésre bocsát — ideiglenes használatra. Meggyőződésünk szerint az az elégedetlenség, amelyet az olasz flotta körében jelenleg előidéznénk, az lenne, amit Ön oly találóan felesleges erőpazarlásnak nevezett, és ez végzetes kihatással lenne franciaországi sikerünk kilátásaira.

1944 február 7.

159. sz.

Az érkezés ideje 1944 február 11.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

A legnagyobb figyelemmel kísértem a Lengyelországgal való viszonyukban bekövetkezett legutóbbi eseményeket. Azt hiszem, teljesen ismeretes előttem az Önök álláspontja ebben a kérdésben, s ezért felhasználom ezt az alkalmat, hogy írjak Önnek teheráni tárgyalásainkon alapuló saját elgondolásaimról. Legyen szabad mindenekelőtt rámutatnom, hogy nem kívánok javaslatokat tenni, még kevésbé szándékozom bármi néven nevezendő tanácsokat adni Önnek arra vonatkozóan, hogy mi az érdeke Oroszországnak ebben a kérdésben. Én jól tudom, hogy országuk jövendő biztonsága elsősorban Önökre tartozik, s ez így is van rendjén. Azok az elgondolások, amelyeket ismertetni készülök, kizárólag a mindkettőnk által követett közös célt érintő átfogóbb kérdések mérlegelése nyomán támadtak bennem.

Mint Ön is tudja, népünk túlnyomó többsége és a Kongresszus lelkesedéssel üdvözölte azokat a nagy jelentőségű elveket, amelyek tekintetében a moszkvai és a teheráni értekezleten létrejött a megállapodás, és igen fontos, hogy az e megállapodásokba vetett hitet ne kezdhesse ki semminemű kétely. Tudom, hogy Ön egyetért velem ebben, s meggyőződésem szerint lehet olyan megoldást találni, amely teljes mértékben biztosítaná Oroszország érdekeit, kielégítené azt a kívánságukat, hogy egy baráti, független Lengyelország jöjjön létre, egyszersmind pedig nem lenne káros hatással a Moszkvában és Teheránban oly nagyszerűen megvalósult együttműködésre.

Figyelmesen tanulmányoztam Kormányuknak Molotov úr által január 18-án Harriman úr előtt kifejtett álláspontját, amely szerint szovjet szempontból lehetetlen minden néven nevezendő kapcsolat az emigráns Lengyel Kormánnyal, annak jelenlegi formájában, továbbá Molotov úrnak azt a javaslatát, hogy a Lengyel Kormányt újjá kell szervezni — ez idő szerint az Egyesült Államokban, Nagy-Britanniában és a Szovjetunióban tartózkodó

lengyel elemek bevonása révén. Tökéletesen megértem azt a kívánságukat, hogy olyan Lengyel Kormánnyal legyen dolguk, amelyben megbízhatnak, s amelyre számíthatnak abban a tekintetben, hogy állandó baráti kapcsolatot létesít a Szovjetunióval. Őszintén remélem azonban, hogy amíg ez a probléma megoldatlan marad, nem történik semmi, ami ezt a külön kérdést olyan kérdéssé változtatná, amely káros hatással lenne a jövő nemzetközi együttműködés nagyobb jelentőségű problémáira. Akkor, amikor a közvélemény a nemzetközi együttműködés elveinek támogatása felé hajlik, különösen fontos kötelességünk elkerülni mindent, ami akadályozhatná fő célunk elérését.

Churchill Miniszterelnök közölte velem, hogy igyekszik meggyőzni a lengyel Miniszterelnököt s megpróbálja elérni, hogy tárgyalási alapul teljes határozottsággal ismerje el az Önök Kormánya által javasolt területi változtatásokat. Nem lehetne-e ezen az alapon olyan választ találni a Lengyel Kormány összetételének kérdésére, amely lehetővé tenné magának a lengyel Miniszterelnöknek a kormányában szükségesnek mutatkozó változtatások végrehajtását anélkül, hogy ez azt a benyomást keltené, mintha nyomásra történt volna, illetve más ország írta volna elő.

Szerintem a kérdések sorrendje szempontjából jelenleg elsősorban azt a kérdést kell megvizsgálni, hogy a lengyel partizánok az Önök előrenyomuló csapataival együtt, nem pedig azok ellen működjenek. Ez időszerű fontosságú kérdés, és első lépésként igen hasznos lenne valamilyen nyilatkozat a lengyelek összessége részéről.

160. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK ROOSEVELT ELNÖKNEK

A lengyel kérdésre vonatkozó üzenetét megkaptam. E kérdés helyes megoldása természetesen nagy jelentőségű mind a Szovjetunió, mind pedig közös ügyünk szempontjából.

Itt két fő pont van: az első — a szovjet—lengyel határ, a második — a Lengyel Kormány összetétele. A Szovjet Kormány

álláspontja ismeretes Ön előtt nemrégiben közzétett nyilatkozataiból[55] és V. M. Molotovnak abból a leveléből[56], amelyben Hull úrnak Gromiko szovjet Nagykövet útján január 22-én Moszkvában átadott jegyzékére válaszolt.

Mindenekelőtt a szovjet—lengyel határról. Mint ismeretes, a Szovjet Kormány hivatalosan kijelentette, hogy az 1939-es határt nem tekinti változhatatlannak, és megállapodott a Curzon-vonalban[57]. Ezzel mi igen nagy engedményt tettünk a lengyeleknek a határkérdésben. Joggal vártunk hát a Lengyel Kormánytól ennek megfelelő nyilatkozatot. A Lengyel Kormánynak hivatalos nyilatkozatot kellett volna tennie, hogy a rigai szerződésben[58] megállapított határt meg kell változtatni, s hogy a Curzon-vonalat a Szovjetunió és Lengyelország közötti új határként elfogadja. A Lengyel Kormánynak a Curzon-vonal elfogadására vonatkozó nyilatkozatot ugyanúgy hivatalosan kellett volna megtennie, ahogy a Szovjet Kormány már megtette. Ámde a londoni Lengyel Kormány nem tágított, hivatalos nyilatkozataiban továbbra is azt hangoztatta, hogy a súlyos helyzetben a rigai szerződés alapján ránk erőltetett határnak változatlanul meg kell maradnia. Tehát itt nincs alap a megegyezésre, mert mint látható, a jelenlegi Lengyel Kormány álláspontja kizárja a megegyezés lehetőségét.

Ezzel a körülménnyel kapcsolatban a Lengyel Kormány összetételének kérdése is kiéleződött. Világos ugyanis, hogy az olyan Lengyel Kormánynak, amelyben a fő szerepet a Sosnkowski-féle szovjetellenes, fasisztabarát, imperialista elemek játsszák, s amelyben szinte egyáltalán nincsenek demokrata elemek, magában Lengyelországban nem lehet talaja, s az ilyen kormány — mint a tapasztalat megmutatta — nem tud baráti kapcsolatokat létesíteni a szomszédos demokratikus államokkal. Az ilyen Lengyel Kormány természetesen nem képes arra, hogy baráti kapcsolatokat létesítsen a Szovjetunióval, s el sem lehet várni tőle, hogy ne szítson egyenetlenséget a demokratikus országok között, amelyeknek — éppen ellenkezőleg — érdekük a közöttük levő egység erősítése. Ebből következik, hogy a Lengyel Kormány összetételének gyökeres megjavítása teljesen időszerű feladat.

A fronton való elfoglaltságom miatt késtem a válasszal.

1944 február 16.

161. sz

Az érkezés ideje 1944 február 18.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Január 29-i üzenetére válaszolva örömmel közlöm Önnel, hogy az Egyesült Államok alább felsorolt hajóit ideiglenes használatra a Szovjet Hadiflotta parancsnokságának rendelkezésére tudjuk bocsátani mindaddig, amíg cserébe nem bocsáthatunk a Szovjetunió rendelkezésére ugyanennyi tonnának megfelelő olasz hajókat.

A „Milwaukee" cirkálónak március 8-án meg kell érkeznie az Egyesült Királyság egyik, eddig még meg nem jelölt kikötőjébe.

A „John Harris" és a „Harry Pearsy", egyenként 10 000 tonnás kereskedelmi hajó jelenleg Liverpoolban, illetve Glasgowban horgonyzik.

162. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL F. D. ROOSEVELT ELNÖKNEK

Február 18-i üzenetét megkaptam. Köszönetet mondok Önnek közléséért.

Ez az üzenet azonban nem meríti ki a kérdést, mivel egyetlen szó sincs benne az angol—amerikai torpedórombolókról és tengeralattjárókról, amelyeket az olasz hajók helyett kell adni (nyolc torpedórombolót és négy tengeralattjárót), mint Teheránban elhatároztuk. Remélem, hogy rövidesen választ kapok ezekre a január 29-i üzenetemben érintett kérdésekre.

1944 február 21.

163. sz.

Az érkezés ideje 1944 február 21.

ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Nagy érdeklődéssel és megelégedéssel figyeltük az Önök seregeinek északnyugaton és Ukrajnában elért legutóbbi sikereit. Jókívánságaimat és gratulációmat küldöm Önöknek.

164. sz.

SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
ROOSEVELT ELNÖKNEK

Megkaptam üzenetét, amelyben gratulációit küldi a szovjet seregek legutóbbi győzelmei alkalmából. Fogadja köszönetemet baráti jókívánságaiért.

1944 február 23.

165. sz.

Az érkezés ideje 1944 február 23.

IOSZIF V. SZTÁLIN ŐEXCELLENCIÁJÁNAK,
A SZOVJET FEGYVERES ERŐK FŐPARANCSNOKÁNAK

Moszkva.

A Vörös Hadsereg megalapításának 26. évfordulója alkalmából őszinte szerencsekívánataimat küldöm Önnek, mint Főparancsnoknak azokkal a nagy és sokat jelentő győzelmekkel kapcsolatban, amelyeket a Szovjetunió fegyveres erői a múlt év folyamán arattak. A Vörös Hadseregnek az Ön vezetésével kivívott nagyszerű győzelmei mindannyiunkra lelkesítően hatottak. Leningrád hősi védelmét röviddel ezelőtt az ellenségnek e város kapujánál szenvedett megsemmisítő veresége koronázta és jutalmazta. A Vörös Hadsereg diadalmas támadásainak eredménye-

ként a szovjet polgárok milliói szabadultak fel a rabság és elnyomatás alól. Ezek az eredmények azzal az együttműködéssel együtt, amelyre vonatkozóan Moszkvában és Teheránban megállapodás jött létre, biztosítják a náci agresszorok fölötti végső győzelmünket.

Franklin D. ROOSEVELT

166. sz.

Az érkezés ideje 1944 február 24.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Február 21-i üzenetét, amelyben brit és amerikai hajóknak a Szovjet Hadiflotta részére történő kölcsönzésével foglalkozik, megkaptam.

Tudomásom szerint Nagy-Britannia egy sorhajót, négy tengeralattjárót és nyolc torpedórombolót bocsát rendelkezésre. Ezt illetően táviratilag kérdést intéztem a Miniszterelnökhöz. Amikor a válasza megérkezik, értesíteni fogom Önt.

167. sz.

Az érkezés ideje 1944 február 25.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

1944 február 23-i üzenetére hivatkozva közlöm Önnel, hogy megkaptam Churchill Miniszterelnök válaszát, amely megerősíti Önnel ismertetett megállapodásunkat.

168. sz.

Az érkezés ideje 1944 február 25.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Az utóbbi hónapokban az Egyesült Nemzetek kormányai számos fontos lépést tettek annak érdekében, hogy a nemzetközi gazdasági kapcsolatok különböző területein lerakják a háború utáni együttműködés alapjait. Az Egyesült Nemzeteknek 1943 májusában, az élelmezés és a mezőgazdaság kérdéseivel kapcsolatban tartott értekezlete — mint Ön is emlékszik — ideiglenes bizottságot hozott létre, amely most dolgozza ki az e téren létesítendő állandó szervezet kérdésére vonatkozó javaslatokat, s ezeket a különböző kormányok elé fogja terjeszteni. Később megalakult és jelenleg már működik az Egyesült Nemzetek Segélynyújtási és Újjáépítési Igazgatósága.

Az Egyesült Nemzetekhez tartozó sok nemzet szakértői között majdnem egy teljes éven át nem hivatalos tárgyalások folytak a nemzetközi valutastabilizáció módozataival kapcsolatos technikai kérdésekről; ezek a tárgyalások előkészítő jellegűek, s céljuk az Egyesült Nemzetek értekezletének esetleges összehívása a valutakérdés megtárgyalására. Hasonló, bár szűkebb körű tárgyalások folytak a gazdasági fejlődést szolgáló nemzetközi tőkebefektetés elősegítéséhez szükséges apparátus létesítésének lehetőségéről. Továbbá, az Egyesült Nemzetek néhány tagállama között bizonyos mértékig nem hivatalos véleménycsere folyt olyan kérdésekben, mint a kereskedelmi politika, az árupolitika és a kartellek tevékenysége. Tervbe vették olyan kérdések megtárgyalását, mint a polgári légiforgalom kérdése, a kőolaj kérdése és egyebek. A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal értekezlete áprilisban ül össze, s részben jövőbeli tevékenységének megtárgyalásával fog foglalkozni.

Nyomatékosan mutatott rá a különböző gazdasági problémákkal foglalkozó nem hivatalos véleménycserék és hivatalos értekezletek szükségességére az az okmány, amelyet „A nemzetközi gazdasági együttműködésre vonatkozó programunk alapjai" címmel az amerikai Külügyminiszter terjesztett a moszkvai

külügyminiszteri értekezlet elé. Elhangzott olyan vélemény, amely szerint „legfőbb ideje, hogy az Egyesült Nemzetek fő tagállamainak, s esetleg egyes más tagállamainak képviselőiből bizottságot hozzunk létre az e kérdésekben követendő eljárási módozatok együttes kidolgozása céljából". Előttem világos, hogy ami az Egyesült Nemzeteket illeti, nyilvánvalóan szükség van apparátusra azoknak az eljárásoknak kidolgozásához, amelyek segítségével a nemzetközi gazdasági együttműködés különböző területeit, a vitás kérdéseket, ezek megtárgyalásának rendjét, valamint a fennálló és a tervbe vett megállapodások, s a jövőbeli tevékenység összehangolásának eszközeit megvizsgáljuk.

Ez idő szerint és ezzel kapcsolatban nem szándékozom felvetni egy, a béke és a biztonság fenntartását célzó nemzetközi szervezet átfogóbb kérdését. Az erre vonatkozó előzetes véleménycsere kérdését a három kormány a Moszkvai Jegyzőkönyv[59] feltételeinek megfelelően éppen most vizsgálja. Itt csak azt a kérdést vetem fel, hogy milyen további lépéseket kell tenni, amennyiben létre akarjuk hozni az Egyesült Nemzetek háború utáni gazdasági együttműködésének apparátusát, tehát azt a kérdést, amelyet az amerikai Külügyminiszter a moszkvai tanácskozás elé terjesztett, s amelyet Ön, Churchill Miniszterelnök és én Teheránban megtárgyaltunk.

Igen hálás lennék, ha közölné velem az amerikai Külügyminiszter által Moszkvában tett javaslattal kapcsolatos nézeteit, valamint az e rendkívül fontos kérdésben követendő legjobb eljárási móddal kapcsolatos bármely más elgondolását.

169. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK ÉS W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Az olasz hajókra vonatkozó két üzenetüket február 24-én, illetve 25-én Harriman úr révén megkaptam. Ugyancsak megkaptam az Ön és a Miniszterelnök úr február 7-i együttes

üzenetét[60], amelyet Kerr úr, a Brit Nagykövet február 24-én adott át nekem.

Köszönetet mondok Önnek és a Miniszterelnök úrnak azért a közlésért, hogy elhatározták Nagy-Britannia részéről 8 torpedóromboló és 4 tengeralattjáró, valamint egy sorhajó, és 20 000 tonnának megfelelő kereskedelmi hajó, az Egyesült Államok részéről pedig egy cirkáló és 20 000 tonnának megfelelő kereskedelmi hajó átadását a Szovjetuniónak ideiglenes használatra. Mivel Kerr úr külön figyelmeztetett arra, hogy valamennyi torpedóromboló régi, vannak bizonyos aggályaim e torpedórombolók harci értékét illetően. Ugyanakkor szerintem az angol és az amerikai flottának nem okozna nehézséget, ha a nyolc torpedórombolónak legalább a felét a korszerű, nem pedig a régi hajók közül jelölné ki. Még mindig remélem, hogy Ön és a Miniszterelnök lehetőnek fogja találni, hogy az átadandó torpedórombolók közül legalább négy korszerű legyen. Németország és Olaszország ellenünk folytatott hadműveletei következtében torpedórombolóink jelentős része elpusztult. Ezért nagy jelentősége van számunkra annak, hogy legalább részben pótoljuk ezeket a veszteségeket.

1944 február 26.

170. sz.

A feladás ideje 1944 február 28.

FRANKLIN D. ROOSEVELT ÚRNAK,
AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKÉNEK

Washington, Fehér Ház.

Kérem, fogadja őszinte hálámat a Vörös Hadsereg 26. évfordulója és a Szovjetunió fegyveres erőinek a hitlerista területrablók elleni harcban elért sikerei alkalmából küldött baráti üdvözletéért.

Szilárd meggyőződésem, hogy közel van az az idő, amikor a Szovjetunió eredményesen harcoló fegyveres erői az Egyesült

Államok és Nagy-Britannia seregeivel együtt, a Moszkvában és Teheránban kötött egyezmények alapján, végleg szétzúzzák közös ellenségünket — a hitleri Németországot.

I. SZTÁLIN

171. sz.

Az érkezés ideje 1944 február 28.

ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Ismerem a Miniszterelnök Önhöz intézett, s a háború utáni lengyel határ kérdésének a Szovjet és a Lengyel Kormány közötti megállapodás útján történő előzetes szabályozásával, illetve erre vonatkozó javaslatával kapcsolatos február 20-i üzenetét.

A Miniszterelnök javaslatának elfogadása esetén nagy jelentősége lesz, megjavítja Németország gyors vereségének kilátásait, s örömömre szolgál, hogy ajánlhatom Önnek jóindulatú és megértő megvizsgálását.

Mint már korábban közöltem, szerintem a legégetőbb kérdés annak a garantálása, hogy a lengyelek segítsék az Önök seregeit, amikor bevonulnak Lengyelországba.

172. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Minden kívánságom mellett, hogy jóindulatúan vizsgáljam meg Churchill úrnak a lengyelekkel kapcsolatban hozzám intézett és Ön előtt ismeretes üzenetét, meg kell állapítanom, hogy az emigráns lengyel kormány nem óhajt normális kapcsolatokat létesíteni a Szovjetunióval. Elég, ha annyit mondok, hogy a londoni lengyel emigránsok nemcsak elutasítják a Curzon-vonalat[57], hanem még Lembergre és Vilnára (Litvánia fővárosára) is igényt tartanak.

Meg kell állapítani, hogy ami a lengyel—szovjet kapcsolatok kérdésének megoldását illeti, ennek még nincs itt az ideje. Az Ön tájékoztatásául mellékelem az ismertetett kérdéssel kapcsolatban Churchill úrnak küldött válaszomat.

1944 március 3.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A lengyel kérdésre vonatkozó mindkét február 20-i üzenetét Kerr úrtól, február 27-én kaptam meg.

Miután elolvastam a lengyel emigráns kormány tagjaival folytatott megbeszéléseinek részletes ismertetését, ismételten arra a következtetésre jutottam, hogy ilyen emberek nem képesek normális kapcsolatokat létesíteni a Szovjetunióval. Elég rámutatni arra, hogy nemcsak hogy nem akarják elismerni a Curzon-vonalat, hanem még Lembergre és Vilnára is igényt tartanak. Ami viszont azt a törekvésüket illeti, hogy egyes szovjet területek közigazgatását külföldi ellenőrzés alá helyezzék, az ilyen igényekről nem is tárgyalhatunk, mert a hasonló kérdésnek már a felvetését is sértőnek tartjuk a Szovjetunióra nézve.

Az Elnöknek már megírtam, hogy ami a szovjet—lengyel kapcsolatok kérdésének megoldását illeti, ennek még nincs itt az ideje. Most újra meg kell állapítani e következtetés helyességét.

1944 március 3.

173. sz.

Az érkezés ideje 1944 március 4.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Ma a sajtókonferencián elhangzott ismételt kérdésekre válaszolva kijelentettem, hogy az olasz hadihajókat és kereskedelmi hajókat jelenleg a földközi-tengeri hadszíntér Szövetséges

Parancsnoksága a mi katonai erőfeszítéseink érdekében használja fel, s hogy a Szovjet Hadiflottának katonai erőfeszítéseivel kapcsolatos szükségleteinek kielégítése céljából olasz hajókat vagy ugyanannyi tonnának megfelelő amerikai és brit hajókat bocsátunk rendelkezésére.

174. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. D. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Megkaptam közlését a washingtoni sajtókonferencián tett nyilatkozatáról, melyben bejelentette az olasz hajók egy részének vagy ugyanannyi tonnának megfelelő amerikai és brit hajóknak a Szovjetunió rendelkezésére bocsátását. Köszönöm.

1944 március 6.

175. sz.

Az érkezés ideje 1944 március 9.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS

CHURCHILL ÚR ÉS ROOSEVELT ELNÖK ÜZENETE
SZTÁLIN MARSALLNAK

Jóllehet a Miniszterelnök megbízta Clark Kerr Nagykövetet annak az Ön tudomására hozásával, hogy a torpedórombolók, amelyeket Önöknek kölcsönadunk, régiek, ez csak a teljes őszinteség kedvéért történt. Valójában ezek a torpedórombolók jó, megbízható hajók, amelyek tökéletesen alkalmasak a kísérőszolgálatra. Az egész olasz haditengerészeti flottában csak hét torpedóromboló van; a többi mind régebbi torpedóhajó és torpedónaszád. Emellett ezek az olasz torpedórombolók, amikor megkapjuk őket, egyáltalán nem lesznek alkalmasak az északi vizekre előzetes átalakítás nélkül, ami viszont igen hosszú

időt vesz igénybe. Ezért azt gondoltuk, hogy a Brit Kormány által kijelölt nyolc torpedóromboló a leggyorsabb és legjobb formája lesz az Önök megsegítésének. A Miniszterelnök sajnálja, hogy jelenleg nem tud új torpedórombolókat kijelölni. Két héttel ezelőtt két torpedórombolót veszített, közülük az egyiket az Oroszország felé haladó konvojnál[11], s csupán az „Overlord"[53] keretében végrehajtandó partraszállási hadműveletek során nem kevesebb, mint negyvenkét torpedórombolót kell a tüzérségi ütegek ellen, partmenti tevékenységre beállítania, amelyek jelentős részét esetleg elsüllyesztik. A rendelkezésére álló ilyen osztályú hajókat a közös ügy érdekében mind a végsőkig kihasználják. A japán flottának Szingapurba irányítása mindkettőnk számára új helyzetet teremt az Indiai-óceánon. Az anziói hídfőállás térségében és általában az egész földközitengeri térségben teljes erővel tombolnak a harcok. Az Egyesült Államok felszabadító hadseregével megrakott hatalmas konvojok szelik át az Atlanti-óceánt. Az Oroszországba irányuló konvojokat — igen nagy torpedóromboló erők kíséretében — az „Overlord" megkezdése előtti legutolsó percig fogjuk küldeni. Végül, magáról az „Overlord"-ról is szó van. Az Elnöknél is nagyon feszült a helyzet, de ebben az esetben főként a csendesóceáni hadműveletek nagy arányai és hevessége miatt. Az a közös szándékunk, hogy olasz hajókat adjunk át Önöknek, amihez Moszkvában és Teheránban hozzájárultunk, továbbra is változatlan, s hivatalosan fel fogjuk vetni ezt a kérdést az Olasz Kormány előtt, amint kibővítik és amint az új miniszterek megkezdik munkájukat. Semmi kétely nem férhet ahhoz, hogy jogunk van rendelkezni az olasz haditengerészeti flottával, itt csak arról van szó, hogyan éljünk ezzel a joggal úgy, hogy közös érdekeinket minél kisebb károsodás érje. Addig is valamennyi megjelölt hajónkat előkészítik, hogy a már meglevő megállapodás értelmében kölcsönképpen átadják Önöknek.

ROOSEVELT
CHURCHILL

176. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

A háború utáni gazdasági együttműködés kérdésére vonatkozó üzenetét megkaptam. Kétségtelen, hogy a nemzetközi gazdasági együttműködést illetően Hull úr jegyzékében[61] érintett kérdéseknek nagy jelentőségük van és figyelmet érdemelnek. Teljesen célszerűnek tartom, hogy hozzuk most létre az Egyesült Nemzetek megfelelő apparátusát ezeknek a kérdéseknek a kidolgozása, valamint a nemzetközi gazdasági együttműködéssel összefüggő különböző problémák megtárgyalási módozatainak és rendjének megállapítása céljából, a moszkvai tanácskozás és a teheráni értekezlet határozatai értelmében.

1944 március 10.

177. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK ÉS W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Megkaptam azzal kapcsolatos üzenetüket, hogy a Brit Kormány nyolc torpedórombolót átad a Szovjetuniónak. Kész vagyok elismerni, hogy ezek a torpedórombolók tökéletesen alkalmasak kísérőszolgálatra, de Önök természetesen megértik, hogy a Szovjetuniónak olyan torpedórombolókra van szüksége, amelyek más harci műveletek végrehajtására is alkalmasak. A szövetségeseknek az a joga, hogy rendelkezzenek az olasz haditengerészeti flottával, magától értetődően teljesen vitathatatlan, s az Olasz Kormánynak ezt értésére kell adni, többek között a Szovjetuniónak átadandó olasz hajókat illetően is.

1944 március 17.

178. sz.

Az érkezés ideje 1944 március 18.

F. ROOSEVELT I. V. SZTÁLINNAK*

Ma repülőgépen személyes levelet küldtem Inönü elnöknek a króm-kérdésben, mert tudom, milyen nagy jelentősége van a török krómnak Németország számára. A levelet Steinhardt ankarai Nagykövetnek küldtem, s ő adja át. Biztos vagyok benne, hogy Ön egyetért majd ezzel, de amennyiben ez az akció ellenkezik az Önök valamely folyamatban levő vagy tervezett lépésével, kérem, közölje velem, hogy utasítást adhassak a levél visszatartására. Inönü Elnöknek küldött levelem körülbelül így hangzik:

„Szinte minden nap sok olyan kérdés merül fel, amelyekről szeretnék beszélgetni Önnel, s nagyon szeretném, ha Önt nem választaná el tőlem ezer meg ezer mérföld.

Most a króm-kérdésben szeretnék írni Önnek.

Mint tudja, az oroszok Nyikopol visszafoglalásával a mangánbeszerzés fontos forrásától fosztották meg a németeket. A török krómérc sok tekintetben helyettesítheti a mangánt, s így az a körülmény, hogy a németeket megfosztották a nyikopoli mangántól, növeli a török króm fontosságát a német haditermelés számára.

Érthető, hogy nagy mennyiségű krómércnek Törökországból Németországba való további szállítása most olyan kérdéssé vált, amely komolyan nyugtalanítja az Egyesült Nemzeteket. Ön jobban el tudja dönteni, hogyan lehet megfosztani a németeket attól, hogy továbbra is török krómérchez jussanak. Ismerve az Ön nagy képességeit, remélem, hogy talál valamilyen módot ennek megvalósítására. Erősen hiszem, hogy Ön kellőképpen értékeli majd ezt a Törökország számára olyan szempontból kínálkozó lehetőséget, hogy a maga nemében egyedülálló módon hozzájáruljon ahhoz, ami ténylegesen az egész világ javát szolgálja.

Nem is kell mondanom, mennyire örültem kairói beszélgetéseinknek, s feltételezem, hogy Ön és én régi barátokként beszélgethetünk egymással.

Minden jót kívánok Önnek, és számítok arra, hogy a közeljövőben ismét találkozni fogunk."

Hasonló táviratot küldök Churchill úrnak is.

179. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Üzenetét, melyben ismerteti a Törökország által Németország részére szállított krómmal kapcsolatban a török Elnökhöz intézett levelének vázlatát, megkaptam.

Teljesen időszerűnek tartom a törökökhöz intézett előterjesztését, de meg kell mondanom, hogy én nem sok reményt fűzök az eredményességéhez.

1944 március 20.

180. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Mivel Churchill úr, mint velem közölte, elküldte Önnek a lengyel kérdésben hozzám intézett március 21-i üzenetének másolatát, nem tartom fölöslegesnek tájékoztatás céljából eljuttatni Önhöz annak a válasznak másolatát, amelyet erre az üzenetre adtam.

A másolatot mellékelem.

1944 március 23.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Az utóbbi időben két üzenetet kaptam Öntől a lengyel kérdésben, ezenkívül megismerkedtem annak a nyilatkozatnak tartalmával, amelyet Kerr úr V. M. Molotovnak az Ön meg-

bízásából ugyanezzel a kérdéssel kapcsolatban tett[62]. Nem tudtam idejében válaszolni, mert a front ügyei gyakran elvonnak a nem katonai jellegű kérdésektől.

Válaszolok a kérdésekre.

Szembeötlő, hogy mind az Ön üzeneteiben, mind pedig különösen Kerr nyilatkozatában se szeri se száma a Szovjetunióval szembeni fenyegetéseknek. Szeretném felhívni a figyelmét erre a körülményre, mivel a fenyegetések módszere a szövetségesek közti kapcsolatokban nemcsak hogy nem helyes, hanem káros is, hiszen ellenkező eredményekre vezethet.

A Szovjetuniónak a Curzon-vonal[57] megvédésére és megvalósítására irányuló erőfeszítéseit Ön egyik üzenetében erőpolitikának minősíti. Ez azt jelenti, hogy Ön most megpróbálja a Curzon-vonalat igazságtalannak, az érte folytatott harcot pedig jogtalannak minősíteni. Semmiképpen sem érthetek egyet ezzel az álláspontal. Hadd emlékeztessek arra, hogy Teheránban Ön, az Elnök és én olyan megállapodásra jutottunk, amely szerint a Curzon-vonal igazságos. Ön akkor tökéletesen helyesnek tartotta a Szovjet Kormánynak ebben a kérdésben elfoglalt álláspontját, a lengyel emigráns kormány képviselőit pedig őrülteknek nevezte, ha nem fogadják el a Curzon-vonalat. Most viszont Ön homlokegyenest ellenkező álláspont mellett száll síkra.

Nem azt jelenti-e ez, hogy Ön nem ismeri el többé teheráni megállapodásunkat, s ezzel megszegi a teheráni egyezményt? Nem kételkedem abban, hogyha Ön továbbra is szilárdan ragaszkodna Teheránban vallott álláspontjához, akkor a konfliktus a lengyel emigráns kormánnyal már megoldódott volna. Én és a Szovjet Kormány továbbra is a teheráni álláspontón vagyunk, s nem is szándékozunk attól eltérni, mert az a véleményünk, hogy a Curzon-vonal megvalósítása nem az erőpolitika megnyilvánulása, hanem annak a politikának a megnyilvánulása, melynek célja visszaállítani a Szovjetunió törvényes jogait azokon a területeken, amelyeket még Curzon és a Szövetséges Hatalmak Főtanácsa is — már 1919-ben nem lengyel területeknek minősített.

Március 7-i üzenetében Ön kijelenti, hogy a szovjet—lengyel határ kérdését el kell halasztani a fegyverszüneti konferencia

összehívásáig. Úgy gondolom, hogy itt valamilyen félreértésről van szó. A Szovjetunió nem visel hadat és nem is szándékozik hadat viselni Lengyelország ellen. A Szovjetuniónak semmi néven nevezendő konfliktusa nincs a lengyel néppel, s Lengyelország és a lengyel nép szövetségesének tekinti magát. A Szovjetunió éppen ezért ontja vérét Lengyelországnak a német elnyomás alóli felszabadításáért. Ezért furcsa dolog lenne a Szovjetunió és Lengyelország közötti fegyverszünetről beszélni. De a Szovjet Kormánynak konfliktusa van az emigráns lengyel kormánnyal, amely nem képviseli a lengyel nép érdekeit, és nem a lengyel nép kívánságait juttatja kifejezésre. Még furcsább dolog lenne a Lengyelországtól elszakadt londoni emigráns lengyel kormányt Lengyelországgal azonosítani. Még azt is nehezen tudnám megmondani, hogy mi a különbség Lengyelország emigráns kormánya és Jugoszlávia ugyancsak emigráns kormánya között, valamint a lengyel emigráns kormány egyes tábornokai és Mihajlovics szerb tábornok között.

Március 21-i üzenetében Ön közli, hogy az Alsóházban olyan nyilatkozatot szándékozik tenni, amely szerint a területi változtatásokkal összefüggő minden kérdést el kell halasztani a fegyverszünetig, illetőleg a győztes hatalmak békekonferenciájáig, s addig Önök nem ismerhetnek el semmiféle olyan területátadást, amelyet *erővel hajtottak végre*. Én ezt úgy értelmezem, hogy Ön a Szovjetuniót Lengyelországgal szemben ellenséges erőnek tünteti fel, és lényegében tagadja annak a háborúnak felszabadító jellegét, amelyet a Szovjetunió a német agresszió ellen folytat. Ez egyértelmű azzal a kísérlettel, hogy a Szovjetuniónak olyasmit rójanak fel, amiről nincs szó a valóságban, s ezzel diszkreditálják. Nem kételkedem abban, hogy a Szovjetunió népei és a világ közvéleménye Önnek ezt a megnyilatkozását úgy fogadják majd, mint meg nem érdemelt sértést a Szovjetunióval szemben.

Természetesen Önnek szabadságában áll bármilyen beszédet mondani az Alsóházban — ez az Ön dolga. De ha ilyen beszédet mond, ezt úgy fogom tekinteni, hogy Ön a Szovjetunióval szemben igazságtalan és barátságtalan lépésre ragadtatta magát.

Üzenetében Ön azt a reményét fejezi ki, hogy a lengyel kérdésben bekövetkezett kudarc nem befolyásolja együtt-

működésünket más területeken. Ami engem illet, én az együttműködés mellett voltam, és továbbra is az együttműködés mellett vagyok. De attól tartok, hogy a fenyegetések és a diszkreditálás módszere, ha a jövőben is folytatódni fog, nem válik javára együttműködésünknek.

1944 március 23.

181. sz.

Az érkezés ideje 1944 március 23.

ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Harriman Nagykövet éppen most közölte velem, hogy a Szovjetunió nem szándékozik részt venni a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal április 2-án Philadelphiában kezdődő értekezletén.

Alaposan fontolóra vettem azt a szerepet, amelyet a Nemzetközi Munkaügyi Hivatalnak a munkafeltételekre és a szociális körülményekre vonatkozó előírások állandó javítása terén világviszonylatban be kell töltenie. Szeretném, ha Ön tudna erről.

A Nemzetközi Munkaügyi Hivatalnak véleményem szerint eszközül kell szolgálnia a munkafeltételek javításával közvetlenül összefüggő kérdések tekintetében folytatott nemzetközi politika kidolgozásához, valamint az e téren való nemzetközi együttműködéshez. Szeretném, ha a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal olyan szervezetté válna, amely az Egyesült Nemzetek fontos szerveként megtárgyalja a munkával összefüggő gazdasági és szociális kérdéseket, s egyszersmind megvizsgálja, hogy milyen nemzetközi gazdaságpolitikát kellene folytatni az életkörülmények közvetlen megjavítása érdekében. Sajnálatos lenne, ha Kormányaink nem használnák fel a philadelphiai értekezletet arra, hogy hozzájáruljon közös céljaink eléréséhez. Ha megragadjuk a kínálkozó alkalmat, ezzel időt nem vesztegetve alkalmassá tehetnénk a meglevő Nemzetközi Munkaügyi Hivatalt a világ előtt álló feladatok teljesítésére.

Az Egyesült Államok Kormányának a philadelphiai értekez-

leten részt vevő küldöttei utasítást kapnak tőlem arra vonatkozóan, hogy javasolják a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal tevékenységi körének kibővítését és vessék fel a más nemzetközi szervezetekkel való jövőbeli kölcsönös kapcsolatainak kérdését. Tekintettel arra, hogy Önök is érdekeltek ezekben a kérdésekben, s hogy sok olyan szociális és gazdasági probléma van, amely mindkettőnk kormánya szempontjából érdeklődésre tarthat számot, erősen remélem, hogy Kormányuk képviseltetni fogja magát ezen az értekezleten.

182. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Osztozom abban a törekvésében, hogy Kormányaink működjenek közre a munkafeltételek világméretekben való megjavításának feladatával összefüggő gazdasági és szociális kérdések kidolgozásában. A Szovjetunió azonban, a Harriman úrhoz intézett levélben[63] ismertetett okoknál fogva, nem küldheti el képviselőit a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal philadelphiai értekezletére, nevezetesen a szovjet szakszervezetek a részvétel ellen foglaltak állást, s a Szovjet Kormány nem hagyhatja figyelmen kívül a szovjet szakszervezetek véleményét.

Magától értetődik, hogy amennyiben a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal valóban az Egyesült Nemzetek szervévé válik, s nem tartozik majd a Népszövetséghez, amellyel a Szovjetunió nem tarthat fenn kapcsolatot, akkor létrejön a lehetősége annak, hogy a Szovjetunió képviselői is részt vegyenek munkájában. Remélem, hogy ez lehetővé válik, s hogy a megfelelő intézkedéseket már a közeljövőben végrehajtják.

1944 március 25.

183. sz.

Az érkezés ideje 1944 március 25.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Lange doktornak és Orlemanski atyának az Ön javaslata alapján útlevelet adnak, hogy elfogadhassák az Ön meghívását a Szovjetunióba utazásra[64]. Szállító eszközeink azonban a katonai szállítások következtében jelenleg erősen túl vannak terhelve, s ezért az Egyesült Államokból a Szovjetunióba utazáshoz szovjet szállító eszközöket kell rendelkezésükre bocsátani. Meggyőződésem szerint Ön tökéletesen megérti, hogy Lange doktor és Orlemanski atya magánszemélyekként utaznak, s az Egyesült Államok Kormánya véleményükért, illetve tevékenységükért semmilyen felelősséget sem vállalhat. Az Egyesült Államok Kormányának esetleg felvilágosítással kell majd szolgálnia ebben a kérdésben — amennyiben az utazás nyilvános kommentárok tárgyává válik.

184. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Üzenetét, amelyben közli, hogy Lange doktor és Orlemanski atya részére útlevelet adnak, megkaptam[64]. Bár a szovjet szállító eszközök igen túl vannak terhelve, rendelkezésükre bocsátjuk a szükséges szállító eszközöket. A Szovjet Kormány Langenak és Orlemanskinak a Szovjetunióba utazását — magánszemélyek utazásának tekinti.

1944 március 28.

185. sz.

Az érkezés ideje 1944 április 4.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Nagyon köszönöm március 25-i üzenetét. Remélem, a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal a küszöbönálló értekezleten világosan leszögezi, hogy többé nem a Népszövetség szerve, s hogy csatlakozik az Egyesült Nemzetekhez. Ezért biztos vagyok benne, hogy a Szovjetunió a legközelebbi értekezletre elküldi majd képviselőit.

Tájékoztatni fogom Önt arról, ami a philadelphiai értekezleten történik.

186. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

A Nemzetközi Munkaügyi Hivatalra vonatkozó üzenetét április 4-én kaptam meg. Hálás vagyok Önnek válaszáért. Feltételezem, hogy a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal átszervezésére irányuló intézkedések megvalósulása létrehozza a szükséges feltételeket, s a jövőben a Szovjetunió képviselői is részt vehetnek majd a munkájában.

1944 április 6.

187. sz.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS

CHURCHILL ÚR ÉS ROOSEVELT ELNÖK ÜZENETE
SZTÁLIN MARSALLNAK

1. Teheráni tárgyalásainknak megfelelően a tengeren való általános átkelés az „R" időpont körül történik; Dean és Burrows tábornok a közelmúltban megbízást kapott, hogy ezt

az időpontot közölje a Szovjet Vezérkarral[65]. A hadműveleteket a részünkről lehetséges legnagyobb erőkkel fogjuk folytatni.

2. Körülbelül május közepén a lehető legnagyobb erőkkel támadást indítunk az olasz szárazföldön.

3. Teherán óta az Önök seregei a közös ügy szempontjából számos nagyszerű győzelmet arattak. Még abban a hónapban is nagy győzelmeket arattak, amikor Ön úgy gondolta, hogy nem fognak aktív hadműveleteket folytatni. Legjobb kívánságainkat küldjük Önöknek, és hisszük, hogy az Önök seregei és a mi seregeink, teheráni egyezményünknek megfelelően egyetértésben eljárva, szétzúzzák a hitleristákat.

ROOSEVELT
CHURCHILL

1944 április 18.

188. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK
ÉS W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Április 18-i üzenetüket megkaptam. A Szovjet Kormányt kielégíti Önöknek az a közlése, hogy a teheráni megegyezésnek megfelelően a tengeren való átkelés a kijelölt időpontban fog megtörténni, amelyről Dean és Burrows tábornok Vezérkarunkat már tájékoztatta[65], és hogy Önök a lehető legnagyobb erőkkel fogják végrehajtani a hadműveletet. Bízom a tervezett hadművelet sikerében.

Remélem továbbá, hogy olaszországi hadműveleteik is sikerrel fognak járni.

Teheráni megállapodásunk értelmében a Vörös Hadsereg ugyanabban az időpontban fogja megindítani új támadását, hogy így a lehető legmesszebbmenően támogassa az angol—amerikai hadműveleteket.

Kérem, fogadják köszönetemet a Vörös Hadsereg sikereivel kapcsolatban kifejezett jókívánságaikért. Csatlakozom ahhoz a kijelentésükhöz, hogy az Önök seregei és a mi seregeink

egymást támogatva szétzúzzák a hitleristákat és teljesítik történelmi feladatukat.

1944 április 22.

189. sz.

FRANKLIN D. ROOSEVELT ÚRNAK, AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKÉNEK

Washington, Fehér Ház.

Kérem, fogadja a Szovjet Kormány őszinte részvétnyilvánítását azzal a súlyos veszteséggel kapcsolatban, amely az Amerikai Egyesült Államokat Franklin Knox Tengerészetügyi Miniszter halála folytán érte.

1944 április 29. I. SZTÁLIN

190. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Kérem, fogadja őszinte köszönetemet, valamint az Egyesült Államok Kormányának és népének köszönetét Franklin Knox Tengerészetügyi Miniszter tragikus halála alkalmából küldött részvétnyilvánításáért.

1944 május 5.

191. sz.

Az elküldés ideje 1944 május 6.

FRANKLIN DELANO ROOSEVELTNEK, AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKÉNEK

Kedves Barátom!

Igen hálás vagyok, hogy előmozdította Stanisław Orlemanski tisztelendő úr[64] Moszkvába utazásának engedélyezését.

Kívánok Önnek jó egészséget és sok sikert.

Őszinte híve
SZTÁLIN

192. sz.

Az érkezés ideje 1944 május 14.

ROOSEVELT ELNÖK ÉS CHURCHILL MINISZTERELNÖK EGYÜTTES ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Partraszállási eszközeink egy részét a Földközi-tengerről Angliába irányítottuk, hogy minél nagyobb erővel tudjuk megindítani az Észak-Franciaország elleni támadást a tengeren át. Ez, továbbá az a körülmény, hogy földközi-tengeri szárazföldi erőinket be kell vetnünk a jelenlegi olaszországi csatába, megvalósíthatatlanná teszi az „Overlord"[53]-dal egyidejű támadást Franciaország földközi-tengeri partja ellen. Ilyen támadást később szándékozunk végrehajtani, s ebből a célból az Egyesült Államok további partraszállási eszközöket küld a Földközi-tengerre. Annak érdekében, hogy minél nagyobb létszámú német haderőt vonjunk el Észak-Franciaországból és a keleti frontról, nyomban a lehető legnagyobb arányú támadást indítjuk a németek ellen Olaszországban, s ugyanakkor továbbra is támadással fenyegetjük Franciaország földközi-tengeri partját.

ROOSEVELT
CHURCHILL

193. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK ÉS W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Együttes üzenetüket megkaptam. Önök tudják a legjobban, hogyan és milyen sorrendben osszák el erőiket. A legfontosabb persze az, hogy biztosítsák az „Overlord"[53] teljes sikerét. Egyben kifejezem azt a meggyőződésemet, hogy a németek ellen Olaszországban megindult támadás sikeres lesz.

1944 május 15.

194. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Hálás lennék, ha közölné velem véleményét azzal kapcsolatban, hogy a Szovjet, az Amerikai és a Brit Kormány nevében közzétenni szándékozott nyilatkozat helyett a „D" időpont[66] után én tennék közzé az alább kifejtettek szellemében megfogalmazott nyilatkozatot.

„Azt javasolták, hogy a Szövetséges Kormányok intézzenek felhívást Németország népéhez és a vele együttérzőkhöz olyan közös nyilatkozat formájában, amelyben külön említés történne az európai kontinensen nemrég végrehajtott partraszállásról. Én ezzel nem értettem egyet, mivel ez esetleg túlságosan kihangsúlyozná ennek a partraszállásnak a jelentőségét. Én a német néppel és a vele együttérzőkkel azt kívánom megértetni, hogy vereségük elkerülhetetlen. Továbbá arra kívánom felhívni a figyelmüket, hogy mostantól kezdve részükről értelmetlen a háború folytatása. Lelkük mélyén egészen biztosan megértik, hogy jelenlegi célkitűzéseik mellett és jelenlegi vezetőikkel elkerülhetetlenül teljes vereséget szenvednek.

Mostantól kezdve minden elpusztult német élet szükségtelen veszteség lesz. Józanul kell nézni a dolgot, s meg kell mondani, hogy a szövetségesek ugyancsak szenvednek veszteségeket. A szövetségesek azonban a lakosság száma és az erőforrások tekintetében oly jelentős fölényben vannak Németországgal szemben, hogy a németek — minden egyes családot beleértve — viszonylag súlyosabban érzik majd a csapást, mint a szövetségesek, s hogy egyedül a makacsság végeredményben semmiképpen sem segíthet Németországon. A szövetségesek világosan megmagyarázták, hogy nem törekednek Németország népének teljes megsemmisítésére. Csupán azoknak a németeknek a világnézetét akarják teljesen megsemmisíteni, akik kijelentették, hogy le tudják igázni a világot.

A szövetségesek végeredményben emberi szabadságot — szélesebb körű politikai, szellemi és vallási szabadságot, valamint nagyobb igazságosságot — gazdasági és szociális igazságosságot kívánnak elérni.

A mi korunk arra tanít bennünket, hogy nincs és nem is lehet soha az embereknek olyan csoportja amely elég erős lenne az egész világ fölötti uralkodásra. Az Egyesült Államok Kormánya és az Egyesült Államoknak Németország lakosságát majdnem kétszeresen felülmúló népe azt mondja a német népnek, hogy most elérkezett számára az az idő, amikor el kell vetnie a gonoszság tanát.

A földkerekség majdnem kétmilliárd főnyi lakosságának túlnyomó többsége ugyanígy gondolkodik. Csak Németország és Japán helyezkedik szembe velük.

Lelke mélyén minden német tudja, hogy ez igaz. Németország és Japán végzetes és szörnyű hibát követett el. Németországnak és Japánnak megfelelő módon vezekelni kell annyi emberélet és annyi érték értelmetlen elpusztításának bűnéért. Meg kell tagadniok azt a világnézetet, amelyet rájuk erőszakoltak — a világnézet tévességének most teljesen világossá kell válnia számukra.

Minél hamarabb ér véget a harc és a vérontás, annál hamarabb érjük el világszerte a civilizáció magasabb fokát.

Azok a támadó hadműveletek, amelyeket az amerikai, brit, és szovjet seregek szövetségeseikkel együtt most folytatnak, remélhetőleg eredményesen fejlődnek majd tovább. Németország népének azonban meg kell értenie, hogy ezek a támadó hadműveletek csak egy részét jelentik annak a támadásnak, amelynek méretei egyre növekedni fognak mindaddig, amíg meg nem hozza az elkerülhetetlen győzelmet."

Churchill Miniszterelnök hozzájárult ahhoz, hogy a fentebb kifejtettek szellemében mindjárt utánam Ő is nyilatkozatot tegyen.

1944 május 23.

195. sz.

IOSZIF V. SZTÁLIN ŐEXCELLENCIÁJÁNAK, A SZOVJET FEGYVERES ERŐK FŐPARANCSNOKÁNAK

Moszkva.

Tisztelt Sztálin Marsall!

Ezennel két díszoklevelet küldök Önnek Sztálingrád[67] és Leningrád[68] — az amerikai nép őszinte elragadtatását kiérdemelt

városok részére. E két város polgárainak és a városokat oly hozzáértéssel védelmező harcosoknak a hősiessége lelkesedéssel töltötte el az Egyesült Államok népét, s egyszersmind elősegítette népeink barátságának még szorosabbra fűzését. Sztálingrád és Leningrád egyértelművé vált a lelkierővel és a kitartással, ami lehetővé tette számunkra az ellenállást, s ami végeredményben lehetővé teszi számunkra ellenségeink agressziójának leküzdését.

Remélem, hogy amikor ennek a két városnak a díszoklevelet átnyújtja, egyben lehetségesnek tartja majd tolmácsolni e városok polgárainak személyes barátságomat, elragadtatásomat és azt a reményemet, hogy népeink tovább fogják majd fejleszteni a közös erőfeszítéseinket jellemző messzemenő kölcsönös megértést.

Őszinte híve

Franklin D. ROOSEVELT

1944 május 25.[69]

196. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

A német néphez intézendő felhívással kapcsolatos üzenetét megkaptam.

Figyelembe véve a németek elleni háború tapasztalatait és a németek jellemét, úgy gondolom, hogy az Ön által javasolt felhívás nem járhat eredménnyel, mert a partraszállás megkezdésének időpontjára van beállítva, nem pedig arra az időpontra, amikor az angol—amerikai csapatok partraszállása és a szovjet seregek küszöbönálló támadása nyomán komoly sikerekre lehet majd hivatkozni.

Magának a felhívás jellegének kérdésére visszatérhetnénk, amikor majd kialakul ilyen felhívás kibocsátása szempontjából kedvező helyzet.

1944 május 26.

197. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Május 23-i üzenetemmel kapcsolatban, amelyben egy, a német nép befolyásolása céljából általam közzéteendő nyilatkozat megvizsgálására tettem javaslatot, arról értesítenek, hogy ezt a javaslatot Nagy-Britannia Miniszterelnöke és Kormánya nem helyesli.

Mivel a javasolt nyilatkozatnak nincs lényegbevágó jelentősége, s mivel a Brit Kormány határozottan és erélyesen ellenzi, javasolom, hogy ez idő szerint ne foglalkozzunk ilyen nyilatkozat kibocsátásának kérdésével.

1944 május 27.

198. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Üzenetét, melyben közli azt az elhatározását, hogy ez idő szerint nem kíván foglalkozni a német néphez intézendő felhívás kérdésével, megkaptam.

Értesítését köszönöm.

1944 május 30.

199. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Május 26-i üzenetét, melyben a német nép befolyásolása céljából általam javasolt nyilatkozat kérdésével foglalkozik, megkaptam.

Május 27-én küldött üzenetem, amely nyilván útközben elkerülte az Ön üzenetét, egyezik az Ön véleményével, hogy tudniillik jelenleg nem kell ilyen nyilatkozatot tenni.

1944 május 30.

200. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL ROOSEVELT ÚRNAK, AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKÉNEK

Üdvözlöm Önt a szövetséges angol—amerikai csapatok nagy győzelme — Róma bevétele alkalmából.

Ezt a hírt nagy örömmel fogadták a Szovjetunióban.

1944 június 5.

201. sz.

Az elküldés ideje 1944 június 7.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Szükségesnek tartom a tudomására hozni, hogy június 6-án, Churchill úr üzenetére válaszolva, az alábbi személyes üzenetet küldtem neki a szovjet csapatok nyári támadásának tervével kapcsolatban:

„Az »Overlord«[53] hadművelet kezdetének sikeréről szóló értesítését megkaptam. Ez a hadművelet mindannyiunkat megörvendeztet, s további sikerekre nyújt reményt.

A szovjet csapatok nyári támadása a teheráni konferencián létrejött egyezménynek megfelelően június közepén kezdődik az egyik fontos frontszakaszon. A szovjet csapatok általános támadása szakaszonként fog kibontakozni — a hadseregek egymás után következő támadásba lendülése útján. A támadó hadműveletek június végén és július folyamán a szovjet csapatok általános támadásába csapnak majd át.

Kötelezem magam, hogy idejében tájékoztatom Önt a támadó hadműveletek menetéről.

1944 június 6."

202. sz.

Az érkezés ideje 1944 június 8.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Róma eleste alkalmából küldött üdvözlő üzenetét megkaptam, és nagyon hálás vagyok érte, s ugyancsak hálás vagyok azért is, hogy elküldte nekem Churchill úrhoz intézett üzenetének másolatát. Mindez nagy örömet szerez nekem.

Az Észak-Franciaországból érkező hírek azt mutatják, hogy minden terv szerint alakul.

Szívélyes üdvözletemet küldöm Önnek.

203. sz.

Az érkezés ideje 1944 június 19.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Mint Ön is tudja, Mikołajczyk úr, a lengyel Miniszterelnök, éppen most fejezte be rövid washingtoni látogatását, amelyet én a Harriman Nagykövet által Önnek már megmagyarázott okoknál fogva ez idő szerint kívánatosnak és szükségesnek tartottam.

Eszerint Ön is tudja, hogy látogatása részemről nem függött össze semmilyen arra irányuló kísérlettel, hogy beavatkozzak az emigráns Lengyel Kormány és a Szovjet Kormány között fennálló nézeteltérések lényegébe. Bár őszinte és hasznos véleménycsere folyt közöttünk Lengyelországot illetően sok különböző kérdésben, biztosíthatom Önt, hogy nem készítettünk elő semmiféle olyan konkrét tervet vagy javaslatot, amely valamilyen formában érintené a lengyel—szovjet kapcsolatokat. Feltételezem azonban, hogy érdekelni fogja Önt a Mikołajczyk úrral és a lengyelországi problémák tekintetében elfoglalt álláspontjával kapcsolatban szerzett személyes benyomásom.

Mikołajczyk úr igen őszinte és eszes ember benyomását tette rám, akinek egyetlen kívánsága az, hogy országa javát szolgálja. Tökéletesen megérti, hogy Lengyelország egész jövője a Szovjetunióval való igazán jó kapcsolatok létesítésétől függ, s véleményem szerint minden erejével ennek a célnak az elérésén munkálkodik.

Létfontosságú szükségszerűségnek tekinti és legfőbb gondja, hogy a legteljesebb együttműködés jöjjön létre a Vörös Hadsereg és a lengyel földalatti mozgalom erői között az ellenségünkkel vívott közös harcban. Véleménye szerint az Önök seregei által folytatott hadműveleteknek és a szervezett lengyel földalatti mozgalom akcióinak egybehangolása rendkívül nagy jelentőségű katonai tényező nemcsak az Önök keleti seregeinek szempontjából, hanem annak a fő feladatnak szempontjából is, hogy közös erővel saját barlangjában végezzünk a fasiszta fenevaddal.

Az a benyomás alakult ki bennem, hogy a Miniszterelnök csak Lengyelországra és a lengyel népre gondol, s nem engedi meg, hogy holmi kicsinyes szempontok akadályozzák az Önökkel kapcsolatban fennálló kérdés megoldására irányuló erőfeszítéseit. Én valóban hiszek abban, hogy habozás nélkül utazna Moszkvába a két országot érintő problémáknak, különösen a halaszthatatlanul sürgős katonai együttműködés megteremtésének személyesen Önnel való őszinte megvitatása céljából, ha tudná, hogy Ön szívesen fogadja ezt a lépést. Ön meg fogja érteni — ebben biztos vagyok —, hogy ezeknek a megfontolásoknak közlésével a legkevésbé sem igyekszem ráerőszakolni Önre saját egyéni véleményemet egy olyan kérdésben, amely különösen nagy jelentőségű az Önök szempontjából, az Önök országa szempontjából. Feltevésem szerint azonban Önnek joga van ahhoz, hogy megtudja őszinte véleményemet a Mikołajczyk Miniszterelnökkel folytatott beszélgetéseim során szerzett benyomásokról.

204. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Közölhetem Önnel, hogy legkésőbb egy hét múlva megkezdődik a szovjet csapatok nyári támadásának második szakasza. Ebben a támadásban a páncélos hadosztályokkal együtt 130 hadosztály vesz majd részt. Én és kollégáim komoly sikerre számítunk. Remélem, hogy támadásunk jelentős támogatást nyújt a szövetséges csapatok franciaországi és olaszországi hadműveleteihez.

1944 június 21.

205. sz.

Az érkezés ideje 1944 június 23.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Köszönöm június 21-i üzenetét. Az Önök nagyszerű hadműveletei a nyugati fronton általunk tett erőfeszítésekkel párosulva bizonyára hamarosan nagyon nehéz helyzetbe hozzák a nácikat.

206. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Köszönöm Önnek, hogy tájékoztatott Mikołajczyk úrral való találkozásáról.

Ami a Vörös Hadsereg és a hitleri megszállók ellen harcoló lengyel földalatti mozgalom erői közötti katonai együttműködés megteremtését illeti, ez most feltétlenül aktuális kérdés közös ellenségünk végleges szétzúzása szempontjából. Ebben a tekin-

tetben kétségtelenül nagy jelentőségű a szovjet—lengyel kapcsolatok kérdésének helyes megoldása. Ön ismeri a Szovjet Kormány álláspontját és azt a törekvését, hogy Lengyelország erős, független és demokratikus ország, a szovjet—lengyel viszony pedig jószomszédi és szilárd barátságon alapuló viszony legyen. A Szovjet Kormány ennek legfontosabb feltételét egyrészt az emigráns lengyel kormány újjászervezésében látja, ami biztosítaná, hogy egyaránt részt vegyenek benne az Angliában, az Egyesült Államokban és a Szovjetunióban élő lengyel politikusok, s különösen a magában Lengyelországban élő lengyel demokratikus politikusok, másrészt abban, hogy a lengyel kormány a Curzon-vonalat[57] elismeri a Szovjetunió és Lengyelország új határaként.

Mikołajczyk úr Washingtonban tett nyilatkozatából azonban őszintén szólva nem tűnik ki, hogy ebben a kérdésben akár csak egy lépést is tett volna előre. Ezért nehéz számomra ez idő szerint bármi néven nevezendő véleményt mondani Mikołajczyk úr Moszkvába utazását illetően.

A szovjet—lengyel kapcsolatok kérdése iránt tanúsított figyelmét és ezen a téren kifejtett erőfeszítéseit mi valamennyien nagyra becsüljük.

Moszkva, 1944 június 24.

207. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL F. D. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

1. A Sztálingrád és Leningrád részére küldött díszoklevéllel kapcsolatos üzenetét megkaptam. A díszokleveleket Harriman Nagykövet úr adta át nekem. Megfelelő módon jutnak el rendeltetési helyükre. Átvételük alkalmával a következő nyilatkozatot tettem:

> Roosevelt Elnök díszokleveleit a népeink szabadsága és az emberi haladás jegyében államaink között megvalósuló termékeny együttműködés szimbólumaként veszem át.

A díszokleveleket Leningrád, illetve Sztálingrád képviselőinek fogjuk átnyújtani.

2. Fogadja őszinte köszönetemet a német területrablók elleni harcban Sztálingrád és Leningrád által kifejtett erőfeszítések nagyrabecsüléséért.

1944 június 27.

208. sz.

F. D. ROOSEVELT ELNÖK ÚR SAJÁT KEZÉBE

Fogadja forró üdvözletemet Cherbourg-nak a német megszállók uralma alóli felszabadítása alkalmából. Köszöntöm a vitéz amerikai és brit csapatokat a ragyogó siker alkalmából.

1944 június 27.

I. SZTÁLIN

209. sz.

Az érkezés ideje 1944 június 28.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Vityebszknél aratott nagy győzelmük híre igen megörvendeztetett.

Szerencsekívánataimat küldöm személyesen Önnek és vitéz Hadseregüknek.

210. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

A magam és a Vörös Hadsereg nevében köszönöm Vityebszknek a szovjet csapatok általi felszabadítása alkalmából küldött szerencsekívánatait.

1944 június 30.

211. sz.

Az érkezés ideje 1944 július 19.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Mivel az események ilyen gyors ütemben és ilyen sikeresen fejlődnek, úgy gondolom, hogy nekünk hármunknak — Önnek, a Miniszterelnöknek és nekem minél előbb találkoznunk kellene. Churchill úr tökéletesen egyetért ezzel a gondolattal.

Számomra az lenne a legjobb, ha a találkozóra szeptember 10-e és 15-e között kerülne sor. Most ellátogatok a Távol-Nyugatra, s visszaérkezésem után néhány hétig Washingtonban kell tartózkodnom.

Skócia északi része lenne az a pont, amely legközelebb esik a kettőnk közötti fele-távolsághoz. Ön hajón vagy repülőgépen érkezhetne, én hajón indulhatnék útnak.

Remélem, értesít elgondolásairól. A biztonságról és a titkosságról akár a parton, akár egy hajó fedélzetén egyaránt gondoskodhatunk.

212. sz.

IOSZIF V. SZTÁLIN MARSALLNAK

Moszkva.

Tisztelt Marsall!

Közvetlenül csendes-óceáni utazásom előtt megkaptam az Ön bekeretezett pompás fényképét, melyet kitűnőnek tartok. Igen boldog voltam, amikor átvettem, és nagyon hálás vagyok érte Önnek.

Seregeik támadásának gyors előrehaladása egyenesen bámulatos, s én nagyon szeretnék ellátogatni Önökhöz, hogy megnézzem, hogyan sikerül Önöknek fenntartani az összeköttetést az előrenyomuló csapatokkal és biztosítani utánpótlásukat.

Meglehetősen súlyos veszteségek árán elfoglaltuk a fekvését tekintve rendkívül fontos Saipan-szigetet, s jelenleg hadművé-

leteket folytatunk Guam elfoglalása céljából. Ezzel egyidejűleg éppen most kaptunk értesítést a Németországban, különösen Hitler főhadiszállásán fennálló nehézségekről. Mindez a legjobbkor jön.

A legszívélyesebb üdvözlettel

Őszinte híve

Franklin D. ROOSEVELT

1944 július 21.

213. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Osztom azt az elgondolását, hogy kívánatos lenne az Ön, Churchill úr és jómagam közötti találkozás.

Meg kell azonban mondanom, hogy most, amikor a szovjet seregek oly széles fronton állnak harcban, számomra lehetetlen volna elhagyni az országot és egy bizonyos időre megválni a frontügyek irányításától. Ezt valamennyi kollégám teljesen lehetetlennek tartja.

1944 július 22.

214. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Tájékoztatásul elküldöm Önnek a lengyel kérdésben W. Churchill Miniszterelnök úrhoz intézett üzenetem szövegét.

1944 július 23.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Július 20-i üzenetét megkaptam. Most csak a lengyel kérdésről írok.

A mi frontunkon igen gyors ütemben követik egymást az

események. Csapataink ma elfoglalták Lengyelország egyik nagy városát, Lublint, s tovább nyomulnak előre.

Ebben a helyzetben gyakorlatilag merült fel előttünk a lengyel terület közigazgatásának kérdése. Nem akarunk és nem fogunk saját közigazgatást létrehozni Lengyelország területén, mert nem akarunk beavatkozni Lengyelország belügyeibe. A közigazgatást maguknak a lengyeleknek kell intézni. Ezért szükségesnek tartottuk, hogy érintkezésbe lépjünk a Lengyel Nemzeti Felszabadítási Bizottsággal, amelyet nemrég hívott életre a Lengyel Nemzeti Tanács. Ez a Tanács a múlt év végén alakult meg Varsóban a demokratikus pártok és csoportok képviselőiből, s megalakulásáról Önt moszkvai Nagykövetük már bizonyára tájékoztatta. A Lengyel Nemzeti Felszabadítási Bizottság hozzá akar látni a lengyel terület közigazgatásának megszervezéséhez, s remélem, hogy ez sikerül is. Nem találtunk Lengyelországban más erőt, amely megteremthetné a lengyel közigazgatást. Az úgynevezett földalatti szervezetekről, amelyeket a Londonban működő Lengyel Kormány irányít, kiderült, hogy kérész életűek és nincs semmi befolyásuk. A Lengyel Bizottságot nem tekinthetem Lengyelország kormányának, de lehet, hogy később ez lesz a demokratikus erőkből alakuló ideiglenes lengyel kormány magva.

Ami Mikołajczykot illeti, fogadását természetesen nem utasítom el. De jobb volna, ha a Lengyel Nemzeti Bizottsághoz fordulna, ahol jóindulattal vannak iránta.

1944 július 23.

215. sz.

Az elküldés ideje 1944 július 28.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

A lengyel ügyekkel kapcsolatos táviratát megkaptam, s a Miniszterelnök[70] közli velem, hogy Mikołajczyk Moszkvába indul az Ön meglátogatására.

Szükségtelen mondanom, milyen nagy reményeket fűzök ahhoz, hogy Ön közös erőfeszítéseink legnagyobb előnyére meg tudja majd oldani vele ezt az egész kérdést.

216. sz.

Az érkezés ideje 1944 július 28.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

A háborús események jelenlegi gyors fejlődését szem előtt tartva tökéletesen meg tudom érteni, mennyire nehéz elutazni Önnek a Miniszterelnökkel[70] és velem való tanácskozásra, de remélem, hogy gondolni fog erre, s a lehető leghamarabb találkozhatunk. Közeledünk ahhoz az időhöz, amikor további stratégiai döntéseket kell hoznunk, s egy ilyen találkozás segítségemre lenne a belügyekben.

217. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Július 28-i üzenetét megkaptam.

Találkozásunk jelentőségét illetően osztom a véleményét, de a frontunkon folyó hadműveletekkel kapcsolatos körülmények, amiről a múltkor írtam, sajnos nem teszik számomra lehetővé, hogy a legközelebbi jövőben számoljak egy ilyen találkozás lehetőségével.

Ami a lengyel kérdést illeti, a megoldás mindenekelőtt maguktól a lengyelektől és a lengyel emigráns kormány egyes tagjainak attól a képességétől függ, hogy együtt tudnak-e működni a Lengyelországban már tevékenykedő Lengyel Nemzeti Felszabadítási Bizottsággal, amely körül mindinkább egyesülnek

Lengyelország demokratikus erői. A magam részéről ezen a téren kész vagyok minden lehető támogatást megadni valamennyi lengyelnek.

1944 augusztus 2.

218. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL F. D. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Tájékoztatni akarom Önt Mikołajczykkal, Grabskival és Romerrel való találkozásomról. A Mikołajczykkal folytatott beszélgetés meggyőzött engem arról, hogy nincsenek kellő értesülései a lengyelországi helyzetről. Egyszersmind az a benyomás alakult ki bennem, hogy Mikołajczyk nincs a lengyelek összefogása, az összefogás útjának megtalálása ellen.

Miután nem tartom lehetségesnek bárminemű döntés ráerőszakolását a lengyelekre, azt javasoltam Mikołajczyknak, hogy kollégáival együtt találkozzék a Lengyel Nemzeti Felszabadítási Bizottsággal, s maguk vitassák meg a lengyeleket érintő kérdéseket, mindenekelőtt azt a kérdést, hogyan valósíthatnák meg mielőbb valamennyi lengyel demokratikus erő összefogását a felszabadított lengyel területen. Ezek a találkozások létre is jöttek. Mind a két fél tájékoztatott róluk. A Nemzeti Bizottság küldöttsége azt javasolta, hogy a Lengyel Kormány tevékenységének alapjául fogadják el az 1921-es Alkotmányt, s megegyezés esetére négy tárcát ajánlott fel Mikołajczyknak, köztük a Mikołajczyknak szánt miniszterelnöki tárcát. Mikołajczyk azonban nem tudta elszánni magát a megegyezésre. Sajnos, ezek a találkozások eddig nem hozták meg a kívánt eredményt. Mégis hasznosak voltak, mert lehetővé tették, hogy Mikołajczyk, valamint Morawski és a Varsóból éppen megérkezett Bierut tüzetesen tájékoztassák egymást nézeteikről, s különösen arról, hogy mind a Lengyel Nemzeti Bizottság, mind pedig Mikołajczyk egyaránt óhajtja az együttműködést, s keresi ennek gyakorlati lehetőségeit. Ezt a Lengyel Bizottság, valamint Mikołajczyk és kollégái

közti kapcsolat első szakaszának tekinthetjük. Reméljük, hogy a többi már jobban megy majd.

Értesüléseim szerint a lublini Lengyel Nemzeti Felszabadítási Bizottság olyan határozatot hozott, amely szerint felkéri Lange professzort, hogy a külügyek vezetőjeként lépjen be a bizottságba. Ha Lange — aki ismert lengyel demokratikus közéleti személyiség — lehetőséget kapna a Lengyelországba utazásra[71], hogy elfoglalja az említett munkakört, az kétségtelenül a lengyelek egyesítésének és a közös ellenségünk elleni harcnak érdekeit szolgálná. Remélem, osztja ezt a véleményt, s a maga részéről nem tagadja meg a szükséges támogatást ebben a szövetségesek ügye szempontjából oly nagy jelentőségű dologban.

1944 augusztus 9.

219. sz.

Az érkezés ideje 1944 augusztus 12.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Augusztus 9-i táviratát megkaptam, s igen hálás vagyok Mikołajczyk Miniszterelnök Önnel és a moszkvai Lengyel Bizottsággal folytatott tárgyalásainak összefoglalásáért, amelyet szíveskedett velem közölni.

Mint Ön is tudja, nagyon remélem, hogy ezek a tárgyalások olyan megoldásra vezetnek, amely kielégítő valamennyi érdekelt fél számára, s amely lehetővé teszi egy valóban reprezentatív törvényes ideiglenes lengyel kormány megalakítását.

Ön megérti — ebben biztos vagyok —, hogy az Egyesült Államok Kormánya Lange tekintetében hivatalosan ez idő szerint nehezen tehet valamit. Természetesen Langénak, mint magánszemélynek, a törvény értelmében teljes joga van azt tenni, amit helyesnek tart, az amerikai állampolgárságról való lemondást is beleértve. Ön bizonyára megérti, miért nem kíván az Egyesült Államok Kormánya a jelenlegi helyzetben, s különösen a Mikołajczyk Miniszterelnök között — akinek a Kormányát mi

továbbra is hivatalosan elismerjük — és a Lengyel Bizottság között folyó tárgyalások befejezéséig sem belesodródni a Lengyel Bizottságnak azzal a kérésével összefüggő ügybe, hogy Lange professzor a külügyi osztály vezetőjeként lépjen be a Lengyel Bizottságba, sem pedig valamilyen véleményt mondani ezzel a kéréssel kapcsolatban.

220. sz.

ROOSEVELT ELNÖK ÉS CHURCHILL ÚR
SÜRGŐS ÉS SZIGORÚAN TITKOS ÜZENETE
SZTÁLIN MARSALLNAK

Arra gondolunk, hogyan reagál majd a világközvélemény, ha a varsói antinácistákat lényegében sorsukra hagyjuk. Véleményünk szerint mind a hármunknak minden tőlünk telhetőt el kell követni, hogy az ottani hazafiak közül minél többet megmentsünk. Reméljük, hogy Önök ledobják a legszükségesebb lőszert és fegyvert a varsói lengyel hazafiaknak. Ellenkező esetben nem járulna-e hozzá, hogy a mi repülőgépeink az Önök segítségével ezt percnyi késedelem nélkül megtegyék? Reméljük, hogy ezt jóváhagyja. Ennél az idő rendkívül nagy jelentőségű tényező.

ROOSEVELT
CHURCHILL

1944 augusztus 20.

221. sz.

Az érkezés ideje 1944 augusztus 20.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Éppen az imént találkoztam a csendes-óceáni hadszíntéren működő parancsnokainkkal. Igen meg vagyok elégedve a dolgok menetével, de csak annál erősebben érzem a feladat nagyságát. Harrimantől értesültem, hogy Ön szerint is gyorsan hozzá kell

látni a megfelelő fegyveres erőink közötti jövendő együttműködés előkészítéséhez. Dean tábornok beszélt nekem azokról a szovjet—amerikai együttműködésre vonatkozó javaslatokról, amelyeket átadott a Vörös Hadsereg Főparancsnokságának. Remélem, Ön megbízza Vezérkarát, hogy az Egyesült Államok moszkvai Katonai Missziójával karöltve erélyesen lásson hozzá a tervek együttes előkészítéséhez. Az Egyesült Államok Vezérkari Főnökei felhatalmazták a Katonai Missziót, hogy képviselje őket a szóban forgó tervek kidolgozásánál, amelyeket arra az időre kell elkészíteni, amikor Önök fel lesznek majd készülve az akcióra. Azt hiszem, hogy ez idő szerint semmi egyébbel nem segíthetjük elő jobban a csendes-óceáni háború mielőbbi befejezését.

222. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. D. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

A csendes-óceáni kérdésekkel kapcsolatos üzenetét megkaptam.

Megértem, hogy Ön ilyen jelentőséget tulajdonít ezeknek a kérdéseknek. Mi szintén nagy jelentőséget tulajdonítunk az Önök által e hadszíntéren elért sikereknek. Ugyanakkor biztosra veszem, hogy Ön jól tudja, mennyire megfeszítjük most minden erőnket az Európában kibontakozott harc sikerének biztosítása érdekében. Mindez remélni engedi, hogy nincs messze az idő, amikor megoldjuk halaszthatatlan feladatunkat, és más kérdésekkel foglalkozhatunk. Remélem, Dean tábornok már most eredményesen fog együttműködni a mi vezérkarunkkal.

1944 augusztus 22.

223. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK ÉS W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

Az Ön és Churchill úr Varsóról szóló üzenetét megkaptam. Ki akarom fejteni észrevételeimet.

Előbb vagy utóbb, de mindenki megtudja az igazságot arról a maroknyi gonosztevőről, akik a varsói kalandot kieszelték, hogy magukhoz ragadják a hatalmat. Ezek az emberek, kihasználva a varsóiak hiszékenységét, sok embert dobtak csaknem fegyvertelenül a német ágyúk, harckocsik és repülőgépek tüzébe. Olyan helyzet alakult ki, amikor minden újabb nap nem a Varsó felszabadításáért küzdő lengyeleknek kedvez, hanem a hitleristáknak, akik embertelenül irtják a varsói lakosságot.

Katonai szempontból a kialakult helyzet, amely a németek figyelmét fokozottan Varsóra tereli, ugyancsak igen hátrányos mind a Vörös Hadsereg, mind pedig a lengyelek számára. Ennek ellenére a szovjet csapatok, amelyek az utóbbi időben újabb jelentős német ellentámadási kísérletekkel kerültek szembe, minden lehetőt elkövetnek, hogy megtörjék ezeket a hitlerista ellentámadásokat, és széles fronton újra támadásba menjenek át Varsó alatt. A Vörös Hadsereg bizonyára nem fogja kímélni az erejét, hogy Varsó alatt szétzúzza a németeket, s felszabadítsa Varsót a lengyelek számára. Ez lesz a legjobb, az igazi segítség a lengyel antinácistáknak.

1944 augusztus 22.

224. sz.

Az érkezés ideje 1944 szeptember 1.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Dumbarton-oaksi küldöttségük[72] felszólalása, amely szerint a Szovjet Kormány kívánhatná annak a kérdésnek megvitatásra bocsátását, hogy mind a tizenhat Szövetségi Köztársaságnak

biztosítsanak tagságot az új Nemzetközi Szervezetben — ez a felszólalás engem szerfölött nyugtalanít. Jóllehet küldöttségük kijelentette, hogy ezt a kérdést a tárgyalások jelenlegi szakaszában nem fogja újra felvetni, úgy gondolom, közölnöm kell Önnel, hogy az egész terv — természetesen elsősorban az Egyesült Államok viszonylatában, de kétségtelenül más nagy országok viszonylatában is — határozottan veszélybe kerülne, ha ezt a kérdést a Nemzetközi Szervezet végleges megalakulása, sőt működésének megkezdése előtt a tárgyalások bármelyik szakaszában felvetnék. Remélem, megnyugtathat ebben a tekintetben.

A kérdés ez idő szerinti elhalasztása nem akadályozza annak megvitatását később, mihelyt a Közgyűlés összeül. A Közgyűlésnek akkorra felhatalmazása lenne határozatok hozatalára.

225. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

A Szövetségi Szovjet Köztársaságoknak a Nemzetközi Biztonsági Szervezetben való részvételével kapcsolatos üzenetét megkaptam.

A szovjet küldöttség e kérdésben tett nyilatkozatának rendkívül nagy jelentőséget tulajdonítok. Az országunkban ez év elején végrehajtott bizonyos alkotmányos változtatások után a Szövetségi Köztársaságok Kormányai igen élénk figyelemmel kísérik, hogy hogyan fogadják a baráti államok a nemzetközi kapcsolatok terén élvezett jogaiknak a Szovjet Alkotmányba beiktatott kiszélesítését. Önnek természetesen tudomása van arról, hogy a Szovjetunióhoz tartozó Ukrajna és Belorusszija — a lakosság lélekszáma és a politikai jelentőség tekintetében — felülmúl jó néhány olyan államot, amelyet valamennyiünk egyöntetű véleménye szerint a Nemzetközi Szervezet létrehozásának kezdeményezői közé kell sorolni. Ezért remélem, hogy még lesz alkalmam megmagyarázni Önnek a szovjet küldöttség által Dumbarton-Oaksban[72] felvetett kérdés politikai jelentőségét.

1944 szeptember 7.

226. sz.

Az érkezés ideje 1944 szeptember 9.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Érdekes és kellemes beszélgetést folytattam az Önök Nagykövetével a dumbarton-oaksi tárgyalások[72] menetéről. Úgy látszik, *egy* fontos kérdés maradt, amelyben még nem állapodtunk meg. Ez a Tanácsban való szavazás kérdése. Mi és a britek szilárdan kitartunk a mellett a felfogás mellett, hogy a Tanács döntéseinek elfogadásánál a vitázó feleknek még abban az esetben sem kell szavazniuk, ha az egyik fél a Tanács állandó tagja, ugyanakkor pedig az Önök Kormánya, ha jól értettem Nagykövetüket, ezzel ellentétes álláspontot foglal el.

Az Egyesült Államok létrejötte óta kialakult hagyományok szerint a vitázó felek sohasem szavaztak saját ügyük tárgyalásánál. Biztos vagyok benne, hogy az Egyesült Államok közvéleménye sohasem értette volna meg és sohasem támogatta volna egy olyan Nemzetközi Szervezet létrehozásának tervét, amelyben ezt az elvet megsértik. Ezenkívül tudomásom van arról, hogy a világ számos országa ugyanezt a felfogást vallja, és szilárd meggyőződésem, hogy a kis népek nehezen járulnának hozzá egy olyan Nemzetközi Szervezethez, amelyben a nagyhatalmak ragaszkodnak a Tanácsban való szavazás jogához olyan kérdések eldöntésénél, amelyekben maguk is érdekeltek. Ezt szinte bizonyosan a nagyhatalmak arra irányuló kísérletének tekintenék, hogy azok a törvény fölé helyezzék magukat. Nekem nagy kellemetlenségeim lennének a Szenátussal.

Mindeme okoknál fogva remélem, hogy lehetségesnek tartják küldöttségük felhatalmazását a szavazással kapcsolatos javaslatunk elfogadására. Ha ez megtörténhet, akkor a dumbarton-oaksi tárgyalásokat teljes és kitűnő eredménnyel gyorsan lehet majd befejezni.

227. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

A dumbarton-oaksi tárgyalásokkal[72] kapcsolatos üzenetét megkaptam.

Én is remélem, hogy eredményesen végződhetnek ezek a fontos tárgyalások. Ennek komoly jelentősége lehet országaink együttműködésének további erősödése, valamint a jövendő béke és biztonság ügye szempontjából.

Meg kell mondanom, hogy a Nemzetközi Biztonsági Szervezet eredményes tevékenysége szempontjából nem csekély jelentősége lesz a Tanácsban való szavazás rendjének, mivel fontos, hogy a Tanács a négy vezető hatalom minden kérdésben megnyilvánuló kölcsönös megegyezésének és egyetértésének elve alapján dolgozzék, a szóban forgó országok egyikét közvetlenül érintő kérdéseket is beleértve. Azt az eredeti amerikai javaslatot, hogy olyan vitás kérdés esetén, amelyben a Tanácsnak állandó tagsággal rendelkező egy vagy több tagja közvetlenül érdekelve van, külön szavazási eljárást állapítsanak meg, én helyesnek tartom. Ellenkező esetben semmivé válik az az elvi megállapodás, amelyre a teheráni értekezleten jutottunk, s amely szerint elsősorban a négy hatalomnak a jövőbeli agresszió elleni harchoz szükséges cselekvési egységét kell biztosítani.

Az ilyen egység természetesen feltételezi, hogy e hatalmak között nincs helye kölcsönös gyanakodásnak. Ami a Szovjetuniót illeti, azt sem hagyhatja figyelmen kívül, hogy vannak bizonyos ostoba előítéletek, amelyek gyakran akadályozzák a Szovjetunió valóban tárgyilagos megítélését. Persze a többi országnak is mérlegelni kell, hogy milyen következményekkel járhat az, ha a vezető hatalmak között hiányzik az egység.

Remélem, megérti az itt kifejtett meggondolások komolyságát, s ebben a kérdésben is közös megoldást találunk.

1944 szeptember 14.

228. sz.

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK KORMÁNYÁNAK ÉS ŐFELSÉGE KORMÁNYÁNAK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Most végetért quebeci tanácskozásunkon a hadműveleteket illetően a következő döntéseket hoztuk:

1. Északnyugat-Európa. Szándékunk az, hogy előrenyomulással megsemmisítsük a német fegyveres erőket, és behatoljunk Németország szívébe. Az ellenség leverésének legjobb módja nyugaton az, ha csapást mérünk a Ruhr- és a Saar-vidékre, mivel az ellenség ezeknek a létfontosságú körzeteknek a védelmére összpontosítja erőinek maradványait. Az északi felvonulási útvonal nyilvánvalóan előnyösebb a délinél, s még a rossz idő beállta előtt feltétlenül meg kell nyitnunk az északi kikötőket, többek közt Rotterdamot és Antwerpent. Ezért fő erőinket a balszárnyon összpontosítjuk.

2. Olaszország. Jelenlegi olaszországi hadműveleteink eredményeként: (A) vagy tönkreverjük Kesselring erőit, s ebben az esetben lehetővé válna az erők gyors átcsoportosítása és a ljubljanai szoros irányában történő üldözés megszervezése, (B) vagy sikerül Kesselringnek rendben visszavonulni, s ebben az esetben talán be kell érnünk ezidén a Lombardiai-alföld megtisztításával.

Az ütközet alakulása határozza majd meg további teendőinket. Tervek készülnek egy kombinált szárazföldi és tengeri hadművelethez, amely — ha a helyzet követeli — az Isztriai-félszigeten kerül megvalósításra.

3. A Balkán. Folytatjuk légierőink hadműveleteit és a „commandos"[61] típusú hadműveleteket.

4. Japán. A végső célt, a japán anyaországba való behatolást szem előtt tartva megállapodtunk a következő hadműveletekben, amelyek révén valamennyi hadszíntéren fokozzuk támadásainkat a japánok ellen.

5. Összehangoltuk azokat a terveket, amelyek szerint Németország összeomlása után az erőket gyorsan a csendes-óceáni hadszíntérre dobjuk át.

ROOSEVELT
1944 szeptember 19. CHURCHILL

229. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Az Ön és Churchill úr üzenetét a quebeci tanácskozásról, a további haditerveikről szóló tájékoztatással megkaptam. Közlésükből látható, milyen fontos feladatok várnak az amerikai és a brit fegyveres erőkre. Engedje meg, hogy sok sikert kívánjak Önnek és csapataiknak.

A szovjet csapatokat jelenleg a jobbszárnyunkon elvágott balti német hadseregcsoport likvidálása foglalkoztatja. Ennek likvidálása nélkül lehetetlen előrenyomulnunk Kelet-Németország belsejébe. Ezenkívül csapatainkra két közvetlen feladat vár: ki kell ütni Magyarországot a háborúból, s támadás révén ki kell tapogatni, illetve kedvező körülmények esetén fel kell göngyölíteni a keleti fronton a németek védelmi állásait.

1944 szeptember 29.

230. sz.

Az érkezés ideje 1944 október 5.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Azt reméltem ugyan, hogy a következő találkozás hármunk — Ön, Churchill és jómagam között jöhet létre, de tökéletesen megértem a Miniszterelnöknek azt a kívánságát, hogy Önnel a legközelebbi időben találkozzék.

Bizonyára Ön is tudja, hogy a jelenlegi világháborúban nincs a szó szoros értelmében véve egyetlen olyan — akár katonai, akár politikai — kérdés, amelyben az Egyesült Államok ne lenne érdekelve. Szilárd meggyőződésem, hogy csak mi hárman, és csakis hárman együtt találhatunk megoldást a még rendezetlen kérdésekre. Ebben az értelemben — bár tökéletesen megértem Churchill úrnak azt a törekvését, hogy találkozzanak — az Ön és a Miniszterelnök közötti küszöbönálló megbeszéléseket inkább előzetes megbeszéléseknek tekintem hármunk találkozásához, amelyre részemről az amerikai választások után bármikor sor kerülhet.

A jelenlegi körülmények között javaslom, hogy moszkvai Nagykövetem, amennyiben ezt Ön és a Miniszterelnök helyesnek tartja, általam kiküldött megfigyelőként részt vegyen az Önök küszöbönálló megbeszélésén. Harriman úr természetesen nem lenne abban a helyzetben, hogy az Egyesült Államok Kormánya nevében kötelezettségeket vállaljon azokkal a nyilván fontos kérdésekkel kapcsolatban, amelyekről Ön és Churchill úr tárgyalni fognak.

Bizonyára megkapta már Dean tábornoktól azt az értesítést, amely a Japán elleni háborút illetően Egyesített Vezérkarunk álláspontját tartalmazza, s még egyszer meg akarom mondani Önnek, hogy teljes mértékben elfogadom az Önök által ebben a kérdésben nekünk adott biztosítékokat. A mi három országunk eredményes háborút visel Németország ellen, s természetesen nem kevesebb sikerrel egyesülhetünk annak a nemzetnek a szétzúzására, amely meggyőződésem szerint ugyanolyan ádáz ellensége Oroszországnak, mint nekünk.

231. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Október 5-i üzenete egy kissé zavarba hozott. Feltételeztem, hogy Churchill úr az Önnel Quebecben történt megállapodás

alapján utazik Moszkvába. Kiderült azonban, hogy ez a feltevésem mintha nem felelne meg a valóságnak.

Nem tudom, milyen kérdéssel jön Churchill úr és Eden úr Moszkvába. Ezzel kapcsolatban velem mind ez ideig egyikük sem közölt semmit. Churchill úr hozzám intézett üzenetében azt a kívánságát fejezte ki, hogy Moszkvába jönne, ha nincs ellene kifogásom. Én természetesen beleegyező választ adtam. Ez a helyzet Churchill Moszkvába utazásának kérdésében.

A továbbiak során tájékoztatni fogom Önt olyan mértékben, ahogyan az ügy a Churchill úrral való találkozás után tisztázódik.

1944 október 8.

232. sz.

SZTÁLIN MARSALL ÉS CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÜZENETE ROOSEVELT ELNÖKNEK

1. Nem hivatalos megbeszélésünkön előzetesen megvizsgáltuk a helyzetet olyan mértékben, amennyire bennünket illet, s összeállítottuk mind a protokolláris, mind pedig egyéb találkozásaink programját. Meghívtuk Mikołajczyk, Romer és Grabski urakat, hogy nyomban jöjjenek Moszkvába, velünk és a Lengyel Nemzeti Bizottsággal folytatandó további tárgyalások céljából. Megegyeztünk abban, hogy megbeszéléseinken nem érintjük a dumbarton-oaksi kérdéseket, s hogy ezeket akkor vitatjuk majd meg, amikor mind a hárman találkozhatunk. Meg kell vizsgálnunk azt a kérdést, hogy miképpen egyeztessük össze a legjobban politikánkat a balkáni országok tekintetében, Magyarországot és Törökországot is ide sorolva. Megállapodtunk arra vonatkozóan, hogy Harriman úr megfigyelőként részt vesz minden olyan találkozón, amelyen fontos dolgokról lesz szó, s hogy Dean tábornok jelen lesz a katonai kérdések megtárgyalásánál. Megállapodtunk arra vonatkozóan, hogy a katonai jellegű problémákat illetően összeköttetést létesítünk a mi magasabb rangú tisztjeink és Dean tábornok között

minden olyan találkozón, amelyre később a mi részvételünkkel szükség lehet, valamint a két Külügyminiszter és Harriman úr találkozóin. Állandóan teljes mértékben tájékoztatni fogjuk Önt mi magunk is dolgaink alakulásáról.

2. Megragadjuk az alkalmat, hogy legszívélyesebb jókívánságainkat küldjük Önnek, és üdvözöljük az Egyesült Államok haderőit a nyugati harcokban tanúsított bátorságával és Eisenhower tábornok kiváló vezetésével kapcsolatban.

1944 október 10.

CHURCHILL
SZTÁLIN

233. sz.

Az érkezés ideje 1944 október 12.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL
ÉS A MINISZTERELNÖK RÉSZÉRE

Köszönöm október 10-i, 794. számú[74] közös üzenetüket. Nagyon örültem, amikor megtudtam, hogy Önök ketten megállapodnak azoknak a nemzetközi politikai ügyeknek általános szempontjai tekintetében, amelyekben a nemzetek közötti háborúk megelőzését célzó jelenlegi és jövőbeli közös erőfeszítéseinkre való tekintettel mindannyian érdekelve vagyunk.

ROOSEVELT

234. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

1. Churchill úr és Eden úr moszkvai tartózkodása idején kicseréltük véleményünket számos közérdekű kérdésben. Harriman Követ úr bizonyára tájékoztatta Önt valamennyi fontosabb moszkvai megbeszélésről. Továbbá, tudomásom szerint

arról volt szó, hogy a Miniszterelnök értékelő tájékoztatást küld Önnek a moszkvai megbeszélésekről. A magam részéről elmondhatom, hogy megbeszéléseink igen hasznosak voltak az olyan kérdésekre vonatkozó nézetek kölcsönös tisztázása szempontjából, mint a magatartás a jövendő Németország tekintetében, a lengyel kérdés, a balkáni államokkal kapcsolatos politika, valamint a további hadviselés fontos politikai kérdései. A megbeszélések során kitűnt, hogy minden nagyobb nehézségek nélkül valamennyi előttünk felmerült fontos kérdésben össze tudjuk egyeztetni politikánkat, s ha még nem is tudjuk biztosítani az egyik vagy a másik feladat azonnali szükséges megoldását, mint például a lengyel kérdésben, ezen a téren is kedvezőbb kilátások nyílnak. Bízom abban, hogy ezek a moszkvai megbeszélések abból a szempontból is hasznosak lesznek, hogy hármunk későbbi találkozása alkalmával konkrét határozatokat hozhatunk majd minden olyan halaszthatatlan kérdésben, amelyhez közös érdekünk fűződik.

2. Gromiko Nagykövet tájékoztatott a közelmúltban Hopkins úrral folytatott megbeszéléséről, melynek során Hopkins úgy nyilatkozott, hogy Ön november végén elutazhatna a Feketetengerre, s a Fekete-tenger szovjet partvidékén találkozhatna velem. Én nagyon örülnék, ha ez a terv megvalósulna. A Miniszterelnökkel folytatott beszélgetések során meggyőződtem arról, hogy ő ugyanígy vélekedik. Eszerint november végén mi hárman találkozhatnánk, hogy megvizsgáljuk a Teherán óta felgyülemlett kérdéseket. Örülni fogok, ha erről értesítést kapok Öntől.

1944 október 19.

235. sz.

Az érkezés ideje 1944 október 21.

ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS

Gondosan megvizsgáltuk azt a kérdést, hogy elismerjük-e a meglevő francia hatóságokat diplomáciailag Franciaország Ideiglenes Kormányának. Ezek a hatóságok most, a Tanács-

kozó Gyűlés nemrégiben történt kibővítése folytán nagymértékben a francia népet képviselik. Várható, hogy a franciák Eisenhower tábornok hozzájárulásával egészen rövid időn belül egy ténylegesen francia közigazgatás alatt álló belső övezetet hoznak létre, s amikor ez megvalósul, elérkezik az alkalmas időpont arra, hogy a francia hatóságokat Franciaország Ideiglenes Kormányának ismerjük el. Előre értesítem Önt ez irányú szándékunkról arra az esetre, ha Önök valamilyen hasonló lépést kívánnak tenni, amikor majd létrejön a francia közigazgatás alatt álló belső övezet.

236. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Megkaptam október 21-i üzenetét, amelyben értesít arról a szándékukról, hogy a meglevő francia hatóságokat Franciaország Ideiglenes Kormányának ismerik el és francia közigazgatás alatt álló belső övezetet hoznak létre. A Brit Kormány már ugyancsak értesítette a Szovjet Kormányt arról, hogy el kívánja ismerni Franciaország Ideiglenes Kormányát. A Szovjet Kormány üdvözli az Ideiglenes Francia Kormány elismerésére vonatkozó döntést, és párizsi képviselőjét már ellátta a megfelelő utasításokkal.

1944 október 22.

237. sz.

Az érkezés ideje 1944 október 25.

SZIGORÚAN BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Igen megörültem, amikor Harriman Nagykövet értesítéseiből és az Ön október 19-i üzenetéből tudomásomra jutott, hogy Önnek és a Miniszterelnöknek sikerült előkészíteni a megegyezést több olyan kérdésben, amelyekhez a tartós és kielé-

gító béke biztosítására és fenntartására irányuló közös törekvésünk szempontjából valamennyiünknek nagy érdeke fűződik. Biztos vagyok benne, hogy az Önök moszkvai megbeszélései idején elért siker megkönnyíti és meggyorsítja munkánkat a következő találkozás alkalmával, amikor hármunknak a jövőt illetően teljes megegyezésre kell majd jutni akcióink, politikánk és kölcsönös érdekeink tekintetében.

Nekünk valamennyiünknek tanulmányoznunk kell azt a kérdést, hogy melyik hely lenne alkalmas novemberi találkozónk megrendezésére, a megfelelő szállás, a biztonság, az odautazás stb. szempontjából. Hálás lennék Önnek, ha javasolna valamit.

Megvizsgáltam Ciprus, Athén, illetőleg Málta alkalmasságát arra az esetre, ha a fekete-tengeri hajóút számomra túl nehéznek vagy megvalósíthatatlannak bizonyulna. Én szívesebben utaznék és laknék hajón. Biztos tudomásunk szerint Ciprus és Málta szigetén a biztonság és a szállás szempontjából kielégítőek a körülmények.

Nagy örömmel nézek az Önnel való újabb találkozás elé.

Örülnék, ha tanácsot és javaslatot kapnék Öntől.

238. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Október 25-i üzenetét megkaptam.

Ha elfogadhatónak tartja azt a korábban felmerült gondolatot, hogy a Fekete-tenger szovjet partvidékén találkozzunk, én igen kívánatosnak tartanám ennek a tervnek a megvalósítását. Itt mindenképpen kedvezőek a körülmények a találkozásra. Remélem, addigra biztosítani lehet az Ön hajójának biztonságos bejutását a Fekete-tengerre. Jelenleg az orvosok nem tanácsolják, hogy hosszabb utazásra vállalkozzak, s én kénytelen vagyok ezt figyelembe venni.

Örülni fogok, ha láthatom Önt, mihelyt lehetségesnek tartja, hogy vállalkozzék az utazásra.

1944 október 29.

239. sz.

Az elküldés ideje 1944 november 9.

ROOSEVELT ELNÖKNEK

Washington.

Üdvözletemet küldöm Önnek újraválasztása alkalmából. Biztos vagyok benne, hogy az amerikai nép az Ön kipróbált vezetésével, a Szovjetunió, Nagy-Britannia és a többi demokratikus ország népeivel együtt sikerre viszi a közös ellenség ellen vívott harcot, és az emberiségnek a náci zsarnokság alóli felszabadítása jegyében kivívja a győzelmet.

I. SZTÁLIN

240. sz.

Az érkezés ideje 1944 november 11.

SZEMÉLYES
AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Nagyon örültem üdvözlő üzenetének, és boldog vagyok, hogy Ön és én szövetségeseinkkel együtt folytathatjuk a náci zsarnokok megsemmisítését, s munkálkodhatunk a tartós béke megteremtésén, amikor majd népeink, megszabadulva a háborús terhektől, a fejlődés és a kultúra magasabb fokára emelkedhetnek, mindegyik saját törekvéseivel összhangban.

241. sz.

Az érkezés ideje 1944 november 19.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Mindhárman egy véleményen vagyunk abban, hogy a legrövidebb időn belül találkoznunk kell, de egyes — főként földrajzi — tényezők ezt pillanatnyilag eléggé megnehezítik. Bizonyos nehézségek árán most útra kelhetnék valahová, mert így

karácsonyra ismét itt lehetnék, de őszintén szólva sokkal jobb lenne, ha elhalaszthatnám az utazást a január 20-án történő hivatalba lépésem utáni időre.

Haditengerészeti szerveim határozottan ellenzik a Fekete-tengert. Nem akarnak vállalkozni arra, hogy egy nagy hajót átjuttassanak a Dardanellákon vagy az Égei-tengeren, mert ez igen erős fedezetet igényelne, amire más helyeken van nagy szükség. Churchill Alexandriát vagy Jeruzsálemet javasolta. Szóba jöhet esetleg Athén, bár ez egyelőre még bizonytalan.

Továbbá jelenleg azért sem szánom rá magam az elutazásra, mert régi kongresszusom most éli utolsó napjait, és úgy látszik, hogy december 15-e előtt nem oszlik fel véglegesen. Ezenfelül az alkotmány értelmében is itt kell tartózkodnom, hogy elküldhessem évi üzenetemet az új kongresszusnak, amely január elején ül össze.

Javaslom, hogy mondjuk január 28-án vagy 30-án találkozzunk, s remélem, addigra már utazhat vasúton valamelyik adriai-tengeri kikötőig, és ott találkozunk Önnel, vagy esetleg megtehet valamelyik hajónkon néhány órás tengeri utat Bariba, onnan pedig utazhat gépkocsin Rómába, illetve ugyanezen a hajón valamivel tovább utazhat, és valahol másutt találkozunk, például a kelet-szicíliai Taorminában, ahol abban az időben meglehetősen jó az időjárás.

Számomra a Földközi-tenger térségében úgyszólván minden olyan hely megfelelő, ahol Washingtontól a légi összeköttetés szempontjából nem vagyok túl messze ahhoz, hogy teljesíteni tudjam a törvényhozással kapcsolatos kötelességeimet; egyébként ezt a kérdést Ön ismeri. Lehetőségemnek kell lenni arra, hogy megkapjam azokat a törvényjavaslatokat, illetve határozati javaslatokat, amelyeket Washingtonból fognak küldeni, s amelyeket tíz napon belül vissza kell juttatnom. Remélem, az Önök januári hadműveletei nem akadályozzák majd az Ön akkori utazását, s nem hiszem, hogy találkozásunkat január végénél vagy február elejénél későbbi időpontra kellene halasztanunk.

Természetesen, ha a náci hadsereg vagy a náci klikk addigra gyors ütemben felbomlik, akkor korábban kell találkoznunk, bár én jobban szeretném, ha a találkozó január végén lenne.

A másik javaslat úgy szól, hogy a találkozás valahol a Rivierán történjék, de ez attól függ, hogy a német csapatok elhagyják-e addigra Olaszország északnyugati részét. Szeretném, ha közölné velem ezzel kapcsolatos elképzeléseit.

Sok kérdés van, s remélem, hogy tárgyalhatok majd róluk Önnel. Ön és én megértjük az előttünk álló problémákat, s én — mint Ön is tudja — jobban szeretném, ha ezek a megbeszélések nem hivatalos jellegűek lennének; ezért nem tartom szükségesnek hivatalos napirend megállapítását.

Hurley tábornok, kínai Nagykövetem, minden lehetőt elkövet, hogy rendbehozza a dolgot az észak-kínai csapatok és a generalisszimusz[49] között. Elért bizonyos sikereket, de egyelőre még nem írtak alá semmit.

Legszívélyesebb üdvözleteimet küldöm.

242. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL F. ROOSEVELT ELNÖKNEK

Nagyon sajnálom, hogy az Ön haditengerészeti szervei kétségbe vonják annak az eredeti elgondolásának célszerűségét, hogy hármunk találkozójának helyéül a Fekete-tenger szovjet partvidékét válasszuk. Nincs kifogásom a találkozás Ön által javasolt időpontja — január vége vagy február eleje — ellen, de azzal a feltétellel, hogy a találkozás helyéül sikerül majd valamelyik szovjet kikötővárost kiszemelnünk. Még mindig figyelemmel kell lennem az orvosi tanácsokra, amelyek szerint a hosszú utazás veszélyes lenne számomra.

Remélem, hogy sikerülni fog, ha nem most, akkor valamivel később, véglegesen megállapodnunk a találkozónak egy valamennyiünk számára elfogadható helyében.

Legjobb kívánságaimat küldöm Önnek.

1944 november 23.

243. sz.

SZIGORÚAN BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Értesüléseink szerint de Gaulle és a Szovjetunióba érkezett francia barátai két kérdést fognak felvetni.

1. Az angol—szovjet egyezményhez hasonló francia—szovjet kölcsönös segélynyújtási egyezmény kötésének kérdését.

Ezt nehezen utasíthatjuk vissza. De szeretném ismerni az Ön véleményét erről a kérdésről. Kérem, adjon tanácsot.

2. De Gaulle valószínűleg felveti majd a keleti francia határ megváltoztatásának, a Rajna bal partjáig való kiterjesztésének kérdését. Ismeretes azonban, hogy van egy olyan tervezet, amely szerint nemzetközi ellenőrzés alatt álló Rajna—Vesztfália tartományt kell alakítani[75]. Ebben az ellenőrzésben a tervek szerint esetleg Franciaország is részt venne. Ilyenformán a franciáknak az a javaslata, hogy határukat terjesszék ki a Rajnáig, konkurrálni fog a nemzetközi ellenőrzés alatt létesítendő Rajna-tartomány tervezetével.

Kérem, adjon tanácsot ebben a kérdésben is.

Hasonló üzenetet küldtem Churchill úrnak.

1944 december 2.

244. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

A találkozás de Gaulle tábornokkal lehetővé tette, hogy baráti eszmecserét folytassunk a francia—szovjet viszony kérdéseiről. De Gaulle tábornok a beszélgetés során, mint előre sejtettem, két fő kérdésre tért ki: Franciaország rajnai határának kérdésére és az angol—szovjet szerződés mintájára kötendő francia—szovjet kölcsönös segélynyújtási egyezmény kérdésére.

Ami Franciaország rajnai határát illeti, olyan értelemben

nyilatkoztam, hogy erről a kérdésről nem lehet dönteni fő szövetségeseink tudomása és beleegyezése nélkül, amelyeknek csapatai Franciaország területén felszabadító harcot folytatnak a németek ellen. Hangsúlyoztam e kérdés megoldásának bonyolultságát.

A francia—szovjet kölcsönös segélynyújtási egyezményre vonatkozó javaslattal kapcsolatban leszögeztem, hogy ezt a kérdést behatóan kell tanulmányozni, tisztázni kell a hasonló egyezmény jogi oldalát, különösen azt a kérdést, hogy a jelenlegi körülmények között Franciaországban ki fogja ratifikálni az ilyen egyezményt. Eszerint a franciáknak még számos felvilágosítást kell adniok, s ezeket egyelőre nem kaptuk meg tőlük.

Ezt az értesítést küldöm Önnek, s hálás leszek, ha válaszol és megteszi észrevételeit ezekre a kérdésekre.

Ugyanilyen szövegű üzenetet küldtem Churchill úrnak.

Legjobb kívánságaimat küldöm Önnek.

1944 december 3.

245. sz.

Az érkezés ideje 1944 december 7.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Nagyon hálás vagyok december 2-i és 3-i két tájékoztató üzenetéért.

Az angol—szovjet kölcsönös segélynyújtási egyezmény szellemében megkötendő francia—szovjet egyezmény ellen Kormányomnak elvben nem lenne kifogása, ha Ön és de Gaulle tábornok úgy vélné, hogy ez az egyezmény javára válik mind az Önök országainak, mind pedig általában az európai biztonságnak.

Ami a háború utáni francia határra vonatkozóan de Gaulle tábornoknak adott válaszát illeti, ezekkel teljes mértékben egyetértek. Ez idő szerint úgy látom, hogy közös katonai erőfeszítéseink szempontjából semmiképpen sem lenne hasznos, ha megkísérelnénk rendezni ezt a kérdést, s hogy jobb, ha Németország összeomlása után rendezzük.

246. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Köszönöm a francia kérdésre vonatkozó válaszát. De Gaulle tábornokkal együtt arra a következtetésre jutottunk, hogy egy francia—szovjet kölcsönös segélynyújtási egyezmény kötése hasznos lesz mind a francia—szovjet kapcsolatok, mind pedig általában az európai biztonság szempontjából. A francia—szovjet egyezményt ma aláírtuk.

Ami Franciaország háború utáni határát illeti, ennek a kérdésnek megvizsgálását, mint írtam is Önnek, elhalasztottuk.

1944 december 10.

247. sz.

Az érkezés ideje 1944 december 14.

ROOSEVELT ELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALLNAK

Tekintettel arra, hogy közeli találkozásunk kilátásai még nem világosak, s hogy meggyőződésem szerint minél hamarabb előbbre kell jutnunk az Egyesült Nemzetek által a Nemzetközi Szervezet kérdéséről tartandó általános értekezlet összehívása ügyében — amivel minden bizonnyal Ön is egyetért —, Harriman Nagykövetet megbíztam, hogy adja át Önnek ezt az üzenetet és az én nevemben vitassa meg Önnel a Biztonsági Tanácsban való szavazás rendjének fontos kérdését. Mielőtt az általános értekezlet összehívása lehetővé válna, nekünk természetesen megegyezésre kell jutnunk ebben a kérdésben és más kérdésekben. Churchill Miniszterelnökkel is meg fogom tárgyalni ezt a kérdést.

Miután ezt az egész kérdést ismét tanulmányoztam, most az a véleményem, hogy az alábbi tervezetnek lényegében teljesen kielégítőnek kell lennie valamennyi fél számára.

Javaslat a Biztonsági Tanácsról szóló fejezet C részével kapcsolatban:

C RÉSZ

A szavazás

1. A Biztonsági Tanács minden tagjának egy szavazata van.

2. A Biztonsági Tanácsnak az ügyrendi kérdésekről hozott határozatai akkor tekintendők elfogadottnak, ha azokat a Tanács hét tagja megszavazta.

3. A Biztonsági Tanács határozatai minden más kérdésben akkor tekintendők elfogadottnak, ha azokat a Tanács hét tagja megszavazta, beleértve valamennyi állandó tag szavazatát, de a vitában részt vevő félnek a VIII. fejezet A részével, és a VIII. fejezet C részének első pontjával[76] kapcsolatos határozatok hozatalánál tartózkodnia kell a szavazástól.

Mint látja, ez megköveteli az állandó tagok egyhangú szavazatát minden olyan határozatnál, amelyet a Tanács a béke veszélyeztetésének megállapítása tekintetében, valamint az ilyen veszély elhárítását, illetve az agresszió vagy más békebontás leküzdését célzó intézkedések tekintetében hoz. Úgy látom, hogy ez gyakorlati szempontból elengedhetetlen, ha azt akarjuk, hogy az ilyen intézkedések megvalósíthatók legyenek. Ezért ebben a tekintetben kész vagyok egyetérteni azzal az állásponttal, amelyet az Önök Kormánya a dumbarton-oaksi értekezleten előterjesztett emlékiratában[72] a Nemzetközi Biztonsági Szervezet kérdésével kapcsolatban képviselt. Ez természetesen azt jelenti, hogy az ilyen jellegű határozatok hozatalánál minden állandó tagnak mindig lesz szavazati joga.

Ugyanakkor a Dumbarton-Oaksban benyújtott javaslatok a VIII. fejezet A részében egy olyan jogi vagy más, ajánló jellegű eljárást tartanak szem előtt, amelyet a Biztonsági Tanács felhasználhat a viták önkéntes, békés rendezése érdekében. S ami ezt illeti, biztos vagyok benne, hogy a Biztonsági Tanács ajánlásai sokkal nagyobb jelentőségűek lesznek, ha azokat az állandó tagok valamennyien jóváhagyják. De biztos vagyok abban is, hogy az ilyen eljárás csak akkor lesz hatékony, ha a nagyhatalmak magukra vállalják a morális irányítást, s megmutatják, hogy híven kitartanak az igazságosság elve mellett. Ezért biztos vagyok benne, hogy ha elfogadjuk azt a feltételt, amely szerint a vitában részt vevő valamennyi fél tartózkodik

az ilyenfajta eljárással kapcsolatos szavazástól, s ezzel megmutatja, hogy nem követel magának különleges helyzetet ebben a tekintetben, akkor az állandó tagok erkölcsi tekintélye jelentős mértékben növekedni fog, s helyzetük olyan értelemben, hogy ők a jövőben a béke legfőbb őrei, megszilárdul anélkül, hogy a legcsekélyebb mértékben is veszélyeztetnék saját létérdekeiket és megszegnék azt az alapelvet, hogy a nagyhatalmaknak egyetértésben kell eljárni a Tanácsnak ezeket az érdekeket érintő minden határozatánál. Ez valamennyi nemzet számára sokkal elfogadhatóbbá tenné az általános tervezetet, amelynek a béke megőrzése terén feltétlenül különleges szerepet kell biztosítania a nagyhatalmak számára.

Az ilyen jellegű kérdésekben való szavazás rendjét illetően sem a Dumbarton-Oaksban benyújtott szovjet emlékirat, sem pedig az ugyanott előterjesztett amerikai emlékirat nem tartalmazott konkrét rendelkezéseket. Képviselőinknek ott természetesen nem volt lehetőségük arra, hogy határozott megegyezésre jussanak ebben a kérdésben. Most Önnek és nekem kell megtalálnunk az utat ennek az ügynek sikeres befejezéséhez, amelyet képviselőink a mi nevünkben oly eredményesen mozdítottak elő.

Amennyiben Ön a Biztonsági Tanács szavazási rendjének problémáját illetően hajlandó kedvező értelemben megvizsgálni valamilyen, az általam javasolthoz hasonló megoldási módot, nem járulna-e hozzá ahhoz, hogy Ön által, általam és Churchill Miniszterelnök által kinevezett megbízottak a legközelebbi jövőben találkozzanak, s ezen a találkozón átfogó tervezetet dolgozzanak ki erről a kérdésről és megvitassák az Egyesült Nemzetek általános értekezletének mielőbbi összehívása érdekében szükséges intézkedéseket?

248. sz.

Az érkezés ideje 1944 december 20[77].

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Tekintettel arra a nagy érdeklődésre, amelyet Churchill Miniszterelnök tegnapi alsóházi nyilatkozata az Egyesült Államokban keltett, továbbá arra az erős nyomásra, amelyet Lengyelországgal kapcsolatos álláspontunk ismertetése tekintetében gyakorolnak ránk, szerintem az Egyesült Államok Kormánya a legközelebbi napokban valószínűleg kénytelen lesz nyilatkozatot közzétenni erről a kérdésről. Ha közzéteszünk ilyen nyilatkozatot, akkor ebben a következőképpen fogjuk kifejteni álláspontunkat:

(Itt az Elnök röviden összefoglalja Stettinius úr december 18-án közzétett nyilatkozatát, amelynek teljes szövegét az üzenet után mellékletként közöljük.)

Mint látja, a tervezett nyilatkozat meggyőződésem szerint nem fog tartalmazni semmi olyasmit, amit Ön már ne tudna az Egyesült Államok Kormányának általános állásfoglalásáról, s mivel szerintem értelmileg általában összhangban van Churchill Miniszterelnökkel Moszkvában folytatott őszi tárgyalásainak eredményeivel, biztos vagyok benne, hogy Ön üdvözölni fogja.

Véleményem szerint rendkívül fontos, hogy addig is, amíg mi hárman össze nem ülhetünk, és gondosan meg nem vitathatjuk ezt a nyugtalanító kérdést, egyik fél se tegyen semmi néven nevezendő olyan lépést, amely megnehezítené tárgyalásainkat.

Elolvastam azt a közleményt, amely szerint a Lublini Bizottság[78] esetleg Lengyelország Ideiglenes Kormányává szándékozik átalakulni. Én tökéletesen megértem, mennyire kívánatos az Önök szempontjából, hogy Lengyelországot illetően tisztázzák a hatalom kérdését, még mielőtt seregeik tovább nyomulnak előre Lengyelország belsejébe. Mindamellett az ilyen lépéssel járó súlyos politikai következményekre való tekintettel

erősen remélem, hogy lehetségesnek fogják tartani a várakozást, s nem ismerik el a Lublini Bizottságot Lengyelország Ideiglenes Kormányának találkozásunkig, amire beiktatásom, január 20-a után remélhetőleg nyomban sor kerül. Nem lenne-e lehetséges, hogy eddig az időpontig a Bizottsággal annak jelenlegi formájában tartsanak kapcsolatot? Tudom, hogy ebben a kérdésben Churchill Miniszterelnök is osztja álláspontomat.

STETTINIUS ÚR 1944 DECEMBER 18-ÁN KÖZZÉTETT NYILATKOZATA

Az Egyesült Államok Kormánya határozottan állást foglal az erős, szabad és független lengyel állam mellett, azzal, hogy a lengyel népnek csorbítatlan joga van úgy rendezni be saját belső életét, ahogy azt szükségesnek tartja.

Az Egyesült Államok Kormánya változatlanul ahhoz a politikához tartotta magát, hogy a határkérdéseket a hadműveletek befejezéséig nyitva kell hagyni. De mint Hull úr 1944 április 9-i beszédében mondotta, „ez nem azt jelenti, hogy addig is ne lehetne és ne kellene egyes kérdéseket baráti tárgyalások és megegyezések útján megoldani". Ami Lengyelország jövendő határait illeti, ha az ebben közvetlenül érdekelt Egyesült Nemzetek között kölcsönös megegyezés jön létre, az Egyesült Államok Kormányának nem lenne kifogása egy ilyen egyezmény ellen, amely fontos hozzájárulás lehetne a közös ellenség elleni hadviselés ügyéhez. Ha az ilyen egyezmény következtében Lengyelország kormánya és népe úgy döntene, hogy a lengyel állam érdekei megkövetelik egyes nemzetiségi csoportok áttelepítését, az Egyesült Államok Kormánya, más Kormányokkal együttműködve, tőle telhetően segíteni fogja Lengyelországot az áttelepítés megvalósításában. Az Egyesült Államok Kormánya továbbra is hű marad hagyományos politikájához, amely szerint nem nyújt garanciát semmiféle meghatározott határhoz. Az Egyesült Államok Kormánya olyan általános biztonsági szervezet létrehozására törekszik, amelynek révén az Egyesült Államok e szervezet más tagállamaival együtt felelősséget vállal az általános biztonság fenntartásáért.

Az Egyesült Államok Kormányának meghirdetett célja — amennyiben azt a törvényhozó szerv jóváhagyja — az, hogy segítséget nyújtson az ellenség uralma alól felszabadított országoknak a háborús pusztítások eltüntetésében, s ilyenformán lehetővé tegye népeiknek, hogy teljes jogú félként részt vegyenek valamennyi férfi és nő fokozottabb jólétének és biztonságosabb életének megteremtésében. Ez Lengyelországra ugyanolyan mértékben vonatkozik, mint az Egyesült Nemzetek más tagállamaira.

Az Egyesült Államok Lengyelország irányában követett és fent ismertetett politikájának az a célja, hogy érvényesítse az Egyesült Államok külpolitikájának meghirdetett alapelveit.

249. sz.

Az érkezés ideje 1944 december 22.

I. V. SZTÁLIN ŐEXCELLENCIÁJÁNAK,
A SZOVJETUNIÓ MINISZTERELNÖKÉNEK

Moszkva.

Nagy örömmel küldöm Önnek, Excellenciás Uram, őszinte üdvözletemet és legjobb kívánságaimat születésnapja alkalmából.

Franklin D. ROOSEVELT

250. sz.

Az érkezés ideje 1944 december 24.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Annak érdekében, hogy valamennyien megkaphassuk az erőfeszítéseink egybehangolása szempontjából fontos értesüléseket, utasítani akarom Eisenhower tábornokot, hogy vezér-

karából küldjön Moszkvába egy teljesen beavatott tisztet, aki megtárgyalná Önnel a nyugati fronton, Eisenhowernál kialakult helyzetet és a keleti fronttal való együttműködés kérdését. Meg fogjuk őrizni a legteljesebb titkosságot.

Remélem, Ön fogadja majd Eisenhower tábornoknak ezt a vezérkari tisztjét és biztosítja az értesülések vele történő kicserélését, ami kölcsönösen hasznos lesz. Belgiumban nem rossz a helyzet, de most olyan időszakba léptünk, amikor beszélni kell a következő szakaszról.

Kérem, hogy az ügy rendkívüli sürgősségére való tekintettel adjon mielőbb választ erre a javaslatra.

251. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Megkaptam arra vonatkozó üzenetét, hogy Eisenhower tábornok egy beavatott tisztet küld Moszkvába.

Magától értetődően egyetértek az Ön javaslatával, s kész vagyok találkozni és kicserélni az értesüléseket az Eisenhower tábornoktól érkező tiszttel.

1944 december 25.

252. sz.

Az elküldés ideje 1944 december 26.

FRANKLIN D. ROOSEVELTNEK,
AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKÉNEK

Washington, Fehér Ház.

Kérem, fogadja köszönetemet a születésnapom alkalmából küldött üdvözletért és jókívánságokért.

I. SZTÁLIN

253. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

December 14-én Harriman úrtól megkaptam az Ön üzenetét. Teljes mértékben osztom azt a véleményét, hogy mielőtt a Nemzetközi Szervezet megalakításának kérdésében összehívnák az Egyesült Nemzetek általános értekezletét, nekünk megegyezésre kell jutnunk a dumbarton-oaksi tárgyalásokon[72] meg nem oldott legfontosabb kérdéseket, s elsősorban a Biztonsági Tanácsban való szavazás rendjének kérdését illetően. Emlékeztetnem kell, hogy az eredeti amerikai tervezetben kifejezetten rámutattak bizonyos különleges szabályok kidolgozásának szükségességére az olyan vitás kérdésekben való szavazás rendjét illetően, amelyekhez a Tanács egy vagy több állandó tagjának közvetlen érdeke fűződik. A brit tervezetben ugyancsak rámutattak arra, hogy a nagyhatalmak közötti viták megoldásának általános rendje — amennyiben ilyen viták felmerülnek — esetleg alkalmatlannak bizonyulhat.

Ezzel kapcsolatban javaslatának első és második pontja ellen nincs kifogásom, s ezek elfogadhatók, tekintettel arra, hogy a 2. pont a VI. fejezet D részében[79] említett ügyrendi kérdéseket tartja szem előtt.

Ami javaslatának harmadik pontját illeti, sajnálatomra közölnöm kell, hogy szerintem ennek a pontnak Ön által javasolt megszövegezésével nem lehet egyetérteni. Mint Ön is elismeri, elengedhetetlen az állandó tagok egyhangú szavazásának elve minden olyan határozatnál, amelyet a Tanács a béke veszélyeztetésének megállapítása tekintetében, valamint az ilyen veszély elhárítását, illetve az agresszió vagy más békebontás leküzdését célzó intézkedések tekintetében hoz. Kétségtelen, hogy az ilyen kérdésekkel kapcsolatos határozatok hozatalánál feltétlenül szükséges azoknak a hatalmaknak teljesen egyhangú szavazása, amelyek a Tanács állandó tagjai, s amelyek a fő felelősséget viselik a béke és a biztonság fenntartásáért. Minden olyan kísérlet, hogy a Tanács egy vagy több állandó

tagját bármelyik stádiumban kirekesszék az említett kérdések fölötti szavazásból, márpedig elméletileg olyan eset is elképzelhető, amikor az állandó tagok többsége nem vehet részt a kérdés eldöntésében, magától értetődően végzetes következményekkel járhat a nemzetközi biztonság fenntartásának ügyére nézve. Ez ellentétben van azzal az elvvel, hogy a négy vezető hatalom döntéseit egyetértően és egyhangúlag kell meghozni, s oda vezethet, hogy egyes nagyhatalmakat szembeállítanak más nagyhatalmakkal, ami aláásható az általános biztonság ügyét. Ennek meg nem engedéséhez a kis országoknak nem kevésbé érdekük fűződik, mint a nagyhatalmaknak, mert ha a valamennyi békeszerető ország békéjének és biztonságának fenntartására egyesült nagyhatalmak között szakadás következik be, ebből a legveszélyesebb következmények származhatnak mindezekre az államokra.

Ezért a Biztonsági Tanácsban való szavazás kérdésében ragaszkodnom kell korábbi álláspontunkhoz. Ez az álláspont szerintem biztosítja majd a négy nagyhatalom egységét az új Nemzetközi Szervezetben, mégpedig azáltal, hogy elősegíti az egyes nagyhatalmaknak más nagyhatalmakkal való szembeállítására irányuló kísérletek elhárítását, ami feltétlenül szükséges a jövőbeli agresszió elleni együttes harcuk szempontjából. Ez természetesen a kis államok biztonságának érdekeit is szolgálná, s megfelelne az általános béke érdekeinek.

Remélem, teljes mértékben méltányolni fogja annak az elvnek érdekében fentebb kifejtett elgondolások fontosságát, amely szerint a négy vezető hatalomnak egyhangúlag kell meghoznia határozatait, s hogy egyetértő megoldást fogunk találni erre a kérdésre, éppúgy, mint néhány más, eddig még megoldatlan kérdésre. Az ilyen egyetértő megoldás alapján megbízottaink részletes tervezetet dolgozhatnának ki ezzel a kérdéssel kapcsolatban, és megvitathatnák az Egyesült Nemzetek általános értekezletének mielőbbi egybehívásához szükséges intézkedéseket.

1944 december 26.

254. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

A lengyel ügyekre vonatkozó üzenetét december 20-án kaptam meg.

Ami Stettinius úr december 18-i nyilatkozatát illeti, erről szívesebben mondanék véleményt személyes találkozásunk alkalmával. Mindenesetre, Lengyelországban az események az említett nyilatkozathoz képest már lényegesen előbbre haladtak.

Mikołajczyk úr legutóbbi moszkvai látogatása óta a tények egész sora, többek között az a Mikołajczyk-kormánnyal váltott számos rádióüzenet, amelyet a Lengyelországban letartóztatott terroristáknál — a lengyel emigráns kormány illegális ügynökeinél találtunk, teljesen nyilvánvalóan bizonyítja, hogy Mikołajczyknak a Lengyel Nemzeti Bizottsággal folytatott tárgyalásai álcázásul szolgáltak azoknak az elemeknek, akik Mikołajczyk mögé bújva Lengyelország területén bűnös terrorcselekményeket követtek el szovjet tisztek és katonák ellen. Mi nem nyugodhatunk bele olyan helyzetbe, amikor a lengyel emigránsok által felbujtott terroristák Lengyelországban gyilkolják a Vörös Hadsereg tisztjeit és katonáit, bűnös harcot folytatnak a Lengyelországot felszabadító szovjet csapatok ellen, s közvetlenül segítik ellenségeinket, akiknek gyakorlatilag szövetségeseiül szegődtek. Mikołajczyknak Arciszewskivel való felváltása és egyáltalán a lengyel emigráns kormányban bekövetkezett miniszterváltozások tovább rontották a helyzetet, s oda vezettek, hogy most szakadék tátong Lengyelország és az emigráns kormány között.

Ugyanakkor a Lengyel Nemzeti Bizottság komoly sikereket ért el Lengyelország területén a lengyel állam és államapparátus erősítése, a Lengyel Hadsereg fejlesztése és megszilárdítása, valamint számos fontos állami rendszabály, elsősorban a parasztok javára szolgáló földreform gyakorlati keresztülvitele tekintetében. Mindez konszolidálta Lengyelország demok-

ratikus erőit, s erősen megnövelte a Nemzeti Bizottság tekintélyét Lengyelország nagy néptömegei és a külföldi lengyel társadalmi körök szemében.

Szerintem most az az érdekünk, hogy támogassuk a Lengyel Nemzeti Bizottságot és mindazokat, akik akarnak és tudnak együttműködni vele, ami különösen fontos a szövetségesek számára, közös feladatunk megoldása — a hitleri Németország szétzúzásának meggyorsítása szempontjából. A Szovjetunió számára, amely a Lengyelország felszabadításáért, a német területrablóktól való megtisztításáért vívott harc egész terhét egymaga viseli, a jelenlegi körülmények között a Lengyelországgal való kölcsönös kapcsolat kérdése egy olyan hatalommal való állandó, szoros és baráti kapcsolat formájában jelentkezik, amelyet a lengyel nép hozott létre saját területén, amely már megszilárdult, s amelynek a Vörös Hadsereg oldalán a németek ellen harcoló csapatai vannak.

Nyíltan meg kell mondanom, hogy ha a Lengyel Nemzeti Felszabadítási Bizottság Ideiglenes Lengyel Kormánnyá alakul át, a Szovjet Kormánynak, tekintettel a fentebb elmondottakra, nem lesz komoly oka arra, hogy halogassa e kormány elismerésének kérdését. Figyelembe kell venni, hogy a szövetségesek oldalán álló és demokratikus Lengyelország megszilárdulása a Szovjetuniónak minden más államnál fokozottabb mértékben érdeke, nemcsak azért, mert a Szovjetunió viseli a Lengyelország felszabadításáért vívott harc fő terhét, hanem azért is, mert Lengyelország a Szovjetunióval határos állam, s Lengyelország problémája elválaszthatatlan a Szovjetunió biztonságának problémájától. Ehhez hozzá kell még tenni, hogy Lengyelországban a Vörös Hadsereg sikerei a németek elleni harcban sok tekintetben függnek a nyugodt és megbízható lengyelországi mögöttes területtől, s a Lengyel Nemzeti Bizottság ezt a körülményt teljes mértékben figyelembe veszi, ezzel szemben az emigráns kormány és annak illegális ügynökei terrorcselekményeikkel a polgárháború veszélyét idézik fel a Vörös Hadsereg hátában, s a Vörös Hadsereg sikereinek meghiúsítására törekednek.

Másrészt, a Lengyelországban kialakult viszonyok között semmi ok nincs arra, hogy tovább folytassuk az emigráns

kormány támogatásának politikáját, mert ez a kormány teljesen elvesztette az országban a lengyel nép bizalmát, ráadásul pedig a polgárháború veszélyét idézi fel a Vörös Hadsereg hátában, s ezzel a németek elleni sikeres harchoz fűződő közös érdekeinket veszélyezteti. Úgy gondolom, hogy természetes, igazságos és közös ügyünk szempontjából előnyös lenne, ha a szövetséges hatalmak kormányai első lépésként már most megbízottakat cserélnének a Lengyel Nemzeti Bizottsággal, hogy azután egy bizonyos idő elteltével — a Nemzeti Bizottság Ideiglenes Lengyel Kormánnyá való átalakulását követően — Lengyelország törvényes kormányának ismerjék el. Ellenkező esetben, attól tartok, hogy a lengyel népnek a szövetséges hatalmak irányában táplált bizalma esetleg megrendülhet. Úgy gondolom, hogy nem engedhetjük odáig fejlődni a dolgot, amikor a lengyel nép azt mondhatja, hogy Lengyelország érdekeit feláldozzuk egy maroknyi londoni lengyel emigráns érdekeinek.

1944 december 27.

255. sz.

Az érkezés ideje 1944 december 31.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Közölnöm kell Önnel, hogy nagy aggodalmat és mély csalódást keltett bennem Lengyelországgal kapcsolatos december 27-i üzenete, amelyben értesít, hogy nem tartják lehetségesnek elhalasztani a Lublini Bizottság[78] Ideiglenes Kormányként való elismerését addig az időpontig, amikor találkozásunk alkalmával alaposan megvitathatnánk az egész kérdést. Úgy gondolom, hogy sem Kormányukra, sem pedig seregeikre nézve nem jelentene komoly bajt, ha a találkozásunkig hátralevő rövid egy hónapnyi időre elhalasztanák az elismerést, ezt a pusztán jogi aktust.

Kérésemben nem azt javasoltam, hogy Önök korlátozzák gyakorlati kapcsolataikat a Lublini Bizottsággal, s ugyanígy arról

sem volt szó, hogy kapcsolatba lépjenek a jelenlegi összetételű londoni Kormánnyal vagy elismerjék azt. Amikor oly nyomatékosan kértem Önt az elismerés elhalasztására, azt hittem, hogy meg fogja érteni, milyen rendkívül kedvezőtlen, sőt súlyos hatással lenne a háború jelenlegi szakaszában a világ-közvéleményre és az ellenség harci szellemére, ha Kormányuk hivatalosan elismerne egy Lengyel Kormányt, míg ugyanakkor az Egyesült Nemzetek más tagállamainak többsége, Nagy-Britanniát és az Egyesült Államokat is beleértve, továbbra is a londoni Lengyel Kormányt ismeri el, s ezzel tart fenn diplomáciai kapcsolatokat.

Ugyanolyan nyíltan, mint Ön tette, közölnöm kell Önnel, hogy ami az Egyesült Államok Kormányát illeti, szerintem nincs kilátás arra, hogy erre az útra lépjen, s a londoni Kormány helyett a Lublini Bizottságot ismerje el, annak jelenlegi formájában. Ennek semmiképpen sem az az oka, mintha a londoni Kormányhoz különleges kapcsolatok vagy érzelmek fűznének bennünket. Arról van szó, hogy eddig sem az Egyesült Államok Kormánya, sem az Egyesült Államok népe nem látott, akár a Lublini Bizottság létrejöttének módjával, akár az azt követő eseményekkel kapcsolatban bármi néven nevezendő olyan bizonyítékot, amely igazolná a következtetést, hogy a Lublini Bizottság jelenleg felvett formájában Lengyelország népét képviseli. Nem hagyhatom figyelmen kívül azt a tényt, hogy egyelőre a tulajdonképpeni Lengyelországnak, azaz a Curzon-vonaltól[57] nyugatra fekvő lengyel területnek csak kis része szabadult fel a német zsarnokság alól, s ezért vitathatatlan igazság az, hogy a lengyel népnek még nem volt lehetősége véleményt nyilvánítani a Lublini Bizottsággal kapcsolatban.

Ha valamikor a jövőben, Lengyelország felszabadulása után, az egész nép támogatását élvező Ideiglenes Lengyel Kormány alakul majd, az Egyesült Államok Kormányának álláspontját természetesen a lengyel nép döntése fogja megszabni.

Teljes mértékben osztom azt a véleményét, hogy a helyzet Mikołajczyknak a londoni Kormányból való kilépésével rosszabbodott. Mindig azt tartottam, hogy Mikołajczyk úr, aki meggyőződésem szerint őszintén törekszik a Szovjetunió és Lengyelország között eddig megoldatlanul maradt valamennyi kérdés megoldására, az egyetlen olyan tekintetbe jövő lengyel politikus,

aki úgy látszik biztosítani tudja a nehéz és veszélyes lengyel kérdés igazi megoldását. Tekintettel Mikołajczyk úrral való személyes ismeretségemre és washingtoni látogatása idején vele folytatott beszélgetéseimre, valamint később, moszkvai tartózkodása idején kifejtett erőfeszítéseire és egész magatartására, igen nehéz elhinnem, hogy ő tudott volna a terrorcselekményeket illetően kiadott utasításokról.

Azért küldöm Önnek ezt az üzenetet, hogy ismerje az Egyesült Államok Kormányának álláspontját abban az esetben, ha a Lublini Bizottságot ez idő szerint Ideiglenes Lengyel Kormányként ismernék el. Most jobban, mint valaha, meg vagyok győződve arról, hogy hármunk találkozása alkalmával meg fogjuk tudni oldani a lengyel kérdést, s ezért továbbra is remélem, hogy eddig az időpontig elhalasztják a Lublini Bizottság hivatalos elismerését Lengyelország Kormányaként. Nem látom be, hogy katonai szempontból bármilyen komolyabb ellenvetést tehetnének az elismerésnek egy hónappal való elhalasztása ellen.

256. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

December 31-i üzenetét megkaptam.

Igen sajnálom, hogy a lengyel kérdést illetően nem tudtam Önt meggyőzni a Szovjet Kormány álláspontjának helyességéről. Mindamellett remélem, az események meggyőzik majd Önt arról, hogy a Lengyel Nemzeti Bizottság mindvégig igen fontos segítséget nyújtott és nyújt továbbra is a szövetségeseknek, különösen pedig a Vörös Hadseregnek a hitleri Németország elleni harcban, míg a londoni emigráns kormány dezorganizálja ezt a harcot, s ezzel a németeket segíti.

Én persze tökéletesen megértem Önnek azt a javaslatát, hogy a Szovjetunió halassza el egy hónapra Lengyelország Ideiglenes Kormányának elismerését. De van itt egy körülmény, amely

lehetetlenné teszi számomra, hogy eleget tegyek az Ön kívánságának. Ugyanis a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének elnöksége a lengyelek ezzel kapcsolatos kérdésére december 27-én már közölte, hogy szándékában áll elismerni Lengyelország Ideiglenes Kormányát, mihelyt az megalakul. Ez a körülmény teszi lehetetlenné számomra, hogy teljesítsem az Ön kívánságát.

Engedje meg, hogy üdvözöljem Önt Újév alkalmából, s jó egészséget és sikereket kívánjak Önnek.

1945 január 1.

257. sz.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Ma, január 15-én, megbeszélést folytattam Tedder marsallal és a kíséretében levő tábornokokkal. Azt hiszem, hogy sikerült eléggé teljes kölcsönös tájékoztatást elérnünk. Mindkét részről kimerítő válaszokat adtunk a feltett kérdésekre. Meg kell mondanom, hogy Tedder marsall a legkedvezőbb benyomást teszi rám.

A szovjet—német fronton megindított támadó hadműveletek négy napja után most már módomban van közölni Önnel, hogy a szovjet csapatok támadása a kedvezőtlen időjárás ellenére kielégítően halad előre. A csapatok az egész középső fronton — a Kárpátoktól a Balti-tengerig nyugat felé nyomulnak előre. Bár a németek kétségbeesett ellenállást tanúsítanak, kénytelenek visszavonulni. Nem kételkedem abban, hogy a németeknek meg kell majd osztaniok tartalékaikat a két front között, s ennek következtében kénytelenek lesznek lemondani a támadásról a nyugati fronton. Örülök, hogy ez a körülmény megkönnyíti nyugaton a szövetséges csapatok helyzetét, és meggyorsítja az Eisenhower tábornok által tervezett támadás előkészítését.

Ami a szovjet csapatokat illeti, a nehézségek ellenére minden lehetőt megtesznek annak érdekében, hogy a németek ellen indított támadásuk minél hatékonyabb legyen; ebben ne kételkedjék.

1945 január 15.

258. sz.

Az érkezés ideje 1945 január 18.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Igen hálás vagyon Önnek Tedder légimarsallal folytatott megbeszélésére és csapataiknak a szovjet—német fronton indított támadására vonatkozó január 15-i lelkesítő üzenetéért.

Az Önök vitéz katonái által eddig véghezvitt hőstettek és a jelenlegi támadás során máris bebizonyosodott ütőképességük teljesen indokolttá teszik azt a reményt, hogy csapataink mindkét fronton gyors sikereket fognak elérni. Az ahhoz szükséges idő, hogy barbár ellenségeinket térdre kényszerítsük, közös erőfeszítéseink ügyes összehangolása nyomán nagymértékben megrövidül.

Amerika, mint Ön is tudja, nagy erőfeszítéseket tesz a Csendes-óceánon, tőlünk hétezer mérföldnyire, s remélem, Németország rövidesen bekövetkező összeomlása lehetővé teszi majd, hogy kellő erőket dobjunk át a Csendes-óceán térségébe, a szövetségeseinket fenyegető japán veszély gyors leküzdése céljából.

259. sz.

Az érkezés ideje 1945 január 23.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Úgy határoztam, hogy az Amerikai Haditengerészeti Flotta egyenruhás hadi fotoriportereinek csak egy kis csoportja részére engedélyezzük fényképfelvételek készítését arról, amit az „Argonautá"-n[80] lefényképeztetni kívánunk, s a sajtó egyetlen képviselőjét se engedjük be. A Miniszterelnök[70] egyetért ezzel.

ROOSEVELT

260. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
FRANKLIN D. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Megkaptam a sajtó képviselőinek és fotoriportereknek az „Argonautá"-n[80] való jelenlétével kapcsolatos táviratát. Nincs kifogásom az Ön javaslatai ellen.

A Miniszterelnöknek[70], az ő megkeresésére, ugyanilyen választ adtam.

1945 január 23.

261. sz.

Az érkezés ideje 1945 január 26.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Engedje meg, hogy kifejezzem személyes, mély részvétemet a mexikói Szovjet Követ tragikus halála alkalmából.

Umanszkij úr sok barátot szerzett Washingtonban, és mi jól ismertük őt az Egyesült Államokban kifejtett nagyköveti működése idejéből.

ROOSEVELT

262. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Köszönöm Önnek részvétnyilvánítását K. A. Umanszkij mexikói Szovjet Követ tragikus halála alkalmából, akinek működését a Szovjet Kormány nagyra értékelte.

1945 január 29.

263. sz.

Az elküldés ideje 1945 január 30.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Kérem, Elnök Úr, fogadja őszinte üdvözletemet és legjobb kívánságaimat születésnapja alkalmából.

264. sz.

Az érkezés ideje 1945 február 2.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Engedje meg, hogy kifejezzem hálámat a szívélyes üdvözletért, amelyet Ön születésnapom alkalmából küldeni méltóztatott.

265. sz.

MEMORANDUM SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Alább közlöm azt a két döntő fontosságú katonai kérdést, amelyre az amerikai vezérkari főnökök a legközelebbi időben megtartandó értekezleten[81] szeretnének választ kapni.

a) Ha Oroszország és Japán között szakításra kerül sor, fontos lesz-e az Önök számára, hogy a csendes-óceáni és a kelet-szibériai utánpótlási útvonalak nyitva maradjanak?

b) Tehet-e Ön olyan nyilatkozatot, hogy az Egyesült Államok légierőinek megengedik majd Komszomolszk—Nyikolajevszk vagy valamilyen más megfelelő terület támaszpontként használását, feltéve, hogy a légierők sem hadműveleteikkel, sem utánpótlásukkal nem ártanak az orosz hadműveleteknek[82]?

F. D. R.[83]

1945 február 5.

266. sz.

I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

Krim, Koreiz.

Tisztelt Sztálin Marsall!

Alaposan végiggondoltam tegnap esti ülésünket, és teljes nyíltsággal szeretném közölni Önnel gondolataimat.

Ami a Lengyel Kormány ügyét illeti, engem erősen nyugtalanít, hogy a három nagyhatalom közt nincs egyetértés a lengyelországi politikai helyzet tekintetében. Az a tény, hogy Önök elismernek egy kormányt, mi pedig a britekkel együtt egy másik, Londonban működő kormányt ismerünk el, valamennyiünket rossz színben tüntet fel a világ előtt. Meggyőződésem szerint ennek a helyzetnek nem szabad tovább tartania, de ha tovább tart, ez arra a gondolatra vezetheti népeinket, hogy köztünk szakadás történt, ami a valóságban nincs így. Nekem szilárd elhatározásom, hogy ne engedjem szakadásra kerülni a dolgot köztünk és a Szovjetunió között. Egész bizonyos, hogy megvan a mód nézeteltéréseink elsimítására.

Mély benyomást tett rám néhány mai kijelentése, különösen ami azt az eltökéltségüket illeti, hogy Berlin felé előnyomuló hadseregük számára biztonságos mögöttes területet teremtsenek. Önök nem tűrhetnek és nekünk sem szabad tűrnünk olyan ideiglenes kormányt, amely bármi néven nevezendő kellemetlenséget okoz fegyveres erőiknek. Szeretném, ha tudná, hogy én ezt tökéletesen megértem.

Higgyen nekem, amikor azt mondom Önnek, hogy a mi országunkban a nép bírálóan tekint arra, amit nézeteltérésnek tart köztünk a háborúnak ebben a fontos szakaszában. A nép lényegében azt kérdezi, hogy hogyan tudunk majd a jövőben megállapodásra jutni még fontosabb kérdésekben, ha nem tudunk megegyezni most, amikor csapataink koncentrált támadást folytatnak a közös ellenség ellen.

Nekem meg kellett magyaráznom Önnek, hogy a Lublini Kormányt[84] jelenlegi összetételében nem ismerhetjük el, s ha úgy utaznánk haza, hogy ebben a kérdésben nyilvánvaló nézeteltérések maradnak köztünk, az egész világ azt tartaná, hogy szomorú eredménnyel fejeztük be munkánkat.

Ma Ön azt mondta, hogy ennek a problémának megoldása érdekében hajlandó támogatni minden olyan javaslatot, amelynek elegendő esélye van a sikerre, s említést tett arról, hogy esetleg meghívhatjuk ide a Lublini Kormány néhány tagját.

Mivel teljesen megértem, hogy valamennyien egyenlő mértékben törekszünk ennek a kérdésnek rendezésére, szeretném némileg kibővíteni az Ön javaslatát és azt javasolni, hogy haladéktalanul hívjuk meg ide, Jaltába a Lublini Kormányból Bierut urat és Osubka-Morawski urat, valamint kettőt vagy hármat azok közül az alább felsorolandó lengyelek közül, akiknek részvétele — a lengyel nép egyéb elemeinek képviselőiként — a rendelkezésünkre álló értesülések szerint kívánatos lenne annak az új ideiglenes kormánynak létrehozásában, amelyet mindhárman elismerhetnénk és támogathatnánk. Ezek a lengyel személyiségek: Sapieha krakkói püspök, Wincenty Witos, Żuławski úr, Bujak professzor és Kutszeba professzor. Ha e lengyel közéleti személyiségek részvételének eredményeként meg tudnánk itt egyezni velük az ideiglenes lengyel kormány tekintetében — amelybe kétségtelenül be kell vonni egyes külföldön tartózkodó olyan lengyel politikusokat, mint Mikołajczyk úr, Grabski úr és Romer úr —, akkor az Egyesült Államok Kormánya, s meggyőződésem szerint a Brit Kormány is, kész lenne Önökkel együtt megvizsgálni azokat a feltételeket, amelyek között elhatárolná magát a londoni Kormánytól és helyette az új ideiglenes kormányt ismerné el.

Remélem, nem kell Önnek bizonygatnom, hogy az Egyesült Államok soha, semmiképpen sem fog támogatni Lengyelországban olyan ideiglenes kormányt, amely ellenségesen állna szemben az Önök érdekeivel.

Magától értetődik, hogy bármilyen ideiglenes kormány alakulna a lengyelekkel itt folytatandó tanácskozásaink eredményeként, kötelességévé tennénk, hogy a lehető legrövidebb időn belül szabad választásokat hajtson végre Lengyelországban. Meggyőződésem szerint ez teljesen megfelel annak a kívánságuknak, hogy a háború káoszából egy új, szabad és demokratikus Lengyelország kerüljön ki.

Őszinte híve

1945 február 6. Franklin D. ROOSEVELT

267. sz.

SZIGORÚAN BIZALMAS
MEMORANDUM SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

A jelenleg délkelet-olaszországi támaszpontokon állomásozó amerikai légierők potenciális ereje nem érvényesülhet teljesen, mert túl nagy a távolság a használható támaszpontoktól az ellenséges területen levő célpontokig, és mert az Alpok felett és az Adriai-tenger északi részén gyakran rosszak a meteorológiai viszonyok. Az erős vadászgép-fedezet biztosítása szempontjából, ami az ellenség mélyen fekvő hátországában végrehajtott légitámadásoknál ez idő szerint elengedhetetlen, s amire a német vadászgép-kötelékek erejének lökhajtásos repülőgépek bevetése révén nemrégiben történt újjáéledése folytán még nagyobb szükség lehet — különösen nagy jelentősége lenne annak, ha vadászgépeink Budapest térségét üzemanyag-felvevő helynek vagy támaszpontnak használhatnák. Ha emellett a nehézbombázóknak is lenne Budapest térségében üzemanyag-felvevő helyük, ez jelentősen megnövelné hatósugarukat és azoknak a repülőbombáknak együttes súlyát, amelyeket az Egyesült Államok légierői az Alpoktól északra levő célpontokra ledobnak.

Ezért kérem, járuljon hozzá, hogy Budapest térségében biztosítsák az Egyesült Államok légierői számára két repülőtér használatát. Ha Ön egyetért ezzel, vezérkaraink haladéktalanul megkezdhetik az erre vonatkozó tervezet kidolgozását[85].

1945 február 7.

268. sz.

I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

Krim, Koreiz.

Tisztelt Sztálin Marsall!

Umanszkij úrnak, mexikói követüknek, feleségének és három szovjet követségi titkárnak légiszerencsétlenség folytán bekövetkezett tragikus halálával kapcsolatban az a gondolatom támadt, hogy esetleg szívesen vennék, ha földi maradványaikat az

Egyesült Államok hadseregének repülőgépén hazájukba szállítanánk, vagy úgy, hogy Fairbanksben (Alaszka) szovjet repülőgép venné át, vagy — ha Ön ezt megfelelőbbnek tartja — olyanformán, hogy az Egyesült Államok hadseregének repülőgépe egyenesen Moszkvába vinné.

Ha Ön közli velem, hogy e két lehetőség közül melyiket tartja kívánatosabbnak, örömmel fogom teljesíteni óhaját.

Fenti javaslatomat a tragikus esemény által mélyen megrendített Amerikai Kormány és amerikai nép nevében teszem

Őszinte híve

1945 február 7. Franklin D. ROOSEVELT

269. sz.

Az érkezés ideje 1945 február 8.

MEMORANDUM SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Halaszthatatlanul szükséges, hogy mielőbb megvizsgáljuk az Egyesült Államok stratégiai légierői által bombázott célpontokat, ugyanúgy, ahogy Ploestiben tettük. Ahhoz, hogy ez a vizsgálat eredményes legyen, még a látható bizonyítékok megsemmisülése és azoknak az embereknek eltávozása előtt végre kell hajtani, akik a légitámadások idején ott tartózkodtak.

Hudjakov marsallal részletesen közöljük, hogy mire van szükségünk a szóbanforgó vizsgálatokhoz.

Kérem az Ön hozzájárulását ennek a vizsgálatnak lefolytatásához[85].

Franklin D. ROOSEVELT

270. sz.

FRANKLIN D. ROOSEVELT ELNÖKNEK

Krim, „Livadija".

Tisztelt Roosevelt úr!

Kérem, fogadja köszönetemet K. A. Umanszkij mexikói Szovjet Követnek, feleségének és a Szovjet Követség munka-

társainak tragikus halálával kapcsolatban az amerikai nép és az Egyesült Államok Kormánya nevében kifejezett együttérzéséért.

A Szovjet Kormány köszönettel fogadja azt a javaslatát, hogy földi maradványaikat amerikai katonai repülőgépen Moszkvába szállíttatja.

Őszinte tisztelettel

I. SZTÁLIN

Koreiz, 1945 február 9.

271. sz.

I. V. SZTÁLIN MARSALLNAK

Krim, Koreiz.

Tisztelt Sztálin Marsall!

Gondolkoztam, mert gondolkoznom kellett, azokon az esetleges politikai nehézségeken, amelyekbe az Egyesült Államokban a nagyhatalmaknak a Nemzetközi Szervezet Közgyűlésén rendelkezésükre álló szavazatok számával kapcsolatban ütközhetnék. Megállapodtunk abban — s én természetesen tartom magam ehhez a megállapodáshoz —, hogy az Egyesült Nemzetek küszöbönálló értekezletén támogatni fogom az Ukrán és a Belorusz Köztársaság felvételét a Nemzetközi Szervezet Közgyűlésének tagjai sorába. Bizonyos nyugtalanság tölt el, mert esetleg arra fognak hivatkozni, hogy az Egyesült Államoknak csak egy szavazata lesz a Közgyűlésen. Ezért ahhoz, hogy az Egyesült Államok Kongresszusa és népe teljes mértékben helyeselje részvételünket a Nemzetközi Szervezetben, lehetséges, hogy az Egyesült Államok egyenlő helyzetbe hozása érdekében további közgyűlési szavazatokat kell kérnem.

Mielőtt még ezzel a problémával foglalkoznék, tudni szeretném, nincs-e Önnek ellenvetése, s támogatni fog-e egy ilyen szellemben készült javaslatot, ha azt a küszöbönálló értekezleten elő kell terjesztenem. Igen hálás lennék, ha Ön, erre a levélre válaszolva, közölné velem véleményét.

Őszinte híve

1945 február 10. Franklin D. ROOSEVELT

272. sz.

FRANKLIN D. ROOSEVELT ELNÖKNEK

Krim, „Livadija".

Tisztelt Roosevelt úr!

Február 10-i levelét megkaptam. Tökéletesen egyetértek Önnel abban, hogy amennyiben a Szovjetunió szavazatainak száma Szovjet-Ukrajnának és Szovjet-Belorusszijának a Közgyűlés tagjai sorába való felvételével — háromra emelkedik, az Egyesült Államok számára is több szavazatot kell biztosítani.

Úgy gondolom, hogy az Egyesült Államok szavazatainak számát háromra lehetne emelni, amennyi a Szovjetuniónak és két legnagyobb köztársaságának együtt van. Ha szükséges, hajlandó vagyok hivatalosan támogatni ezt a javaslatomat.

Mély tisztelettel

I. SZTÁLIN

Koreiz, 1945 február 11.

273. sz.

Az érkezés ideje 1945 február 13.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

A Szovjetunió vendégszerető partjait elhagyva, szeretném még egyszer megmondani Önnek, milyen mély hálát érzek azért a sok kedvességért, amelyet irányomban tanúsított, amikor a Krimben az Ön vendége voltam. Az Ön, a Miniszterelnök[70] és köztem lefolyt tanácskozás eredményeitől egészen fellelkesülve utazom el. A világ népei meggyőződésem szerint e tanácskozás eredményeit nemcsak helyeselni fogják, hanem, egyszersmind hatékony biztosítékát látják majd bennük annak, hogy a három nagyhatalom a béke idején ugyanolyan jól tud majd együttműködni, mint a háborúban.

274. sz.

Az érkezés ideje 1945 február 23.

IOSZIF V. SZTÁLIN ŐEXCELLENCIÁJÁNAK,
A SZOVJET FEGYVERES ERŐK FŐPARANCSNOKÁNAK

Moszkva.

Most, amikor küszöbön áll a náci elnyomók fölötti közös győzelmünk, ezt szem előtt tartva legőszintébb üdvözletemet küldöm Önnek, mint Főparancsnoknak, a Vörös Hadsereg fennállásának huszonhetedik évfordulója alkalmából. Jaltában hozott fontos határozataink meggyorsítják a győzelmet és a tartós béke szilárd alapjainak lerakását. A Vörös Hadsereg szakadatlan nagy győzelmei, az Egyesült Nemzetek fegyveres erőinek délen és nyugaton kifejtett nagyarányú erőfeszítéseivel együtt, biztosítják közös célunk gyors elérését — a kölcsönös megértésen és együttműködésen alapuló világbékét.

Franklin D. ROOSEVELT

275. sz.

Az elküldés ideje 1945 február 27.

FRANKLIN D. ROOSEVELT ÚRNAK,
AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKÉNEK

Washington, Fehér Ház.

Kérem, Elnök úr, fogadja köszönetemet a Vörös Hadsereg fennállásának 27. évfordulója alkalmából küldött baráti üdvözletéért.

Biztos vagyok benne, hogy az országaink közti együttműködésnek a krimi értekezlet határozataiban kifejezésre jutott további erősödése rövid időn belül közös ellenségünk teljes szétzúzását és a szabadságszerető népek együttműködésének elvén alapuló tartós béke megteremtését fogja eredményezni.

I. SZTÁLIN

276. sz.

Az érkezés ideje 1945 március 4.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Megbízható értesülésekkel rendelkezem azokat a nehézségeket illetően, amelyek a volt amerikai hadifoglyoknak, valamint az orosz arcvonaltól keletre kényszerleszállást végrehajtott amerikai repülőgépek személyzetének összegyűjtése, ellátásuk megszervezése és hazaszállításuk során adódnak elő. Rendkívül szükségesnek látom olyan utasítás kiadását, hogy a hatóságok engedélyezzék tíz amerikai repülőgépnek — amerikai személyzettel — a repülőutat Poltava[86] és Lengyelország azon helyei között, ahol esetleg volt amerikai hadifoglyok és kényszerleszállást végrehajtott amerikai repülők tartózkodnak. Ezt az engedélyt azért kérjük, hogy az amerikai katonai személyeket pótlólag ruhával, gyógyszerrel, és élelmiszerrel láthassuk el, továbbá, hogy a kényszerleszállást végrehajtott repülőgépek személyzetét és a felszabadított hadifoglyokat elszállíthassuk, különösen pedig azért, hogy a sebesülteket és a betegeket a poltavai amerikai kórházba szállíthassuk. Ennek a kérésnek igen nagy jelentőséget tulajdonítok, nemcsak az emberiesség szempontjából, hanem azért is, mert az amerikai nép a legnagyobb mértékben szívén viseli volt hadifoglyainknak és bajba jutott repülőgépeink személyzetének sorsát.

Másodszor, ami még német kézen levő hadifoglyaink általános kérdését illeti, véleményem szerint gyorsan tennünk kell valamit. Ezeknek a hadifoglyoknak — orosz, brit és amerikai hadifoglyoknak — a száma igen nagy. Tekintettel arra, hogy Ön nem helyesli az általunk előterjesztett tervet, mit javasol helyette?

277. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

A hadifoglyok kérdésére vonatkozó március 4-i üzenetét megkaptam. Ismételten tanácskoztam ezzel a kérdéssel foglalkozó helyi megbízottainkkal és a következőket kell Önnel közölnöm.

Most már lényegesen csökkentek az amerikai hadifoglyok gyors elszállítása körül az első időkben, tehát akkor felmerült nehézségek, amikor még a közvetlen hadműveleti övezetekben tartózkodtak. Jelenleg az az apparátus, amelyet a Szovjet Kormány külön a külföldi hadifoglyok ügyének intézésére létesített, már megfelelő számú személyzettel, kellő mennyiségű közlekedési eszközzel és élelmiszerrel rendelkezik, s valahányszor újabb amerikai hadifogoly csoportokat fedeznek fel, haladéktalanul gondoskodnak ezeknek a hadifoglyoknak megsegítéséről és a gyűjtőhelyekre szállításukról, hogy azután megtörténhessék a hazaszállításuk. A Szovjet Kormánynak pillanatnyilag rendelkezésére álló adatok szerint Lengyelország területén és a Vörös Hadsereg által felszabadított egyéb területeken nincsenek csoportosan érkezett amerikai hadifoglyok, minthogy egyes, kórházakban elhelyezett beteg hadifoglyok kivételével valamennyit útnak indítottuk az odesszai gyűjtőhelyre, ahová eddig 1200 amerikai hadifogoly már meg is érkezett, s a többi megérkezése a közeljövőben várható. Ennélfogva a jelenlegi körülmények között nincs szükség arra, hogy amerikai repülőgépek Poltavából kiindulva repülőutakat tegyenek az amerikai hadifoglyok ügyében Lengyelország területe felett. Biztos lehet benne, hogy a kényszerleszállást végrehajtott repülőgépek személyzetének ügyében is haladéktalanul megtesszük a szükséges intézkedéseket. Ez azonban nem zárja ki az olyan eseteket, amikor szükségesnek bizonyulhat az amerikai repülőgépek segítsége. Ilyen esetekben a szovjet katonai hatóságok a moszkvai amerikai katonai megbízottakhoz fognak fordulni, hogy Poltavából amerikai repülőgépeket küldjenek segítségül.

Pillanatnyilag semmilyen javaslatom nincs a németek kezén levő szövetséges hadifoglyok helyzetének kérdésében, de biztosítani kívánom Önt arról, hogy mihelyt a szovjet csapatok birtokában levő területen lesznek, részünkről minden lehetőt megteszünk annak érdekében, hogy kedvező körülményeket teremtsünk számukra.

1945 március 5.

278. sz.

Az érkezés ideje 1945 március 18.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Ami a volt amerikai hadifoglyok Lengyelországból való elszállítását illeti, azt közlik velem, hogy visszavonták a hozzájárulást Dean tábornok utazásához, amelynek célja a Lengyelországban tartózkodó amerikai hadifoglyok helyzetének megismerése lett volna. A legutóbbi üzenetében velem közöltek szerint nincs szükség annak a kérésemnek teljesítésére, hogy engedélyezzék amerikai repülőgépeknek különböző rakományok szállítását Lengyelországba, illetve a betegek elszállítását Lengyelországból. Én olyan, általam hitelt érdemlőnek és megbízhatónak tartott értesülésekkel rendelkezem, hogy a lengyelországi kórházakban még ma is jelentős számban találhatók beteg és sebesült amerikaiak, s hogy rajtuk kívül Lengyelországban néhány nappal ezelőtt egész biztosan nagy számban voltak és talán még ma is vannak olyan felszabadított amerikai hadifoglyok, akik részint a szovjet gyűjtőhelyeken összpontosítva Odesszába szállításukat várják, részint pedig nem létesítettek kapcsolatot a szovjet hatóságokkal, s kisebb csoportokban kóborolva amerikai összekötő tiszteket keresnek.

Őszintén szólva, nem tudom megérteni az Önök vonakodását annak engedélyezésétől, hogy a szükséges eszközökkel rendelkező amerikai összekötő tisztek segítsenek ebben a dologban honfitársaiknak. Az Amerikai Kormány mindent megtett, hogy teljesítse bármilyen kérésüket. Most én kérem Önöket,

hogy teljesítsék kérésemet ebben a sajátos jellegű ügyben. Kérem, hívassa magához Harriman Nagykövetet, hogy ő részletesen megmagyarázhassa Önnek minden kívánságomat.

279. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

A volt amerikai hadifoglyok Lengyelországból való elszállításával kapcsolatos üzenetét megkaptam.

Azokat az értesüléseit illetően, amelyek szerint Lengyelországban állítólag nagy számban vannak beteg és sebesült, valamint Odesszába szállításukra váró, illetve olyan amerikaiak, akik nem létesítettek kapcsolatot a szovjet hatóságokkal — azt kell mondanom, hogy ezek az értesülések nem pontosak. Valójában az Odesszában úton levő bizonyos számú amerikain kívül március 16-án Lengyelország területén mindössze 17 beteg amerikai katonai személy tartózkodott. Ma jelentést kaptam arról, hogy ezeket (a 17 személyt) a napokban repülőgépen Odesszába fogják szállítani.

Az Ön üzenetében kifejezett kéréssel kapcsolatban meg kell mondanom, hogy amennyiben ez a kérés személyesen engem érintene, még saját érdekeim rovására is hajlandó lennék engedni. Csakhogy ezúttal olyan dologról van szó, amely a fronton harcoló szovjet seregek érdekeit és a szovjet parancsnokokat érinti, márpedig a parancsnokok nem akarják, hogy fölösleges, azaz olyan tisztek legyenek náluk, akiknek nincs közük a hadműveletekhez, ugyanakkor azonban gondoskodást igényelnek az elhelyezés, találkozások és mindenféle kapcsolatok megszervezése, a még el nem fogott német ügynökök részéről lehetséges diverziós cselekmények elleni védelem és más rendszabályok tekintetében, amelyek a parancsnokokat és az alájuk rendelt tiszteket elvonják közvetlen kötelességük teljesítésétől. Parancsnokaink fejükkel felelnek a dolgok állásáért a fronton és a közvetlen mögöttes területen, s én nem tartom lehetségesnek jogaik bármi néven nevezendő korlátozását.

Egyszersmind meg kell mondanom, hogy a Vörös Hadsereg által felszabadított volt amerikai hadifoglyok a szovjet táborokban jó, mindenesetre jobb körülmények között vannak, mint a volt szovjet hadifoglyok az amerikai táborokban, ahol részben német hadifoglyokkal együtt helyezték el őket, s ahol egyeseknek igazságtalan bánásmódban, jogtalan korlátozásokban és egészen a verésig menő inzultusokban volt részük, amit már több ízben szóvá tettünk az Amerikai Kormány előtt.

1945 március 22.

280. sz.

Az érkezés ideje 1945 március 25.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Gromiko Nagykövet éppen most értesítette a Külügyminisztériumot a San Franciscó-i értekezletre[87] kijelölt szovjet küldöttség összetételéről. Mi igen nagy véleménnyel vagyunk Gromiko Nagykövet személyi tulajdonságairól és képességeiről, s biztosak vagyunk benne, hogy sikeresen képviselné a Szovjetuniót. Mindamellett nem érezhetek mást, mint mélységes csalódást amiatt, hogy Molotov úr nyilván nem szándékozik részt venni az értekezleten. Visszaemlékezve a Molotov úr, Eden úr és Stettinius úr között Jaltában kialakult baráti és gyümölcsöző együttműködésre, meggyőződésem szerint az Amerikai Külügyminiszter arra számított, hogy San Franciscóban ugyanebben a szellemben fogják folytatni a közös munkát, amely arra irányul, hogy végre elérjük közös célunkat — egy, az egész világ jövendő biztonságának és békéjének biztosítására hivatott hatékony nemzetközi szervezet létrehozását.

Ha Molotov úr hiányozni fog, ez nagyon soktól fosztja meg az értekezletet. Ha a Szovjetunióban rá háruló sürgős és felelősségteljes ügyek nem engedik, hogy végig jelen legyen az értekezleten, remélhetőleg lehetségesnek tartják majd annak engedélyezését, hogy legalább az igen fontos első ülésekre ide utazzék. Vala-

mennyi kezdeményező nagyhatalmat, s az értekezleten részt vevő más országok többségét külügyminiszterük fogja képviselni. Ezt figyelembe véve, attól tartok, hogy Molotov úr távollétét az egész világon annak jeleként fogják értelmezni, hogy a Szovjet Kormány nem tanúsít kellő érdeklődést a szóban forgó értekezlet nagy feladatai iránt.

281. sz.

Az érkezés ideje 1945 március 25.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Harriman Nagykövet beszámolt nekem a Molotov úrtól azzal kapcsolatban kapott levélről, hogy Alexander tábornagy ellenőrizte az Olaszországban tartózkodó német hadsereg egy részének vagy egészének esetleges kapitulálásáról szóló közléseket[88]. Molotov úr ebben a levélben követeli, hogy ezt a Svájcban történő ellenőrzést haladéktalanul hagyják abba, mivel szovjet tisztek nem vesznek részt benne.

Meggyőződésem, hogy valami félreértés következtében az ezzel a dologgal kapcsolatos tényeket Önökkel nem a valóságnak megfelelően ismertették. A tények a következők.

Néhány nappal ezelőtt Svájcba olyan meg nem erősített hírek érkeztek, amelyek szerint egyes német tisztek megvizsgálták az Alexander tábornagy parancsnoksága alá tartozó olaszországi brit és amerikai csapatokkal szemben álló német haderők kapitulálásának lehetőségét.

Miután ezeket a híreket Washingtonban megkapták, utasították Alexander tábornagyot, hogy küldje ki Svájcba egy vagy több vezérkari tisztjét az értesülés hitelességének ellenőrzésére, s ha a dolog elég biztatónak látszik, állapodjanak meg akármilyen illetékes német tisztekkel egy Alexander tábornaggyal olaszországi főhadiszállásán tartandó tanácskozásban — a kapituláció részleteinek megtárgyalása céljából. Amennyiben egy ilyen tanácskozásra vonatkozóan megegyezés jött volna létre, termé-

szetesen örömmel fogadtuk volna a szovjet megbízottak részvételét.

A szóban forgó értesülés Svájcban történő ellenőrzésével kapcsolatos tájékoztatást azonnal a Szovjet Kormány tudomására hoztuk. Ezt követően közöltük Kormányukkal, hogy ami szovjet tiszteknek az Alexander tábornagynál német tisztekkel folytatandó tanácskozáson való részvételét illeti, meg fogjuk adni a hozzájárulást, amennyiben Bernben végleges megállapodás jön létre abban a tekintetben, hogy Casertában ilyen tanácskozást tartanak a kapituláció részleteinek megtárgyalása céljából.

Megbízottainknak a német tisztekkel való találkozás létrehozására tett kísérletei mindeddig nem jártak sikerrel, de továbbra is valószínűnek látszik, hogy lehetséges ilyen találkozás.

Kormányomnak, mint Ön bizonyára megérti, tőle telhetően támogatnia kell a harcoló hadsereg minden tisztjét, a szövetséges fegyveres erők parancsnokait, ha úgy látják, hogy frontszakaszukon az ellenséges csapatokat esetleg kapitulációra lehet kényszeríteni. Teljesen értelmetlenül jártam volna el, ha valamilyen más álláspontra helyezkedem vagy megengedek bármi néven nevezendő olyan késlekedést, amelynek következtében az amerikai fegyveres erők fölösleges és elkerülhető további áldozatokat szenvednek. Ön, mint katona, megérti, hogy gyorsan kell cselekednünk, ha nem akarjuk elszalasztani a kínálkozó lehetőséget. Ugyanez lett volna a helyzet, ha az ellenség Königsbergnél vagy Danzignál fehér zászlóval fordult volna valamelyik tábornokukhoz.

Az ellenség fegyveres erőinek ilyen kapitulálása nem sérti a feltétel nélküli kapituláció általunk egyetértésben megállapított elvét, és nem foglal magában politikai mozzanatokat.

Minden olyan esetben, amikor a harcoló amerikai csapatok valamelyik parancsnoka a kapituláció részleteit tárgyalja meg, nagy örömmel fogom hasznosítani azoknak a tisztjeiknek tapasztalatait és tanácsait, akik részt tudnak venni a tanácskozáson, de nem járulhatok hozzá ahhoz, hogy a Molotov úrnak előttem teljesen érthetetlen okokból emelt kifogásaira való tekintettel abbahagyjuk a kapituláció lehetőségének megvizsgálását.

Úgy vélik, hogy a közölt lehetőség nem nyújt sokat, de remé-

lem, a tisztjeink közötti félreértések elkerülése végett meg fogja magyarázni az illetékes tisztségviselő szovjet személyeknek, mennyire kívánatos és szükséges, hogy mi minden késedelem nélkül gyors és hatékony lépéseket tegyünk az amerikai csapatokkal a harctéren szemben álló ellenséges erők bármelyik részének kapitulációja érdekében.

Biztos vagyok benne, hogy Ön ugyanígy ítéli meg ezt a kérdést, és ugyanígy jár majd el, ha a szovjet fronton ugyanilyen lehetőség kínálkozik.

282. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MARSALLTÓL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

A népek békéjét és biztonságát célzó nemzetközi szervezet alapjainak lerakására hivatott San Franciscó-i értekezletet[87] mi igen nagyra értékeljük, s annak komoly jelentőséget tulajdonítunk, de a körülmények úgy alakultak, hogy V. M. Molotovnak valóban nem áll módjában részt venni az értekezleten. Én és V. M. Molotov ezt végtelenül sajnáljuk, de az a körülmény, hogy a Legfelsőbb Szovjet küldötteinek kívánságára áprilisra egybehívták a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének ülésszakát, amelyen V. M. Molotov jelenléte feltétlenül szükséges, még az értekezlet első ülésein való részvételének lehetőségét is kizárja.

Mint Ön is tudja, A. A. Gromiko Nagykövet Dumbarton-Oaksban[89] minden tekintetben eredményesen teljesítette feladatát, s mi biztosak vagyunk benne, hogy nagyon eredményesen fogja vezetni a San Franciscó-i szovjet delegációt.

Ami viszont a különböző értelmezéseket illeti, Ön is be fogja látni, hogy ezek nem lehetnek mérvadók döntéseink meghozatalánál.

1945 március 27.

283. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Behatóan foglalkoztam az Ön által folyó év március 25-i levelében előttem felvetett kérdéssel, és meggyőződésem szerint a Szovjet Kormány nem adhatott más választ, miután elutasították a szovjet megbízottak részvételét a németekkel Bernben annak lehetőségével kapcsolatban folytatott tárgyalásokon, hogy a német csapatok kapituláljanak és megnyissák a frontot az észak-olaszországi angol—amerikai csapatok előtt.

Én nemcsak nem ellenzem, hanem éppen fordítva, tökéletesen helyeslem azt, ha kihasználják a német seregekben bekövetkezett bomlás minden esetét, és meggyorsítják kapitulálásukat az egyik vagy a másik frontszakaszon, s ha a német seregeket arra ösztönzik, hogy megnyissák a frontot a szövetséges csapatok előtt.

De ahhoz, hogy az ellenséggel ilyen kérdésekről tárgyaljanak, csak abban az esetben járulok hozzá, ha ezek a tárgyalások nem könnyítik meg az ellenség helyzetét, ha a németek számára kizárják annak lehetőségét, hogy manőverezzenek, s ezeket a tárgyalásokat csapataiknak más frontszakaszokra, mindenekelőtt pedig a szovjet frontra való átdobására használják ki.

A Szovjet Kormány csakis ennek biztosítása céljából nyilvánította szükségesnek a szovjet katonai parancsnokság képviselőinek részvételét az ellenséggel ilyen kérdésekről folytatott tárgyalásokon, bárhol is tartják ezeket a tárgyalásokat — akár Bernben, akár Casertában. Nem értem, miért utasították el a szovjet katonai parancsnokság képviselőinek részvételét ezeken a tárgyalásokon, és mennyiben zavarhatták volna a szovjet katonai parancsnokság képviselői a szövetséges parancsnokság képviselőit.

Tájékoztatásul közölnöm kell Önnel, hogy a németek máris kihasználták a szövetséges parancsnoksággal folytatott tárgyalásokat, és ezek idején sikerült Észak-Olaszországból három hadosztályt átdobniok a szovjet frontra.

Az a krimi értekezleten meghirdetett feladat, hogy össze kell hangolni a hadműveleteket, s nyugatról, délről és keletről egyidejű támadást kell indítani a németek ellen, megkívánja, hogy az ellenség csapatait lekössük, s lehetetlenné tegyük az ellenség számára a manőverezést, a csapatok átdobását egyik hadszíntérről a másikra. A szovjet parancsnokság teljesíti ezt a feladatot. Alexander tábornagy ezt a feladatot megszegi. Ez a körülmény idegesíti a szovjet parancsnokságot és megteremti a bizalmatlanság talaját.

„Ön, mint katona, megérti — írja Ön nekem —, hogy gyorsan kell cselekednünk, ha nem akarjuk elszalasztani a kínálkozó lehetőséget. Ugyanez lett volna a helyzet, ha az ellenség Königsbergnél vagy Danzignál fehér zászlóval fordult volna valamelyik tábornokukhoz." Sajnos, a hasonlat itt nem helyénvaló. Danzignál, illetve Königsbergnél a német csapatokat bekerítettük. Ha megadják magukat, ezt azért teszik, hogy megmeneküljenek a pusztulástól, de ezeknek a csapatoknak nem áll módjukban megnyitni a frontot a szovjet csapatok előtt, mert a front tőlük már messze nyugatra, az Odera mentén van. Merőben más a helyzet az észak-olaszországi német csapatok tekintetében. Ezeket a csapatokat nem kerítették be és nem fenyegeti őket a megsemmisülés veszélye. Ha ennek ellenére a németek Észak-Olaszországban tárgyalásokra törekednek, hogy megadják magukat és megnyissák a frontot a szövetséges csapatok előtt, ez azt jelenti, hogy valamilyen más, komolyabb, Németország sorsát érintő céljaik vannak.

Meg kell mondanom Önnek, hogy amennyiben a keleti fronton, valahol az Odera mentén, hasonló feltételek jönnének létre annak lehetőségével kapcsolatban, hogy a németek kapituláljanak és megnyissák a frontot a szovjet csapatok előtt, nem mulasztanám el, hogy haladéktalanul értesítsem erről az angol—amerikai katonai parancsnokságot, és megkérjem, hogy küldje el képviselőit a tárgyalásokon való részvétel céljából, hiszen szövetségeseknek ilyen esetekben nem lehet titkuk egymás előtt.

1945 március 29.

284. sz.

Az érkezés ideje 1945 április 1.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Nem titkolhatom el Ön elől a nyugtalanságot, amellyel a jaltai eredményes találkozásunk óta bekövetkezett és mindkettőnket érdeklő eseményeket figyelem. Jaltában hozott határozataink jók voltak, s nagyrészüket lelkesedéssel fogadták a világ népei, amelyek abban, hogy meg tudtuk találni a közös alapot a kölcsönös megértésre, a jelenlegi háború utáni világbéke és világbiztonság legjobb garanciáját látták. Azt a roppant érdeklődést, amellyel az emberek Jaltában hozott határozataink megvalósítását figyelik, éppen az e határozatok szülte remények és várakozások váltották ki. Nincs jogunk megengedni, hogy csalódjanak. Az értekezleten hozott politikai határozatok, különösen a lengyel kérdésről hozott határozatok világszerte várt megvalósítása terén mind a mai napig sincsenek eredmények, ez pedig elkedvetleníti az embereket. Őszintén szólva, ez gondot okoz nekem, s meg kell mondanom Önnek, hogy sok tekintetben nem egészen értem kormányuk látszólag közömbös magatartását. Biztos vagyok benne, hogy mi hárman, akik Jaltában olyan jól megértettük egymást, ki tudjuk és egytől egyig ki is fogjuk küszöbölni az azóta felmerült akadályokat. Ezért ebben az üzenetemben teljesen nyíltan szándékozom kifejteni Önnek, hogy hogyan látom én a problémát.

Habár mindenekelőtt a lengyel kérdéssel kapcsolatos tárgyalások során felmerült nehézségekre gondolok, röviden meg kell emlékeznem arról a megegyezésünkről, amely a Nyilatkozat a felszabadított Európáról[90] című okiratban öltött testet. Őszintén szólva, nem tudom megérteni, hogy a közelmúltban Romániában bekövetkezett eseményeket[91] miért kell úgy tekinteni, mint amelyekre nem érvényes ez a megegyezés. Remélem, Ön időt fog találni arra, hogy személyesen megismerkedjék kormányainknak ezzel a kérdéssel kapcsolatos üzenetváltásával.

Egyezményeinknek legszélesebb körű érdeklődést kiváltott

és legaktuálisabb része azonban az, amely a lengyel kérdésre vonatkozik. Ön természetesen tud arról, hogy az általunk létesített Bizottság[92] munkája nem haladt előre. Véleményem szerint ez azzal a móddal magyarázható, ahogyan Kormányuk a krimi határozatokat értelmezi. Félreértések elkerülése végett az alábbiakban kifejtem, hogyan értelmezem én az egyezménynek a Moszkvai Bizottság munkájában felmerült nehézségekkel kapcsolatos pontjait.

Az eddigi tárgyalások folyamán az Önök Kormánya nyilván arra az álláspontra helyezkedett, hogy az új Lengyel Ideiglenes Nemzeti Egységkormánynak, amelyet megállapodásunk értelmében meg kell alakítani, csak kevéssé kell különböznie a jelenlegi Varsói Kormánytól. Szerintem ez sem egyezményünkkel, sem pedig tárgyalásainkkal nincs összhangban. Igaz ugyan, hogy a Lublini Kormányt[84] újjá kell szervezni, s hogy tagjainak tekintélyes szerepet kell betölteniök, de ennek úgy kell történnie, hogy új kormányt hozunk létre. Ezt a körülményt az egyezmény szövegének több pontja világosan kiemeli. Világosan tudomására kell hoznom Önnek, hogy minden olyan döntés, amely a jelenlegi varsói kormányzati rendszer valamelyest álcázott további fennállására vezetne, elfogadhatatlan lenne, s az Egyesült Államok népét annak a következtetésnek levonására késztetné, hogy a Jaltában kötött egyezmény kudarcot vallott.

Hasonlóképpen világos, hogy ugyanezen oknál fogva a Varsói Kormány az egyezmény értelmében nem formálhat jogot arra, hogy kiválassza vagy visszautasítsa azokat a lengyeleket, akiket a Bizottság tanácskozás céljából Moszkvába való meghívásra kijelöl. Nem egyezhetnénk-e meg abban, hogy a Bizottság dolga azoknak a lengyel politikusoknak kiválasztása, akiknek elsősorban tanácskozás céljából Moszkvába kell utazniok, és hogy a meghívókat ennek megfelelően kell elküldeni? Ha ezt megtehetnénk, nem lennének nagyobb kifogásaim az ellen, hogy először a lublini csoport utazzék Moszkvába, annak érdekében, hogy teljesen megismerkedhessen az erre a kérdésre vonatkozó jaltai határozatoknak a megállapodás szerinti értelmezésével. Magától értetődik, hogy amennyiben először a lublini csoport érkezik, a tanácskozásra meghívott többi lengyel politikus megérkezése előtt egyedül a lublini csoporttal semmiféle egyezményt nem

lehet kötni. A Bizottság a megegyezés megkönnyítése érdekében először kiválaszthatna egy kis, de reprezentatív csoportot a lengyel politikusok közül, akik azután más jelölteket javasolhatnának a Bizottságnak megvizsgálásra. Mi nem akadályoztuk és nem akadályoznánk egyetlen olyan jelölt kiválasztását sem, akinek meghívását a tanácskozásra Molotov úr javasolhatná, s az ilyenek tekintetében nem emeltünk, s ezután sem emelnénk vétót, mert biztosak vagyunk benne, hogy Molotov úr nem javasol olyan lengyel politikust, aki ellenséges szemmel nézi a krimi határozat célkitűzéseit. Véleményem szerint nem túl nagy kérés részemről, ha azt kérem, hogy az én Nagykövetem iránt ugyanilyen bizalmat tanúsítsanak, s hogy a tanácskozáson való részvételre a Bizottság bármelyik tagja által javasolt bármelyik jelöltet a többi tag bizalommal fogadja. Szerintem világos, hogy amennyiben a Bizottságnak a meghívandó lengyelek kiválasztásához való jogát korlátozzák, vagy a Bizottság megosztja ezt a jogát a Varsói Kormánnyal, akkor éppen az az alap semmisül meg, amelyen egyezményünk nyugszik.

A fentebb elmondottak képezik azokat a fő akadályokat, amelyek véleményem szerint útjában állottak annak, hogy Bizottságunk eredményeket érjen el ebben az igen fontos ügyben. Ugyanakkor van két javaslat, amely nincs benne az egyezményben, mindamellett igen nagymértékben befolyásolja a mindannyiunk által elérni kívánt eredményeket. Az Önök Kormánya e két javaslat közül eddig még egyiket sem fogadta el. A következőkre gondolok.

1) Lengyelországban politikai szempontból a lehető legnagyobb nyugalomnak kell lennie, s az egymással ellenségesen szemben álló csoportoknak be kell szüntetni minden olyan intézkedés és ellenintézkedés életbeléptetését, amely egymás ellen irányul. Feltétlenül ésszerűnek tartom, hogy mindkét részről felhasználjuk befolyásunkat ebben az irányban.

2. Egészen természetesnek tartom azt is, hogy a Bizottság amerikai és brit tagjainak, tekintettel az egyezmény által rájuk rótt kötelezettségekre — megengedjék, hogy ellátogassanak Lengyelországba. Ön is emlékszik arra, hogy maga Molotov úr javasolta ezt a Bizottság első üléseinek egyikén, és csak később vonta vissza javaslatát.

Szeretném, ha megértene engem abban a kérdésben, hogy mennyire fontos ennek a lengyel kérdésnek igazságos és gyors megoldása nemzetközi együttműködési programunk sikeres megvalósítása szempontjából. Ha ez nem történik meg, akkor mindazok a nehézségek és veszélyek, amelyek a szövetségesek egységét fenyegetik, s amelyeknek oly világosan tudatában voltunk, amikor krimi határozatainkat kidolgoztuk, még élesebb formában merülnek majd fel előttünk. Ön minden bizonnyal tudja, hogy az Egyesült Államokban a Kormánynak a külés a belpolitika terén egyaránt szüksége van a nép őszinte támogatására. Az amerikai nép önállóan jut erre vagy arra a véleményre, s ezen a véleményen a Kormány semmiképpen sem változtathat. Azért említem meg ezt a körülményt, mert annak az üzenetének utolsó mondata, amelyet Molotov úrnak a San-Franciscó-i értekezleten[87] való részvételével kapcsolatban intézett hozzám, gondolkodóba ejt, hogy vajon Ön teljes mértékben figyelembe veszi-e ezt a tényezőt.

285. sz.

Az érkezés ideje 1945 április 1.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Úgy látom, hogy az észak-olaszországi német fegyveres erők kapitulációját illetően a németekkel a jövőben esetleg folytatandó tárgyalásokkal kapcsolatos üzenetváltásunk folyamán e kérdés körül most sajnálatos aggályoskodás és bizalmatlanság légköre alakult ki, jóllehet valamennyi alapelvet illetően egyetértés van köztünk.

A kapitulációról semmiféle tárgyalás nem folyt, és ha lesznek ilyen tárgyalások, ezek Casertában mindvégig az Önök képviselőjének jelenlétében fognak folyni. Jóllehet a szóban forgó tárgyalások megszervezésére Bernben tett kísérlet eredménytelennek bizonyult, megbíztuk Alexander tábornagyot, hogy állandóan tájékoztassa Önöket erről az ügyről.

Ismételten ki kell jelentenem, a berni találkozás egyedüli célja az volt, hogy kapcsolatot létesítsünk illetékes német tisztekkel, nem pedig az, hogy bármi néven nevezendő tárgyalásokat folytassunk.

Szó sem lehet a németekkel olyan tárgyalásokról, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy erőiket az olasz frontról bárhová átdobják. Ha lesznek tárgyalások, ezek alapja csakis a feltétel nélküli kapituláció lehet. Ami azt illeti, hogy a szövetségesek Olaszországban jelenleg nem folytatnak támadó hadműveleteket, ez semmiképpen sem annak a következménye, hogy a németekkel való megegyezésben reménykedünk. Az olaszországi támadó hadműveleteknek a legutóbbi időben bekövetkezett tényleges félbeszakadása főleg azzal magyarázható, hogy erről a frontról nemrégiben Franciaországba dobtak át szövetséges csapatokat — brit és kanadai hadosztályokat. Jelenleg előkészületek történnek arra, hogy április 10-e körül az olasz fronton meginduljon a támadás. De — bár sikert remélünk — ennek a hadműveletnek az arányai korlátozottak lesznek, mert Alexandernek jelenleg nem áll rendelkezésére elég erő. Neki 17 harcképes hadosztálya van, vele szemben pedig 24 német hadosztály áll. Minden erőnktől telhetőt meg szándékozunk tenni annak érdekében, hogy megakadályozzuk a jelenleg Olaszországban levő német csapatok más hadszínterekre irányítását.

Ami a német csapatok Olaszországból történt átdobásának időpontját illeti, szerintem az Ön értesülései tévesek. A mi megbízható értesüléseink szerint ez év január elseje után három német hadosztályt vontak ki Olaszországból, s ebből kettőt vittek a keleti frontra. E három hadosztály közül az utolsó átdobása február 25-e körül, vagyis több mint két héttel azelőtt kezdődött meg, hogy a kapituláció valamilyen lehetősége szóba jött. Ezért egészen világos, hogy a német megbízottak Bernben akkor fordultak hozzánk, amikor az utolsó csapatátdobás már megkezdődött, s így ez az akció a csapatátdobást semmiképpen sem befolyásolhatta.

Az egész egy állítólag Himmlerhez közelálló német tiszt kezdeményezésére történt, s természetesen fölöttébb valószínű, hogy egyetlen célja — gyanakvást és bizalmatlanságot kelteni a szövetségesek között. Semmi okunk arra, hogy lehetővé tegyük

e cél elérését. Remélem, hogy a jelenlegi helyzetnek és szándékaimnak fentebbi világos ismertetése eloszlatja azokat az aggályokat, amelyeket Ön március 29-i üzenetében kifejezésre juttatott.

286. sz.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS

I. V. SZTÁLIN MARSALLTÓL
ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

A berni tárgyalások kérdésére vonatkozó üzenetét megkaptam.

Önnek tökéletesen igaza van abban, hogy az angol—amerikai parancsnokság és a német parancsnokság között valahol Bernben vagy másutt folytatott tárgyalásokkal, ezzel az egész históriával kapcsolatban „most sajnálatos aggályoskodás és bizalmatlanság légköre alakult ki".

Ön azt állítja, hogy eddig még semmiféle tárgyalás nem volt. Azt kell hinnem, hogy Önt nem tájékoztatták teljes mértékben. Katona kollégáim a rendelkezésükre álló adatok alapján nem kételkednek abban, hogy voltak tárgyalások, s ezek a németekkel kötött olyan megegyezéssel végződtek, amelynek értelmében Kesselring marsall, a német nyugati front parancsnoka beleegyezett abba, hogy megnyissa a frontot, s az angol és amerikai csapatokat átengedje keleti irányban, az angolok és az amerikaiak pedig viszonzásul megígérték, hogy enyhébb fegyverszüneti feltételeket szabnak a németeknek.

Azt hiszem, hogy kollégáim közel járnak az igazsághoz. Ellenkező esetben érthetetlen lenne az a körülmény, hogy az angolok és amerikaiak elutasították a szovjet parancsnokság képviselőinek részvételét a németekkel Bernben folytatott tárgyalásokon.

Előttem érthetetlen az angolok hallgatása is, akik Önnek engedték át a velem való levelezést ebben a kellemetlen kérdésben, ők maguk pedig továbbra is hallgatnak, noha tudott dolog, hogy ezt az egész históriát, a berni tárgyalásokat az angolok kezdeményezték.

Megértem, hogy ezek a Bernben vagy másutt folytatott különtárgyalások bizonyos előnyöket jelentenek az angol és amerikai csapatoknak, mivel így lehetővé válik számukra, hogy úgyszólván a németek ellenállása nélkül mélyen behatoljanak Németország belsejébe, de miért kellett ezt eltitkolni az oroszok elől, és miért nem figyelmeztették erre előre szövetségeseiket — az oroszokat?

Így került sor arra, hogy a németek ez idő szerint nyugaton gyakorlatilag beszüntették a háborút Anglia és Amerika ellen. Ugyanakkor azonban a németek folytatják a háborút Oroszország — Anglia és az Egyesült Államok szövetségese ellen.

Érthető, hogy az ilyen helyzet semmiképpen sem járulhat hozzá az országaink közötti bizalom fenntartásához és erősítéséhez.

Előző üzenetemben már megírtam Önnek és most szükségesnek tartom itt megismételni, hogy én személyesen és kollégáim semmiképpen sem vállalkoznánk ilyen kockázatos lépésre, mert jól tudjuk, hogy a pillanatnyi előny, bármekkora legyen is, nem ér fel azzal az elvi előnnyel, amit a szövetségesek közötti bizalom fenntartása és erősítése jelent.

1945 április 3.

287. sz.

Az érkezés ideje 1945 április 5.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Csodálkozással vettem kézhez április 3-i üzenetét, amely azt az állítást tartalmazza, hogy az Alexander tábornagy és Kesselring között Bernben létrejött megegyezés értelmében Kesselring beleegyezett abba, hogy „az angol és amerikai csapatokat átengedje keleti irányban, az angolok és amerikaiak pedig viszonzásul megígérték, hogy enyhébb fegyverszüneti feltételeket szabnak a németeknek".

Azokkal a Bernben tett kísérletekkel kapcsolatban, hogy

tanácskozást kezdjünk az olaszországi német csapatok kapitulációjának megtárgyalása céljából, előző üzeneteimben már közöltem Önnel, hogy 1) Bernben semmiféle tárgyalás nem volt; 2) ez a találkozás egyáltalán nem volt politikai jellegű; 3) ha Olaszországban az ellenséges hadsereg bármilyen kapitulációjára sor kerül, nem fogjuk megszegni közös elvünket, a feltétel nélküli kapituláció elvét; 4) örömmel fogjuk fogadni szovjet tisztek részvételét minden olyan találkozáson, amelyet a kapituláció megtárgyalása céljából esetleg rendezünk.

Németország ellen irányuló együttes katonai erőfeszítéseink érdekében, amelyek nyomán most a német haderő gyors felbomlását illetően ragyogó kilátásaink vannak, továbbra is fel kell tételeznem, hogy Ön ugyanolyan nagy bizalmat érez becsületességem és megbízhatóságom iránt, amilyet én az Ön becsületessége és megbízhatósága iránt mindenkor éreztem.

Én ugyancsak teljes mértékben értékelem azt a szerepet, amelyet az Önök hadseregе játszott, amikor az Eisenhower tábornok parancsnoksága alá tartozó fegyveres erőknek lehetővé tette a Rajnán való átkelést, valamint azt a befolyást is, amellyel az Önök csapatainak ezután következő hadműveletei a közös támadásainkkal szemben tanúsított német ellenállás végleges összeomlására lesznek.

Én tökéletesen megbízom Eisenhower tábornokban, s biztos vagyok benne, hogy ő magától értetődően tájékoztatna engem; mielőtt bármilyen megegyezést kötne a németekkel. Megbíztuk, hogy feltétel nélküli kapitulációt követeljen mindazoktól a német csapatoktól, amelyek az ő frontján esetleg vereséget szenvednek, és ő ezt meg is fogja tenni. A nyugati fronton bekövetkezett előrenyomulásunk a hadműveletek eredménye. Ennek az előrenyomulásnak gyorsasága főleg azzal a szörnyű csapással magyarázható, amelyet légierőink mértek a németekre, s amely tönkretette a németek közlekedési hálózatát, továbbá azzal, hogy Eisenhowernek már akkor sikerült megtörni a nyugati fronton levő német csapatok zömének erejét, amikor azok még a Rajnától nyugatra voltak.

Biztos vagyok benne, hogy Bernben soha semmiféle tárgyalás nem volt, s szerintem az Ön ilyen irányú értesülései bizonyára német forrásokból származnak, márpedig a németek egyre

széthúzást igyekeztek előidézni közöttünk, hogy valamennyire kibújhassanak az általuk elkövetett háborús bűnökért rájuk háruló felelősség alól. Ha Wolfnak ez volt a célja, akkor — mint az Ön üzenete bizonyítja — elért némi sikert.

Mivel meggyőződésem szerint Ön hisz az én személyes megbízhatóságomban és abban az eltökélt szándékomban, hogy Önökkel együtt elérjük a nácik feltétel nélküli kapitulációját, csodálkozással tölt el, hogy a Szovjet Kormány úgy látszik hitelt adott annak a véleménynek, amely szerint én megegyezésre léptem az ellenséggel, anélkül, hogy előbb megkaptam volna az Önök teljes hozzájárulását.

Végül, meg szeretném mondani, hogy a történelem egyik legnagyobb tragédiája lenne, ha éppen a győzelem pillanatában, amelyhez már közel vagyunk, az emberéletben és anyagi értékekben hozott hatalmas áldozatok után ilyen gyanúsítgatás és ilyen bizalmatlanság ártana közös ügyünknek.

Őszintén szólva, az Ön informátoraival szemben, bárkik legyenek, cselekedeteimnek, illetve bizalmi embereim cselekedeteinek ilyen aljas, valótlan beállítása miatt nem érezhetek mást, mint mélységes felháborodást.

288. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Április 5-i üzenetét megkaptam.

1. Április 3-i üzenetemben nem a becsületességről és a megbízhatóságról van szó. Sohasem kételkedtem az Ön becsületességében és megbízhatóságában, s ugyanígy Churchill úr becsületességében és megbízhatóságában. Nálam arról van szó, hogy üzenetváltásunk során kiderült nézeteink különbözősége abban a tekintetben, hogy mit engedhet meg magának az egyik szövetséges a másikkal szemben, és mit nem szabad megengednie. Mi oroszok úgy gondoljuk, hogy a frontokon jelenleg kialakult helyzet mellett, amikor az ellenség a kikerülhetetlen kapituláció előtt áll, minden olyan esetben, amikor az egyik szövetséges

képviselői találkoznak a németekkel a kapituláció kérdésében, biztosítani kell a másik szövetséges képviselőinek a részvételt ezen a találkozón. Mindenesetre, ez feltétlenül szükséges, ha a szóban forgó szövetséges törekszik arra, hogy részt vegyen az ilyen találkozón. Az amerikaiak és az angolok viszont másképpen gondolkoznak, s helytelennek tartják az orosz álláspontot. Ebből kiindulva megtagadták az oroszoktól azt a jogot, hogy részt vegyenek a németekkel Svájcban történt találkozón. Már megírtam Önnek, s nem tartom fölöslegesnek megismételni, hogy az oroszok hasonló helyzetben semmi esetre sem tagadták volna meg az amerikaiaktól és az angoloktól az ilyen találkozáson való részvétel jogát. Én továbbra is az orosz álláspontot tartom az egyedül helyesnek, mert kizárja a kölcsönös gyanakvás minden lehetőségét, s nem teszi lehetővé az ellenségnek, hogy bizalmatlanságot keltsen köztünk.

2. Nehéz egyetérteni azzal, hogy a nyugati fronton a németek részéről az ellenállás hiánya csakis azzal magyarázható, hogy szétverték őket. A németeknek a keleti fronton 147 hadosztályuk van. Minden károsodás nélkül elvonhatnának a keleti frontról 15—20 hadosztályt, s átdobhatnák a nyugati fronton levő csapataik megsegítésére. A németek azonban ezt nem tették és nem teszik. Továbbra is dühödten hadakoznak az oroszokkal Zemljanicáért, holmi jóformán ismeretlen csehszlovákiai vasútállomásért, amely úgy kell nekik, mint halottnak a borogatás, de minden ellenállás nélkül feladnak Németország szívében olyan fontos városokat, mint Osnabrück, Mannheim és Kassel. Lássa be, hogy a németeknek ez a viselkedése enyhén szólva furcsa és érthetetlen.

3. Ami informátoraimat illeti, biztosítom Önt, hogy nagyon becsületes és szerény emberek, akik gondosan teljesítik kötelességüket, s nem áll szándékukban megsérteni bárkit is. Ezeket az embereket mi a tények alapján ismételten ellenőriztük. Ítélje meg maga. Marshall tábornok ez év februárjában több fontos értesülést közölt a szovjet csapatok Vezérkarával, amikor is a rendelkezésére álló adatok alapján figyelmeztette az oroszokat, hogy márciusban két komoly német ellentámadás lesz a keleti fronton, az egyik Pomeránia felől Thorn irányában, a másik Moravská Ostrava térségéből Lodz irányában. A gyakor-

latban azonban kiderült, hogy a fő támadást a németek nem a fentemlített körzetekben készítették elő és hajtották végre, hanem egészen másutt, nevezetesen a Balaton környékén, Budapesttől délnyugatra. Ma már tudjuk, hogy a németek ebben a körzetben mintegy 35 hadosztályt, köztük 11 páncélos hadosztályt vontak össze. Ez volt a háború ilyen nagy páncélos erő összpontosításával végrehajtott egyik legkomolyabb támadása. Tolbuhin marsallnak egyebek között azért sikerült elkerülni a katasztrófát, majd pedig tönkreverni a németeket mert informátoraim, ha bizonyos késéssel is, felfedték a németek fő támadásának ezt a tervét, s nyomban figyelmeztették rá Tolbuhin marsallt. Ilyenformán újra alkalmam volt meggyőződni a szovjet informátorok pontosságáról és jólértesültségéről.

Hogy tájékoztassam Önt ebben a kérdésben, mellékelem Antonov hadseregtábornoknak, a Vörös Hadsereg Vezérkari Főnökének Dean vezérőrnagyhoz intézett levelét.

1945 április 7.

Másolat. TITKOS

JOHN R. DEAN VEZÉRŐRNAGYNAK,
A SZOVJETUNIÓBAN MŰKÖDŐ
AMERIKAI KATONAI MISSZIÓ VEZETŐJÉNEK

Tisztelt tábornok úr!

Kérem, hozza Marshall tábornok tudomására a következőket:

Ez év február 20-án Dean tábornok közvetítésével azt az értesülést kaptam Marshall tábornoktól, hogy a németek két helyen hajtanak végre a keleti fronton csapatösszevonást ellentámadás céljából: Pomerániában — Thorn elleni támadásra, illetve Bécs és Moravská Ostrava térségében — Lodz irányában való támadásra. Ennek a déli csapatösszevonásnak magában kell foglalnia az „SS" 6. páncélos hadsereget. Hasonló értesüléseket kaptam február 12-én Brinkman ezredestől, az Angol Katonai Misszió hadsereg-szekciójának vezetőjétől.

Rendkívül hálás vagyok és elismeréssel tartozom Marshall tábornoknak, hogy közös céljaink érdekében szíveskedett rendelkezésünkre bocsátani ezt az információt.

Egyszersmind kötelességemnek tartom közölni Marshall tábornokkal, hogy a keleti front harci cselekményei márciusban nem igazolták az általa adott információt, mivel ezek a harcok megmutatták, hogy a német csapatok, köztük az „SS" 6. páncélos hadsereg fő összpontosítási helye nem Pomeránia és nem Moravská Ostrava térsége volt, hanem a Balaton térsége, ahonnan a németek azért támadtak, hogy kijussanak a Dunához és Budapesttől délre átkeljenek rajta.

Ez a tény azt mutatja, hogy a Marshall tábornok által felhasznált információ nem volt összhangban a keleti fronton márciusban végbement események tényleges menetével.

Nincs kizárva annak lehetősége, hogy egyes információs források félre akarták vezetni mind az angol—amerikai, mind pedig a szovjet parancsnokságot, el akarták terelni a szovjet parancsnokság figyelmét arról a térségről, ahol a németek a keleti front fő támadó hadműveletét előkészítették.

Az elmondottak ellenére kérem Marshall tábornokot, ha lehetséges, közölje velem továbbra is az ellenségről rendelkezésére álló értesüléseit.

Ezt a közlést csak azért tartottam kötelességemnek Marshall tábornok tudomására hozni, hogy ezen információ forrását illetően levonhassa a megfelelő következtetéseket.

Kérem, biztosítsa Marshall tábornokot nagyrabecsülésemről és hálámról.

Tisztelője —

ANTONOV hadseregtábornok,
a Vörös Hadsereg Vezérkari Főnöke

1945 március 30.

289. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
F. ROOSEVELT ELNÖK ÚRNAK

Április 1-i üzenetével kapcsolatban Lengyelország kérdését illetően szükségesnek tartom a következő megjegyzéseket.

A lengyel kérdéssel kapcsolatos ügyek valóban zsákutcába jutottak.

Mi ennek az oka?

Az az oka, hogy az Egyesült Államok és Anglia moszkvai Nagykövetei, akik tagjai a Moszkvai Bizottságnak[92], eltértek a krimi értekezleten elfogadott irányelvektől, s a krimi értekezleten szóba sem került új dolgokkal hozakodnak elő.

Nevezetesen:

a) A krimi értekezleten mindhárman úgy tekintettük az Ideiglenes Lengyel Kormányt, hogy az Lengyelország jelenleg működő, újjáalakításra szoruló kormánya, amelynek az új Nemzeti Egységkormány magvát kell képeznie. Ezzel szemben az Egyesült Államok és Anglia moszkvai Nagykövetei eltérnek ettől az irányelvtől, nem vesznek tudomást az Ideiglenes Lengyel Kormány létezéséről, nem méltatják azt figyelmükre, s a legjobb esetben egyenlőségi jelet tesznek egyes lengyelországi és londoni magánszemélyek és Lengyelország Ideiglenes Kormánya közé. Emellett véleményük szerint az Ideiglenes Kormány újjáalakítása úgy értelmezendő, hogy azt teljesen fel kell számolni és tökéletesen új kormányt kell létrehozni. A dolog odáig fajult, hogy Harriman úr a Moszkvai Bizottságban kijelentette: lehetséges, hogy az Ideiglenes Kormány egyetlen tagja sem kerül be a Lengyel Nemzeti Egységkormányba.

Érthető, hogy az Amerikai és az Angol Nagykövet ilyen állásfoglalása szükségképpen felháborítja a Lengyel Ideiglenes Kormányt. Ami a Szovjetuniót illeti, természetesen ugyancsak nem érthet egyet az ilyen állásfoglalással, mert az a krimi értekezlet határozatainak egyenes megszegését jelenti.

b) A krimi értekezleten mindhárman abból indultunk ki, hogy tanácskozás céljából öt személyt kell meghívni Lengyelországból és három személyt — de nem többet — Londonból. Az Egyesült Államok és Anglia moszkvai Nagykövetei viszont eltértek ettől az álláspontól, s azt követelik, hogy a Moszkvai Bizottság minden egyes tagja korlátlan számban hívhasson meg lengyelországi és londoni személyeket.

Érthető, hogy a Szovjet Kormány ezzel nem érthetett egyet, hiszen az emberek meghívása a krimi értekezlet határozata értelmében nem a Bizottság egyes tagjainak, hanem a Bizottság egészének — mint Bizottságnak a feladata. Az a köve-

telés pedig, hogy korlátlan számú személyt hívjanak meg tanácskozásra, ellentmond annak, amit a krimi értekezlet előírt.

c) A Szovjet Kormány abból indul ki, hogy a krimi értekezlet határozatainak értelmében olyan lengyel politikusokat kell meghívni tanácskozásra, akik először, elismerik a krimi értekezlet határozatait, a Curzon-vonallal[57] kapcsolatos határozatot is beleértve, és másodszor, ténylegesen törekszenek arra, hogy baráti kapcsolatokat létesítsenek Lengyelország és a Szovjetunió között. A Szovjet Kormány ragaszkodik ehhez, mert a szovjet csapatoknak Lengyelország felszabadításáért bőségesen kiontott vére és az a tény, hogy a legutóbbi 30 év folyamán az ellenség kétszer is felhasználta Lengyelország területét az Oroszországba való betörésre — mindez kötelezi a Szovjet Kormányt annak elérésére, hogy a Szovjetunió és Lengyelország között baráti viszony álljon fenn.

Az Egyesült Államok és Anglia moszkvai Nagykövetei viszont ezt nem veszik figyelembe, s arra törekednek, hogy lengyel politikusokat a krimi értekezlet határozataival és a Szovjetunióval kapcsolatban elfoglalt álláspontjukra való tekintet nélkül hívjanak meg tanácskozásra.

Véleményem szerint ezek azok az okok, amelyek akadályozzák a lengyel kérdésnek a kölcsönös egyetértés szellemében történő megoldását.

Ahhoz, hogy a zsákutcából kijussunk és egyetértő megoldást találjunk, szerintem a következő lépéseket kell tenni:

1) Ki kell mondani, hogy az Ideiglenes Lengyel Kormány újjáalakítása nem felszámolást jelent, hanem a kormánynak kibővítés útján történő újjáalakítását jelenti, s a Lengyel Nemzeti Egységkormány magvát az Ideiglenes Lengyel Kormánynak kell alkotnia.

2) Vissza kell térni a krimi értekezleten körvonalazott irányelvhez, s be kell érni nyolc lengyel politikus meghívásával, akik közül ötöt Lengyelországból, hármat Londonból kell meghívni.

3) Ki kell mondani, hogy minden körülmények között tanácskozni kell az Ideiglenes Lengyel Kormány képviselőivel, s elsősorban ezt a tanácskozást kell megtartani, mert az Ideiglenes Lengyel Kormány Lengyelországban a legnagyobb erő — azokhoz az egyes személyekhez képest, akiket Londonból

és Lengyelországból fognak meghívni, és akiknek a befolyása Lengyelország lakosságára semmiképpen nem mérhető ahhoz a hatalmas befolyáshoz, amelynek a Lengyel Ideiglenes Kormány örvend Lengyelországban.

Felhívom a figyelmet erre a pontra, mert véleményem szerint ennek a kérdésnek bármilyen más megoldását Lengyelországban esetleg úgy fogadnák, mint a lengyel nép megsértését, és mint olyan kísérletet, hogy a lengyel közvélemény figyelmen kívül hagyásával létrehozott kormányt kényszerítsenek Lengyelországra.

4) Csakis olyan politikusokat kell meghívni tanácskozásra Lengyelországból és Londonból. akik elismerik a krimi értekezletnek Lengyelországgal kapcsolatban hozott határozatait, s ténylegesen törekednek arra, hogy baráti kapcsolatokat létesítsenek Lengyelország és a Szovjetunió között.

5) Az Ideiglenes Lengyel Kormány újjáalakítását úgy kell végrehajtani, hogy az Ideiglenes Kormány jelenlegi minisztereinek egy részét az Ideiglenes Kormányban eddig részt nem vett lengyel politikusok közül kikerülő új miniszterekkel váltsák fel.

Ami a Lengyel Nemzeti Egységkormány régi és új minisztereinek számarányát illeti, körülbelül ugyanolyan arányt lehetne megállapítani, mint a Jugoszláv Kormány esetében.

Úgy gondolom, hogy a fent kifejtett megjegyzések figyelembevétele esetén rövid idő alatt egyetértő határozatra juthatunk a lengyel kérdésben.

1945 április 7.

290. sz.

Az érkezés ideje 1945 április 13.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
ROOSEVELT ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Köszönetet mondok Önnek, amiért őszintén megvilágította a szovjet álláspontot a berni ügy tekintetében, amely most nyilván háttérbe szorult, a múltba tűnt, anélkül hogy bármilyen haszonnal járt volna.

Mindenesetre nincs értelme a kölcsönös bizalmatlanságnak, s a jövőben nem szabad előfordulni ilyen természetű jelentéktelen félreértéseknek. Biztos vagyok benne, hogy amikor hadseregeink Németországban érintkezésbe kerülnek egymással, és egyesülnek egy tökéletesen összehangolt támadásra, a náci seregek felbomlanak.

291. sz.

Az elküldés ideje 1945 április 13.

TRUMAN ELNÖKNEK

Washington.

A Szovjet Kormány és a magam nevében mély részvétemet fejezem ki az Amerikai Egyesült Államok Kormányának Roosevelt Elnök korai elhúnyta alkalmából. Az amerikai nép és az Egyesült Nemzetek Franklin Roosevelt személyében olyan embert vesztettek el, aki világviszonylatban is igen nagy politikus, s a háború utáni béke és biztonság szervezetének szószólója volt.

A Szovjetunió Kormánya őszinte együttérzését fejezi ki az amerikai népnek a súlyos veszteséggel kapcsolatban, s ugyanakkor meg van győződve arról, hogy a közös ellenség ellen viselt háború fő terhét magukra vállalt nagyhatalmak közötti együttműködés politikája a jövőben is erősödni fog.

I. SZTÁLIN

292. sz.

Az érkezés ideje 1945 április 18.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
TRUMAN ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Köszönöm azokat a baráti és igazságos szavait, amelyekkel Franklin Roosevelt volt Elnöknek a civilizáció ügyéhez való hozzájárulását méltatta, s arra vonatkozó kijelentését, hogy mi közös erőfeszítéseket fogunk tenni ugyanezért az ügyért.

293. sz.

Az érkezés ideje 1945 április 18.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS AZ ELNÖKTŐL ÉS A MINISZTERELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Ezt a közös választ küldjük a lengyel kérdéssel kapcsolatos tárgyalásokra vonatkozó április 7-i üzenetére, hogy jobban tisztázzuk ezt a dolgot, s hogy ne legyen félreértés e kérdésben vallott álláspontunkat illetően. Britannia és az Egyesült Államok Kormányai a legőszintébben igyekeztek konstruktívan és igazságosan eljárni ebben a kérdésben, s továbbra is ezt fogják tenni. Mielőtt azonban ismertetnénk Önnel konkrét és konstruktív javaslatainkat, ami ennek az üzenetnek voltaképpeni célja, szükségesnek tartjuk eloszlatni azt a merőben helytelen benyomást, amely Önben Britannia és az Egyesült Államok Kormányának álláspontja tekintetében nyilván kialakult, miután ezt az álláspontot Nagyköveteink a tárgyalásokon közvetlen utasításaiknak megfelelően kifejtették.

Merőben váratlan Önnek az az állítása, hogy a Varsóban működő jelenlegi Kormányt e tárgyalások idején bizonyos mértékben figyelmen kívül hagyták. Ilyen szándékunk vagy álláspontunk sohasem volt. Önnek bizonyára tudomása van arról a tényről, amely szerint moszkvai Nagyköveteink fenntartás nélkül egyetértettek azzal, hogy a Varsói Lengyel Kormány három vezetőjét fel kell venni azoknak a lengyeleknek a listájára, akik a Lengyel Bizottság moszkvai tanácskozására[92] meghívást kapnak. Mi sohasem tagadtuk, hogy ama három csoport között, amelyből az új kormánynak, az Ideiglenes Nemzeti Egységkormánynak meg kell alakulnia, a jelenlegi Varsói Kormány képviselőinek vitathatatlanul kimagasló szerep jut majd. Ugyanilyen igazságtalan az a megállapítás, hogy a Nagykövetek korlátlan számú lengyel politikus meghívásának jogát követelik. A Bizottságnak az a joga, hogy mind külföldről, mind pedig Lengyelországból egyes lengyel megbízottakat javasoljon a moszkvai tanácskozásra, és jóváhagyja meghívásu-

kat, nem értelmezhető így. Igaz, Roosevelt Elnök április 1-i üzenetében külön kijelentette: „a Bizottság a megegyezés megkönnyítése érdekében először kiválaszthatna egy kis, de reprezentatív csoportot a lengyel politikusok közül, akik azután más jelölteket javasolhatnának a Bizottságnak megvizsgálásra." A vitás kérdés miközöttünk valójában nem egyéb, mint hogy van-e joga a Varsói Kormánynak vétót emelni a tanácskozásra való egyes meghívások ellen vagy nincs. Véleményünk szerint a krimi határozat nem tartalmaz ilyesmit. Szerintünk Ön visszatér a krimi szovjet küldöttség eredeti álláspontjához, amely utóbb az egyezményben módosult. A továbbiakban szilárdan szem előtt tartjuk, hogy most csak azokról a lengyelekről van szó, akiket meg kell hívni Moszkvába a tanácskozásra.

Ön azt mondja, hogy kívánatos lenne nyolc lengyelt hívni meg ezekre az első tanácskozásokra (ötöt Lengyelországból, hármat Londonból), s a Miniszterelnökhöz intézett levelében hangoztatja, hogy Mikołajczyk elfogadható, abban az esetben, ha olyan nyilatkozatot tesz, amely szerint támogatja a krimi határozatokat. Ezért figyelmébe ajánljuk a következő javaslatokat annak érdekében, hogy elhárítsuk a lengyel kérdés megoldására irányuló erőfeszítéseink csődjét, kiszámíthatatlan következményeivel együtt. Reméljük, hogy a legnagyobb figyelemben részesíti és komolyan megvizsgálja ezeket a javaslatokat.

1. Bízzuk meg képviselőinket a Bizottságban, hogy haladéktalanul küldjenek meghívót a moszkvai tanácskozásokra a következő lengyel politikusoknak: Bierut, Osubka-Morawski, Roul Zmyerski, Sapieha bíboros, az olyan lengyel politikai pártok egy-egy képviselője, amelyek nincsenek kapcsolatban a jelenlegi Varsói Kormánnyal (ha Önöknek elfogadhatók a következő személyek, nekünk is elfogadhatók: Witos, Żuławski, Chaciński, Jasiukowicz), Londonból pedig — Mikołajczyk, Grabski és Stanczyk.

2. Mihelyt a Bizottság elküldte a tanácskozás meghívóit, a Varsói Kormány képviselői érkezhetnek elsőkként, amennyiben ez kívánatosnak mutatkozik.

3. Állapodjunk meg, hogy ezek a tanácskozásra meghívott lengyel politikusok bizonyos számú más lengyel politikust

javasolhatnak a Bizottságnak mind Lengyelországból, mind pedig külföldről, s ezek bekapcsolódhatnak a tanácskozás munkájába, hogy minden fontosabb lengyel csoport képviselve legyen a vitában.

4. Nem hisszük, hogy elfogadhatnánk az új kormány, a Nemzeti Egységkormány összetételének bármilyen meghatározását a lengyel politikusokkal való tanácskozás előtt, és semmi esetre sem tartjuk alkalmazhatónak Lengyelországra a jugoszláv precedenst[93].

Kérjük Önt, olvassa el mégegyszer gondosan az április 1-i amerikai és brit üzenetet, mivel ott alaposabban fejtettük ki elképzeléseinket, amelyeket még mindig szem előtt tartunk, s amelyekhez ragaszkodnunk kell.

TRUMAN

294. sz.

Az érkezés ideje 1945 április 20.

I. V. SZTÁLIN ŐEXCELLENCIÁJÁNAK,
A SZOVJET SZOCIALISTA KÖZTÁRSASÁGOK SZÖVETSÉGE MINISZTERELNÖKÉNEK

Moszkva.

Honfitársaim velem együtt őszinte köszönetet mondanak Önnek a részvétnyilvánításért, amely veszteségünkben nagy vigasz forrása volt számunkra. Meggyőződésem szerint Roosevelt Elnöknek a szabadság ügyéért hozott áldozatai megerősítik a népeknek azt az eltökélt szándékát, hogy elérjék a célt, amelyre ő oly állhatatosan törekedett.

Harry S. TRUMAN

295. sz.

Az érkezés ideje 1945 április 21.

SZEMÉLYES ÉS A LEGSZIGORÚBBAN BIZALMAS
TRUMAN ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Ami a hadseregeink németországi találkozásának bejelentésére tett előkészületeket illeti, gondoskodom arról, hogy Eisenhower tábornoknak adjanak olyan utasítást, amelynek értelmében minél gyorsabban közölnie kell a Szovjet, Brit és Amerikai Kormánnyal a szovjet, az angol és az amerikai hadsereg németországi találkozásának napját, hogy ezt a három kormányfő bejelenthesse.

Annak érdekében, hogy ez a bejelentés a három fővárosban egyidejűleg történhessen, azt szeretném javasolni, hogy a bejelentésnek Eisenhower által javasolt órája a washingtoni idő szerinti déli tizenkét óra legyen, s örülnék, ha Ön hozzájárulna ehhez a javaslathoz.

Hasonló üzenetet küldök Churchillnek.

TRUMAN

296. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN KORMÁNYELNÖKTŐL TRUMAN ELNÖKNEK

Hadseregeink németországi találkozásának bejelentésére vonatkozó üzenetét április 21-én megkaptam.

Nincs kifogásom az Ön javaslata ellen, hogy tudniillik fogadjuk el a bejelentésnek Eisenhower tábornok által megjelölt óráját, vagyis a washingtoni idő szerinti déli tizenkét órát.

Hasonló üzenetet küldök Churchill úrnak.

1945 április 23.

297. sz.

SZTÁLIN MARSALL TÁJÉKOZTATÁSÁRA:

Jaltában a jelenleg Varsóban működő Ideiglenes Kormány újjászervezéséről egyezmény jött létre, amelyet az Egyesült

Államok Kormánya részéről Roosevelt Elnök írt alá, s amelynek értelmében Lengyelországban a Varsói Ideiglenes Lengyel Kormány képviselői és más lengyelországi, valamint külföldön tartózkodó demokratikus lengyel politikusok közötti előzetes tanácskozások révén új kormányt, Nemzeti Egységkormányt kell létrehozni.

Az Egyesült Államok Kormányának véleménye szerint a Lengyelországról szóló krimi határozatot csak abban az esetben lehet végrehajtani, ha a valóban reprezentatív demokratikus lengyel politikusok csoportját hívják meg Moszkvába tanácskozásra. Az Egyesült Államok kormánya nem vállalhat közösséget a lengyel politikusokkal folytatott olyan tanácskozással, amely nem vezet egy új kormány, a lengyel nép demokratikus elemeit valóban képviselő Ideiglenes Nemzeti Egységkormány megalakítására. Az Egyesült Államok Kormánya és a Brit Kormány Sztálin Marsallnak április 18-án átnyújtott közös üzenetükben a kérdés megoldása és a krimi határozatok végrehajtása érdekében olyan messzire mentek el, amennyire csak lehetett.

Az Egyesült Államok Kormánya nyomatékosan kéri, hogy a Szovjet Kormány fogadja el az Elnök és a Miniszterelnök Sztálin Marsallhoz intézett közös üzenetében kifejtett javaslatokat, és hogy Molotov úr ezek alapján San Franciscóban folytassa a tárgyalásokat az Amerikai Külügyminiszterrel és Eden úrral.

A Szovjet Kormánynak meg kell értenie, hogy amennyiben a Lengyelországról hozott krimi határozatok megvalósításának ügye most nem halad előre, ez komolyan megrendíti a három Kormány egységébe és abba az eltökéltségükbe vetett hitet, hogy a jövőben ugyanúgy működjenek együtt, ahogy a múltban tették.

Harry TRUMAN

1945 április 23[94].

298. sz.

I. V. SZTÁLIN H. TRUMANNEK*

Churchill úrral közös április 18-i üzenetét és V. M. Molotov útján eljuttatott üzenetét április 24-én kaptam kézhez.

1. Ezekből az üzenetekből kitűnik, hogy Önök az Ideiglenes

Lengyel Kormányt továbbra sem úgy tekintik, mint a jövendő Lengyel Nemzeti Egységkormány magvát, hanem egyszerűen mint a többi lengyel csoporttal egyenértékű csoportot. Az Ideiglenes Lengyel Kormány helyzetének ilyen értelmezése és az ilyen magatartás nehezen egyeztethető össze a krimi értekezlet Lengyelországra vonatkozó határozatával. A krimi értekezleten mind a hárman, Roosevelt Elnököt is beleértve, abból indultunk ki, hogy az Ideiglenes Lengyel Kormánynak, mint a jelenleg Lengyelországban működő, s a lengyel nép többségének bizalmát és támogatását élvező kormánynak az új, újjászervezett kormány, a Nemzeti Egységkormány magvát, azaz fő részét kell alkotnia.

Önök nyilván nem értenek egyet a kérdés ilyen értelmezésével. Önök elvetik a jugoszláv példát[93], mint Lengyelországra érvényes mintaképet, s ezzel megerősítik azt a nézetet, hogy az Ideiglenes Lengyel Kormány nem tekinthető a jövendő Nemzeti Egységkormány alapjának és magvának.

2. Figyelembe kell venni továbbá azt a körülményt is, hogy Lengyelország határos a Szovjetunióval, ami nem mondható el Nagy-Britanniáról és az Egyesült Államokról.

Lengyelország kérdése a Szovjetunió biztonsága szempontjából ugyanaz, mint Nagy-Britannia biztonsága szempontjából Belgium vagy Görögország kérdése.

Önök nyilván nem értenek egyet azzal az állásponttal, amely szerint a Szovjetuniónak joga van arra törekedni, hogy Lengyelországnak a Szovjetunióval baráti viszonyban álló kormánya legyen, s hogy a Szovjet Kormány nem járulhat hozzá egy vele ellenséges lábon álló kormány fennállásához Lengyelországban. Erre kötelezi, minden egyébtől eltekintve, az a bőséges véráldozat, amelyet a szovjet emberek lengyel földön, Lengyelország felszabadításáért hoztak. Nem tudom, valóban népképviseleti kormány alakult-e Görögországban, és valóban demokratikus-e a kormány Belgiumban. A Szovjetuniót nem kérdezték meg, amikor ott ezeket a kormányokat létrehozták. A Szovjet Kormány nem is tartott igényt arra, hogy beavatkozzék ezekbe a dolgokba, mert megérti teljes mértékben Belgium és Görögország jelentőségét Nagy-Britannia biztonsága szempontjából.

Érthetetlen, miért nem akarják figyelembe venni a Szovjetunió biztonságának érdekeit is a lengyel kérdés tárgyalásánál.

3. Furcsának kell minősítenünk az olyan helyzetet, amikor két kormány — az Egyesült Államok és Nagy-Britannia kormánya előre megegyezik a lengyel kérdésben, holott itt mindenekelőtt és főképpen a Szovjetunió érdekelt, s elviselhetetlen helyzetbe hozza a Szovjetunió képviselőit azzal, hogy diktálni próbálja nekik feltételeit.

Meg kell állapítani, hogy az ilyen helyzet nem kedvezhet a lengyel kérdés együttes megoldásának.

4. Kész vagyok teljesíteni az Önök kérését, s minden lehetőt megtenni, hogy egyetértő megoldásra jussunk. De Önök túlságosan sokat követelnek tőlem. Kertelés nélkül szólva, Önök azt követelik, hogy tekintsek el a Szovjetunió biztonságának érdekeitől, de én nem fordulhatok szembe hazámmal.

Szerintem az előállt helyzetből egyetlen kivezető út van: el kell ismerni a jugoszláv példa érvényességét Lengyelországra. Úgy gondolom, ez lehetővé tenné, hogy egyetértő megoldásra jussunk.

1945 április 24.

299. sz.

Az érkezés ideje 1945 április 25.

SZEMÉLYES ÉS IGEN BIZALMAS
AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

Köszönettel igazolom április 23-i üzenetének vételét.

Az Eisenhower tábornok által megjelölt napon és órában a következő szövegű nyilatkozat közzétételét javasolom:

„Az Eisenhower parancsnoksága alatt álló angol és amerikai seregek találkoztak a szovjet csapatokkal, ott, ahol a találkozást tervezték — a náci Németország szívében. Az ellenséges erőket kettévágtuk. Ez még nem a végleges európai győzelem órája, de már közel van ez az óra, amelynek eljöveteléért oly sokat fáradozott, s amelyért imádkozott az egész amerikai nép,

minden brit nép és az egész szovjet nép. Fegyveres erőinknek Németország szívében bekövetkezett egyesülése olyan jelentőségű az egész világ számára, hogy mindenütt fel fognak rá figyelni. Először is azt jelenti, hogy Hitlernek és rabló kormányának utolsó gyenge, kétségbeesett reménysége is megsemmisült. A zsarnokság és az embertelenség ellen folytatott jelenlegi háborúban a szövetséges hatalmak tettekkel mutatták meg, hogy közös fronton közös ügyért harcolnak, amiről eltökéltségükkel már régen tanúságot szolgáltattak. Semmi sem választhatja el egymástól harcban edzett seregeinket, és semmi sem gyengítheti azt a közös törekvésüket, hogy győzelmesen törjenek előre céljaik megvalósítása, a szövetségesek teljes németországi diadala felé. Másodszor, fegyveres erőink most bekövetkezett egyesülése önmagunknak és az egész világnak azt mutatja, hogy népeink együttműködése a béke és a szabadság ügyének védelmében — hatékony együttműködés, amely sikeresen le tudja küzdeni az egész hadtörténet legnagyobb hadjáratának roppant nehézségeit. Az olyan népek, amelyek közösen tudnak kidolgozni terveket, s amelyek vállvetve tudnak harcolni akkora nehézségek — távolság, nyelvi különbségek, közlekedési nehézségek — ellenére, amilyeneket nekünk kellett leküzdenünk — az ilyen népek együtt tudnak élni és együtt tudnak működni a világbéke megszervezésének közös ügyéért.

Végül, a szövetséges fegyveres erők és a szövetséges stratégia e nagy diadala olyan jutalma Franklin Roosevelt bátorságának és eltökéltségének, amelyet szavakkal nem lehet kifejezni, s amelyet csakis a szövetséges nemzetek harcoló katonáinak és tengerészeinek kitartásával és bátorságával lehetett kivívni. De mindaddig, amíg Európában és a Csendes-óceánon végleg szét nem zúzzuk ellenségeinket, a hátországban nem szabad csökkenni a hős katonáink és tengerészeink támogatására irányuló erőfeszítésnek, mivel valamennyien tudjuk, hogy a harci frontokon nem lesz szünet."

300. sz.

Az érkezés ideje 1945 április 26.

TRUMAN I. V. SZTÁLINNAK*

1. Az Egyesült Államok svédországi Követe értesített, hogy Himmler — az állítólag beteg Hitler távollétében a Német Kormány nevében eljárva — a Svéd Kormányhoz fordult, s felajánlotta a nyugati fronton levő német fegyveres erők kapitulációját, a Norvégiában, Dániában és Hollandiában tartózkodó erőket is beleértve.

2. Az Egyesült Államok Kormánya, a Brit és a Szovjet Kormánnyal fennálló megegyezésünkhöz híven, úgy véli, hogy a kapituláció egyedüli elfogadható feltétele: a Szovjetunió, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok előtti feltétel nélküli kapituláció minden fronton.

3. Ha a németek elfogadják a fenti 2. pontban megjelölt feltételeket, akkor valamennyi fronton haladéktalanul meg kell magukat adniok a helyi harctéri parancsnokoknak.

4. Ha Ön egyetért a fenti 2. és 3. ponttal, utasítani fogom svédországi Követemet, hogy ennek megfelelően tájékoztassa Himmler ügynökét.

Hasonló üzenetet küldök Churchill Miniszterelnöknek.

301. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK
SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE
H. TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

Április 26-i üzenetét megkaptam. Köszönöm értesítését Himmlernek arról a szándékáról, hogy a nyugati fronton kapitulál. Himmlernek küldendő válaszát, amelyet a szovjet frontot is beleértve valamennyi frontra kiterjedő feltétel nélküli kapituláció szellemében szövegezett meg, tökéletesen helyesnek tartom. Kérem Önt, járjon el javaslata szellemében, mi oroszok

pedig kötelezzük magunkat, hogy folytatjuk rohamainkat a németek ellen.

Tudomására hozom, hogy hasonló választ adtam Churchill Miniszterelnöknek, aki ugyanebben a kérdésben fordult hozzám.

1945 április 26.

302. sz.

Az érkezés ideje 1945 április 27.

SZEMÉLYES ÉS A LEGSZIGORÚBBAN BIZALMAS AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Ma a következő táviratot küldtem Stockholmba Johnson úrnak:

„Április 25-én hajnali 3 órakor küldött értesítésével kapcsolatban tájékoztassa Hitler ügynökét, hogy Németország kapitulációjának egyedüli elfogadható feltétele: a Szovjet Kormány, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok előtti feltétel nélküli kapituláció minden fronton.

Ha a kapituláció fent megjelölt feltételeit elfogadják, a német fegyveres erőknek haladéktalanul meg kell magukat adniok valamennyi fronton a helyi harctéri parancsnokoknak.

Minden hadszíntéren, ahol az ellenállás folytatódik, a szövetségesek erőteljesen fogják folytatni támadásukat mindaddig, amíg teljes győzelmet nem aratnak."

TRUMAN

303. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE TRUMAN ELNÖKNEK

Üzenetét, amelyben a Johnson úrnak adott utasításokról értesített, április 27-én megkaptam. Köszönöm Önnek ezt az értesítést.

Önnek és Churchill úrnak az a döntése, hogy a német fegyveres erők feltétel nélküli kapitulációját követelik, szerintem az egyedüli helyes válasz a németek ajánlatára.

1945 április 28.

304. sz.

Az érkezés ideje 1945 április 28.

SZEMÉLYES ÉS A LEGSZIGORÚBBAN BIZALMAS
AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Churchill Miniszterelnöktől megkaptam Önhöz és hozzám intézett április 27-i üzenetét, amelyben egyes németországi és ausztriai övezetek fegyveres erőinkkel való megszállásának pontos rendjével foglalkozik.

Én teljesen egyetértek a fent említett üzenettel, amelyet Churchill Miniszterelnök kettőnkhöz intézett, s egyetértésemről értesíteni fogom a Miniszterelnököt.

305. sz.

Az érkezés ideje 1945 április 30.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALLNAK

A következő szövegű üzenetet küldtem Churchill Miniszterelnöknek:

„Alexander tábornagy NAF 934-ével kapcsolatban[95] azt javasolom, hogy Alexander tábornagy az általa alkalmasnak és célszerűnek tartott időpontban adja hírül az olaszországi német seregeknek az egyesült angol—amerikai fegyveres erők előtti helyi kapitulációját, s hogy ennek bejelentése ne történjék valahol másutt.

Ha Ön ezzel egyetért, kérem, utasítsa ennek megfelelően Alexander tábornagyot.

TRUMAN"

306. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
H. TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

Üzenetét, amelyben közli, hogy egyetért Churchill Miniszterelnök úrnak Németország és Ausztria megszállására, illetőleg a megszállás módozataira vonatkozó üzenetével[96], április 28-án kaptam meg.

Közölnöm kell, hogy a Szovjet Főparancsnokság olyan utasítást adott, amely szerint szovjet és szövetséges csapatok találkozása esetén a szovjet parancsnokság nyomban vegye fel a kapcsolatot az amerikai, illetve az angol csapatok parancsnokságával, s közös megegyezéssel: 1) jelöljék ki az ideiglenes taktikai határvonalat és 2) tegyenek intézkedéseket ideiglenes határvonalukon belül a német csapatok minden ellenállásának elfojtására.

1945 május 2.

307. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
H. TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

Köszönöm Önnek, hogy közölte velem annak az üzenetnek szövegét, amelyet W. Churchill Miniszterelnök úrnak küldött a németek olaszországi kapitulációjának kérdésével kapcsolatban. Nincs kifogásom az ellen, hogy Alexander tábornagy az Ön által javasolt módon adja hírül a kapitulációt.

1945 május 2.

Az elküldés ideje 1945 május 4.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE H. TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

Mivel Ön érdeklődik a lengyel kérdés iránt, s bizonyára ismeri Churchill úrnak a lengyel kérdéssel kapcsolatban hozzám intézett április 28-i üzenetét, nem tartom fölöslegesnek elküldeni az Ön részére Churchill úrhoz május 4-én eljuttatott válaszomnak teljes szövegét.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE W. CHURCHILL MINISZTERELNÖK ÚRNAK

A lengyel kérdésre vonatkozó április 28-i üzenetét megkaptam.

Meg kell mondanom, hogy nem érthetek egyet álláspontja igazolásául felhozott érveivel.

1. Azt a javaslatot, hogy ismerjük el a jugoszláv példát[93], mint Lengyelországra érvényes mintaképet, Ön hajlandó úgy tekinteni, mintha lemondanánk a Lengyel Nemzeti Egységkormány létrehozásának általunk közösen meghatározott módozatairól. Ezzel nem érthetek egyet. A jugoszláv példa szerintem elsősorban azért fontos, mert megmutatja azt az utat, amelyen haladva a legcélszerűbben és legpraktikusabban lehet megoldani az új, Egyesült Kormány létrehozásának kérdését, amennyiben ennek alapjául az a kormányzati szerv szolgál, amely az országban az államhatalmat gyakorolja.

Teljesen érthető, hogy ha a jövendő Nemzeti Egységkormány alapjául nem a jelenleg működő Lengyel Ideiglenes Kormány szolgál, amely élvezi a lengyel nép többségének bizalmát és támogatását — nem lehet számítani a krimi értekezleten számunkra kitűzött feladat sikeres megoldására.

2. Nem csatlakozhatom Görögországról szóló fejtegetéseinek ahhoz a részéhez, ahol azt javasolja, hogy a három hatalom ellenőrizze a választásokat. Ilyen ellenőrzés egy szövetséges állam népével kapcsolatban nem tekinthető másnak, mint e nép megsértésének és belső életébe való durva beavatkozásnak. Az ilyen ellenőrzés fölösleges azokban a volt csatlós államokban, amelyek később hadat üzentek Németországnak és a szövetségesek oldalára álltak. Ezt bizonyította a választások lefolyása például Finnországban, ahol a választások külső beavatkozás nélkül folytak le és pozitív eredménnyel jártak.

Belgiumra és Lengyelországra mint hadszíntérre és közlekedési átjáróra vonatkozó megjegyzései tökéletesen helytállóak. Ami Lengyelországot illeti, ez a sajátossága mint olyan államé, amely szomszédos a Szovjetunióval, ugyancsak megköveteli, hogy a jövendő Lengyel Kormány ténylegesen törekedjék baráti kapcsolatok fenntartására Lengyelország és a Szovjetunió közt, ami különben valamennyi többi szabadságszerető népnek is érdeke. Ez a körülmény ugyancsak a jugoszláv példa mellett szól. Az Egyesült Nemzeteknek érdekük a Szovjetunió és Lengyelország szilárd és állandó barátsága. Ezért nem érhetjük be azzal, hogy a jövendő Lengyel Kormány megalakításába olyan embereket vonjanak be, akik — az Ön szavaival élve — „nem végképp oroszellenesek", illetve a részvételből csak azokat zárják ki, akik — az Ön szavai szerint — „roppant barátságtalanok Oroszország irányában". Ez a két kritérium nem elégíthet ki bennünket. Ragaszkodunk és ragaszkodni is fogunk ahhoz, hogy a jövendő Lengyel Kormány megalakításáról folyó tanácskozásokba csak azokat vonják be, akik tettekkel bizonyították be baráti magatartásukat a Szovjetunió irányában, s akik készek becsületesen és őszintén együttműködni a Szovjet Állammal.

3. Külön kell foglalkoznom üzenetének 11. pontjával, ahol a 15 lengyel letartóztatását, deportálásokat és egyebeket illető híresztelések következtében előálló nehézségekről van szó.

Ezzel kapcsolatban közölhetem Önnel, hogy az üzenetében említett lengyel csoport nem 15, hanem 16 főből áll. A csoport feje Okulicki, az ismert lengyel tábornok. Erről a lengyel tábornokról, aki a többi 15 „eltűnt" lengyellel együtt ugyancsak

„eltűnt", az angol hírverés, Okulicki különösen hírhedt mivoltára való tekintettel, szándékosan hallgat. De mi nem szándékozunk hallgatni róla. Ezt a 16 főnyi csoportot, élén Okulicki tábornokkal, a szovjet front katonai hatóságai tartóztatták le, s most vizsgálják ki ügyüket Moszkvában. Okulicki tábornok csoportja, s elsősorban maga Okulicki tábornok ellen az a vád, hogy diverziós cselekményeket készített elő és hajtott végre a Vörös Hadsereg hátában, s ennek a Vörös Hadsereg több mint száz katonája és tisztje esett áldozatul, továbbá illegális rádió-állomásokat tartott üzemben csapataink mögöttes területein, amit a törvény tilt. A vizsgálat eredményétől függően mind vagy egy részük bíróság elé kerül. Így kell védenie a Vörös Hadseregnek csapattesteit és mögöttes területeit a diverzánsokkal és a rendbontókkal szemben.

Az angol hírverés szerint lengyeleket gyilkoltak meg, illetve lőttek agyon Siedlcében. Ez az angol hír teljesen légbőlkapott, s úgy látszik, Arciszewski ügynökeitől származik.

4. Mint üzenetéből kitűnik, Ön nem ért egyet azzal, hogy a Lengyel Ideiglenes Kormányt tekintsük a jövendő Nemzeti Egységkormány alapjának, s nem ért egyet azzal, hogy megadjuk neki ebben a kormányban azt a helyet, amely joggal megilleti. Nyíltan meg kell mondanom, hogy a hasonló álláspont kizárja a lengyel kérdés egyetértő megoldásának lehetőségét.

1945 május 4.

309. sz.

Az érkezés ideje 1945 május 5.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Intézkedtünk, hogy Eisenhower tábornok idejében hozza tudomásunkra, mikor szándékozik hivatalosan bejelenteni az Európai Győzelem Napját, hogy így nyilatkozatainkat összhangba hozhassuk Eisenhower tábornok bejelentésével. Mihelyt hírt kapok tőle, haladéktalanul értesíteni fogom Önt, hogy

egyidejűleg tehessük meg a nyilatkozatot. Hiszen Ön szerint is igen fontos, hogy hármunk nyilatkozata — az Öné, a Churchillé és az enyém — ugyanabban az időben legyen.

Hasonló üzenetet küldök Churchillnek.

310. sz.

Az érkezés ideje 1945 május 5.

SZEMÉLYES ÉS A LEGSZIGORÚBBAN BIZALMAS AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

A lengyel kérdésről szóló április 24-i üzenetére válaszolva a következőket szeretném mondani.

Churchill Miniszterelnöktől megkaptam Önhöz intézett április 28-i üzenetének másolatát. Minthogy Ön a Roosevelt Elnöktől és tőlem kapott üzenetekből jól ismeri az Egyesült Államok Kormányának álláspontját, aligha kell beszélnem Önnek arról, hogy a Lengyel Kormány újjászervezését illetően egyetértek a Churchill úr április 28-i üzenetében kifejtett nézetekkel. Az Egyesült Államok Kormányának ma is az a véleménye, hogy a krimi határozatok igazságos alapjai a lengyel kérdés rendezésének, s hogy ezeket a határozatokat most végre kell hajtani.

A három külügyminiszter a lengyel kérdésről folytatott tanácskozásain még nem tudott kielégítő formulát kidolgozni. Rendkívül fontosnak tartom, hogy a legrövidebb időn belül kielégítő megoldást találjunk erre a kérdésre.

Meg kell mondanom Önnek, hogy az Egyesült Államok Kormánya részére teljesen elfogadhatatlan minden olyan javaslat, amely azt célozná, hogy a jelenlegi Varsói Ideiglenes Kormány képviselőit, fenntartásokkal vagy fenntartások nélkül, hívják meg San Franciscóba[97]. Ha az Egyesült Államok Kormánya hozzájárulna ilyen meghíváshoz, az azt jelentené, hogy a jelenlegi varsói Ideiglenes Kormányt Lengyelország reprezentatív kormányának ismeri el. Ez egyértelmű lenne a Krimben elért megegyezésről való lemondással.

311. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE H. TRUMAN ÚRNAK, AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKÉNEK

Az Európai Győzelem Napjának bejelentésére vonatkozó üzenetét május 5-én kaptam meg.

Egyetértek Önnel abban, hogy mi hárman — Ön, Churchill úr és én — egyidejűleg tegyük közzé a szóban forgó nyilatkozatot. Churchill úr azt javasolja, hogy ez az idő a brit nyári időszámítás szerinti délután három óra legyen, ami moszkvai idő szerint délután négy órának, washingtoni idő szerint pedig reggel kilenc órának felel meg. Én értesítettem Churchill urat, hogy a Szovjetunió szempontjából ez az időpont megfelelő.

1945 május 6.

312. sz.

Az érkezés ideje 1945 május 7.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Az alábbiak a kapituláció bejelentésének időpontjával kapcsolatban Eisenhower tábornoktól ma érkezett táviratra vonatkoznak. Feltételezve, hogy ez az időpont megfelel Önnek, Eisenhower javaslata értelmében kedden, május 8-án, washingtoni idő szerint reggel 9 órakor fogom bejelenteni a kapitulációt.

Nagyon fontos esemény ez az Egyesült Nemzetek és az egész világ számára.

Hasonló üzenetet küldök Churchill Miniszterelnöknek.

TRUMAN

313. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK TITKOS ÉS SZEMÉLYES ÜZENETE TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

Németország kapitulációjának bejelentésére vonatkozó május 7-i üzenetét megkaptam.

A Vörös Hadsereg Főparancsnoksága nem biztos abban, hogy a német csapatok a keleti fronton végrehajtják a német parancsnokságnak a feltétel nélküli kapitulációra vonatkozó parancsát. Ezért attól tartunk, hogy amennyiben a Szovjetunió Kormánya ma bejelenti Németország kapitulációját, kellemetlen helyzetbe kerülünk, s megtévesztjük a Szovjetunió közvéleményét. Figyelembe kell venni, hogy a német csapatok ellenállása a keleti fronton nem gyengül, sőt kihallgatott rádióközlemények alapján ítélve a német csapatok jelentős csoportja nyíltan hangoztatja, hogy folytatni szándékozik az ellenállást, s nem engedelmeskedik Dönitz kapitulációs parancsának.

Ezért a szovjet csapatok Főparancsnoksága szeretné, ha megvárnánk azt az időpontot, amikor a német csapatok kapitulációja érvénybe lép, tehát a Kormányok bejelentését a németek kapitulációjáról május 9-ére, moszkvai idő szerint este 7 órára halasztanánk[98].

1945 május 7.

314. sz.

Az érkezés ideje 1945 május 8.

AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Most, amikor a szovjet—angol—amerikai csapatok feltétel nélküli kapitulációra kényszerítették a fasiszta agresszorok seregeit, szeretném átadni Önnek és Ön által hős seregeiknek népünk és Kormányunk forró üdvözletét. Mi igen sokra becsüljük azt a nagy szolgálatot, amelyet a hatalmas Szovjetunió a civilizáció és a szabadság ügyének tett.

Önök megmutatták, hogy egy szabadságszerető és a legnagyobb mértékben bátor nép meg tudja törni a barbárság gonosz erőit, bármilyen hatalmasak ezek az erők. Közös győzelmünk alkalmából üdvözöljük a Szovjetunió népét és seregeit, s azok nagyszerű vezetőségét.

Örülni fogok, ha Ön jónak látja tolmácsolni ezeket az érzéseket a harctéren levő parancsnokaiknak.

Harry S. TRUMAN

315. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK ÜZENETE TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

Szívből köszönöm a hitleri Németország feltétel nélküli kapitulációja alkalmából küldött baráti üdvözletét. A Szovjetunió népei nagyra értékelik a baráti amerikai nép részvételét a jelenlegi felszabadító háborúban. A szovjet, amerikai és brit seregeknek a német rablók ellen vívott, s ezek teljes szétzúzásával és vereségével végződött közös harca népeink fegyverbarátságának nagyszerű példájaként kerül be a történelembe.

Kérem, hogy a szovjet nép és a Szovjet Kormány nevében adja át az amerikai népnek és a bátor amerikai hadseregnek forró üdvözletünket és jókívánságainkat a nagy győzelem alkalmából.

1945 május 9. I. SZTÁLIN

316. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE H. TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

A lengyel kérdéssel kapcsolatos május 5-i üzenetét megkaptam.

Előző este elküldtem Önnek Churchill úr ugyanezen kérdésben hozzám intézett április 28-i üzenetére adott válaszom szövegét. Remélem, azóta már megkapta.

Ezért azt hiszem, hogy nem szükséges ismét foglalkoznom ezzel a kérdéssel. Csak a következőket tartom szükségesnek hozzáfűzni.

Úgy látom, Ön nem ért egyet azzal, hogy az Ideiglenes Lengyel Kormányt a jövendő Nemzeti Egységkormány alapjának tekintsük, s azzal sem ért egyet, hogy az Ideiglenes Lengyel Kormány ebben a Kormányban elfoglalja azt a helyet, amely joggal megilleti. Meg kell mondanom, hogy ez az álláspont nem teszi lehetővé a lengyel kérdés egyetértő megoldásának elérését.

1945 május 10.

317. sz.

Az érkezés ideje 1945 május 17.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Április 13-án Ön azt a kitűnő javaslatot tette Harriman Nagykövetnek, hogy amerikai és szövetséges megbízottak utazzanak Bécsbe az ottani megszállási övezetek tanulmányozása céljából, ami lehetővé tenné, hogy végleges megegyezésre jussunk Ausztria megszállásának az Európai Tanácsadó Bizottságban ez idő szerint tárgyalt kérdését illetően. Nem tudom megérteni, hogy a szovjet hatóságok az Ön javaslata ellenére most miért nem engedélyezik ezeknek a megbízottaknak a Bécsbe utazást.

A bécsi övezetek ésszerű kijelölését nagymértékben elősegítené, ha ezt a kérdést a helyszínen vizsgálnák és tárgyalnák meg azok a katonai szervek, amelyek később felelősek lesznek Ausztria közös szövetséges igazgatásának zavartalan intézéséért. A szovjet megbízott az Európai Tanácsadó Bizottságban a közelmúltban például azt javasolta, hogy az amerikai fegyveres erők légiösszeköttetési szükségleteit a Bécstől északnyugatra 20 kilométernyire levő tullni repülőtér amerikai igazgatás alá helyezése útján elégítsék ki, ahelyett, hogy magában Bécsben engednének át egy repülőteret. Amde sem ő nem tudja, sem

mi nem tudjuk pontosan, hogy milyen nagy ez a repülőtér és milyen állapotban van, s amennyiben javaslatát kellően meg akarjuk vizsgálni, feltétlenül engedélyt kell kapnunk ennek a repülőtérnek a megtekintésére.

Mivel azon a területen, amelyen a határokat ki kell jelölni, most már nincs ellenség, megtekintése, amit Ön javasol is, teljesen indokoltnak látszik avégett, hogy az Európai Tanácsadó Bizottságban meggyorsítsuk a végleges megegyezést. Az amerikai közvélemény nem értené meg, hogy miért zárkóznak el a szovjet hatóságok továbbra is — az Ön eredeti javaslata ellenére — ennek az engedélynek a megadásától.

Ezzel kapcsolatban remélem, Ön személyesen fogja közölni velem, hogy megadják-e Tolbuhin marsallnak azokat az utasításokat, amelyek meggyorsíthatják az Európai Tanácsadó Bizottságban jelenleg tárgyalt bécsi körzetek megtekintését a szövetséges megbízottak által.

TRUMAN

318. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL H. TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

Az amerikai és a szövetséges katonai megbízottak Bécsbe utazásával kapcsolatos május 17-i üzenetét megkaptam. Elvileg valóban beleegyeztem az említett megbízottak bécsi utazásába, de természetesen arra számítottam, hogy az említett megbízottak odaérkezésének idejére az ausztriai megszállási övezetek kérdésében már létrejön a szükséges megegyezés és az Európai Tanácsadó Bizottság már kijelöli az övezethatárokat. Churchill úr, Roosevelt Elnök és én abban állapodtunk meg, hogy az ilyen kérdések teljes egészükben az Európai Tanácsadó Bizottság hatáskörébe fognak tartozni. Ez az álláspontom ma is változatlan. Ezért nem lehetne hozzájárulni ahhoz, hogy a megszállási övezetek kérdésének és az Ausztria helyzetével összefüggő más kérdéseknek megvizsgálását Bécsbe vigyük.

Nincs azonban kifogásom az ellen, hogy amerikai és szövetséges megbízottak utazzanak Bécsbe avégett, hogy a hely-

színen ismerjék meg a város helyzetét, s a bécsi megszállási övezetekre vonatkozó javaslatokat készítsenek elő. Ennek megfelelően Tolbuhin marsallnak megadjuk a szükséges utasításokat. Úgy gondolom, hogy az amerikai katonai megbízottak Bécsbe május végén vagy június elején érkezhetnének meg, amikor Tolbuhin marsall, aki most útban van Moszkvába, visszatér Bécsbe.

1945 május 18.

319. sz.

Az érkezés ideje 1945 május 20.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
TRUMAN ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Meggyőződésem szerint Ön éppúgy megérti, mint én, hogy mennyire nehéz az előttünk felmerülő bonyolult és fontos kérdéseket üzenetváltással megoldani. Ezért mindaddig, amíg találkozásunkra lehetőség nem kínálkozik, Harriman Nagykövettel együtt Moszkvába küldöm Harry Hopkins urat, hogy ezeket a kérdéseket személyesen Önnel beszélhessék meg. Megbeszéléseik után Hopkins úr azonnal visszatér Washingtonba, hogy személyesen tegyen jelentést nekem. Hopkins úr és Harriman Nagykövet előreláthatólag május 26-a körül érkezik Moszkvába. Hálás lennék, ha közölné velem, hogy megfelel-e Önnek ez az időpont.

320. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
H. TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

Üzenetét, amelyben közli, hogy Hopkins úr és Harriman Nagykövet május 26-a körül Moszkvába érkezik, megkaptam. Készséggel elfogadom azt a javaslatát, hogy találkozzak Hopkins úrral és Harriman Nagykövettel. A május 26-i időpont nekem tökéletesen megfelel.

1945 május 20.

321. sz.

Az érkezés ideje 1945 május 21.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Megkaptam május 18-i üzenetét azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy szövetséges megbízottak utazzanak Bécsbe az ottani helyzet megismerése, továbbá a megszállási övezetekre vonatkozó javaslatok előkészítése céljából. Értesítettem megbízottainkat az Ön által javasolt időpontról.

TRUMAN

322. sz.

Az érkezés ideje 1945 május 21.

SZIGORÚAN BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

A Moszkvai Nagykövetség útján tájékoztattam Önt az Egyesült Államoknak Venezia—Giulia tartomány ideiglenes közigazgatása tekintetében elfoglalt álláspontjáról. Többek között eljuttattuk Kormányukhoz a nemrégiben Tito marsallhoz intézett amerikai és brit jegyzékek másolatát, amelyekben az Alexander tábornagy és Tito marsall között korábban létrejött megállapodással összhangban ez év februárjában javasoltuk, hogy a Triesztet, Monfalconet, Goriziát és Polát magában foglaló körzetben a Szövetséges Főparancsnok hatáskörébe tartozzék a közigazgatás, s ilyenformán ne történhessen meg, hogy az egyik vagy a másik igénylő befolyásolja a terület kérdésének bármilyen értelmű végleges eldöntését.

Tito marsalltól most kaptunk választ. Ez a válasz egyáltalán nem kielégítő, mivel Tito marsall azt közli benne, hogy kormánya nem hajlandó „lemondani a fenti területet az Isonzo-folyóig elfoglalva tartó jugoszláv hadsereg jogáról". Ami a terület közigazgatását illeti, olyan megoldást javasol, amely semmiképpen sincs összhangban az általunk kifejtett elvekkel. Ugyan-

akkor az a körülmény, hogy Alexander tábornagy és Tito marsall fegyveres erői egyaránt jelen vannak az el nem határolt megszállási körzetekben, s az ellenőrzésnek ebből következő kettős jellege — veszélyeket rejt magában. Ön a márciusban Harriman Nagykövet által Molotov úrral közöltekből, továbbá nemrégiben közzétett nyilatkozatunkból és Tito marsallhoz intézett jegyzékünkből valószínűleg tudja, hogy ezt a kérdést nem tekinthetjük pusztán a határt illetően Jugoszlávia és Olaszország között fennálló vitának, hanem a területi viták békés rendezését és az európai tartós béke alapjait érintő elvi kérdésnek kell tekintenünk. Mi ezt a területet illetően sem most, sem a jövőben nem teszünk és nem engedünk meg olyan lépést, amely ne venné teljes mértékben figyelembe Jugoszlávia jogos igényeit és a jugoszláv fegyveres erők hozzájárulását Németország legyőzéséhez, amiért mi valamennyien olyan nagy árat fizettünk. Ugyanakkor azonban semmiképpen sem térhetünk el a kérdés szervezett és gyors megoldásának elveitől, s ezt Tito marsallnak tudomására hozzuk.

Meggyőződésem szerint Ön egyetért azzal, hogy nekünk szilárdan ragaszkodnunk kell ehhez az elvhez, s remélem, hogy számíthatunk az Ön befolyására is, ennek a Tito marsallhoz nemrégiben intézett jegyzékünkben ismertetett ideiglenes rendezésnek elősegítése érdekében. Mihelyt Alexander hatalma kiterjed majd Venezia—Giulia jegyzékünkben megjelölt körzetére, s mihelyt ily módon ott helyreáll a nyugalom, folytathatnánk a kérdésnek a jaltai egyezmények szellemében történő további megoldására irányuló munkánkat.

TRUMAN

323. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL H. TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

Az Isztria—Trieszt körzet kérdésére vonatkozó üzenetét május 21-én megkaptam. Valamivel előbb Kennan úr révén megkaptam annak a jegyzéknek a szövegét is, amelyet a belgrádi

Amerikai Nagykövet a Jugoszláv Kormánynak nyújtott át ugyanebben a kérdésben[99]. Köszönetet mondok Önnek ezért a tájékoztatásért.

Ami a kérdés lényegét illeti, a következőket kell mondanom.

Szerintem tökéletesen helyes Önnek az a véleménye, hogy ez elvi kérdés, és hogy az Isztria—Trieszt körzetben nem kerülhet sor semmi olyasmire, aminél nem veszik figyelembe teljes mértékben Jugoszlávia jogos igényeit és azokat az érdemeket, amelyeket a jugoszláv fegyveres erők a szövetségesek közös ügyéért a hitlerista Németország ellen vívott harcban szereztek. Magától értetődik, hogy ennek a többségében jugoszláv lakosságú területnek a jövőjét a békés rendezés során kell eldönteni. Most azonban e terület ideiglenes katonai megszállásáról van szó. Ebben a tekintetben véleményem szerint számolnunk kell azzal a ténnyel, hogy az Isztria—Trieszt körzetből a német területrablókat éppen a szövetséges jugoszláv csapatok űzték ki, s ezzel fontos szolgálatot tettek a szövetségesek közös ügyének. Már csak ezért is igazságtalanság és meg nem érdemelt sértés volna a jugoszláv hadsereggel és a jugoszláv néppel szemben, ha — azok után, hogy a jugoszláv nép annyi áldozatot hozott a Jugoszlávia nemzeti jogaiért és az Egyesült Nemzetek közös ügyéért vívott harcban — megtagadnánk Jugoszláviától az ellenségtől elhódított terület megszállásának jogát.

Én a szóban forgó kérdés olyan megoldását látom helyesnek, amelynél az Isztria—Trieszt körzetben helyükön maradnak a jugoszláv csapatok, s ugyancsak helyén marad a jelenleg ebben a körzetben működő jugoszláv közigazgatás. Ezzel egyidejűleg megvalósulna ebben a körzetben a Szövetséges Főparancsnokság ellenőrzése, s Alexander tábornagy és Tito marsall közös megegyezés alapján demarkációs vonalat jelölnének ki. Ezeknek a javaslatoknak elfogadásával az Isztria—Trieszt körzet közigazgatásának kérdése is helyes megoldást nyerne.

Mivel ezen a területen a jugoszláv lakosság van többségben, s még a német megszállás idején elkezdődött a helyi jugoszláv közigazgatás létrehozása, amely ma a helyi lakosság bizalmát élvezi, számolni kellene a kialakult helyzettel. A körzet már meglevő jugoszláv polgári közigazgatásának a jugoszláv katonai

parancsnokság alá rendelésével e terület közigazgatásának kérdése kellőképpen rendeződne.

Szeretném remélni, hogy azok a félreértések, amelyek az Isztria—Trieszt körzet helyzetét illetően egyfelől Nagy-Britannia és az Egyesült Államok Kormánya, másfelől a Jugoszláv Kormány közt támadtak, eloszlanak és sikerül majd az egész kérdést szerencsésen megoldani.

1945 május 22.

324. sz.

Az érkezés ideje 1945 május 23.

AZ ELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Hopkins úr utazásának kérdésében küldött táviratát megkaptam, s igen megörvendeztetett. Úgy gondolom, hogy okosabb lesz, ha az Egyesült Államokból való elutazása után nyilatkozatot teszek közzé tervezett moszkvai útjáról, semmint megkockáztatni, hogy az utazásról hírek szivárogjanak ki és a sajtóban különböző feltevésekre adjon okot. Hopkins úr holnap, május 23-án reggel szándékozik elindulni repülőgépen, s én ugyanezen a napon valamivel később kívánom bejelenteni a sajtó képviselőinek, hogy Harriman Nagykövettel együtt Moszkvába utazik, hogy ott megbeszéléseket folytasson Önnel a Kormányainkat ez idő szerint foglalkoztató kérdésekről.

325. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

A szovjet hadseregparancsnokság és haditengerészeti parancsnokság adatai szerint Németország a kapitulációs okmány alapján egész hadiflottáját és kereskedelmi flottáját az angoloknak és az amerikaiaknak adta át. Közölnöm kell, hogy a szovjet

fegyveres erőknek a németek egyetlen hadihajót vagy kereskedelmi hajót sem voltak hajlandók átadni, s egész flottájukat az angol—amerikai fegyveres erőkhöz irányították átadásra.

Ilyen helyzetben természetesen felmerül az a kérdés, hogy át kell adni a Szovjetuniónak Németország hadihajóiból és kereskedelmi hajóiból azt a részt, amely megilleti, ahogyan annak idején Olaszország esetében történt. A Szovjet Kormány véleménye szerint a Szovjetunió a méltányosság alapján teljes joggal számíthat a német hadiflotta és kereskedelmi flotta legalább egyharmadára. Ugyancsak szükségesnek tartom, hogy a Szovjetunió haditengerészeti erőinek képviselői megismerkedhessenek a német hadiflotta és kereskedelmi flotta átadására vonatkozó teljes anyaggal, valamint az átadott flotta tényleges állapotával.

A szovjet haditengerészeti parancsnokság a maga részéről Levcsenko tengernagyot nevezi ki, a munkatársak egy csoportjával együtt, erre a feladatra.

Ugyanilyen üzenetet küldök Churchill Miniszterelnöknek.

1945 május 23.

326. sz.

Az érkezés ideje 1945 május 25.

AZ ELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Az Isztria—Trieszt kérdésre vonatkozó május 22-i üzenetét megkaptam és meg szeretném köszönni Önnek, hogy kifejtette véleményét ezzel az üggyel kapcsolatban.

327. sz.

I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE H. TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

Több mint 8 hónap telt el azóta, hogy Románia és Bulgária szakított a hitlerista Németországgal, fegyverszünetet kötött a szövetséges államokkal, a szövetségesek oldalán háborúba

lépett Németország ellen, s rendelkezésre bocsátotta fegyveres erőit e háború céljaira. Ezzel a két állam hozzájárult a hitlerizmus szétzúzásához, s közreműködött az európai háború győzelmes befejezésében. Bulgária és Románia kormánya ez alatt az idő alatt tettekkel bizonyította, hogy kész együttműködni az Egyesült Nemzetekkel. A Szovjet Kormány ezért helyesnek és időszerűnek tartja, hogy késedelem nélkül helyreállítsa Romániával és Bulgáriával a diplomáciai kapcsolatokat, s követeket cseréljen ezekkel az országokkal.

Ezzel egyidejűleg a Szovjet Kormány célszerűnek tartja, hogy helyreállítsa a diplomáciai kapcsolatot Finnországgal is, amely teljesítette a fegyverszüneti egyezmény feltételeit, s a demokratikus elvek határozott érvényesítésének útjára lépett. Véleményem szerint lehetséges, hogy bizonyos idő múlva ugyanilyen döntésre jussunk Magyarország tekintetében is.

Egyidejűleg hasonló üzenetet küldök W. Churchill úrnak.

1945 május 27.

328. sz.

Az érkezés ideje 1945 május 30.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
TRUMAN ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Köszönetet mondok Önnek május 23-i üzenetében a kapitulált német hajókat illetően tett javaslatáért.

Szerintem ez a kérdés megfelelő tárgya lesz hármunk tárgyalásainak a küszöbönálló találkozás idején, amikor — ebben biztos vagyok — valamennyiünk számára teljes mértékben elfogadható megoldást fogunk találni.

Ami a német haditengerészeti flotta kapitulációjával kapcsolatban található adatokat illeti, értesülésem szerint az egyes körzetekben illetékes katonai parancsnokaink foglalkoznak a német levéltárak tanulmányozásának kérdésével.

329. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
H. TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

Hopkins úr ma közölte velem a hármas találkozóra vonatkozó javaslatát. Nincs kifogásom a hármas találkozó Ön által javasolt időpontja — július 15-e ellen.

1945 május 30.

330. sz.

Az érkezés ideje 1945 május 31.

TRUMAN ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Megkaptam május 23-i üzenetét, és örülök, hogy egyetért azzal a határozott véleményemmel, amely szerint Venezia—Giulia jövendő területét a békés rendezés során kell megállapítani. A jövőt illetően az események békés és nyugalmas menetét csakis akkor garantálhatjuk, ha ragaszkodunk az említett elvekhez, amelyek figyelembe veszik az érdekelt népek jogos törekvéseit.

Miután elküldtem Önnek május 20-i üzenetemet, Tito marsall tudomására hozta az Egyesült Államok Kormányának és a Brit Kormánynak, hogy hozzájárul a Földközi-tengeri Szövetséges Főparancsnokság irányítása alatt álló szövetséges katonai igazgatás bevezetéséhez. Ha azt akarjuk, hogy a Szövetséges Parancsnok teljesíthesse az általunk e tekintetben rá rótt kötelezettségeket, megfelelő hatalommal kell rendelkeznie, mert csak úgy áll módjában a szóban forgó feladat végrehajtása és valamennyi érdekelt fél érdekeinek megvédése. Ezért fel kell jogosítanunk arra, hogy maga határozza meg a polgári közigazgatás bevezetésének módszereit, és maga állapítsa meg azoknak a jugoszláv csapatoknak a létszámát, amelyek az ő parancsnoksága alatt ezen a területen tartózkodhatnak. Ő hajlandó felhasználni a jugoszláv polgári közigazgatást, amely

véleménye szerint kielégítően működik, de hatalmának kell lenni arra, hogy saját belátása szerint cserélje ki a közigazgatási személyzetet, különösen a nagyobb városokban, ahol túlsúlyban van az olasz lakosság.

Biztos vagyok benne, hogy ki tudunk dolgozni egy ilyen értelmű határozatot, s én utasítom a moszkvai Amerikai Nagykövetet, hogy közölje az Önök Kormányával annak a javaslatnak részleteit, amelyet a Brit és az Amerikai Kormány tesz Tito marsallnak, abban a szilárd meggyőződésben, hogy kielégítő megoldásra juthatunk.

331. sz.

Az érkezés ideje 1945 június 2.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
TRUMAN ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Köszönöm Önnek küszöbönálló hármas találkozásunk időpontjával kapcsolatos május 30-i üzenetét.

Értesítettem Churchill Miniszterelnököt, hogy Ön és én egyetértünk a július 15-e körül Berlin környékén való találkozással.

332. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
H. TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

Június 2-i üzenetét megkaptam.

Már megírtam Önnek, hogy szerintem július 15-e teljesen megfelelő időpont a hármas találkozóra.

1945 június 3.

333. sz.

Az érkezés ideje 1945 június 7.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
TRUMAN ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Alaposan gondolkoztam május 27-i üzenetén, amelyben azt javasolja, hogy kormányaink késedelem nélkül létesítsenek diplomáciai kapcsolatot Finnországgal, Romániával és Bulgáriával, s bizonyos idő múlva — Magyarországgal is.

Az Ön által tett javaslat tanúskodása szerint hozzám hasonlóan Önnek is az a véleménye, hogy törekednünk kell a fegyverszüneti állapot időszakának lehető lerövidítésére, s hamarosan méltányolnunk kell ezeknek az országoknak, volt ellenségeinknek mindazokat az erőfeszítéseit, amelyeket a szövetséges nemzetek demokratikus elveihez való csatlakozásuk érdekében tesznek. Ezért egyetértek azzal, hogy létesítsünk a legrövidebb időn belül normális kapcsolatokat ezekkel az országokkal.

Ennek megfelelően hajlandó vagyok nyomban diplomáciai képviselőket cserélni Finnországgal, mivel a finn nép választásaival és más politikai változtatásokkal megmutatta a demokratikus módszerek és elvek iránti őszinte odaadását.

Nem látok azonban ugyanilyen biztató jeleket Magyarországon, Romániában és Bulgáriában. Nyugtalansággal tölt el, hogy különösen a két utóbbi országban olyan rendszer áll fenn, amely nem biztosítja a nép valamennyi demokratikus eleme számára a vélemény szabad nyilvánításának jogát, s amely kormányzati rendszerénél fogva szerintem nem képviseli a nép akaratát és nem felel meg a nép akaratának. Ön Harriman Nagykövet március 14-i leveléből[100] már ismeri azokat az okokat, amelyek folytán az Egyesült Államok Kormánya úgy véli, hogy a romániai politikai helyzetről a három szövetséges kormánynak tanácskoznia kell egymással. Azt is tudja, hogy Bulgáriát illetően az Egyesült Államoknak aggályai vannak a tervezett választási renddel és egyes politikai eseményekkel kapcsolatban.

Őszintén remélem, hogy hamarosan eljön az idő, amikor

hivatalos diplomáciai képviselőket akkreditálhatok ezekbe az országokba. Készséggel járulok hozzá ahhoz, hogy ennek érdekében megbízottaim bármely időpontban találkozzanak a szovjet és a brit megbízottakkal — ezzel a körzettel kapcsolatos politikánknak és intézkedéseinknek hatékonyabb összehangolása céljából. Úgy gondolom, hogy ez konstruktív lépés lenne abban az irányban, hogy az említett országokkal helyreállítsuk a békés időkben szokásos normális kapcsolatokat, mint olyan független államokkal, amelyek készek vállalni a népek családjának tagjaira háruló kötelezettségeket, és élvezni az ebből származó előnyöket.

Churchill Miniszterelnöknek tudomására hozom ezt az üzenetet.

334. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
H. TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

Köszönetet mondok Önnek Isztria—Trieszt térségére vonatkozó második üzenetéért. Elolvastam Harriman úr jegyzékét is, amelyben ismerteti az Egyesült Államok és Nagy-Britannia Kormánya részéről Jugoszlávia Kormányának e terület helyzetének rendezését illetően tett javaslatokat[101].

Az Ön értesítése szerint egyfelől az Egyesült Államok és Nagy-Britannia Kormánya, másfelől Jugoszlávia Kormánya között elvi megegyezés jött létre arra a kérdésre vonatkozóan, hogy Trieszt—Isztria területén a Földközi-tengeri Szövetséges Főparancsnok irányítása alatt álló Szövetséges Katonai Igazgatást vezessenek be. Szerintem azonban a Trieszt—Isztria területén jelenleg fennálló helyzet teljes rendezése érdekében az Egyesült Államok és Nagy-Britannia Kormánya által előterjesztett konkrét javaslatok tekintetében is megegyezésre kell jutni a Jugoszláv Kormánnyal.

Remélem, hogy miután Jugoszlávia Kormánya Trieszt—Isztria területére vonatkozóan hozzájárult a Szövetséges Katonai Igazgatás bevezetéséhez, nem lesz akadálya annak, hogy

a jugoszláv érdekeket kellőképpen kielégítsék, s a Trieszt—Isztria körzetben jelenleg fennálló feszült helyzet a kérdés egészét tekintve szerencsésen megoldódjék.

1945 június 8.

335. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL H. TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

Arra a kérdésre vonatkozó válaszát, hogy Romániával, Bulgáriával, Finnországgal és Magyarországgal fel kell újítani a diplomáciai kapcsolatokat, megkaptam.

Mint üzenetéből kitűnik, Ön is kívánatosnak tartja, hogy a legrövidebb időn belül normális kapcsolatokat létesítsünk az említett országokkal. Én azonban nem látok okot arra, hogy ezen a téren előnyben részesítsük Finnországot, amely Romániától és Bulgáriától eltérően nem vett részt a szövetségesek oldalán saját fegyveres erővel a hitleri Németország elleni háborúban. A Szovjetunió közvéleménye és az egész szovjet parancsnoki kar számára érthetetlen lenne, ha Románia és Bulgária, amelyek fegyveres erői tevékenyen részt vettek a hitleri Németország szétzúzásában, Finnországhoz képest rosszabb helyzetbe kerülnének.

Ami a politikai rendszer kérdését illeti, Romániában és Bulgáriában a demokratikus elemek semmivel sem kisebb lehetőségekkel rendelkeznek, mint például Olaszországban, amellyel az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió Kormánya már helyreállította a diplomáciai kapcsolatokat. Másfelől nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy Románia és Bulgária politikai fejlődése az utóbbi időben békés mederbe jutott, s én semmi olyan körülményt nem látok, amely nyugtalanságra adhatna okot e két ország további demokratikus fejlődését illetően. Ezért szerintem nincs szükség arra, hogy a szövetségesek bármilyen szempontból külön elbírálásban részesítsék az említett országokat.

Ezért van a Szovjet Kormány azon a véleményen, hogy nem kell tovább halogatni a diplomáciai kapcsolatok helyreállítását Romániával, Bulgáriával és Finnországgal, ami pedig Magyarországot illeti, a kérdést valamivel később lehet majd megvizsgálni.

1945 június 9.

336. sz.

Az elküldés ideje 1945 június 11.

H. TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

Washington, Fehér Ház.

Az agresszió elleni háborúban szükséges kölcsönös segélynyújtás elveiről szóló Szovjet—Amerikai Egyezmény[102] megkötésének harmadik évfordulóján kérem Önt és az Amerikai Egyesült Államok Kormányát, fogadják a Szovjet Kormány és a magam nevében kifejezett hálánkat.

Ez az Egyezmény, amelynek alapján az Amerikai Egyesült Államok a lend-lease[4] keretében az európai háború egész ideje alatt fegyvert, stratégiai anyagokat és élelmiszert szállított a Szovjetuniónak, fontos szerepet játszott, s jelentős mértékben elősegítette a közös ellenség, a hitleri Németország elleni háború sikeres befejezését.

Kifejezem azt a szilárd meggyőződésemet, hogy a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok között a közös harcban megerősödött baráti kötelékek továbbra is eredményesen fognak fejlődni, népeink javára, a valamennyi szabadságszerető nép közötti tartós együttműködés érdekében.

I. SZTÁLIN

337. sz.

Az érkezés ideje 1945 június 12.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
TRUMAN ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Nagyon hálás vagyok Önnek június 10-i üzenetéért, s köszönöm, hogy olyan közvetlenül részt vesz erőfeszítéseinkben, amelyek nyomán baráti megegyezésre akarunk jutni Tito marsallal a trieszti körzet katonai igazgatásának kérdésében.

A Belgrádban június 9-én aláírt egyezmény Nagy-Britannia és az Egyesült Államok Kormányának konkrét javaslatait is[103] magában foglalja. Tökéletesen egyetértek azzal, hogy a katonai igazgatás kérdésének tartós rendezése ügyében semmiféle késedelmet nem szabad megengedni, s ezért Alexander tábornagy vezérkari főnöke a katonai és a technikai részletek kidolgozása céljából a jövő héten találkozni fog Tito marsall vezérkari főnökével.

338. sz.

Az érkezés ideje 1945 június 15.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
TRUMAN ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

Javasolom, hogy most, miután bejelentettük Németország feltétel nélküli kapitulációját és a németországi Ellenőrző Tanács megtartotta első ülését, haladéktalanul adjunk konkrét utasításokat arra, hogy a csapatok foglalják el a kijelölt övezeteket, és szervezzék meg a legyőzött ország területének rendezett igazgatását. Ami Németországot illeti, én hajlandó vagyok utasítani az amerikai csapatokat, hogy június 21-én kezdjék meg az elvonulást az amerikai övezet területére, a megfelelő parancsnokok közötti megállapodás alapján, amelynek magában kell foglalnia a különböző nemzetek helyőrségeinek Nagy-

Berlinbe való egyidejű bevonulásáról, valamint az amerikai fegyveres erők részére Frankfurtból és Brémából Berlinbe való szabad légi, országúti és vasúti közlekedés biztosításáról szóló megállapodást.

Az osztrák kérdés rendezését ugyanolyan sürgős dolognak tartom, mint a német kérdés rendezését. Ami az Európai Tanácsadó Bizottságban elvben kijelölt megszállási övezeteknek a csapatok általi elfoglalását, a különböző nemzetek helyőrségeinek Bécsbe való bevonulását és az ausztriai Szövetséges Bizottság megalakítását illeti — ennek a hasonló németországi rendszabályokkal egyidejűleg kell történnie. Ezért igen nagy jelentőséget tulajdonítok a megoldatlan osztrák kérdések rendezésének, hogy a német és az osztrák ügyekre vonatkozó megállapodást egyidejűleg léptessük érvénybe. Remélem, hogy az amerikai, brit és francia misszió legutóbbi bécsi útjának eredményeképpen az Európai Tanácsadó Bizottság e célból késedelem nélkül meghozhatja a további szükséges határozatokat.

Ha Ön egyetért a fentiekkel, javasolom, hogy haladéktalanul adjuk ki a megfelelő utasításokat parancsnokainknak.

339. sz.

Az érkezés ideje 1945 június 15.

SZEMÉLYES ÉS A LEGSZIGORÚBBAN BIZALMAS
TRUMAN ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

T. V. Szung ma Csungkingon keresztül repülőgépen elindult Moszkvába.

Június végére Moszkvába érkezik a szovjet—kínai egyezmény előkészítésével összefüggő részletkérdések megtárgyalása céljából.

Hurley Nagykövet utasítást kapott arra, hogy június 15-én tájékoztassa Csang Kaj-seket a szovjet feltételekről, s tegyen meg minden tőle telhetőt annak érdekében, hogy ugyanakkor megkapja Csang Kaj-sek beleegyezését. Hurley Nagykövetnek olyan utasítást adtunk, amely szerint a generalisszimusz[49]

tudomására kell hozni, hogy az Egyesült Államok Kormánya támogatni fogja a jaltai egyezményt[104].

340. sz.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
H. TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

A szovjet—kínai egyezmény előkészítésére és Hurley úrnak adott megbízásaira vonatkozó üzenetét megkaptam. Köszönetet mondok az Ön által tett lépésekért.

1945 június 15.

341. sz.

Az érkezés ideje 1945 június 15.

H. TRUMAN I. V. SZTÁLINNAK*

Kérem, fogadja június 12-i szívélyes üzenetéért a magam és az Egyesült Államok Kormánya nevében kifejezett hálánkat.

Szilárd meggyőződésem, hogy további baráti együttműködésünket a béke fenntartása és a nemzetközi jóakarat biztosítása terén a jövőben ugyanolyan siker fogja koronázni, amilyen a nácik ellen viselt háborúban kifejtett közös erőfeszítéseinket koronázta.

Nagy örömmel várom közeli találkozásunkat és közös problémáink alapos megvitatását.

342. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
H. TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

A szövetséges csapatoknak a megfelelő németországi és ausztriai övezetekbe vonulására vonatkozó üzenetét megkaptam.

Sajnos meg kell mondanom, hogy az a javaslata, amely

szerint az amerikai csapatoknak saját övezetükbe vonulása, illetve Berlinbe való bevonulása június 21-én kezdődne, nehézségekbe ütközik, mivel június 19-től Zsukov marsallnak és valamennyi más hadseregparancsnokunknak Moszkvában kell lenni a Legfelsőbb Szovjet ülésszakán, továbbá a június 24-i díszszemle előkészítésénél és magán a díszszemlén. Arról nem is beszélek, hogy Berlinnek még nem minden kerületét aknátlanították, s hogy az aknátlanítás legkorábban június végére fejeződhet be. Mivel Zsukov marsall és a szovjet csapatok más parancsnokai június 28—30-a előtt nem térhetnek vissza Moszkvából Németországba, arra kérném Önt, hogy a csapatok kivonását július 1-én kezdjék meg, amikorra a parancsnokok a helyükön lesznek és az aknátlanítás befejeződik.

Ami Ausztriát illeti, a szovjet parancsnokok Moszkvába utazásáról és Bécsbe való visszatérésük időpontjáról fentebb mondottak rájuk is vonatkoznak. Ezenkívül szükséges, hogy az Európai Tanácsadó Bizottság a legközelebbi napokban befejezze az ausztriai és a bécsi megszállási övezetek kijelölését, mert ez a munka még mind a mai napig sem fejeződött be. Az említett körülményekre való tekintettel a megfelelő csapatoknak ausztriai megszállási övezeteikbe vonulását ugyancsak július 1-re kellene halasztani.

Ezenkívül Németországban is, Ausztriában is haladéktalanul ki kellene jelölni a francia csapatok megszállási övezetét.

A fentebb ismertetett terv értelmében Németországban és Ausztriában megteszünk minden szükséges intézkedést.

1945 június 16.

343. sz.

Az érkezés ideje 1945 június 19.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
TRUMAN ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

A kijelölt németországi és ausztriai övezeteknek a szövetségesek általi megszállására vonatkozó június 16-i üzenetét megkaptam.

Utasítottam az amerikai parancsnokot, hogy a csapatmozdulatokat az Ön kérésének megfelelően július 1-én kezdje meg. Terv szerint rövidesen amerikai csapatok érkeznek Berlinbe olyan létszámban, amely elegendő lesz ahhoz, hogy teljesíthessék a találkozásunk előkészítésével kapcsolatos kötelezettségeiket.

344. sz.

Az érkezés ideje 1945 június 19.

H. TRUMAN I. V. SZTÁLINNAK*

Tökéletesen egyetértek azzal, hogy konstruktív lépés lenne, ha diplomáciai kapcsolatokat létesítenénk Romániával, Bulgáriával, Magyarországgal és Finnországgal, amely kérdésre Ön június 9-i táviratában újra visszatér. Erre vonatkozóan váltott üzeneteink azt mutatják, hogy kormányaink valószínűleg nem egészen egyformán látják a kérdést, minthogy kapcsolataink ezekkel a különböző államokkal nem egyformák. Például semmi akadálya sem lenne az Egyesült Államok és Finnország közötti diplomáciai kapcsolatok haladéktalan helyreállításának, ami viszont Romániát, Magyarországot és Bulgáriát illeti, úgy véljük, hogy jelenleg ezek közül az országok közül mindegyik helyzetének megvannak a maga sajátos vonásai, jóllehet közös érdekeink minden tekintetben azonosak.

Továbbra is tanulmányozom ezt a kérdést. Ezért véleményem szerint a megegyezés elérésének legcélravezetőbb módja az lenne, ha küszöbönálló találkozásunk alkalmával megtárgyalnánk ezt a kérdést.

345. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
H. TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

Jóllehet a Jugoszláv Kormány elfogadta az Amerikai és a Brit Kormánynak az Isztria—Trieszt körzetre vonatkozó javaslatát, a trieszti tárgyalások a jelek szerint zsákutcába

jutottak. Ez főleg azzal magyarázható, hogy a Földközi-tengeri Szövetséges Parancsnokság képviselői a jugoszlávoknak még minimális kívánságait sem akarják figyelembe venni, holott a jugoszlávok érdeme ennek a területnek felszabadítása a német megszállók uralma alól, s ráadásul itt többségben is van a jugoszláv lakosság. Ez a helyzet semmiképpen sem tekinthető kielégítőnek a szövetségesek szempontjából.

Nem akartam kiélezni viszonyunkat, s ezért üzenetváltásunk során mindeddig nem tettem említést Alexander tábornagy magatartásáról, de most hangsúlyoznom kell, hogy nem lehet egyetérteni azzal, ha valaki a tárgyalásokon olyan fennhéjázó hangot használ, amilyet olykor Alexander tábornagy használ a jugoszlávokkal szemben. Semmiképpen sem lehet egyetérteni azzal, ha Alexander tábornagy hivatalos és nyilvános érintkezés során Hitlerhez és Mussolinihez hasonlítja Tito marsallt. Ez a hasonlat igazságtalan és sértő Jugoszláviára nézve.

A Szovjet Kormányt váratlanul érte annak a nyilatkozatnak ultimátumszerű hangja is, amelyet az angol—amerikai megbízottak június 2-án a Jugoszláv Kormányhoz intéztek. Hogyan lehet számítani ilyen módszerekkel tartós pozitív eredményekre.

Mindez arra késztet, hogy felhívjam figyelmét a kialakult helyzetre. Továbbra is remélem, hogy Trieszt—Isztria tekintetében kielégítik a jogos jugoszláv érdekeket, figyelembe véve különösen azt a körülményt, hogy a fő kérdésben a jugoszlávok engedményeket tettek a szövetségeseknek.

1945 június 21.

346. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
H. TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

Romániát, Bulgáriát, Magyarországot és Finnországot illetően a diplomáciai kapcsolatok felújítására vonatkozó június 19-i üzenetét megkaptam.

Tudomásul veszem, hogy Ön továbbra is tanulmányozza ezt a kérdést. Részemről azonban kitartok eddigi álláspontom mellett, hogy tudniillik Romániát és Bulgáriát illetően a diplomáciai kapcsolatok felújításának további halogatása semmivel sem igazolható.

1945 június 23.

347. sz.

Az érkezés ideje 1945 június 26.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
TRUMAN ELNÖKTŐL SZTÁLIN MARSALL RÉSZÉRE

A trieszti tárgyalásokkal kapcsolatos június 21-i üzenetének kézhezvétele után a szövetségesek Főparancsnoka értesített arról, hogy ezek a trieszti tárgyalások véget értek, s hogy kiegészítő katonai egyezményt írtak alá. E tárgyalások egyedüli célja az volt, hogy érvényre juttassák az Amerikai, Brit és Jugoszláv Kormány között június 9-én létrejött politikai egyezmény katonai feltételeit. A június 9-i egyezmény azon az elvi megállapodáson alapult, hogy a Venezia—Giulia körzet jövőbeli hovátartozásának kérdését nyitva hagyják mindaddig, amíg a végleges békés rendezés részeként szervezett módon meg nem oldják, s az egyezményben nincs semmi, ami a terület végleges sorsának kérdését előre eldöntené vagy akár érintené.

Az e kérdésre vonatkozó egyezmény megkötése után elismertük annak lehetőségét, hogy jugoszláv közigazgatást vezessenek be a vitás területen — olyan keretek között, amelyek összeegyeztethetők a szövetségesek katonai követelményeivel. A kormányok közötti és a katonai megbízottak közötti tárgyalások egész folyamán egyaránt kellőképpen figyelembe vettük mind a jugoszláv, mind az olasz lakosság jogos érdekeit, s ugyanúgy Jugoszlávia hozzájárulását a német katonai hatalom megsemmisítésének ügyéhez.

Mint ezzel a kérdéssel kapcsolatos előző üzenetemben már közöltem Önnel, a szövetségesek parancsnokának a rábízott

területen kellő hatalommal kell rendelkeznie ahhoz, hogy teljesíthesse feladatát és megvédhesse valamennyi érdekelt fél érdekeit. Ugyanúgy elismertük a jugoszláv parancsnok felelősségét, és semmiféle kísérlet sem történt arra, hogy akadályozzuk kötelezettségeinek teljesítésében Venezia—Giuliának azon a területén, amely a megállapított vonaltól keletre az ő irányítása alá került. Ezért a szövetséges kormányoknak továbbra is ki kell tartaniok amellett, hogy semmi se akadályozza kötelezettségeik teljesítését az említett vonaltól nyugatra eső területen, különösen miután a két parancsnok megállapodott abban, hogy tartózkodni fognak minden olyan lépéstől, amely árthatna a végleges rendezésnek.

Igaz, a trieszti tárgyalások idején nehézségek merültek fel, mert kiderült, hogy a jugoszláv hatóságok nem veszik teljes mértékben figyelembe a június 9-i egyezmény alapelvét, mely szerint megengedhetetlen minden olyan lépés, amely károsan befolyásolhatná a terület hovatartozásának végleges eldöntését. A jugoszláv parancsnok eleinte nem volt hajlandó elismerni a szövetséges parancsnoknak a megállapított vonaltól nyugatra eső terület közigazgatása fölötti hatalmát, amit a Belgrádi Egyezmény 3. cikkelye[103] határozottan leszögezett. Ez, továbbá a helyi parancsnokok által június 9-e után tett más lépések azt a benyomást keltették, hogy ezeket a helyi parancsnokokat nem tájékoztatták teljes mértékben a Tito marsallal és a belgrádi kormánnyal kötött egyezményről.

Ha Ön szerint az egyezménynek vannak más oldalai is, amelyeket meg kell tárgyalni, erre közeli találkozásunk alkalmával meglesz a lehetőségünk.

348. sz.

Az érkezés ideje 1945 július 5.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
TRUMAN ELNÖKTŐL
SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZ RÉSZÉRE

Megállapodásunk értelmében ma közölni fogom, hogy a sajtó képviselői nem kapnak bebocsátást a „Terminal"-ra[105], s hogy

a „Terminal"-ról csak hivatalos kommünikék kerülhetnek ki, amelyek kibocsátásáról időről időre döntünk.

Hasonló üzenetet küldök Churchill Miniszterelnöknek.

349. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
H. TRUMAN ELNÖKNEK

Trieszt—Isztriával és Jugoszláviával kapcsolatos június 26-i üzenetét megkaptam.

Természetesen itt számos olyan kérdés van, amelyet együtt kell megtárgyalnunk. Hajlandó vagyok ezeket a kérdéseket németországi találkozásunk alkalmával megtárgyalni.

1945 július 6.

350. sz.

SZIGORÚAN BIZALMAS

SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZNAK

A Szovjet Küldöttség Szállása
Nemzetközi Értekezlet
Németország, Babelsberg.

Kedves Generalisszimuszom!

Ez idő szerint az Egyesült Államok és a Szovjetunió közötti légiösszeköttetés Teheránon át bonyolódik le. Az Egyesült Államok szempontjából ez az amúgy is nagy szűkében levő légi közlekedési eszközök lehető legésszerűtlenebb kihasználását jelenti, a repülőutaknál mutatkozó időveszteséget nem is számítva.

Az Egyesült Államok most a Kormány szempontjából szükséges szállítások céljaira Berlinig katonai légi útvonalat szervezett, amelyet a Szovjet Kormánynak szükséges szállításokra is fel lehetne használni. Ezért kérem hozzájárulását a jelenleg

Teheránon át történő amerikai és szovjet szállítások irányának megváltoztatásához és e szállításoknak a jövőben Berlinen át történő lebonyolításához.

Harry S. TRUMAN

1945. július 20.

351. sz.

SZIGORÚAN BIZALMAS

SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZNAK

A Szovjet Küldöttség Szállása
Nemzetközi Értekezlet
Németország, Babelsberg.

Kedves Generalisszimuszom!

Minthogy Japán és Szibéria közelében egyre nagyobb arányokat öltenek a tengeri és a légi hadműveletek, a legnagyobb mértékben kívánatossá vált, hogy kiszélesítsük a kelet-szibériai időjárásra vonatkozó adatok összegyűjtésének és közlésének lehetőségét. A meteorológiai szolgálat kiterjesztése egyaránt előnyös lenne a Szovjetunió szempontjából is. A Japánban és a Japán-tenger térségében uralkodó időjárás nemcsak a Kelet-Szibéria fölött nyugatról keleti irányban haladó légtömegektől függ, hanem a Csendes-óceán nyugati részéből Japán fölött észak felé haladó tájfunoktól is.

A fent említett sürgős szükségleteket feltételezhetően ki lehetne elégíteni az Egyesült Államok hírközlési hálózatának oly módon történő kiterjesztése útján, hogy rendelkezésre bocsátanánk a berendezést és a személyzetet egy rádióadóállomás és egy meteorológiai állomás építéséhez Habarovszkban és Petropavlovszkban. Az Egyesült Államok által rendelkezésre bocsátott személyzet Habarovszkban mintegy 60 tisztből és közlegényből, Petropavlovszkban pedig 33 tisztből és közlegényből állana. Ennek a javaslatnak részleteit már korábban közöltük a Szovjet Vezérkarral.

Tekintettel arra, hogy az időjárásnak a jelenlegi és a jövendő hadműveletek szempontjából egyaránt komoly szerepe van, a tervezett kiszélesítés mielőbbi megvalósítása igen nagy jelen-

tőségű. Ezért kérem, sürgősen hagyja ezt jóvá, s adja ki a szükséges utasításokat annak érdekében, hogy vezérkaraink sürgősen befejezhessék a részletintézkedések kidolgozását[106].

Harry S. TRUMAN

1945 július 21.

352. sz.

MEMORANDUM SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZ RÉSZÉRE

Ha nem biztosítunk jelentős mennyiségű német szenet kiviteli célokra, akkor Európát ezen a télen nagyfokú szénhiány fenyegeti. Jóllehet nálunk is hiány van szénben, belső közlekedési eszközökben és tengerjáró hajókban, most kivételesen szenet küldünk Európába, hogy valamelyest enyhítsük a jelenlegi válságot. Világos azonban, hogy most, amikor a Japán elleni háborúban erősen igénybe vesszük ipari és katonai erőforrásainkat, az a szénmennyiség, amelyet Európa számára biztosíthatunk, nem lesz elég a sürgős európai szükségletek kielégítésére. Ezeknek a szükségleteknek kielégítése céljából haladéktalanul meg kell tenni minden lehetőt a németországi széntermelés fokozása és a lehető legnagyobb mennyiségű szén exportálása érdekében.

A késedelem elkerülése végett megbíztam az Egyesült Államok csapatainak parancsnokát, hogy saját megszállási övezetében tegye meg a szükséges lépéseket. Tudomásom van arról, hogy a Brit és a Francia Kormány hasonló utasítást adott a németországi angol, illetve francia katonai parancsnoknak. Mellékelem az Eisenhowernek küldött utasítás másolatát.

Nagyon szeretném, ha a négy megszálló hatalom a szénkérdésben közös politikát folytatna, s ezért megbíztam Eisenhower tábornokot, hogy a mellékelt utasításban ismertetett politikát a legközelebbi jövőben vitassa meg a Szövetséges Ellenőrző Tanácsban. Remélem, a Szovjet Kormánynak módjában áll csatlakozni ehhez a politikánkhoz. Remélem, a Szovjet Kormány kész utasítani saját főparancsnokát, hogy Németországnak a szovjet fegyveres erők által megszállt körzeteiben

tegyen hasonló lépéseket, s az Ellenőrző Tanácsban kezdje meg az egész Németországra vonatkozó széntermelési és szénkiviteli program kidolgozását.

Harry TRUMAN

1945 július 27.

UTASÍTÁS AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK CSAPATAINAK NÉMETORSZÁGI PARANCSNOKA RÉSZÉRE

Ha a felszabadított Európa számára a legközelebbi hónapokban nem szállítanak nagy mennyiségű szenet, akkor olyan politikai és gazdasági káosz veszélye fenyeget, amely hátrányos következményekkel jár majd a szövetséges csapatok csökkentése szempontjából, s hátráltatni fogja a gazdasági szilárdság megteremtését, ami pedig nélkülözhetetlen alapja a tartós és igazságos békének. Európa nagyrésze gyakorlatilag csakis Németországból kaphat elegendő mennyiségű szenet. Németországban a legsürgősebben meg kell szervezni a szén olyan arányú kitermelését, hogy exportálhassanak belőle más európai országoknak, gazdasági életük legalább minimális szinten való fenntartásához szükséges mennyiségben.

Ezért Önt, mint az Egyesült Államok németországi csapatainak parancsnokát, és mint a Szövetséges Ellenőrző Tanács amerikai tagját megbízzuk, hogy az alábbi célok elérése érdekében tegye meg a szükséges intézkedéseket.

1. A nyugat-németországi szénbányák termeléséből biztosítson 1945 folyamán legalább 10 millió tonnát, 1946 április végéig pedig további 15 millió tonnát kiviteli célokra.

2. Amilyen mértékben a 25 millió tonna szén határidőre történő exportálása szükségessé teszi, legelsősorban a német szén termelésének és szállításának fokozását elősegítő intézkedések életbeléptetéséről gondoskodjék, nevezetesen szervezze meg a bányászati anyagokkal és berendezésekkel, szállítóeszközökkel és élelmiszerekkel való ellátást olyan mennyiségben, amely elegendő a bányákban foglalkoztatott munkaerő szükséges termelékenységi színvonalának biztosításához. Ezt a követelményt sorrendben csakis azok a polgári és katonai

követelmények előzhetik meg, amelyek kielégítése elengedhetetlen a megszálló csapatok biztonságának, jólétének, ellátásának és akcióinak biztosítása, valamint a németországi szövetséges csapatok létszámának minél gyorsabb csökkentése szempontjából.

3. Az Ellenőrző Tanácsnak javasolja a következőket: a) Kelet-Németországot illetően a szén kitermelésének és kivitelének mennyiségéről ugyanolyan sürgősségi alapon döntsön, amilyen alapon a Nyugat-Németországból 1946 áprilisáig exportálandó szén mennyiségét 25 millió tonnában állapították meg, és b) egész Németországot felölelően dolgozza ki a szén termelésének, elosztásának és exportálásának összehangolt programját.

4. Erejéhez képest saját övezetén kívül a többi megszállási övezetben is segítse a széntermelés növelésére tett erőfeszítéseket.

5. Javasolja az Ellenőrző Tanácsnak és saját megszállási övezetében kövesse azt az elvet, hogy Németországon belül a szén elosztásánál a szénnek Németország belső ipari termelési és polgári szükségleteire való felhasználásával szemben elsőrendű feladatnak kell tekinteni a szénkivitelt, olyan mértékig, amennyire 25 millió tonna szénnek Nyugat-Németországból a megállapított határidőig történő exportálása, továbbá a 3. pontban foglalt követelmények teljesítése szükségessé teszi, s ennek során csak a 2. pontban foglalt követelményekre kell tekintettel lenni.

Nem kétséges, hogy ennek a politikának az érvényesülése a válságos szénhiány idején késleltetni fogja az ipari tevékenység felújítását Németországban. Az sem kétséges, hogy a német szénnel kapcsolatban fentebb ismertetett politika érvényesülése a németek között olyan mértékű munkanélküliséget, zavargásokat és elégedetlenséget idézhet elő, hogy ezáltal kemény és szigorú lépések válhatnak szükségessé. Teljes mértékben támogatni fogunk minden olyan lépést, amelyre a helyzettel való megbirkózás érdekében szükség lehet.

6. A németországi szén termeléséről és elosztásáról bocsásson kimerítő és teljes adatokat az Európai Szénegyesülés rendelkezésére, hogy ennek tagállamai megismerhessék a Német-

ország, illetve a felszabadított Európa szénfogyasztása közötti arányt.

7. A barnaszénből készült brikett termelését és exportját, valamint az 1. pontban megjelölt 25 millió tonnán felüli további szénmennyiség termelését és exportját tekintse az egyik legsürgősebb feladatnak.

8. Az illetékes kormányok hasonló utasítást adnak a brit és a francia megszállási övezet parancsnokának.

353. sz.

HARRY S. TRUMAN ÚRNAK,
AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKÉNEK

Berlin.

Tisztelt Elnök Úr!

Az amerikai és szovjet szállítások útirányának megváltoztatására, Teheránból Berlinbe való áthelyezésére vonatkozó július 20-i üzenetét megkaptam.

A Szovjet Kormány helyesli az Ön javaslatát. A megfelelő szovjet szerveket utasítottuk, hogy az e javaslattal összefüggő technikai kérdéseket tárgyalják meg az amerikai megbízottakkal..

I. SZTÁLIN

Berlin, 1945 július 29.

354. sz.

HARRY S. TRUMAN ÚRNAK,
AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKÉNEK

Berlin.

Tisztelt Elnök Úr!

A német szénre vonatkozó július 27-i memorandumát és az Eisenhower tábornok részére küldött utasítások másolatát megkaptam.

Az Ön memorandumában felvetett fontos kérdést, hogy tudniillik a német szenet igénybe kell venni az európai szükség-

letek kielégítésére, megfelelően tanulmányozni fogjuk. Az Egyesült Államok Kormányát tájékoztatni fogjuk a Szovjet Kormánynak ebben a kérdésben elfoglalt álláspontjáról.

Egyszersmind meg kell mondanom, hogy vigyáznunk kell, nehogy a német szén kivitelével kapcsolatban életbe léptetett intézkedések zavargásokra vezessenek Németországban — amiről Eisenhower tábornoknak küldött utasításaiban említés történik —, s ezt én teljes mértékben lehetségesnek és a szövetséges államok érdekeinek szempontjából feltétlenül szükségesnek tartom.

I. SZTÁLIN

Berlin, 1945 július 29.

355. sz.

I. SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZNAK

Berlin.

Kedves Sztálin Generalisszimuszom!

Nagy sajnálattal értesültem betegségéről. Remélem, betegsége nem komoly, s Ön rövidesen tökéletesen egészséges lesz.

Személyes jókívánságaimat küldöm Önnek.

Őszinte híve
Harry TRUMAN

Berlin, 1945 július 30.

356. sz.

HARRY S. TRUMAN ÚRNAK,
AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKÉNEK

Berlin.

Tisztelt Elnök Úr!

Köszönetet mondok Önnek július 30-i leveléért. Ma már jobban érzem magam, és holnap, július 31-én részt szándékozom venni az Értekezleten.

Őszinte tisztelettel
I. SZTÁLIN

Berlin, 1945 július 30.

357. sz.

HARRY S. TRUMAN ÚRNAK, AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKÉNEK

Berlin.

Tisztelt Elnök Úr!

Köszönöm, hogy elküldte arcképét. Mihelyt megérkezem Moszkvába, nem fogom elmulasztani, hogy elküldjem Önnek a saját arcképemet.

Őszinte tisztelettel

I. SZTÁLIN

Berlin, 1945 július 30.

358. sz.

MEMORANDUM SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZ RÉSZÉRE

Válaszolva arra a javaslatára, hogy levelet írjak Önnek a távol-keleti helyzetről, mellékelem annak a levélnek szövegét, amelyet az Ön számára alkalmas időpontban, tudniillik akkor szándékozom elküldeni Önnek, amikor értesít, hogy megegyezésre jutottak a Kínai Kormánnyal. Ha ez megfelel Önnek, mihelyt megegyezésre jutottak, azonnal értesíthet engem, s én táviratilag megküldöm Önnek ezt a levelet, amelyet belátása szerint használhat fel. Egyszersmind a legsürgősebben, futárral, saját aláírásommal ellátott hivatalos levelet küldök Önnek. Ha Ön a felhasználása mellett dönt, nem lesz ellene kifogásom. Ha azonban egy olyan nyilatkozat közzététele mellett döntene, amelyben más szempontokkal indokolja meg lépéseit, vagy ha egyéb okoknál fogva jobbnak látja mellőzni e levél felhasználását, nekem ez is meg fog felelni.

Ezt az Ön belátására bízom.

Harry S. TRUMAN

1945 július 31.

I. V. SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZNAK

Szovjet Küldöttség.

Kedves Sztálin Generalisszimusz!

Az Egyesült Államok, a Szovjetunió, az Egyesült Királyság és Kína által Moszkvában, 1943 október 30-án aláírt Nyilatkozat 5. pontja kimondja:

„5. Hogy tanácskozni fognak egymással, valamint olyan mértékben, ahogy a körülmények megkövetelik, az Egyesült Nemzetek más tagjaival is, a nemzetközi béke és biztonság fenntartása céljából a nemzetek közössége érdekében mindaddig szükséges együttes lépésekről, amíg a törvény és a rend helyre nem áll és az általános biztonság rendszere létre nem jön."

Az Egyesült Nemzetek javasolt Alapszabályzatának 106. cikkelye kimondja:

„A 43. cikkelyben említett olyan külön egyezmények érvénybe lépéséig, amelyek a Biztonsági Tanács véleménye szerint lehetővé teszik számára, hogy megkezdje a 42. cikkely szerinti kötelezettségeinek teljesítését, a Moszkvában 1943 október 30-án aláírt Négyhatalmi Nyilatkozat részvevői és Franciaország a Nyilatkozat 5. pontjának rendelkezései értelmében tanácskozni fognak egymással, valamint szükség esetén az Egyesült Nemzetek Szervezetének más tagjaival is, a Szervezet nevében megvalósítandó olyan együttes lépések céljából, amelyek a nemzetközi béke és biztonság fenntartása érdekében szükségesnek mutatkozhatnak."

Az Alapszabályzat 103. cikkelye kimondja:

„Olyan esetben, amikor az Egyesült Nemzetek Szervezetének Tagjaira jelen Alapszabályzatból kifolyólag háruló kötelezettségek ellentétbe kerülnek valamilyen más nemzetközi egyezményből eredő kötelezettségeikkel, a jelen Alapszabályzatból eredő kötelezettségeket illeti meg az elsőbbség."

Bár az Alapszabályzatot hivatalosan még nem ratifikálták, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének képviselői San Franciscóban már hozzájárulásukat adták, s a Szovjet Kormány a Biztonsági Tanács egyik állandó tagja lesz.

Úgy látom, hogy a Moszkvai Nyilatkozat feltételei értelmében, valamint az Alapszabályzat fent említett rendelkezéseivel

összhangban helyénvaló lenne, ha a Szovjetunió megmutatná, hogy kész tanácskozni és együttműködni más olyan nagyhatalmakkal, amelyek ez idő szerint hadat viselnek Japán ellen, a béke és a biztonság fenntartása céljából a nemzetek közössége érdekében szükséges együttes lépésekről.

Őszinte híve

1945 július 31.

359. sz.

Az érkezés ideje 1945 augusztus 12.

SZIGORÚAN BIZALMAS
TRUMAN ELNÖKTŐL
SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZ RÉSZÉRE

Az augusztus 11-i keltezésű üzenetnek megfelelően, amelyet az Egyesült Államok — válaszul a Svájci Kormánytól 1945 augusztus 10-én érkezett jegyzékre[107] — a Japán Kormányhoz való továbbítás végett a Svájci Kormányhoz intézett, javasolom, hogy Douglas MacArthur hadseregtábornokot nevezzük ki a szövetséges hatalmakat képviselő Főparancsnokká — a japán fegyveres erők általános kapitulációjának elfogadása, összehangolása és lebonyolítása céljából.

Ha értesít annak a tisztnek kinevezéséről, aki kívánságuk szerint az Önök megbízottaként működne, nyomban utasítom MacArthur tábornokot, hogy tegye meg a szükséges előkészületeket megbízottjuk fogadására a kapituláció aláírásának helyén és idején.

Szó van arról is, hogy MacArthur tábornok az Önök hadműveleti térségében levő japán fegyveres erőket illetően utasítani fogja a japán császári főhadiszállást, hogy ezek a távolkeleti Szovjet Főparancsnok, illetve az alája rendelt parancsnokok előtt hajtsák végre a feltétel nélküli kapitulációt. Feltételezem, hogy Ön általában egyetért a fent ismertetett eljárással, és így kiadom MacArthur tábornoknak az ilyen értelmű előzetes utasításokat. Kérem, értesítsen haladéktalanul, ki lesz a megbízottjuk, hogy én tudathassam ezt MacArthur

tábornokkal. Javasolom, hogy minden egyes intézkedés tekintetében lépjenek haladéktalanul közvetlen érintkezésbe MacArthur tábornokkal.

360. sz.

I. V. SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZ SZEMÉLYES ÉS TITKOS ÜZENETE H. TRUMAN ÚRNAK, AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKÉNEK

Augusztus 12-i üzenetét, amelyben közli, hogy Douglas MacArthur hadseregtábornokot a japán fegyveres erők általános kapitulációjának elfogadása, összehangolása és lebonyolítása céljából a szövetséges seregek Főparancsnokává nevezték ki, megkaptam.

A Szovjet Kormány egyetért az Ön javaslatával. Egyetért továbbá az Ön által javasolt eljárással is, amely szerint MacArthur tábornok utasítani fogja a japán császári főhadiszállást, hogy az említett japán csapatok a távol-keleti Szovjet Főparancsnok előtt hajtsák végre a feltétel nélküli kapitulációt. A Szovjet Katonai Főparancsnokság megbízottjává Gyerevjanko altábornagyot neveztük ki, aki már meg is kapta a szükséges utasításokat.

1945 augusztus 12.

361. sz.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS TRUMAN ELNÖKTŐL SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZ RÉSZÉRE

A Csendes-óceánon és a Csendes-óceán nyugati részén működő amerikai erők parancsnokának ma a következő üzenetet küldtük:

„Tekintettel arra, hogy a Japán Kormány augusztus 14-én elfogadta a szövetséges kormányok kapitulációs követelését,

ezennel felhatalmazzuk Önt, hogy szüntesse be a támadó hadműveleteket a japán csapatok és haditengerészeti erők ellen, amennyiben ez megfelel az Ön térségében levő szövetséges fegyveres erők biztonságának."

1945 augusztus 14.

362. sz.

SZIGORÚAN BIZALMAS
TRUMAN ELNÖKTŐL
SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZ RÉSZÉRE

A japán fegyveres erők kapitulációjának részletkérdéseit illetően jóváhagytam a MacArthur hadseregtábornoknak szóló alábbi általános parancsot:

1. SZ. ÁLTALÁNOS PARANCS

1. Katonai és haditengerészeti rész.

I. A császári főhadiszállás — a császár utasítása alapján és a császárnak azzal a bejelentésével összhangban, hogy a japán fegyveres erők kapitulálnak a szövetséges hatalmakat képviselő Főparancsnok előtt — ezennel megparancsolja a Japánban és Japán határain kívül alája rendelt valamennyi parancsnoknak: utasítsák a parancsnokságuk alá tartozó japán és a japánok által ellenőrzött fegyveres erőket, hogy haladéktalanul szüntessék be a hadműveleteket, tegyék le a fegyvert, maradjanak ott, ahol jelenleg tartózkodnak, s feltétel nélkül adják meg magukat az Egyesült Államok, a Kínai Köztársaság, az Egyesült Királyság és a Brit Birodalom, valamint a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége nevében működő parancsnokoknak az alább előírt, illetve a szövetséges hatalmakat képviselő Főparancsnok által a továbbiakban esetleg előírt módon. Az említett parancsnokokkal, illetve az általuk kinevezett megbízottakkal létesítsenek közvetlen kapcsolatot, s hajtsák végre teljes mértékben és haladéktalanul ezeknek a parancs-

nokoknak utasításait, amennyiben a részletkérdéseket illetően nem lesznek olyan módosítások, amelyeket a szövetséges hatalmakat képviselő Főparancsnok ír majd elő.

a) A Kínában (Mandzsúriát kivéve), Formosa szigetén és Francia Indokínának a 16. északi szélességi foktól északra eső részén tartózkodó japán rangidős parancsnokok, valamint szárazföldi, tengeri, légi és kisegítő erők Csang Kaj-sek generalisszimusznak adják meg magukat.

b) A Mandzsúriában, Koreának a 38. északi szélességi foktól északra eső részén és a Karafuto-szigeten tartózkodó japán rangidős parancsnokok, valamint szárazföldi, tengeri, légi és kisegítő erők a távol-keleti szovjet fegyveres erők Főparancsnokának adják meg magukat.

c) Az Andaman-szigeteken, a Nikobár-szigeteken, Burmában, Thaiföldön, Francia Indokínának a 16. északi szélességi foktól délre eső részén, Malájföldön, Borneóban, Holland-Indiában, Új-Guineában, a Bismarck-szigeteken és a Salamon-szigeteken tartózkodó japán rangidős parancsnokok, valamint szárazföldi, tengeri, légi és kisegítő erők a Délkelet-Ázsiai Szövetséges Főparancsnoknak, illetve az ausztráliai fegyveres erők Főparancsnokának adják meg magukat (a Mountbatten és az ausztráliaiak közti pontos elhatárolást nekik maguknak kell megállapítani, s ennek a pontnak részleteit utólagosan a szövetséges hatalmakat képviselő Főparancsnoknak kell kidolgoznia).

d) A japán mandátumban levő Ryukyu-szigeteken, a Bonin-szigeteken és más csendes-óceáni szigeteken tartózkodó japán rangidős parancsnokok, valamint szárazföldi, tengeri, légi és kisegítő erők a csendes-óceáni amerikai flotta Főparancsnokának adják meg magukat.

e) A császári főhadiszállás, ennek rangidős tisztjei, valamint a fő japán szigeteken és a hozzájuk tartozó kisebb szigeteken, Koreának a 38. északi szélességi foktól délre eső részén és a Fülöp-szigeteken tartózkodó szárazföldi, tengeri, légi és kisegítő erők a csendes-óceáni amerikai szárazföldi fegyveres erők Főparancsnokának adják meg magukat.

f) A fent megjelölt parancsnokok a szövetséges hatalmaknak a kapituláció elfogadására felhatalmazott egyedüli kép-

viselői, s a japán fegyveres erők minden esetben kizárólag nekik, illetve megbízottaiknak adják meg magukat.

A japán császári főhadiszállás továbbá megparancsolja a Japánban és Japán határain kívül alája rendelt parancsnokoknak, hogy teljesen fegyverezzék le Japán fegyveres erőit és a japán ellenőrzés alatt álló erőket, bárhol is tartózkodnak, és sértetlenül, teljes épségben adjanak át minden fegyvert és lőszert akkor és azokon a helyeken, amikor és ahol azt a fent megjelölt szövetséges parancsnokok előírják. (További utasításig a fő japán szigeteken levő japán rendőri erők nem esnek ennek a lefegyverzésről szóló pontnak a hatálya alá. A rendőri erők helyükön maradnak és felelni fognak a törvényes rend fenntartásáért. Ezeknek a rendőri erőknek létszámát és fegyverzetét előírások fogják szabályozni.)

II. A japán császári főhadiszállás e parancs kézhezvétele után (határidő) Japánt és a japán ellenőrzés alatt álló egész területet illetően az alábbi teljes tájékoztatást bocsátja a szövetséges hatalmakat képviselő Főparancsnok rendelkezésére:

a) a szárazföldi, légi és légelhárító alakulatok teljes jegyzékét, elhelyezésüknek és tiszti, valamint közlegényi állományuk létszámának feltüntetésével;

b) a katonai, haditengerészeti és polgári repülőgépek teljes jegyzékét, számukra, típusukra, tartózkodási helyükre és állapotukra vonatkozó kimerítő adatokkal;

c) az ép, a sérült, valamint a most készülő japán és japán ellenőrzés alatt levő hadihajók, tengeralattjárók és kisegítő hadihajók teljes jegyzékét, tartózkodási helyük, állapotuk, illetve útirányuk megjelölésével;

d) a 100 tonnán felüli japán és japán ellenőrzés alatt levő ép, sérült, valamint most készülő kereskedelmi hajók teljes jegyzékét, azokat a kereskedelmi hajókat is beleértve, amelyek korábban az Egyesült Nemzetek valamelyik tagállamának tulajdonában voltak és jelenleg japán kézen vannak, tartózkodási helyük, állapotuk, illetve útirányuk megjelölésével;

e) az aknák, aknamezők, s a szárazföldi, tengeri, illetve légi közlekedés útjában álló egyéb akadályok helyét, valamint az akadályok közötti biztonságos átjárókat térképeken feltüntető teljes és részletes tájékoztatást;

f) a katonai létesítmények és berendezések, nevezetesen — a repülőterek, a hidroplán-támaszpontok, a légelhárítás, a kikötők, a haditengerészeti támaszpontok, a raktárak, az állandó és ideiglenes szárazföldi és parti erődítmények, az erődök és egyéb megerősített körzetek elhelyezését és leírását;

g) az Egyesült Nemzetekhez tartozó hadifoglyok és internált polgári személyek fogvatartására szolgáló táborok és egyéb létesítmények helyét.

III. A japán fegyveres erők és a japán polgári légiforgalom szervei biztosítják, hogy valamennyi japán katonai, haditengerészeti és polgári repülőgép a földön, a vízen, illetve a hajók fedélzetén marad mindaddig, amíg értesítést nem kapnak arról, hogy mit tegyenek velük.

IV. Valamennyi típusú japán vagy japán ellenőrzés alatt álló hadihajó és kereskedelmi hajó teljes épségben marad, s nem mozdul helyéről a szövetséges hatalmakat képviselő Főparancsnok utasításáig. A tengeren tartózkodó hajókon haladéktalanul ártalmatlanná tesznek és vízbe dobnak mindennemű robbanóanyagot. Azokról a hajókról, amelyek nincsenek a tengeren, mindennemű robbanóanyagot haladéktalanul a partra raknak, biztonságos megőrzés céljából.

V. A japán vagy japán ellenőrzés alatt álló felelős katonai és polgári hatóságok biztosítják, hogy

a) a szövetséges hatalmakat képviselő Főparancsnok utasításainak megfelelően eltávolítanak minden japán aknát, aknamezőt, s a szárazföldi, tengeri és légi közlekedés útjában álló minden egyéb akadályt, bárhol legyenek is azok;

b) haladéktalanul helyreállítanak minden kisegítő navigációs berendezést;

c) az „a" pontban megjelöltek elvégzéséig biztonságos átjárókat nyitnak, s ezeket jól felismerhetően megjelölik.

VI. A japán és a japán ellenőrzés alatt álló felelős katonai és polgári hatóságok a szövetséges hatalmakat képviselő Főparancsnok további utasításáig, kötelesek sértetlenül, teljes épségben megőrizni a következőket:

a) mindenfajta fegyvert, lőszert, robbanóanyagot, katonai felszerelést és egyéb hadianyag készletet, továbbá minden-

fajta egyéb hadi kelléket és hadieszközt (az e parancs IV. fejezetében külön megemlített kivételével);

b) minden szárazföldi, vízi és légi közlekedési eszközt, a hírközlési eszközöket, valamint a közlekedési és hírközlési felszereléseket és berendezéseket;

c) minden katonai berendezést és létesítményt, nevezetesen a repülőtereket, a hidroplán-támaszpontokat, a légelhárítást, a kikötőket, a haditengerészeti támaszpontokat, a raktárakat, az állandó és ideiglenes szárazföldi és parti erődítményeket, az erődöket és egyéb megerősített körzeteket — az ilyen erődítmények, berendezések és létesítmények tervrajzaival együtt;

d) minden olyan gyárat, műhelyt, kutatóintézetet, laboratóriumot, kísérleti állomást, műszaki adatot, szabadalmat, tervrajzot, találmányt, amelyet bármilyen katonai vagy félig katonai szervezet által hadműveleteik során alkalmazott vagy alkalmazni szándékozott hadieszközök, valamint más eszközök és javak gyártására, illetőleg ezek gyártásának és alkalmazásának megkönnyítésére szántak vagy fordítottak.

VII. A japán császári főhadiszállásnak e parancs kézhezvétele után (határidő) be kell terjesztenie a szövetséges hatalmakat képviselő Főparancsnokhoz a fenti VI. fejezet „a", „b" és „d" pontjában megjelölt dolgok teljes jegyzékét, a mennyiségnek, a típusnak, valamint annak feltüntetésével, hogy hol vannak.

VIII. Mindenfajta fegyver, lőszer és hadieszköz gyártása azonnal megszűnik.

IX. Az Egyesült Nemzeteknek a japán vagy a japánok ellenőrzése alatt álló hatóságok kezében levő hadifoglyait és polgári internáltjait illetően:

a) az Egyesült Nemzetekhez tartozó valamennyi hadifogoly és polgári internált biztonságát és jólétét teljes mértékben garantálják, elegendő mennyiségű élelmet, megfelelő lakást, ruházatot és orvosi ellátást biztosítanak számukra mindaddig, amíg a szövetséges hatalmakat képviselő Főparancsnok át nem veszi ezeknek a feladatoknak betöltését;

b) az Egyesült Nemzetekhez tartozó hadifoglyok és polgári internáltak fogvatartására szolgáló táborokat és egyéb helyiségeket a berendezéssel, készletekkel, iratokkal, fegyverekkel és lőszerrel együtt haladéktalanul a rangidős tiszt, illetve

a hadifoglyok és a polgári internáltak közül erre a célra kijelölt megbízott parancsnoksága alá helyezik;

c) a hadifoglyokat és polgári internáltakat a szövetséges hatalmakat képviselő Főparancsnok utasításai szerint biztonságos helyekre fogják szállítani, ahol a szövetséges hatóságok átvehetik majd őket;

d) a japán császári főhadiszállás e parancs kézhezvétele után (határidő) a szövetséges hatalmakat képviselő Főparancsnok rendelkezésére bocsátja az Egyesült Nemzetekhez tartozó valamennyi hadifogoly és polgári internált teljes jegyzékét, tartózkodási helyük feltüntetésével.

X. A japán és a japán ellenőrzés alatt álló katonai és polgári hatóságok kötelesek támogatni és előmozdítani Japánnak és a Japán által ellenőrzött területeknek a szövetséges hatalmak fegyveres erői által történő elfoglalását.

XI. A japán császári főhadiszállásnak és a megfelelő japán hivatalos személyeknek fel kell készülni arra, hogy a szövetséges megszálló erők parancsnokainak utasításai szerint a japán polgári lakosságnál található fegyvereket összegyűjtsék és beszolgáltassák.

XII. A szövetséges fegyveres erőket képviselő Főparancsnoknak vagy más szövetséges katonai hatóságoknak ezeket és az ezeket követően kiadott utasításait a japán és a japán ellenőrzés alatt álló katonai és polgári hivatalos és magánszemélyek pontosan és gyorsan végre fogják hajtani. Minden késedelem e parancs vagy az ezt követő parancsok rendelkezéseinek végrehajtása tekintetében, illetve ezeknek a rendelkezéseknek végre nem hajtása, továbbá bármely olyan cselekmény, amely a szövetséges hatalmakat képviselő Főparancsnok megítélése szerint árt a szövetséges hatalmaknak — a szövetséges katonai hatóságok és a Japán Kormány részéről szigorú és gyors büntető rendszabályokat von maga után."

Ezt a parancsot azzal a feltétellel hagyom jóvá, hogy változtatni lehet rajta mind az Egyesített Vezérkar útján kiadott további utasítások, mind pedig a részletkérdéseket érintő olyan módosítások következtében, amelyeket esetleg a szövetséges hatalmakat képviselő Főparancsnok az általa ismert hadműveleti helyzetet figyelembe véve fog majd eszközölni. A

parancs zárójelben levő részeivel kapcsolatos döntések meghozatala a szövetséges hatalmakat képviselő Főparancsnok dolga.

1945 augusztus 15.

363. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
H. TRUMAN ELNÖKNEK

Az „1. sz. Általános Parancsot" tartalmazó üzenetét megkaptam. Általában nincs kifogásom a parancs tartalma ellen. Ennél arra gondolok, hogy a Liaotung-félsziget Mandzsuria szerves része. Javasolom azonban, hogy iktassuk be az „1. sz. Általános Parancs"-ba a következő módosításokat:

1. Csatoljuk ahhoz a körzethez, ahol a japán fegyveres erők a szovjet csapatoknak adják meg magukat, teljes egészükben a Kurili-szigeteket, amelyeknek a három hatalom krimi határozata értelmében a Szovjetunió birtokába kell kerülniök.

2. Csatoljuk ahhoz a körzethez, ahol a japán fegyveres erők a szovjet csapatoknak adják meg magukat, Hokkaido-sziget északi felét is, amely sziget északon a Karafuto és Hokkaido közti La Pérouse tengerszorossal határos. Hokkaido-sziget északi és déli fele között a demarkációs vonalat a sziget keleti partján fekvő Kusiro várostól a sziget nyugati partján fekvő Rumoi városig húzható vonal mentén vonjuk meg oly módon, hogy az említett városok a sziget északi felére jussanak.

Ez az utóbbi javaslat az orosz közvélemény szemében különösen nagy jelentőségű. Tudott dolog, hogy a japán csapatok 1919—1921-ben az egész Szovjet Távol-Keletet megszállva tartották. Az orosz közvélemény komoly sértésnek tekintené, ha az orosz csapatoknak a tulajdonképpeni japán terület valamely részén nem lenne megszállási területük.

Nagyon szeretném, ha fenti szerény javaslataim nem találnának ellenvetésre.

1945 augusztus 16.

364. sz.

Az érkezés ideje 1945 augusztus 18.

SZIGORÚAN BIZALMAS

TRUMAN ELNÖKTŐL
SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZ RÉSZÉRE

Augusztus 16-i üzenetére válaszolva, egyetértek azzal a kérésével, hogy módosítsuk az „1. sz. Általános Parancsot", és a Kurili-szigeteket teljes egészükben csatoljuk ahhoz a körzethez, amelynek a távol-keleti szovjet fegyveres erők Főparancsnoka előtt kell kapitulálni. Szeretnék azonban rámutatni valamire, nevezetesen az Egyesült Államok Kormánya jogot kíván formálni arra, hogy a Kurili-szigetek egyikén, lehetőleg a központi csoportban, katonai és kereskedelmi célokra légitámaszpontokkal rendelkezzék, amelyeket repülőgépek és hidroplánok vennének igénybe. Örülnék, ha közölné velem, hogy egyetért-e ezzel; az elhelyezést és más részleteket illetően a két kormány külön e célra kinevezett megbízottai útján állapodunk majd meg.

Ami azt a javaslatát illeti, hogy a japán fegyveres erők Hokkaido szigetén a szovjet fegyveres erők előtt kapituláljanak, én arra gondolok — s ezzel kapcsolatban már lépések is történtek —, hogy a japán fegyveres erők MacArthur tábornoknak adják meg magukat a tulajdonképpeni Japán valamennyi szigetén, mint Hokkaido, Honsu, Sikoku és Kyusu.

MacArthur tábornok a tulajdonképpeni Japán azon részének ideiglenes megszállására, amelynek megszállását a szövetségesek kapitulációs feltételeinek megvalósítása érdekében szükségesnek tartja, szimbolikus szövetséges fegyveres erőket fog felhasználni, s ezek között természetesen lesznek majd szovjet fegyveres erők is.

365. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
H. TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

Augusztus 18-i üzenetét megkaptam.

1. Üzenetében az én értelmezésem szerint Ön visszautasítja a Szovjetunió azon kérésének teljesítését, hogy a japán fegyveres erők Hokkaido-sziget északi felén a szovjet csapatoknak adják meg magukat. Meg kell mondanom, hogy én és kollégáim nem vártunk Öntől ilyen választ.

2. Ami azt a követelését illeti, hogy az amerikaiak állandó légitámaszponttal rendelkezzenek a Kurili-szigetek egyikén, amelyeknek a három hatalom krimi határozata értelmében a Szovjetunió birtokába kell kerülniök, ezzel kapcsolatban kötelességemnek tartom megmondani a következőket. Először, emlékeztetnem kell arra, hogy a három hatalomnak sem a krimi, sem a berlini határozatai nem irányoztak elő ilyen rendszabályt, s az ott elfogadott határozatokból ez a rendszabály a legkevésbé sem következik. Másodszor, ilyenfajta követelést rendszerint vagy legyőzött állammal, vagy pedig olyan szövetséges állammal szemben támasztanak, amely egymagában nem képes megvédeni területének valamelyik részét, s ezért kijelenti, hogy hajlandó megfelelő támaszpontot átengedni szövetségesének. Nem hiszem, hogy a Szovjetunió az ilyen államok kategóriájába sorolható. Harmadszor, mivel Ön üzenetében semmivel sem indokolja meg az állandó támaszpont átengedését illetően támasztott követelést, nyíltan meg kell Önnek mondanom, hogy sem én, sem kollégáim nem értjük, milyen körülmények következtében kerülhetett sor ilyen követelésre a Szovjetunióval szemben.

1945 augusztus 22.

366. sz.

Az érkezés ideje 1945 augusztus 27.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
TRUMAN ELNÖKTŐL
SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZ RÉSZÉRE

1945 augusztus 22-i üzenetére válaszolva, a Kurili-szigeteken létesítendő támaszponttal kapcsolatban közlöm, hogy az én elgondolásom szerint a Kurili-szigetek központi csoportján Japán megszállása idején való leszállás jogának megadása — lényeges hozzájárulás lenne azokhoz az együttes lépésekhez, amelyeket Japán kapitulációs feltételeinek megvalósításával kapcsolatban tenni fogunk, minthogy ez annak az időszaknak folyamán, amíg Japán megszállása tart, az Egyesült Államokkal való légiösszeköttetés számára egy további, rendkívüli esetekben felhasználható útvonalat biztosítana.

Nem haboztam akkor sem, amikor felvetettem azt a kérdést, hogy tegyék lehetővé kereskedelmi repülőgépek leszállását. Ön nyilván tévesen értelmezte üzenetemet, mert azt mondja róla, hogy ez olyan követelés, amelyet rendszerint legyőzött állammal vagy olyan szövetséges állammal szemben szoktak támasztani, amely nem képes megvédeni saját területének egyes részeit. Én nem a Szovjet Köztársaság valamelyik területéről beszéltem. Én a Kurili-szigetekről, japán területről beszéltem, amelynek kérdését a békés rendezés során kell majd eldönteni. Tudtam elődömnek ahhoz való hozzájárulásáról, hogy a békés rendezés során támogatni fogja e szigetek megszerzését a szovjet fél részéről. Részemről nem tartottam sértőnek azt a kérését, hogy erősítsem meg ezt a hozzájárulást. Ha Önök számítanak a mi támogatásunkra azzal a kívánságukkal kapcsolatban, hogy a Kurili-szigetek egyszer s mindenkorra birtokukba kerüljenek, akkor nem tudom megérteni, miért tartja Ön sértőnek, ha arra kérem Önöket, hogy vizsgálják meg ezt a kérést, a repülőgépek leszállási jogának biztosítását e szigetek közül csupán az egyiken. Azt a kérést, hogy ezt a dolgot tárgyaljuk meg, annál is inkább indokoltnak tartom, mert kor-

mányaink között és személy szerint kettőnk között szoros és őszinte kapcsolatok állanak fenn. Bár véleményem szerint ezeket a kérdéseket célszerű lenne a legrövidebb időn belül megtárgyalni, nem fogok ragaszkodni ehhez, ha ez idő szerinti megtárgyalásukat Ön nem kívánja.

367. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖK
TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

Augusztus 27-i üzenetét megkaptam. Örülök, hogy az üzenetváltásunkba becsúszott félreértések eloszlottak. Engem egyáltalán nem sértett meg az Ön javaslata, hanem értetlenül álltam vele szemben, mert — mint most kiderült — tévesen értelmeztem azt, amit Ön mondott.

Természetesen hozzájárulok ahhoz a javaslatához, hogy annak az időszaknak folyamán, amíg Japán megszállása tart, biztosítsuk az Egyesült Államok számára a Kurili-szigetek egyikén levő repülőterünkön, rendkívüli esetekben való leszállás jogát.

Ahhoz is hozzájárulok, hogy a Kurili-szigetek egyikén levő szovjet repülőtéren lehetővé tegyük kereskedelmi repülőgépek leszállását. Ugyanakkor a Szovjet Kormány az Egyesült Államok részéről számít a kölcsönösségre olyan értelemben, hogy szovjet kereskedelmi repülőgépeknek joguk legyen leszállni az Aleut-szigetek egyikén levő amerikai repülőtéren. Arról van ugyanis szó, hogy a Szibériából Kanadán át az Egyesült Államokba vezető jelenlegi légi útvonal nem felel meg nekünk, mert nagyon hosszú. Előnyben részesítenénk a Kurili-szigetekről az Aleut-szigeteken, mint közbeeső ponton át Seattle-be vezető rövidebb légi útvonalat.

1945 augusztus 30.

368. sz.

TRUMAN ÚRNAK,
AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKÉNEK

Ezen a napon, amikor Japán aláírta a kapitulációs okmányt, engedje meg, hogy szerencsekívánataimat fejezzem ki Önnek, az Egyesült Államok Kormányának és az amerikai népnek a Japán fölötti nagy győzelem alkalmából.

A ragyogó győzelem alkalmából üdvözlöm az Egyesült Államok fegyveres erőit.

I. SZTÁLIN

1945 szeptember 2.

369. sz.

Az érkezés ideje 1945 szeptember 6.

TRUMAN ELNÖKTŐL
SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZ RÉSZÉRE

Kérem, fogadja az amerikai nép és a magam részéről hálám kifejezését szívélyes üzenetéért, amelyben szerencsekívánatait küldte a szövetségesek Japán fölötti közös győzelme alkalmából.

A győzelemhez valamennyi szövetséges hozzájárult, olyan mértékben, amilyen mértékben erőforrásai lehetővé tették, s most valamennyien remélhetjük minden békeszerető ország tartós békéjét és újabb felvirágzását.

370. sz.

Az érkezés ideje 1945 szeptember 10.

SZEMÉLYES ÉS SZIGORÚAN BIZALMAS
TRUMAN ELNÖKTŐL
SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZ RÉSZÉRE

Köszönetet mondok Önnek augusztus 30-i keltezésű üzenetéért, melynek kézhezvételét igazolom.

371. sz.

IOSZIF V. SZTÁLIN ŐEXCELLENCIÁJÁNAK,
A SZOVJET FEGYVERES ERŐK FŐPARANCSNOKÁNAK

Moszkva.

Tisztelt Sztálin Generalisszimusz!

Kérem, fogadja köszönetemet sajátkezű aláírásával ellátott fényképéért, amely most szerencsésen megérkezett. Nem tudom szavakkal kifejezni hálámat a meleg hangú ajánlásért, s ezt az arcképet mindig úgy fogom őrizni, mint boldog emlékeztetőt igen kellemes potsdami együttműködésünkre.

Őszinte híve
Harry TRUMAN

1945 szeptember 14.

372. sz.

Az érkezés ideje 1945 szeptember 22.

TRUMAN ELNÖKTŐL SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZNAK

Értesülésem szerint Molotov úr azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy kilép a londoni Külügyminiszteri Tanácsból, mert nehézségekbe ütközik a megegyezés Franciaországnak és Kínának a balkáni helyzet megtárgyalásába való bevonását illetően.

Nyomatékosan kérem Önt, lépjen érintkezésbe Molotov úrral és közölje vele, hogy nem szabad megengednie a Tanács munkájának félbeszakadását, mert ez kedvezőtlen hatással lenne a világbékére.

373. sz.

Az elküldés ideje 1945 szeptember 23.

I. V. SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZTÓL
TRUMAN ÚRNAK,
AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKÉNEK

Üzenetét megkaptam.

Kérdést intéztem Molotovhoz, de választ még nem kaptam tőle. Foglalkoztam a dologgal, és arra a következtetésre jutottam, hogy amennyiben Franciaországnak és Kínának a balkáni ügyek eldöntésében való részvételéről van szó, a berlini értekezlet határozatának pontos értelme szerint ezeket az államokat nem kell bevonni.

374. sz.

Az érkezés ideje 1945 szeptember 23.

TRUMAN ELNÖKTŐL SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZNAK

Előző üzenetemhez. A Külügyminiszter tájékoztatott a Külügyminiszteri Tanácsban felmerült nehézségekről.

Egyetértek azzal, hogy a potsdami egyezmény szövegének szigorú értelmezése szerint Franciaországnak és Kínának nincs joga részt venni a békeszerződések megtárgyalásában, amennyiben nem írták alá a kapituláció feltételeit, illetve nem hívták meg őket a potsdami egyezmény 3 (b) pontja értelmében, amely kimondja, hogy a Tanács olyan tagállamait, amelyek a kapitulációs feltételeket nem írták alá, megállapodás szerint meg lehet hívni a részvételre, ha a tárgyalt kérdések közvetlenül érintik őket.

Emlékezetem szerint a potsdami értekezleten a tárgyalás folyamán megegyezésre jutottunk arra vonatkozóan, hogy a Tanács olyan tagállamai, amelyek nem vettek részt az aláírásban, jelen lehetnek és felszólalhatnak a tárgyalásokon, de nem szavazhatnak. Ha jól tudom, a Tanács ülésének első

napján egyhangúlag elhatározták, hogy a Tanácsnak a kapituláció feltételeit alá nem írt tagjai részt vehetnek a tárgyalásokon, de nem szavazhatnak. Ha ezt a szabályt most megváltoztatjuk, s Franciaországtól és Kínától azért, mert nem írták alá a kapituláció feltételeit, még azt a jogot is megtagadjuk, hogy felszólaljanak abban a kérdésben, amelyhez saját kijelentésük szerint érdekeik fűződnek, akkor attól tartok, hogy ez rossz benyomást kelt. Azt a vádat fogják emelni ellenünk, hogy a három nagyhatalom a Tanács többi tagját még álláspontjuk kifejtésének lehetőségétől is megfosztja.

Nem egyezhetünk-e meg abban, hogy a Tanácsnak az első ülésén elfogadott határozatát úgy tekintjük, mint Franciaország és Kína meghívását a részvételre a potsdami egyezmény értelmében? Ez túlságosan jelentéktelen kérdés ahhoz, hogy félbeszakítsa a Tanács munkáját, s feltartóztassa az előrehaladást a béke és a jobb kölcsönös megértés felé.

375. sz.

Az elküldés ideje 1945 szeptember 23.

I. V. SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZTÓL
H. TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

A Külügyminiszteri Tanáccsal kapcsolatos második üzenetét megkaptam.

Ma választ kaptam V. M. Molotovtól, aki közölte, hogy ő a berlini értekezlet határozata alapján jár el, s az a véleménye, hogy ezt a határozatot nem szabad megszegni. A magam részéről emlékeztetnem kell arra, hogy a berlini értekezleten nem jött létre köztünk olyan határozat vagy megállapodás, amely szerint a Tanácsnak a kapitulációs feltételeket alá nem írt tagjai a tárgyalásokon részt vehetnek, de nem szavazhatnak. Véleményem szerint Molotovnak az az álláspontja, hogy szigorúan ragaszkodik a berlini értekezlet határozatához, nem kelthet rossz benyomást és senkit sem sérthet meg.

376. sz.

I. V. SZTÁLIN ŐEXCELLENCIÁJA, A SZOVJETUNIÓ NÉPBIZTOSI TANÁCSÁNAK ELNÖKE RÉSZÉRE

Moszkva.

Tisztelt Sztálin Miniszterelnök!

Roosevelt Elnöknek egyik végrendeletileg kifejezett kívánsága az volt, hogy itt Washingtonban, a Capitoliumban képet helyezzünk el, amely Önt, Churchill urat és őt magát ábrázolja, mintegy tanúságául a teheráni és a jaltai találkozás történelmi fontosságának.

Ő megbeszélte ezt a tervet Douglas Sandor festőművész úrral, akit különleges tehetségénél fogva mindenki másnál alkalmasabbnak tartott ennek a képnek megfestésére.

Mivel ismerem Roosevelt Elnök kívánságát, amely szerint ezt a festményt úgy kell megalkotni, hogy értékes gyarapítása legyen az Egyesült Államok történelmi ereklyéinek, szeretném megkérdezni Önt, nem óhajtana-e értékes idejéből egy keveset áldozni, s engedélyezni Sandor úrnak, hogy Moszkvába utazzék ennek a képnek a megfestésére.

Churchill urat is megkérdeztem, nem tudna-e ő is elegendő időt áldozni, s engedélyezni Sandor úrnak a portré megfestését, hogy így befejezhesse a három nemzet egységét jelképező történelmi jelentőségű művet.

Legyen meggyőződve, hogy igen nagyra értékelném, ha beleegyezésével segítene megvalósítani Roosevelt Elnöknek ezt a végrendeleti kívánságát.

Őszinte híve

Harry TRUMAN

1945 október 11.

377. sz.

Az érkezés ideje 1945 október 24.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
TRUMAN ELNÖKTŐL
SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZ RÉSZÉRE

Byrnes úr Londonból való visszatérése után jelentést tett nekem. Örömmel értesültem arról, hogy a Külügyminiszteri Tanács számos kérdésben közös megegyezésre jutott. Véleményem szerint a Miniszterek ezen az első tanácskozáson lényeges sikereket értek el.

Csodálkozással értesültem azonban Molotov úr kijelentéséről, aki nemcsak Byrnes úrral folytatott magánbeszélgetéseiben, hanem a Tanács tárgyalóasztalánál is azt mondta, hogy az Egyesült Államoknak a Román és a Bolgár Kormány elismerésével kapcsolatos politikáját a Szovjetunió iránti barátságtalan magatartás diktálja.

Nem tudom elhinni, hogy az Önök Kormánya komolyan így vélekedik, komolyan azt gondolja, hogy ez diktálja az amerikai politikát. A Finn, a Lengyel, a Magyar és az Osztrák Ideiglenes Kormány elismerése tekintetében folytatott politikánk azt mutatja, hogy mi összhangba igyekszünk hozni politikánkat a Szovjetunió politikájával, és hogy hajlandók vagyunk messzire elmenni ezen az úton. Mint már a berlini értekezleten is rámutattam, Kormányunk csak azt a politikát igyekszik folytatni, amelyet Roosevelt Elnök hagyott jóvá, s amelyet a három kormány a jaltai értekezleten elfogadott.

Byrnes úr jelentést tett nekem az eljárási kérdésekben felmerült nehézségekről is, amelyek zsákutcába juttatták a londoni értekezletet. Kitűnik, hogy a Tanács szeptember 11-én meghívta a Tanácsnak azokat a tagjait, akik a kapituláció feltételeit nem írták alá, hogy szavazati jog nélkül vegyenek részt a szerződések megtárgyalásában. Ez az eljárás, amelynek tekintetében elfogadása idején a Tanács egyetlen tagja részéről sem merültek fel aggályok, nézetem szerint nyilvánvalóan helyénvaló, a berlini egyezménnyel összhangban levő eljárás volt.

Byrnes úr a maga részéről nem tartotta lehetségesnek, hogy beleegyezzék ennek az eljárásnak Molotov úr által szeptember 22-én javasolt megváltoztatásába. Nagyon helyesen úgy vélekedett, hogy kormányunk nem egyezhet bele Franciaországnak és Kínának azáltal történő megalázásába, hogy az értekezlet kellős közepén — miután Franciaország és Kína már tizenhat ülésen részt vett — visszavonják tőlük a békeszerződések megtárgyalásában való részvételre szóló meghívást.

Byrnes úr a Tanács valamennyi tagja számára elfogadható megoldásra törekedve kijelentette, hogy a szerződések kidolgozásánál követett eljárást illetően hajlandó beleegyezni az ilyen korlátozásba, amennyiben megegyezésre jutnának arra vonatkozóan, hogy a Tanács a legjobban érdekelt államok részvételével — a berlini egyezmény 2 (4) (II) cikkelye értelmében — békeértekezletet hív össze.

Remélem, Ön lehetségesnek tartja Byrnes úr javaslatának elfogadását. Véleményem szerint, mivel mi valamennyien elküldtük Kínának és Franciaországnak az e szerződések megtárgyalásában való részvételre szóló meghívást, olyan eljárást kell kidolgoznunk, amely biztosítja, hogy a Tanácsot teljes létszámban békeértekezletre hívják össze, a szerződések megvizsgálása céljából.

Remélem, erre a kérdésre vonatkozóan hamarosan megegyezésre juthatunk, hogy a helyettesek folytathassák Londonban a rájuk bízott fontos munkát, s az ennél követendő eljárást illetően világos utasításokkal rendelkezzenek.

A békeszerződések kidolgozásának módozataival kapcsolatos nézeteltérések mielőbbi kiküszöbölése elengedhetetlen ahhoz, hogy megelőzzük olyan félreértések felmerülését országaink népeinél, amelyek megnehezíthetnék további együttműködésünket. Meggyőződésem szerint Ön egyetért velem abban, hogy országainknak a béke ügyéhez fűződő közös érdekei sokkal fontosabbak, mint a köztünk esetleg felmerülő nézeteltérések.

Megkérem Harriman Nagykövetet, aki ott volt Londonban, s aki teljes egészében ismeri nézeteimet, hogy személyesen adja át Önnek ezt az üzenetet, s így az üzenettel kapcsolatban az Ön részéről felmerülő minden kérdést módjában álljon megtárgyalni vele.

378. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZTÓL
H. TRUMAN ÚRNAK,
AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKÉNEK

Október 24-én Harriman úr nálam járt, s átadta nekem az Ön üzenetét. Két megbeszélésem volt vele a londoni külügyminiszteri értekezleten tárgyalt kérdésekről. E megbeszélések folyamán válaszoltam mindazokra a kérdésekre, amelyeket Harriman úr az Ön megbízásából feltett nekem.

1945 október 26.

379. sz.

Az érkezés ideje 1945 november 2.

SZEMÉLYES
AZ ELNÖKTŐL SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZNAK

Mint Ön is tudja, attól az időtől kezdve, hogy a megboldogult Wilson Elnök tevékenyen részt vett Csehszlovákiának a Habsburg-uralom alóli felszabadításában, országom erős rokonszenvvel és nagy érdeklődéssel figyelte a csehszlovák nép harcát a nemzeti függetlenségért és a gazdasági boldogulásért. Mindig elragadtatással töltött el bennünket az a buzgalom, amelyet a csehszlovák állam a demokratikus intézmények létrehozása, valamint az európai államok családján belül a nemzetek közötti béke előmozdítása terén tanúsított.

Az amerikai hadsereg a háború utolsó napjaiban, közös ellenségünk üldözése során, átlépte Csehszlovákia nyugati határát, s a Pilsentől északra levő vonalig nyomult előre, ugyanakkor pedig a Keleten bátran harcoló Vörös Hadsereg bevonult Prágába. Ilyenformán a Szovjetunió és az Egyesült Államok seregei befejezték Csehszlovákia felszabadítását. A hadműveletek befejeződése után mindkét ország fegyveres erői Csehszlovákia területén maradtak, hogy segítsenek a csehszlovák népnek a náci fegyveres erők maradványainak felszámolásában.

A szövetséges csapatok további jelenléte azonban Csehszlovákia számára súlyos gazdasági megterhelésnek bizonyul, és lassítja az újjászületés és a talpraállás normális menetét ebben a szövetséges államban, amely tovább volt náci uralom alatt, mint az Egyesült Nemzetek bármely más tagja. Ezért én 1945 december 1-re szeretném kivonni az amerikai fegyveres erőket Csehszlovákia területéről. Abban az esetben, ha a Szovjet Kormánynak nem lennének hasonló szándékai, Csehszlovákiában még mindig nagyszámú katona maradna, tudniillik ott maradnának a Vörös Hadsereg katonái. Ezért azt szeretném javasolni Önnek, hogy a Vörös Hadsereg alakulatait a mi fegyveres erőinkkel egyidejűleg vonják ki.

Mivel a csehszlovák népet nem kell többé védelmezni a nácizmus merényleteivel szemben, s mivel csapataink jelenléte kétségtelenül súlyos terhet ró a csehszlovák nép gazdasági életére, véleményem szerint az amerikai fegyveres erőket mielőbb ki kell vonni, hogy ilyenformán a csehszlovák nép teljes egészében felhasználhassa azt a segítséget, amelyet az Egyesült Nemzetek Segélynyújtási és Újjáépítési Igazgatósága, valamint más szervezetek nyújtanak neki. A szovjet és az amerikai fegyveres erőknek Csehszlovákiából való egyidejű kivonása esetén az amerikai nép megbizonyosodna arról, hogy megszűnt Csehszlovákia erőforrásainak kimerítése.

Remélem, módjában áll megvizsgálni a javaslatomat, s fegyveres erőink egyidejű kivonásával az egész világnak bebizonyíthatjuk, hogy el akarunk takarítani az útból minden olyan akadályt, amely lassítja a csehszlovák állam talpraállását.

380. sz.

SZEMÉLYES ÉS BIZALMAS
I. V. SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZTÓL
H. TRUMAN ÚRNAK,
AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKÉNEK

Az amerikai és a szovjet csapatoknak Csehszlovákiából való kivonására vonatkozó üzenetét megkaptam. Sajnos, késéssel jutott el hozzám, mert a Moszkva és Szocsi közötti légiposta a szeszélyes időjárás következtében nem működött folyamatosan.

Csak üdvözölhetem azt a javaslatát, hogy csapatainkat november folyamán vonjuk ki, annál is inkább, mert ez a javaslat tökéletesen összhangban van a csapatok leszerelésére és kivonására vonatkozó szovjet tervvel. Ezért számítani lehet arra, hogy a szovjet és az amerikai csapatok kivonása Csehszlovákiából december 1-re befejeződik.

1945 november 7.

381. sz.

Az érkezés ideje 1945 december 9.

TRUMAN ELNÖKTŐL
SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZ RÉSZÉRE

Amikor jóváhagytam a Byrnes úr által Molotov úrnak tett javaslatot, amely szerint ez év végéig hívják össze a három Külügyminiszter tanácskozását, nem hagytam figyelmen kívül, hogy semmilyen tanácskozást sem kell összehívni addig, amíg biztosabbnak nem látszik az előrejutás a megoldatlan kérdésekben való megegyezést illetően. De úgy véltem, hogy a jelenlegi válságos időben a további passzivitás és halogatás a legnagyobb mértékben oktalanság volna.

Őszintén remélem, Ön együtt fog működni velem annak érdekében, hogy a tanácskozás eredményes legyen, s újjáéledjen a nagyhatalmak együttműködési képességébe vetett hit.

Nagyon szeretném, ha Byrnes úr átadhatná Önnek egy személyes üzenetemet. Őszintén remélem, hogy módjában áll majd őt fogadni, s hamarosan, amikor Moszkvában lesz, nyiltan fog vele tárgyalni. Kérem, közölje velem, lehetséges-e ez.

382. sz.

BIZALMAS ÉS SZEMÉLYES
I. V. SZTÁLIN MINISZTERELNÖKTŐL
H. TRUMAN ELNÖK ÚRNAK

Köszönöm 1945 december 8-i üzenetét[108].

Biztos lehet benne, én is szeretnék együttműködni Önnel,

hogy így a három miniszter küszöbönálló moszkvai tanácskozása közös ügyünk érdekében a kívánt eredményekkel járjon.

A legközelebbi napokban Moszkvában leszek, s kész vagyok teljesen nyíltan tárgyalni Byrnes úrral.

1945 december 9.

383. sz.

Az érkezés ideje 1945 december 19.

SZTÁLIN GENERALISSZIMUSZ ŐEXCELLENCIÁJÁNAK

Moszkva.

Tisztelt Generalisszimusz!

Természetes, hogy amikor eltérő szempontokból kiindulva látunk hozzá közös problémáink megoldásához, mindjárt kezdettől fogva bizonyos nehézségekbe kell ütköznünk. Egyre nyilvánvalóbb azonban, hogy ezek a nehézségek népeink szemében túlzott méretűvé növekednek, és sok tekintetben akadályozzák az előrehaladást a béke és az újjáépítés irányában, holott mindketten ennek meggyorsítását kívánjuk.

Megismétlem azt a határozott kijelentésemet, hogy őszintén óhajtom a Szovjetunió és az Egyesült Államok népének együttműködését a béke helyreállítása és fenntartása terén, s meggyőződésem szerint ez az Egyesült Államok népének a kívánsága. Meggyőződésem, hogy országainknak a béke megőrzésével kapcsolatos általános érdekei előbbrevalók minden esetleges nézeteltérésünknél.

Byrnes Külügyminiszter és én a japán ügyekkel foglalkozó Szövetséges Tanács, valamint a Távol-Keleti Bizottság tekintetében igyekeztünk a lehető legnagyobb mértékben méltányolni az Önök nézeteit, és őszintén remélem, hogy Kormányuk elfogadja az általunk előterjesztett javaslatokat. Biztosítom Önt arról a szándékomról, hogy amennyiben ezeket a javaslatokat elfogadják, végrehajtásuk során, ami a potsdami nyilatkozat és a japán kapitulációs feltételek megvalósítását illeti, síkraszállok a Szovjetunióval való lehető legmesszebbmenő együttműködés mellett.

Byrnes Külügyminiszter és én is messzire elmentünk abban a törekvésünkben, hogy kielégítsük a békeszerződések megvizsgálása során a jövőben követendő eljárással kapcsolatos kívánságaikat, s ma ebben a kérdésben már nincsenek köztünk nézeteltérések. Mivel a helyettesekre váró előkészítő munka[109] tekintetében el kívánjuk fogadni az Önök javaslatait, erősen remélem, hogy Kormányuk elfogadhatja majd a mi javaslatainkat a hivatalos békeértekezletet illetően, amely — ebben biztos vagyok — jelentős mértékben elősegíti majd, hogy elérjük helyetteseink munkájának általános helyeslését a többi ország részéről.

Ha gyors megegyezésre tudunk jutni az európai problémák békés rendezése során követendő eljárás kérdésében, valamint a szövetségesek és Japán közti kapcsolatok rendezésének módozatai tekintetében, ez véget vet majd a nagyhatalmak együttműködési képességébe vetett hit további megrendülésének, és új reményt ébreszt a békére törekvő világban.

Ezt a reménységet az is lényegesen megerősíti majd, ha az Önök Kormánya csatlakozik ahhoz a javaslathoz, hogy hozzunk létre egy, az Egyesült Nemzetek Szervezetének alárendelt bizottságot, amely megvizsgálja és előterjeszti az atomenergiának a világbéke érdekében történő ellenőrzésével kapcsolatos indítványokat.

Ha további késlekedés nélkül megállapodásra tudunk jutni az eljárásnak ezeket az általános pontjait illetően, akkor megkezdhetjük a tárgyalásokat más kérdésekről, amelyek tekintetében közös érdekeink szempontjából ugyancsak fontos, hogy összeegyeztessük politikánkat.

Erősen remélem, hogy Ön fogadja majd Byrnes Külügyminisztert, és nyíltan fog vele tárgyalni. Ő alaposan ismeri szándékaimat, s meggyőződésem szerint igen hasznos lesz, ha Ön kimerítő és őszinte megbeszélést folytat vele[110].

Őszinte híve

Harry TRUMAN

384. sz.

I. V. SZTÁLIN H. TRUMANNEK*

A LEGSZIGORÚBBAN BIZALMAS

Tisztelt Elnök Úr!

Örömmel fogadtam Byrnes úrral küldött üzenetét, amelyben Ön a köztünk jelenleg megbeszélés tárgyát képező legfontosabb kérdésekről ír. Egyetértek Önnel abban, hogy a béke helyreállítása és fenntartása terén a Szovjetunió és az Egyesült Államok népeinek együttműködésére kell törekednünk, s abból kell kiindulnunk, hogy országaink közös érdekei előbbrevalók, mint a köztünk felmerülő egyes nézeteltérések.

A három miniszter Moszkvában folyó tanácskozása máris pozitív eredményeket hozott. Sok tekintetben megkönnyítették a dolgot azok a lépések, amelyeket Ön és Byrnes úr Japán kérdésében és a békeszerződések kérdésében tett. Úgy vehetjük, hogy ezekben a fontos kérdésekben már megegyezésre jutottunk[111], s a tanácskozás olyan munkát végzett, amelynek ebben az időszakban, a háborúról a békére való áttérés időszakában, nagy jelentősége lesz az országaink közötti kellő kölcsönös megértés létrehozása szempontjából.

Az atomenergia kérdése még megbeszélés tárgyát képezi. Remélem, ebben a kérdésben is közös véleményre jutunk, s együttes erővel olyan megoldást dolgozunk majd ki, amely egyaránt kielégíti a mi országainkat és a többi népet[112].

Ön már bizonyára értesült Byrnes úrral folytatott első megbeszélésemről. Találkozni fogunk vele más megbeszélések céljából is. De már most megmondhatom, hogy általában derűlátóan ítélem meg az időszerű nemzetközi problémákról köztünk most folyó véleménycsere várható eredményeit, és remélem, hogy ez más kérdésekben is további lehetőségeket tár fel országaink politikájának összeegyeztetését illetően.

Felhasználom az alkalmat, hogy válaszoljak arra a levélre, amelyet nemrégiben kaptam Öntől Sandor festőművész Moszkvába utazásával kapcsolatban. Hosszú időn át távol voltam Moszkvától, és a sok kötelezettség folytán a közeljövőben sajnos

nehéz lenne időt szakítanom Sandor úr részére. Természetesen kész vagyok elküldeni neki arcképemet, ha Ön ezt erre a célra megfelelőnek tartja.

I. SZTÁLIN

1945 december 23.

JEGYZETEK

[1] I. V. Sztálinnak ezzel az üzenetével kapcsolatban 1941 augusztus 19-én megbeszélésre került sor K. A. Umanszkij, a Szovjetunió washingtoni nagykövete és Welles, az Egyesült Államok külügyminiszter-helyettese között. Erről a megbeszélésről K. A. Umanszkij a következőket jelentette a Szovjetunió Külügyi Népbiztosságának:

„Welles arra a bizalmas levelemre, amelyet Roosevelthez az óceánon tartózkodása idején Sztálin elvtárs nevében Finnország kérdésével kapcsolatban intéztem, az elnök nevében a következő választ adta:

Az elnök megbízásából ő, Welles, a napokban magához kérette Procope finn követet, s kijelentette neki, hogy az amerikai kormány értesülései szerint a Szovjetunió mindvégig folytatni akarja harcát az agresszió ellen, az északi területen végrehajtott agressziót is beleértve, s hogy ebben a finn kormány semmi esetre se kételkedjék. Az amerikai kormánynak továbbá az a véleménye, hogy ebben az agresszió elleni harcban a Szovjetunió kétségtelenül győzni fog. (Welles megmagyarázta, hogy a finn követnek mindezt elöljáróban Roosevelt megbízásából azért mondta, nehogy a finnek hamisan értelmezzék az amerikai előterjesztést, s a Szovjetunió gyengeségének jelét lássák benne.) Welles ezután kijelentette Procopénak, hogy a Finnország részéről a Szovjetunió ellen Németország oldalán viselt háború további folytatása nem felel meg Finnország érdekeinek és függetlenségének, s végzetes kihatással lesz az amerikai—finn kapcsolatok jövőjére, jóvátehetetlen csapást mér a finnek népszerűségére az Egyesült Államokban. Ha viszont a finn kormány visszatér a béke útjára, akkor az amerikai kormány értesülései szerint a Szovjet Kormány kész új békeszerződést kötni, területi kiigazításokkal. Arra a kérdésemre, hogy megfenyegette-e a finn követet az amerikai—finn diplomáciai kapcsolatok megszakításával, Welles azt válaszolta, hogy az elnökkel való megállapodás értelmében ezt a fenyegetést »tartalékolta« addig, amíg meg nem kapja a finn kormány válaszát erre az előterjesztésére, és hogy ez a fenyegetés az amerikai kormány következő, elvben már elhatározott lépése lesz." — 5

[2] Harry Hopkins mint F. Rooseveltnek, az Egyesült Államok elnökének személyes megbízottja 1941 júliusában látogatott el Moszkvába, ahol I. V. Sztálin fogadta. — 5, 7

[3] Arról az értekezletről van szó, amelyet a Szovjetunió, Anglia és az Egyesült Államok megbízottai a kölcsönös katonai szállítások ügyében Moszkvában, 1941 szeptember 29-e és október 1-e között tartottak. — 7, 8, 9

[4] Az úgynevezett lend-lease törvényről van szó, amelyet 1941 március 11-én fogadott el az Egyesült Államok Kongresszusa. Ez a törvény felhatalmazta az Egyesült Államok kormányát, hogy más államoknak kölcsönbe vagy bérbe adhasson ezen államok honvédelme szempontjából szükséges különböző árukat és anyagokat, amennyiben ezeknek az államoknak védelme az elnök megítélése szerint létfontosságú az Egyesült Államok honvédelme szempontjából. — 8, 15, 16, 18, 274

[5] I. V. Sztálinnak erre az üzenetére nem érkezett válasz Roosevelttől. — 14

[6] „B-25" és „A-20" — amerikai bombázó-típusok. — 14, 25, 28

[7] 1942 június 11-én M. M. Litvinov, a Szovjetunió washingtoni nagykövete és Hull, az Egyesült Államok külügyminisztere jegyzéket váltott. A szovjet és az amerikai jegyzék kölcsönösen leszögezte, hogy „Az agresszió elleni háborúban szükséges kölcsönös segélynyújtás elveiről szóló Szovjet—Amerikai Egyezmény", amelyet 1942 június 11-én írtak alá, hatályon kívül helyezi a Szovjetunió és az Egyesült Államok kormánya között F. Roosevelt és I. V. Sztálin közti üzenetváltás útján ugyanerről a kérdésről 1942 februárjában megkötött korábbi egyezményt, és annak helyébe lép. — 15, 16, 17

[8] I. V. Sztálinnak 1942 február 18-án elküldött üzenetéről van szó (lásd a 14. sz. okmányt, 16—17. old.). — 17

[9] 1942 március 16-án az Egyesült Államok moszkvai nagykövetsége telefonon közölte a Szovjetunió Külügyi Népbiztosságával, hogy Rooseveltnek ezt a levelét 1941 novemberben küldték el Washingtonból Teherán át Moszkvába, az amerikai diplomáciai postával. A küldemény útközben elakadt, s csak 1942 március 15-én jutott el Kujbisevbe, ahol akkor az Egyesült Államok nagykövetsége ideiglenesen tartózkodott. — 18

[10] Lásd a 4. sz. okmányt (7—8. old.). — 18

[11] Konvoj — hadihajókkal fedezett teherhajó-karaván. — 20, 87, 142

[12] 1942 június 12-én szovjet—amerikai közleményt adtak ki a Szovjetunió külügyi népbiztosának washingtoni látogatásáról. — 21

[13] Az Egyesült Államok és Anglia által a Szovjetuniónak az 1942 július 1-től 1943 június 30-ig terjedő időszakban szállítandó hadifelszerelés, lőszer és nyersanyag tárgyában aláírt jegyzőkönyvről van szó. — 26, 75

[14] A „vendég" szón W. Churchillt kell érteni, aki 1942 augusztusában látogatott el Moszkvába, hogy megbeszélést folytasson I. V. Sztálinnal. — 28, 29

[15] Ezt az üzenetet Hurley tábornok adta át I. V. Sztálinnak, 1942 november 14-én. — 32

[16] „Aerocobra" — amerikai vadászgép-típus. — 34

[17] A rövid vagy hajótonna, amelyet kis tonnának is neveznek, 907,2 kilogramm. — 36

[18] Az Amerikai Egyesült Államok és Anglia által a Szovjetuniónak az 1942 július 1-től 1943 június 30-ig terjedő időszakban szállítandó hadifelszerelésre, lőszerre és nyersanyagra vonatkozó jegyzőkönyvet 1942 október 6-án írták alá. — 36, 75

[19] Lásd I. V. Sztálinnak Rooseveltnek intézett 1942 október 7-i üzenetét (41. sz. okmány, 32—33. old.). — 36

[20] 1942 október 11-én a Csendes-óceánon egy ismeretlen tengeralattjáró elsüllyesztette az „L-16" szovjet tengeralattjárót. — 46

[21] Rabaul — város Új-Britannia szigetén. — 53

[22] A szóban forgó üzenet azért került az I. V. Sztálin és Roosevelt üzenetváltását tartalmazó okmánygyűjteménybe, mert utalás van benne arra, hogy Churchill és Roosevelt közös üzenete. — 55

[23] A Csatorna (The Channel) — a La Manche Angliában használatos neve. — 56, 74, 77, 92, 122, 123

[24] Az egyesített angol—amerikai vezérkarról van szó, amelyet 1942 február 6-án hoztak létre Washingtonban az Anglia és az Egyesült Államok katonai együtt-

működésével összefüggő kérdések kidolgozása céljából. A vezérkar tagjai az Egyesült Államok és Anglia fegyveres erőinek képviselői voltak. — 56, 70, 84, 95, 125, 127

[25] I. V. Sztálin 1943 május 26-i üzenetéről van szó (lásd a 88. sz. okmányt, 69—70. old.). — 73

[26] V. M. Molotovról van szó, akit 1942 május—júniusi washingtoni utazása idején biztonsági okokból egyezményesen „mister Brown"-nak neveztek. — 73

[27] A hosszú vagy angol tonna, amelyet nagy tonnának is neveznek, 1016,05 kilogramm. — 75

[28] Ebben az időben az 1942 október 6-i jegyzőkönyv volt érvényben, amely az Egyesült Államok és Anglia által a Szovjetuniónak az 1942 július 1-től 1943 június 30-ig terjedő időszakban teljesítendő hadifelszerelés, lőszer és nyersanyag szállításokra vonatkozott.

1943 október 19-én Londonban Anglia, az Egyesült Államok, Kanada és a Szovjetunió kormánya új jegyzőkönyvet írt alá a kölcsönös szállításokról — 1943 július 1-től 1944 június 30-ig terjedő egy évi időtartamra. — 75

[29] Lásd a 95. sz. okmányt (76. old.). — 77

[30] 1943 július 12-én Hull, az Egyesült Államok külügyminisztere közölte A. A. Gromikóval, a Szovjetunió washingtoni ügyvivőjével, hogy a „Permit" nevű amerikai tengeralattjáró az Aleut-szigetek térségében elsüllyesztett egy szovjet aknaszedőhajót, mert tévedésből ellenséges hajónak nézte. A támadás során a hajó legénységének két tagja elpusztult, a többit az amerikaiak felvették. Hull a saját nevében és az amerikai tengerészeti minisztérium nevében mély sajnálkozását fejezte ki ezzel kapcsolatban. — 81

[31] Castegliano olasz tábornokról van szó, aki Badoglio megbízásából 1943 szeptember 3-án aláírta Olaszország kapitulációjának „rövid feltételeit". — 83

[32] „Avalanche" (angol szó, jelentése: lavina) — a szövetséges csapatok 1943 szeptemberében Olaszországban, Nápoly közelében megvalósított partraszállási hadműveletének egyezményes jele. — 84, 93

[33] Roosevelt és Churchill I. V. Sztálinhoz intézett 1943 augusztus 19-i üzenete Kerr moszkvai angol nagykövet alábbi megjegyzésével érkezett a Szovjetunió Külügyi Népbiztosságához: „Az 1 (a) pontban említett fegyverszüneti feltételek azonosak azokkal a feltételekkel, amelyekről augusztus 3-i levelemben tájékoztattam Önöket. A később átadandó feltételek meg fognak felelni azoknak a politikai, gazdasági és pénzügyi feltételeknek, amelyeket Eden úr július 30-án adott át Szoboljev úrnak. Kerr."

1943 augusztus 3-i levelében Kerr ismertette Olaszország kapitulációjának úgynevezett „rövid feltételeit". Az Olaszország kapitulációjának „részletes feltételeit" ismertető okmányt 1943 július 30-án juttatták el a szovjet kormányhoz, a Szovjetunió londoni nagykövetsége útján (Eden átadta A. A. Szoboljevnek, a Szovjetunió angliai ügyvivőjének). 1943 július 31-én a Szovjetunió külügyi népbiztosa közölte az angol nagykövettel, hogy a szovjet kormánynak nincs kifogása e feltételek ellen, s a kormány megbízta a Szovjetunió angliai ügyvivőjét, hogy értesítse erről Edent. — 85

[34] Így van az eredeti szövegében. Nyilván az 1 (c) pontra kellett volna utalni. — 85

[35] „Trident" (angol szó, jelentése: három ágú szigony) — a Roosevelt amerikai elnök

és Churchill angol miniszterelnök között 1943 májusában Washingtonban létrejött találkozás egyezményes neve. — 87

[86] „Mentőöv" — a Portugáliához tartozó Azori-szigetek egyezményes neve. — 87

[87] Quebecről van szó. — 88

[88] Roosevelt és Churchill 1943 augusztus 19-i közös üzenetéről van szó (lásd a 102. sz. okmányt, 78—81. old.), amelyet Kerr moszkvai angol nagykövet a Szovjetunió Külügyi Népbiztosságának 1943 augusztus 20-án bizonyos kihagyásokkal küldött meg. A szöveghez tartozó kiegészítéseket és javításokat augusztus 22-én küldték meg a Szovjetunió Külügyi Népbiztosságának. A 102. sz. alatt az üzenet teljes szövegét közöltük. — 89

[89] Olaszország kapitulációjának úgynevezett „rövid feltételeiről" és Olaszország kapitulációjának „teljesebb", másnéven „részletes" feltételeiről van szó. Olaszország kapitulációjának „rövid feltételei" 11 cikkelyt tartalmaztak, amelyek lényegében a katonai kérdésekre vonatkoztak. 1943 augusztus 3-án Kerr moszkvai angol nagykövet a szovjet kormány tudomására hozta a „rövid feltételek" szövegét, s egyúttal közölte, hogy ezeket már megküldték Eisenhowernak arra az esetre, ha az olasz kormány közvetlenül hozzá fordulna fegyverszüneti kérésével.

1943 augusztus 26-án Anglia és az Egyesült Államok nagykövete átnyújtotta a Szovjetunió külügyi népbiztosának az olasz kapituláció 44 cikkelyből álló, „részletes feltételeinek" teljes szövegét. Ezek a cikkelyek nemcsak katonai jellegű rendelkezéseket tartalmaztak, hanem az Olaszország kapitulációjával kapcsolatos politikai, gazdasági és pénzügyi feltételeket is. 1943 augusztus 27-én a Szovjetunió külügyi népbiztosa az angol és az amerikai nagykövet tudomására hozta, hogy a szovjet kormány egyetért Olaszország kapitulációjának „részletes feltételeivel", s felhatalmazza Eisenhower tábornokot, hogy ezeket a feltételeket a szovjet kormány nevében aláírja.

1943 szeptember elsején a moszkvai angol nagykövet közölte a Szovjetunió külügyi népbiztosával, hogy az olasz kormánynak tudomására hozták a „rövid feltételeket", amelyekhez a következő szövegű 12. cikkelyt fűzték: „Az egyéb — politikai, gazdasági és pénzügyi jellegű — feltételeket, amelyeket Olaszországnak el kell majd fogadnia, később fogják átnyújtani." Ezzel kapcsolatban a nagykövet közölte, hogy az olasz kormány küldhet olyan megbízottat, akinek csak a „rövid feltételek" aláírására van felhatalmazása. Kérte, közöljék vele, hogy a szovjet kormány hozzájárulása az olasz kapituláció „részletes feltételeinek" aláírásához — vonatkozik-e a „rövid feltételekre" is. 1943 szeptember 2-án a szovjet kormány igenlően válaszolt. 1943 szeptember 3-án Olaszország részéről Castegliano tábornok, az Egyesült Nemzetek nevében pedig Bedell Smith tábornok Szicíliában aláírta a „rövid feltételeket". Olaszország kapitulációjának „részletes feltételeit" 1943 szeptember 29-én Málta szigetén írta alá Olaszország részéről Badoglio, az Egyesült Nemzetek nevében pedig Eisenhower. — 93

[90] Az olasz kapituláció „rövid feltételeinek" 10. cikkelye a következőképpen hangzott: „A szövetségesek fegyveres erőinek Főparancsnoka fenntartja magának a jogot minden olyan intézkedés megtételére, amely véleménye szerint szükséges lehet a szövetséges fegyveres erők érdekeinek megvédése vagy a hadviselés szempontjából, az Olasz Kormány pedig kötelezi magát azokra a közigazgatási vagy egyéb lépésekre, amelyeket a Főparancsnok esetleg követelni fog; egyebek között, a Főparancsnok szövetséges katonai igazgatást létesít azokon az olasz területeken, amelyeken azt a szövetséges nemzetek katonai érdekei szempontjából szükségesnek tartja." — 94

[91] 1943 augusztus 31-én I. V. Sztálin a következő üzenetet küldte Churchillnek, aki abban az időben Roosevelttel volt együtt: „Állást foglalok amellett, hogy a Francia

Nemzeti Felszabadítási Bizottság képviselve legyen az Olaszországgal tárgyaló bizottságban. Ha célszerűnek tartja, ezt a két kormány nevében hivatalosan bejelentheti. — 97

[45] Roosevelt 1943 szeptember 11-én érkezett üzenetéről (lásd a 114. sz. okmányt, 99—100. old.) és Churchill 1943 szeptember 10-i üzenetéről van szó. — 100

[46] „Olaszország kapitulációs okmányáról" van szó, amelyet az angol és az amerikai nagykövetség 1943 augusztus 26-án juttatott el a Szovjetunió Külügyi Népbiztosságához. Roosevelt 1943 október 5-i üzenetében az említett okmány alábbi részének módosításáról ír:

„Figyelembe véve, hogy az Olasz Kormány és az Olasz Főparancsnokság elismeri, hogy az olasz fegyveres erők teljes vereséget szenvedtek és hogy Olaszország nem tudja tovább folytatni a háborút az Egyesült Nemzetek ellen s ezért feltétel nélkül a hadműveletek beszüntetését kérte; figyelembe véve továbbá, hogy az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság Kormánya — az Egyesült Nemzetek nevében eljárva — beleegyeznek azoknak a feltételeknek ismertetésébe, amelyek alapján készek beszüntetni a hadműveleteket Olaszország ellen, amennyiben Németország és szövetségesei elleni hadműveleteik nem fognak akadályokba ütközni és Olaszország semmilyen módon nem fogja segíteni ezeket az államokat, eleget tesz a fenti kormányok követeléseinek: ....., aki erre a szükséges felhatalmazással rendelkezik, a következő feltételeket terjeszti elő, s az olasz szárazföldi, tengeri és légi fegyveres erők Főparancsnokságát képviselő ....., akit erre az Olasz Kormány a szükséges felhatalmazással ellátott, elfogadja ezeket a feltételeket:

1. (a) Az olasz szárazföldi, tengeri és légi fegyveres erők, bárhol legyenek is, ezennel feltétel nélkül kapitulálnak." — 103

[47] 1943 október 2-án A. A. Gromiko, a Szovjetunió washingtoni nagykövete átnyújtotta az Egyesült Államok külügyminisztériumának a szovjet kormány javaslatait a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia részvételével Moszkvában előkészített külügyminiszteri tanácskozás napirendjére vonatkozóan. A szovjet kormány többek között a következőket javasolta: „Meg kell vizsgálni a Németország és európai szövetségesei elleni háború megrövidítésére alkalmas rendszabályokat.

Arról van szó, hogy Nagy-Britannia és az Egyesült Államok Kormánya már 1943 folyamán hajtsa végre azokat a halaszthatatlan rendszabályokat, amelyek biztosítják az angol—amerikai seregek behatolását a La Manche-on át Nyugat-Európába, s amelyek — a szovjet csapatoknak a szovjet—német fronton a német hadsereg fő erőire mért hatalmas csapásaival együtt — alapjaiban rendítik meg Németország katonai-stratégiai helyzetét, és a háború lényeges megrövidülésére vezetnek." — 104, 105

[48] Alább közöljük az említett levél szövegét:

„Kerr úr, Nagy-Britannia Nagykövete, közölte a Szovjet Kormánnyal, hogy Nagy-Britannia Kormánya azt szeretné, ha a Szovjetuniónak, az Egyesült Államoknak és Nagy-Britanniának a katonai-politikai bizottságba kiküldött megbízottai Kormányuk nevében azonos szövegű jegyzéket nyújtanának át a Francia Nemzeti Felszabadítási Bizottságnak, s ebben hivatalosan meghívnák a Francia Bizottság képviselőjét a bizottság munkájában való részvételre. Ennek a jegyzéknek Nagy-Britannia Kormánya által javasolt tervezetében a katonai-politikai bizottság hatásköréről az áll, hogy a három Kormány és a Francia Nemzeti Felszabadítási Bizottság megbízottai együttesen vagy külön-külön tanácsokat adnának a három Kormánynak, illetve a Felszabadítási Bizottságnak, de nem lenne felhatalmazásuk végleges határozat hozatalára, s természetesen nem avatkoznának bele a Szövetséges Főparancsnok katonai funkcióiba.

Tájékoztatásul közlöm Önnel, hogy a Szovjet Kormány Nagy-Britannia Kormányához eljuttatott ez év október 14-i válaszában beleegyezett abba, hogy a Francia Bizottság képviselőjét hivatalosan meghívják a katonai-politikai bizottság munkájában való részvételre.

Ami a katonai-politikai bizottság hatáskörének megállapítását illeti, a Szovjet Kormány javasolta a hivatalos meghívó brit fogalmazásának olyan értelmű módosítását, hogy a katonai-politikai bizottság irányítsa és hangolja össze az ellenséges területeken működő szövetséges katonai szervek és különféle polgári hatóságok tevékenységét a fegyverszünet és a fegyverszünet ellenőrzésének kérdéseiben, s hogy ennek megfelelően a katonai-politikai bizottság esetenként instrukciókat és utasításokat is adhat Olaszország Kormányának, illetve hasonló körülmények között más tengelyországok kormányainak, azzal a fenntartással, hogy a katonai és hadműveleti kérdések teljes egészükben a Szövetséges Főparancsnok hatáskörébe tartoznak." — 109

[46] Az alábbi szövegű memorandumról van szó, amelyet Hamilton, az Egyesült Államok moszkvai ügyvivője 1943 október 14-én nyújtott át A. J. Visinszkijnek, a Szovjetunió külügyi népbiztoshelyettesének:

„Az Egyesült Államok Kormányához nemrégiben a Kínai és a Brazil Kormánytól olyan kérés érkezett, hogy tegyék lehetővé számukra a képviseletet az Algírban megalakuló katonai-politikai bizottságban. Hasonló kérés érkezett az Egyesült Államok Kormányához a Görög és a Jugoszláv Kormánytól is. Habár a bizottság ilyen kibővítése bizonyos kényelmetlenségeket okozhat, az Egyesült Államok Kormánya úgy véli, hogy kívánatos lenne, ha ezeknek a Kormányoknak képviselőjük lenne a bizottságban, s az Egyesült Államok Kormánya azt javasolja, hogy ezeket a kéréseket kedvezően bírálják el. Az Egyesült Államok Kormánya hálás lenne, ha a Szovjet Kormány közölné véleményét az említett négy Kormány kérésének teljesítésére vonatkozóan.

Fentieket az Elnök utasítására közöljük a Szovjet Kormánnyal." — 109

[47] A Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia külügyminisztereinek 1943 október 19-től 30-ig Moszkvában tartott értekezletéről van szó. — 110, 125

[48] Ezt az üzenetet Hull, az Egyesült Államok külügyminisztere adta át I. V. Sztálinnak. — 101.

[49] Csang Kaj-sekről van szó. — 117, 187, 276

[50] A Szovjetunió külügyi népbiztosának az Egyesült Államok moszkvai ügyvivőjéhez intézett 1943 november 22-i leveléről van szó, amelyben a következőket írta: „Sztálin Marsall jelenleg a fronton tartózkodik, de értesített engem arról, hogy legkésőbb november 28—29-én megérkezik a megjelölt helyre. Kérem, közöljék ezt az Elnök úrral." — 118

[51] Ezt az okmányt Roosevelt adta át I. V. Sztálinnak Teheránban, 1943 november 29-én. — 118, 119, 120

[52] Rooseveltnek I. V. Sztálinhoz intézett 1943 december 3-i üzenetéről van szó (lásd 146. sz. okmány, 121. old.). — 124.

[53] „Overlord" (angol szó, jelentése: hűbérúr) — a szövetséges csapatok által a La Manche-on való átkeléssel és a Franciaországban való partraszállással kapcsolatban 1944 júniusában végrehajtott hadművelet egyezményes neve. — 126, 127, 129, 142, 154, 159

[54] „Anvil" (angol szó, jelentése: üllő) — annak az 1944 augusztus 15-én végrehajtott

hadműveletnek egyezményes neve, amelynek során szövetséges csapatok szálltak partra Franciaország déli partvidékén. — 126, 127, 129

[45] „A Szovjet Kormány nyilatkozata a szovjet—lengyel viszonyról" címmel 1944 január 11-én közzétett okmányról és a londoni lengyel kormány nyilatkozatával kapcsolatban 1944 január 17-én kiadott TASZSZ-közleményről van szó. — 132

[46] Alább közöljük az említett 1944 január 23-i levél szövegét:

„Gromiko Szovjet Nagykövet útján eljuttatott január 19-i jegyzékét január 22-én megkaptam.

Szóbelileg már közöltem válaszomat Harriman úrral, most pedig írásban közlöm Önnel, hogy ugyanakkor, amikor hálámat fejezem ki Önnek közvetítési készségéért, meg kell mondanom, hogy a közvetítésre sajnos még nem értek meg a feltételek.

Ítélje meg maga.

A Szovjet Kormány engedményeket tett, amikor kijelentette, hogy az 1939-es határ módosításra szorul, s szovjet—lengyel határként a Curzon-vonalat javasolta. A londoni Lengyel Kormány azonban erre adott válaszában megkerülte a Curzon-vonal kérdését, s ugyanakkor hivatalos okmányai révén azt a gondolatot hirdeti, hogy a rigai szerződésben megállapított határon nem lehet változtatni.

A Szovjet Kormány szakított a londoni Lengyel Kormánnyal, mert az részt vett a hitleristáknak a »katini gyilkosságok« ürügyével indított ellenséges rágalomhadjáratában. Ez abban az időben történt, amikor Sikorski tábornok állt a Lengyel Kormány élén. Mikołajczyk kormánya pedig ahelyett, hogy elhatárolta volna magát a Sikorski-kormánynak ettől a fasiszta lépésétől, bejelentette, hogy Sikorski politikáját fogja folytatni, s ráadásul a Mikołajczyk-kormány nemcsak hogy nem dezavuálta mexikói és kanadai követeit és az Egyesült Államokban élő híveit (Matuszewski csoportját), akik nyílt ellenséges kampányt folytatnak a Szovjetunió ellen, hanem ellenkezőleg, bátorítja őket.

Ezekből a tényekből kitűnik, hogy a londoni Lengyel Kormány nem azért kéri az Egyesült Államok és Nagy-Britannia Kormányának közvetítését, hogy megegyezésre jusson a Szovjet Kormánnyal, hanem azért, hogy elmélyítse és a szövetségesekre is kiterjessze a konfliktust, mert hiszen világos, hogy a megegyezésre szolgáló közös alap hiánya mind a tárgyalásokat, mind a közvetítést kudarcra ítéli.

A Szovjet Kormány nem szeretné, ha a baráti közvetítést az elkerülhetetlen kudarc veszélye fenyegetné.

Ezért úgy gondolom, hogy a tárgyalásokra és a közvetítésre még nem értek meg a feltételek.

Megítélésem szerint a Lengyel Kormány összetételének gyökeres megjavítása — a fasisztabarát imperialista elemek kizárása és demokratikus elemek bevonása, amiről szóbelileg már említést tettem Harriman úrnak — megteremthetné a kedvező alapot mind a szovjet—lengyel kapcsolatok helyreállítása és a határkérdés megoldása, mind pedig az eredményes közvetítés számára." — 132

[47] „Curzon-vonal" — annak a vonalnak egyezményes neve, amelyet a szövetséges hatalmak Főtanácsa 1919 december 8-án Lengyelország keleti határául ajánlott. A „Curzon-vonal" kidolgozásánál a vezető szövetséges hatalmak delegációinak azt a döntését vették alapul, amely szerint csak az etnográfiailag lengyel területeket kell Lengyelországhoz csatolni. 1920 július 12-én Curzon angol külügyminiszter jegyzéket intézett a szovjet kormányhoz, s ebben Lengyelország keleti határául azt a vonalat jelölte meg, amelyet a szövetséges hatalmak Főtanácsa 1919-ben jóváhagyott. A Curzon-jegyzék kimondta: „Ez a vonal megközelítőleg a következőképpen halad: Grodno—Jalowka—Nemirow—Breszt Litovszk—Doroguszk—Usztyilug, Grubesovtól keletre, Krilovon át, majd Rava-Russzkajától nyugatra, Przemysltől keletre a Kárpátokig." 1945 augusztus 16-án a Szovjetunió és Lengyelország Moszkvában

szerződést írt alá a szovjet—lengyel határ megállapításáról, amelynek értelmében a határt nagyjából a „Curzon-vonalnak" megfelelően állapították meg, bizonyos módosításokkal Lengyelország javára. — 132, 139, 146, 163, 202, 238

[59] A rigai szerződés — az 1921 március 18-án Rigában aláírt szovjet—lengyel békeszerződés. A rigai szerződés értelmében a szovjet—lengyel határt úgy állapították meg, hogy Nyugat-Ukrajna és Nyugat-Belorusszija Lengyelországhoz került. — 132

[60] A „Négy állam nyilatkozata az általános biztonság kérdéséről" című okmányról van szó, amelyet 1943 október 30-án írtak alá Moszkvában a Szovjetunió, az Egyesült Államok, Anglia és Kína megbízottai, s amelyben leszögezték, hogy az Egyesült Államok, Anglia, a Szovjetunió és Kína kormánya szükségesnek tartja egy, a nemzetközi béke és biztonság fenntartását szolgáló általános nemzetközi szervezet mielőbbi létrehozását. — 137

[60] Lásd a 158. sz. okmányt (129. old.). — 138

[61] „A nemzetközi gazdasági együttműködés kérdéseire vonatkozó programunk alapja" című memorandumról van szó, amelyet Hull, az Egyesült Államok külügyminisztere 1943 október 22-én terjesztett a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia külügyminisztereinek moszkvai értekezlete elé. — 143

[62] A moszkvai angol nagykövet 1944 március 19-i szóbeli nyilatkozatáról van szó, amelyben a nagykövet Churchill megbízásából sürgette, hogy a szovjet kormány jusson megállapodásra a lengyel emigráns kormánnyal Churchill azon javaslata alapján, amely szerint a szovjet—lengyel határ kérdésének megoldását el kell halasztani a fegyverszüneti konferencia egybehívásáig. A nagykövet nyilatkozatában azt állította, hogy amennyiben a szovjet kormánynak a lengyel kérdésről folytatott angol—szovjet tárgyalások során kifejezésre juttatott álláspontja, amely szerint a lengyel—szovjet határnak a „Curzon-vonal"-at kell követnie — a közvélemény tudomására jut, ez „általános csalódást" keltene mind Angliában, mind pedig az Egyesült Államokban. Ha a szovjet kormány elutasítaná Churchill javaslatát, jelentette ki a nagykövet, ez nehézségeket idézhetne elő az angol—szovjet kapcsolatok terén, „árnyékot vethetne" a Teheránban összehangolt hadműveletek végrehajtására, s általában megnehezítené az Egyesült Nemzetek hadviselését. — 146

[63] A Szovjetunió külügyi népbiztosának az Egyesült Államok nagykövetéhez intézett 1944 március 7-i leveléről van szó, amely a következőket tartalmazta:

„Szükségesnek tartom ezennel közölni Önnel a Szovjet Kormány válaszát a Nemzetközi Munkaügyi Iroda által folyó év áprilisára egybehívott értekezlet kérdésében:

Mint ismeretes, a Nemzetközi Munkaügyi Iroda a Népszövetség egyik intézménye, s a Népszövetség politikai és adminisztratív irányítása alatt áll. Tekintettel arra, hogy a Szovjetuniónak egy idő óta semmiféle kapcsolata nincs a Népszövetséggel, a Szovjet Kormány nem tartja lehetségesnek a Szovjetunió képviselőinek részvételét a Nemzetközi Munkaügyi Iroda által egybehívott értekezleten. Emellett a Szovjetunió véleménye szerint az említett Nemzetközi Irodának nincs kellő tekintélye ahhoz, hogy eredményesen teljesíthesse a nemzetközi munkaügyi együttműködéssel összefüggő feladatokat, ehhez ugyanis a jelenlegi körülmények között az e területen való nemzetközi együttműködés demokratikusabb szervezeti formáira lenne szükség." — 149

[64] 1944 február 21-én A. A. Gromiko, a Szovjetunió washingtoni nagykövete azzal a kéréssel fordult F. Roosevelthez, hogy eszközölje ki az Egyesült Államokból a Szovjetunióba való utazáshoz szükséges vízumot a Szovjetunió New York-i főkonzulátusá-

hoz fordult következő személyeknek: a Kosciuskóról elnevezett Lengyel Hazafias Liga elnökének, Orlemanski katolikus lelkésznek, aki a Szovjetunióban tartózkodó lengyel hazafiakat és a Kosciuskóról elnevezett lengyel hadosztályt kívánta meglátogatni, továbbá Oscar Lange, a Chicagói és a Columbia Egyetem tanára részére, aki a lengyel ügyekkel kapcsolatban óhajtott a Szovjetunióba utazni. — 150, 153

[66] 1944 április 10-én Dean tábornok, az amerikai katonai misszió vezetője és Burrows tábornok, az angol katonai misszió vezetője értesítette Vasziljevszkij marsallt, a Vörös Hadsereg vezérkari főnökét, hogy az angol és az amerikai főparancsnokság 1944 május 31-én szándékszik megkezdeni az átkelést a La Manche-on, de ettől az időponttól az időjárási és a dagály-viszonyok figyelembevételével mindkét irányban lehetséges két-három nap eltérés. — 152

[67] „D" időpont — a szövetséges csapatok Európában, a La Manche-on át történő partraszállására megállapított időpont egyezményes neve. — 155

[87] A díszoklevél szövege így hangzik:

„Díszoklevél Sztálingrádnak

Az Amerikai Egyesült Államok népe nevében átnyújtom ezt a díszoklevelet Sztálingrád részére, jeléul hős védői iránt érzett elragadtatásunknak, akiknek az 1942 szeptember 13-tól 1943 január 31-ig tartó ostrom idején tanúsított bátorsága, lelkiereje és önfeláldozása örökké lelkesíteni fogja minden szabad ember szívét. Dicső győzelmük megállította az inváziós hullámát, s a szövetséges nemzetek által az agresszió erői ellen viselt háború fordulópontjává lett.

Franklin D. Roosevelt

Washington, 1944 május 17." — 156

[88] A díszoklevél szövege így hangzik:

„Díszoklevél Leningrádnak

Az Amerikai Egyesült Államok népe nevében átnyújtom ezt az oklevelet Leningrád részére, emlékül hős harcosainak, igaz férfiainak, nőinek és gyermekeinek, akik a betolakodók által népük egészétől elvágva, a szüntelen bombázások, a hideg, az éhínség és a betegségek okozta kimondhatatlan szenvedések ellenére az 1941 szeptember 8-tól 1943 január 18-ig tartó válságos időszak folyamán sikeresen védték meg szeretett városukat, s ezzel a Szovjetunió népeinek és az agresszió erőivel szembeszálló minden népnek rettenthetetlen szellemét jelképezték.

Franklin D. Roosevelt

Washington, 1944 május 17." — 156

[89] Roosevelt szóban forgó üzenetét, valamint a Sztálingrád és Leningrád hősi védelméről megemlékező díszokleveleket Harriman, az Egyesült Államok moszkvai nagykövete nyújtotta át I. V. Sztálinnak, 1944 június 26-án. — 157

[70] Winston Churchillről van szó. — 168, 206, 213

[71] Oscar Lange abban az időben az Egyesült Államokban élt. — 170

[72] A Dumbarton-Oaksban (Washington) a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia megbízottai között 1944 augusztus 21-től szeptember 29-ig folyó tárgyalásokon az Egyesült Nemzetek Szervezetének megalakításával összefüggő kérdésekről volt szó. — 173, 175, 176, 180, 191, 197

[73] „Commandos" — diverziós partraszállási hadműveletek végrehajtására alakított különleges osztagok. — 177

[74] Ilyen számmal megjelölve adta át az angol diplomáciai szolgálat Rooseveltnek I. V. Sztálin és Churchill 1944 október 10-i közös üzenetét (lásd 180—181. old.). — 181

[75] Egy olyan, nemzetközi ellenőrzés alatt álló övezet létesítésének tervéről van szó, amely a Ruhr-vidéket, Vesztfáliát és a Saar-vidéket foglalta volna magában. Ezt a tervet Churchill és Eden terjesztette elő 1944 októberében, az I. V. Sztálinnal folytatott moszkvai tárgyalások során. — 188

[76] A „Javaslatok egy általános nemzetközi biztonsági szervezet létrehozására" című okmányról van szó, amelyet a dumbarton-oaksi értekezleten készítettek elő.

A szóban forgó okmány VIII. fejezetének „A" része így hangzik:

„A viták békés rendezése

1. A Biztonsági Tanács felhatalmazást kap arra, hogy minden vitát, illetve minden olyan helyzetet, amely nemzetközi súrlódásokra vezethet vagy vitát idézhet elő, kivizsgáljon annak megállapítása céljából, hogy folytatásuk veszélyeztetheti-e a nemzetközi béke és biztonság fenntartását.

2. Minden állam — akár tagja a szervezetnek, akár nem — a Közgyűlés, illetve a Biztonsági Tanács tudomására hozhatja az ilyen vitát vagy helyzetet.

3. Az olyan vitában részt vevő felek, amelynek folytatása veszélyeztetheti a nemzetközi béke és biztonság fenntartását, kötelesek mindenekelőtt arra törekedni, hogy a vitát tárgyalások, közvetítés, békítés, döntőbíróság vagy bírósági vizsgálat, illetve általuk választott más békés eszközök segítségével rendezzék. A Biztonsági Tanácsnak fel kell szólítania a feleket vitáik ilyen eszközök segítségével történő rendezésére.

4. Ha az olyan vita részvevői, amely jellege szerint a fenti 3. pontban említett viták kategóriájába tartozik, a vitát mégsem tudják az e pontban megjelölt eszközök segítségével rendezni, kötelesek azt átadni a Biztonsági Tanácsnak. A Biztonsági Tanács minden egyes esetben dönt arról, hogy a szóban forgó vita folytatása valóban veszélyeztetheti-e a béke és a biztonság fenntartását, tehát — meg kell-e vizsgálnia a Biztonsági Tanácsnak a vitát, s ha igen, meg kell-e tennie az 5. pontban megjelölt lépéseket.

5. A Biztonsági Tanács felhatalmazást kap arra, hogy a fenti 3. pontban megjelölt jellegű vita bármely stádiumában megfelelő eljárást vagy módszert ajánljon a rendezésre.

6. A jogi jellegű vitákat általában a Nemzetközi Bíróságnak kell átadni. A Biztonsági Tanácsnak más vitákkal kapcsolatos jogi kérdéseket is joga van átadni a bíróságnak, tanácskérés céljából.

7. Az »A« rész 1—6. pontjának rendelkezései nem alkalmazandók az olyan kérdésekkel kapcsolatban keletkezett vitákra és helyzetekre, amelyek a nemzetközi jog értelmében kizárólag az érdekelt állam belső jogszolgáltatásának körébe tartoznak."

A VIII. fejezet „C" részének első pontja így hangzik:

„1. A statutum semmiképpen sem akadályozza regionális rendszabályok alkalmazását, illetve regionális szervek fennállását a nemzetközi béke és biztonság fenntartásával kapcsolatos olyan kérdések megoldása céljából, melyek alkalmasak regionális lépések számára, azzal a feltétellel, hogy az ilyen rendszabályok, illetve az ilyen szervek — tevékenységüket tekintve — összeegyeztethetők a szervezet céljaival és elveivel. A Biztonsági Tanácsnak ösztönöznie kell a helyi viták ilyen regionális rendszabályok, illetve regionális szervek segítségével történő rendezésére, akár az érdekelt államok kezdeményezése, akár a saját kezdeményezése alapján." — 191

[77] 1944 december 20-án Harriman, az Egyesült Államok moszkvai nagykövete közölte a Szovjetunió Külügyi Népbiztosságával, hogy a szóban forgó üzenetet Roosevelt

december 16-án küldte el, de a továbbítás során felmerült akadályok következtében az üzenet csak december 20-án érkezett meg az Egyesült Államok moszkvai nagykövetségére.

A zárójelben olvasható szavak (a 248. sz. okmány 2. bekezdésében) az Egyesült Államok nagykövetségétől származnak, amely jegyzék formájában adta át ennek az üzenetnek szövegét. — 193

[78] A Lengyel Nemzeti Felszabadítási Bizottságról van szó, amely Lublinban (Lengyelország) székelt. — 193, 201

[79] „Javaslatok egy általános nemzetközi biztonsági szervezet létrehozására" címmel a dumbarton-oaksi értekezleten (1944) előkészített okmány VI. fejezetének „D" részéről van szó. Ez a rész így hangzik:

„Eljárási módozatok

1. A Biztonsági Tanácsot úgy kell megszervezni, hogy állandóan működhessen, s a Biztonsági Tanács minden tagállamának állandóan képviseltetnie kell magát a szervezet székhelyén. A Biztonsági Tanács ülései más helyeken is megtarthatók, olyan helyeken, amelyek a Biztonsági Tanács véleménye szerint a legjobban elősegíthetik munkáját. Meghatározott időszakonként üléseket kell tartani, amelyeken a Biztonsági Tanács minden tagállama képviseltetheti magát, ha kívánatosnak tartja kormányának tagjával vagy más különleges megbízottal.

2. A Biztonsági Tanács felhatalmazást kap olyan szervek, illetve intézmények létesítésére, amelyeket funkcióinak teljesítése érdekében szükségesnek tart, a Katonai Vezérkari Bizottság regionális albizottságait is beleértve.

3. A Biztonsági Tanács maga állapítja meg eljárási módjának szabályait, elnöke megválasztásának módját is beleértve.

4. A szervezet minden tagja részt vehet a Biztonsági Tanácsban megvizsgálásra kerülő bármely kérdés megvitatásában, ha a Biztonsági Tanács véleménye szerint az a kérdés kifejezetten érinti a szervezet illető tagjának érdekeit.

5. A szervezetnek a Biztonsági Tanácsban helyet nem foglaló olyan tagját, illetve a szervezeten kívül álló olyan államot, amely félként érdekelt a Biztonsági Tanácsban megvizsgálásra kerülő vitában, meg kell hívni az illető vita megtárgyalásában való részvételre." — 197

[80] „Argonauta" — a három szövetséges hatalom, a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia vezetői közt 1945 februárjában, a Krim-félszigeten tartott értekezlet egyezményes neve. — 205, 206

[81] A három szövetséges hatalom, a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia vezetőinek a Krim-félszigeten, 1945 februárjában tartott értekezletéről van szó. — 207

[82] A szovjet kormány igenlő választ adott arra kérésre, hogy engedje meg az Egyesült Államok légierőinek Komszomolszk és Nyikolajevszk légitámaszpontul használását. — 207

[83] Franklin Delano Roosevelt nevének kezdőbetűi. — 207

[84] A Lengyel Köztársaság Ideiglenes Kormányáról van szó, amely abban az időben Lublinban (Lengyelország) székelt. — 208, 226

[85] Rooseveltnek ebben a memorandumban előterjesztett kérésére a szovjet kormány kedvező választ adott. — 210, 211

[86] Poltava környékén voltak azok a repülőterek, amelyeket az Egyesült Államok légierői 1944—1945-ben az ellenséges terület elleni bombatámadások céljából használtak. — 215

[87] A San Franciscó-i értekezlet, amelyen a béke és a biztonság fenntartására szolgáló nemzetközi szervezet alapokmányát dolgozták ki, 1945 április 25-től június 26-ig tartott. — 219, 222, 228

[88] 1945 március 16-án a Szovjetunió külügyi népbiztosa a következő tartalmú levelet küldte az Egyesült Államok nagykövetének:

„A berni tárgyalásokra vonatkozó levelével kapcsolatban, amelyet március 16-án kaptam meg, a következőket közlöm Önnel:

Ez év március 12-én Ön közölte velem, hogy március 9-én Bernbe érkezett Karl Wolf német tábornok, Dollmann és Zimmer kíséretében, abból a célból, hogy az Egyesült Államok és Nagy-Britannia hadseregének képviselőivel megtárgyalják az észak-olaszországi német fegyveres erők kapitulációjának kérdését. Azt is közölte, hogy Alexander tábornagy megbízást kapott tiszteknek Bernbe vezénylésére az említett személyekkel való találkozás céljából, s ezzel a kérdéssel kapcsolatban megkérdezte, mi a Szovjet Kormány álláspontja.

Ugyanazon a napon, március 12-én közöltem Önnel, hogy a Szovjet Kormány nem emel kifogást a Wolf tábornokkal Bernben folytatott tárgyalások ellen, amennyiben ezeken a tárgyalásokon a Szovjet Katonai Parancsnokságot képviselő tisztek is részt vesznek. A Szovjet Kormány, amikor ilyen választ adott, nem kételkedett abban, hogy az Egyesült Államok Kormánya kedvezően bírálja el javaslatát, amely szerint szovjet tisztek is vegyenek részt a Wolf tábornokkal Bernben folytatott tárgyalásokon, s nyomban meg is nevezte képviselőit.

Ma, március 16-án levelet kaptam Öntől, amelyből kitűnik, hogy az Egyesült Államok Kormánya megtagadja a szovjet megbízottaktól a berni tárgyalásokon való részvétel jogát. Az, hogy az Egyesült Államok Kormánya megtagadta a szovjet megbízottaktól a berni tárgyalásokon való részvétel jogát, az országaink közötti szövetségesi viszony szempontjából teljesen váratlan és érthetetlen volt a Szovjet Kormány számára. Erre való tekintettel a Szovjet Kormány nem tartja lehetségesnek, hogy beleegyezését adja az amerikai és brit megbízottaknak a német parancsnok megbízottaival való berni tárgyalásaihoz, és ragaszkodik ahhoz, hogy a Bernben már megkezdett tárgyalásokat szakítsák félbe.

A Szovjet Kormány ezenkívül ragaszkodik ahhoz, hogy a jövőt illetően is ki legyen zárva a lehetősége egy vagy két szövetséges hatalom különtárgyalásainak a német megbízottakkal a harmadik szövetséges hatalom részvétele nélkül."

1945 március 22-én a Szovjetunió külügyi népbiztosa a következő tartalmú levelet intézte az Egyesült Államok nagykövetéhez:

„Igazolom a Wolf német tábornok és Alexander tábornagy vezérkari tisztjei között Bernben történt találkozással kapcsolatos f. évi március 21-i levelének vételét, s egyúttal ki kell jelentenem, hogy semmilyen alapot nem látok arra a kijelentésére, amely szerint a Szovjet Kormány helytelenül fogja fel a Wolf német tábornok és Alexander tábornagy megbízottai között Bernben létrejött érintkezés célját, minthogy itt nem az érintkezés céljának helytelen felfogásáról és nem félreértésről van szó, hanem valami rosszabbról.

Az Ön március 12-i leveléből kitűnik, hogy Wolf német tábornok és kíséretében levő személyek az angol—amerikai parancsnokság megbízottaival az észak-olaszországi német csapatok kapitulációjáról folytatandó tárgyalások céljából utaztak Genfbe. Amikor a Szovjet Kormány kijelentette, hogy szükségesnek tartja a Szovjet Katonai Parancsnokság megbízottainak részvételét ezeken a tárgyalásokon, elutasító választ kapott.

Eszerint Bernben két hét óta a Németország elleni háború fő terhét viselő Szovjetunió háta mögött folynak tárgyalások a német katonai főparancsnokság megbízottai, s az angol és amerikai főparancsnokság megbízottai között. A Szovjet Kormány

ezt teljesen megengedhetetlennek tartja, és kitart f. évi március 16-i levelemben ismertetett álláspontja mellett." — 220

[40] A. A. Gromiko, a Szovjetunió amerikai nagykövete vezette a Szovjetunió delegációját a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia képviselői között 1944 augusztus-szeptemberében, Dumbarton-Oaksban (Washington), az Egyesült Nemzetek Szervezetének megalakításával összefüggő kérdésekről folytatott tárgyalásokon. — 222

[40] A „Nyilatkozat a felszabadított Európáról" című okmányt a három szövetséges hatalom, a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia vezetőinek 1945 februárjában, a Krim-félszigeten tartott értekezletén fogadták el. — 225

[41] A Romániában 1945 februárjában bekövetkezett kormányválságról van szó, amelyet a Radescu-kormánynak a demokrácia elveivel össze nem egyeztethető terrorista politikája idézett elő. A válság 1945 március 6-án oldódott meg olyanformán, hogy P. Groza vezetésével új kormány alakult. — 225

[42] A három szövetséges hatalom — a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia — vezetőinek krimi értekezletén, 1945 februárjában megalakított bizottságról van szó, amelynek a Szovjetunió külügyi népbiztosa, valamint az Egyesült Államok és Anglia moszkvai nagykövete voltak a tagjai. Az értekezlet felhatalmazta a bizottságot, hogy tanácskozásokat folytasson Moszkvában, elsősorban a lengyel ideiglenes kormány tagjaival és más lengyel demokratikus vezetőkkel, lengyelországiakkal és külföldiekkel egyaránt, a lengyel ideiglenes kormány szélesebb demokratikus alapokon, oly módon történő újjászervezése érdekében, hogy abba új tagokat vonnak be mind magából Lengyelországból a demokratikus politikusok, mind pedig a külföldön tartózkodó lengyelek közül. — 226, 237, 241

[43] Lásd I. V. Sztálin 1945 április 7-i üzenetének 5. pontját (289. sz. okmány, 236—239. old.). — 243, 246, 253

[44] Ezt az okmányt Truman Washingtonban nyújtotta át V. M. Molotovnak. — 245

[45] Alexander tábornagy jelentésének megjelölése. — 251

[46] Churchill I. V. Sztálinhoz intézett alábbi üzenetéről van szó:

„1. Az angol—amerikai seregek hamarosan egyesülnek Németországban a szovjet fegyveres erőkkel, s a német ellenállás közeledő megszűnése szükségessé teszi, hogy az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és a Szovjetunió megállapítsák az egyes németországi és ausztriai övezetek fegyveres erőikkel való megszállásának pontos rendjét.

2. Közvetlen feladatunk a német hadsereg végleges leverése. Ebben az időszakban a három szövetséges fegyveres erői közötti határvonalakat a főparancsnokok a hadszíntéren, hadműveleti megfontolások és követelmények alapján állapítják meg. Elkerülhetetlen, hogy ebben az időszakban csapataink át ne lépjék a végleges megszállási övezetek határait.

3. A következő feladat, a harcok befejeztével, az lesz, hogy Berlinben és Bécsben Szövetséges Ellenőrző Bizottságot hozzunk létre, s a szövetséges fegyveres erőket a megfelelő megszállási övezetekbe csoportosítjuk át. Az övezethatárok kijelölése Németországban már megtörtént, s a küszöbönálló bécsi találkozón, amelyet Ön javasolt, haladék nélkül megegyezésre kell jutnunk az ausztriai megszállási övezetek kérdésében.

4. Most már nyilvánvaló, hogy semmiféle aláírt kapitulációs okmány nem lesz. Tehát a kormányokra vár, hogy döntsenek a Szövetséges Ellenőrző Bizottságok haladéktalan megalakításáról, s rájuk bízzák a fegyveres erőknek a kijelölt megszállási övezetekben való elhelyezésére vonatkozó részletintézkedések kidolgozását.

5. Hogy eleget tegyünk a 2. pontban vázolt helyzet követelményeinek, vagyis hogy nyomban megtegyük a kialakult helyzetben a taktikai övezetek megállapításához szükséges ideiglenes intézkedéseket, Eisenhower tábornoknak a következő utasításokat adtuk:

»*a*) A két hadsereg közötti zavarok elkerülése és a másik hadsereg által már elfoglalt körzeteket határoló vonal átlépésének megelőzése érdekében mindkét fél álljon meg, ahol és amikor találkozik, azoktól a front mögötti vagy szárny-mozdulatoktól függően, amelyekre mindegyik fél helyi parancsnokainak véleménye szerint a még meglevő ellenállás leküzdéséhez szükség van.

b) Ami a fegyveres erők csapatmozdulatait illeti, olyan körzetben, ahol már megszűntek a hadműveletek, az Ön csapatai a katonai követelményeknek megfelelően helyezkedjenek el, függetlenül az övezethatároktól. Az operatív vagy adminisztratív megfontolásokból végrehajtandó helyi csapatmozdulatok kivételével Önnek bármilyen lényeges csapatmozdulathoz — amennyiben a helyzet sürgőssége megengedi — idejében meg kell kapnia az Egyesített Vezérkar engedélyét.«

6. Nem lenne szíves hasonló utasításokat adni az Önök parancsnokainak a hadműveleti övezetben?

7. Ezt az üzenetet egyidejűleg küldöm el Önnek és Truman Elnöknek.

1945 április 27." — 252

[97] Arról a lehetőségről van szó, hogy Lengyelországot is meghívják a béke és biztonság fenntartására szolgáló nemzetközi szervezet alapokmányának kidolgozása céljából 1945 április 25-e és június 26-a között San Franciscóban tartott értekezletre. — 256

[98] Ezzel az üzenettel kapcsolatban A. A. Gromiko, a Szovjetunió washingtoni nagykövete 1945 május 8-án a következő levelet kapta Trumantól: „Kérem, közölje Sztálin Marsallal, hogy hozzám intézett üzenete ma éjjel egy órakor megérkezett a Fehér Házba. Amikor azonban az üzenetet kézhez kaptam, az előkészületek már annyira előrehaladtak, hogy lehetetlen volt megvizsgálni azt a kérdést, hogy halasszam el Németország kapitulációjának bejelentését." — 258

[99] Az Egyesült Államok moszkvai ügyvivőjének a Szovjetunió külügyi népbiztosához intézett 1945 május 15-i leveléről van szó, amely az Egyesült Államok kormánya által a belgrádi amerikai követnek küldött utasítások szövegét tartalmazta. Az Egyesült Államok követének az utasítások értelmében ki kellett jelentenie a jugoszláv kormány előtt, hogy az Egyesült Államok kormánya elvárja a jugoszláv kormánytól a haladéktalan hozzájárulást a Földközi-tengeri szövetséges főparancsnokság részéről abban a körzetben gyakorolt ellenőrzéshez, amelynek ki kell terjednie Triesztre, Goriziára, Monfalconéra és Polára, a Gorizián és Monfalconén keresztül Ausztriába vezető közlekedési vonalakra, s egy, ettől a vonaltól keletre eső akkora körzetre, amely lehetővé teszi kellő adminisztratív ellenőrzés gyakorlását, s egyszersmind elvárja, hogy a jugoszláv kormány megfelelő utasításokat ad az e körzetben levő jugoszláv fegyveres erőknek arra vonatkozóan, hogy működjenek együtt a szövetséges parancsnokokkal — a szövetséges parancsnok irányítása alatt álló katonai igazgatás megteremtésében. — 265

[100] Az Egyesült Államok moszkvai nagykövetének a Szovjetunió külügyi népbiztosához intézett 1945 március 14-i levele azt a javaslatot tartalmazta, hogy a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia kormányának képviselői vitassák meg a romániai helyzetet politikájuk összehangolása, valamint a „románok részére halaszthatatlan politikai problémáik megoldásához nyújtandó segítség" módszereinek kidolgozása céljából. — 271

[101] Az Egyesült Államok moszkvai nagykövetének a Szovjetunió külügyi népbiztosához

intézett 1945 május 30-i leveléről van szó. Ebben a levélben közölték a belgrádi amerikai követnek a jugoszláv kormányhoz való továbbítás végett megküldött jegyzékét, s a földközi-tengeri angol—amerikai parancsnokság és Tito között kötendő katonai egyezménynek a jegyzékben mellékelt tervezetét. — 272

[105] Az agresszió elleni háborúban szükséges kölcsönös segélynyújtás elveiről szóló Szovjet—Amerikai Egyezményt Washingtonban, 1942 június 11-én írták alá. — 274

[106] 1945 június 9-én az Egyesült Államok, Anglia és Jugoszlávia kormánya Belgrádban egyezményt írt alá arra vonatkozóan, hogy Venezia—Giuliában ideiglenes katonai igazgatást vezetnek be. — 275, 282

[107] A három nagyhatalomnak a távol-keleti kérdésekről kötött 1945 február 11-i krimi egyezményéről van szó. — 277

[108] „Terminal" — a három hatalom, a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia vezetőinek részvételével 1945 július-augusztusában Berlinben tartott értekezlet egyezményes neve. — 282

[109] Az Egyesült Államok elnökének az 1941 július 21-i üzenetben előterjesztett kérését a szovjet kormány teljesítette. Habarovszkban és a kamcsatkai Petropavlovszkban amerikai aerológiai állomást létesítettek. Ezeknek az állomásoknak az volt a feladatuk, hogy időjárásjelentéseket küldjenek a Japán elleni hadműveletekben részt vevő amerikai haditengerészeti és légierők számára. A Japán elleni háború befejezése után, 1945 decemberében mindkét állomást megszüntették. — 285

[110] 1945 augusztus 10-én a japán kormány a következő bejelentéssel fordult a Szovjetunió, az Egyesült Államok, Anglia és Kína kormányához: „A Japán Kormány kész elfogadni a folyó év július 26-i Nyilatkozat feltételeit, amelyhez a Szovjet Kormány is csatlakozott. A Japán Kormány úgy fogja fel, hogy ez a Nyilatkozat nem tartalmaz olyan követeléseket, amelyek csorbítják a császárnak, mint Japán szuverén uralkodójának előjogait. A Japán Kormány határozott értesítést kér ezzel kapcsolatban."

1945 augusztus 11-én az Egyesült Államok külügyminisztériuma megküldte az Egyesült Államok, a Szovjetunió, Anglia és Kína válaszát a japán kormány augusztus 10-i bejelentésére:

„A Japán Kormány bejelentésével kapcsolatban, amelyben elfogadja a Potsdami Nyilatkozat feltételeit, de a Nyilatkozatot »úgy fogja fel, hogy ez a Nyilatkozat nem tartalmaz olyan követeléseket, amelyek csorbítják a császárnak, mint Japán szuverén uralkodójának előjogait« — álláspontunk a következő:

»A császár és a Japán Kormány hatalma az állam igazgatása tekintetében a kapituláció pillanatától fogva a szövetséges hatalmak Főparancsnokának lesz alárendelve, aki olyan lépéseket tesz, amilyeneket a kapituláció feltételeinek megvalósítása érdekében szükségesnek tart.

A császárnak azt fogjuk javasolni, hogy szentesítse és biztosítsa a Potsdami Nyilatkozatban foglalt feltételek teljesítéséhez szükséges kapitulációs feltételek aláírását a Japán Kormány és a japán császári főhadiszállás részéről, s a maga nevében adjon parancsot valamennyi japán katonai, haditengerészeti és légi hatóságnak, valamint az alájuk rendelt fegyveres erőknek, bárhol tartózkodjanak is, a harci cselekmények beszüntetésére és fegyvereik átadására, továbbá adjon ki egyéb olyan parancsokat, amelyeket a Főparancsnok a kapituláció feltételeinek megvalósítása céljából megkövetelhet.

A Japán Kormány nyomban a kapituláció után biztonságos helyekre szállíttatja

a hadifoglyokat és a polgári internáltakat, mihelyt megállapítják, hogy a szövetséges szállítóhajók hol vehetik fel őket gyorsan a fedélzetükre.

Japán kormányformáját a Potsdami Nyilatkozatnak megfelelően végeredményben a japán nép szabadon nyilvánított akarata fogja meghatározni.

A szövetséges hatalmak fegyveres erői addig maradnak Japánban, amíg a Potsdami Nyilatkozatban kifejtett célokat el nem érik.«"

A japán kormánynak a svájci kormány útján küldték meg a választ. — 292

[108] Az 1945 december 9-én érkezett üzenetről van szó (lásd a 381. sz. okmányt, 314. old.); az üzenetet az Egyesült Államok moszkvai nagykövetsége 1945 december 8-i jegyzékében küldte meg a Szovjetunió Külügyi Népbiztosságának. — 314

[109] Az Olaszországgal, Romániával, Bulgáriával, Magyarországgal és Finnországgal kötendő békeszerződések tervezetének a Szovjetunió, Anglia, az Egyesült Államok és Franciaország külügyminiszter-helyettesei által történt előkészítéséről van szó. — 316

[110] Ezt az üzenetet Byrnes amerikai külügyminiszter adta át I. V. Sztálinnak. — 316

[111] A Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia külügyminisztereinek 1945 december 16-tól 26-ig Moszkvában tartott tanácskozásán határozatot hoztak a Távol-Keleti Bizottság megalakításáról, a japán ügyekkel foglalkozó Szövetséges Tanács létrehozásáról, valamint az Olaszországgal, Romániával, Bulgáriával, Magyarországgal és Finnországgal kötendő békeszerződések előkészítéséről. — 317

[113] A Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia külügyminisztereinek 1945 december 16-tól 26-ig Moszkvában tartott tanácskozásán olyan határozatot fogadtak el, amely szerint javaslatot terjesztenek az Egyesült Nemzetek Közgyűlése elé arra vonatkozóan, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete alakítson bizottságot az atomenergia feltárásával kapcsolatos problémák és az ezekkel összefüggő egyéb kérdések megvizsgálására. — 317

A címlapot tervezte: Vágó Rezső
Szerkesztette: Fedor János Műszaki vezető: Szécsi Andor
Műszaki szerkesztő: Neuwald Andor

A könyv szedését 1958. I. 20-án kezdték meg. Megjelent III. 21-én, 8500 példányban. Tartalmaz 17,2 szerk. ívet. Terjedelem 25,2 (A/5) ív.

16206. Franklin-nyomda Budapest, VIII., Szentkirályi utca 28.
Felelős: Vértes Ferenc